ВІЙСЬКОВА АКАДЕМІЯ (м. ОДЕСА)
Кафедра гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін

СУЧАСНА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВОЇНІВ: ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ
І Всеукраїнської Щорічної науково-практичної конференції

20 березня 2025 року

м. Одеса

ВІЙСЬКОВА АКАДЕМІЯ (М. ОДЕСА)
Кафедра гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін

СУЧАСНА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВОЇНІВ: ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Матеріали
І Всеукраїнської Щорічної
науково-практичної конференції

20 березня 2025 року

м. Одеса
2025

Рекомендовано до друку та до поширення мережею Інтернет вченою радою Військової академії (м. Одеса)
протокол № 10 від 01 квітня 2025 року

Голова конференції:
Остапчук Т. – начальник кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, полковник, кандидат педагогічних наук.

Редактори матеріалів конференції:
Майданюк С. – доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат економічних наук, доцент;
Паскалова М. – доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат філософських наук, доцент.

Модератор конференції:
Білоножко Н. – викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, капітан.

Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку : *матеріали І Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції 20 березня 2025 року*. — Одеса: Військова академія (м. Одеса), 2025. — 226 с.

Збірник матеріалів І Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції «Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку» містить тези доповідей учасників, що досліджують теоретичні та практичні проблеми сучасного стану освіти, перспектив її розвитку взагалі та професійної військової освіти зокрема; наведено досвід фахівців, їх пошук ефективних шляхів удосконалення освіти в сучасних соціально-економічних умовах.

Тези доповідей, повідомлень та виступів подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за дотримання авторських прав, достовірність інформації, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології та інших відомостей.

© Військова академія (м. Одеса), 2025
© Кафедра ГСЕД, 2025

І Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції
20 березня 2025 року

ОГРАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова – ОСТАПЧУК Тарас, начальник кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, полковник, кандидат педагогічних наук.

Модератор – БІЛОНОЖКО Наталія, викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, капітан.

БІЛИЙ Денис, заступник начальника кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, полковник;

ГІБАЛО Олег, старший викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, підполковник;

ЧЕРЕСЮК Світлана, викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, майор;

КАДІЄВСЬКА Ірина, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, доктор філософських наук, професор;

СНІГУР Людмила, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, доктор психологічних наук, професор;

ІВАНЧЕНКО Євгенія, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор;

ВИСОЦЬКА Зоряна, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат філологічних наук, доцент;

САЄНКО Ірина, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат політичних наук, доцент;

МАЙДАНЮК Сергій, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат економічних наук, доцент;

ПАСКАЛОВА Марина, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат філософських наук, доцент;

РАБОКОРОВКА Ганна, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат філософських наук, доцент;

СОКУР Наталія, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат політичних наук, доцент;

ШАГОВА Олександра, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат педагогічних наук, доцент;

ТАРАСЕНКО Оксана, старший викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін.

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ 9

Секція 1
«Освіта в інформаційному суспільстві» 10

Августович Святослав, Гібало Олег. Роль вступної кампанії в успішному проведенні подальшого навчального процесу 12
Биков Аллен. Особливості цифровізації освітнього процесу 14
Висоцька Зоряна. Мовна адаптація в україні під впливом новітніх технологій комунікації 16
Деркач Артур. Технологія 3D моделювання в навчальному процесі вищого військового навчального закладу 18
Дмитрієва Світлана, Королькова Марія. Освіта в інформаційному суспільстві: нові виклики та можливості 20
Іванченко Євгенія. До питання математичної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України 22
Кримець Людмила, Іванченко Катерина. Соціально-психологічні особливості вивчення та впровадження досвіду у ВВНЗ 24
Могилянець Тетяна, Радченко Ірина. Сучасна освітня система та інформаційні технології у розвитку педагога та слухача 26
Рибка Наталія. Процеси граїзації та використання інтернет-мемів в освіті інформаційного суспільства 28
Романовський Максим. Симулятори як інноваційні методи викладання для операторів БПЛА 30
Семаньків Родіон, Рабокоровка Ганна. Критичне осмислення новітніх методів в освіті на прикладі чату GPT 32
Федорова Алла. Вивчення історії україни та української культури як фактор патріотичного виховання молоді в умовах війни 34
Халапсіс Олексій. Сучасна освіта та виховання свідомого громадянина України 36
Чеповський Ярослав, Іонова Наталя. Modern Military Theses in Modern Ukraine 38
Чересюк Світлана. Мова як інструмент інформаційної безпеки в умовах гібридної війни 40
Шагун Євгенія, Вербицька Вікторія. Психологічні виклики дистанційного навчання та методи збереження емоційного здоров'я 42

Секція 2
«Сучасний досвід та стандарти НАТО у військовій освіті» 44

Бабак Василь, Шавейко Леонід. Двотижневий курс адаптації мобілізованих військовослужбовців в аеромобільному батальйоні окремої десантно-штурмової бригади десантно-штурмових військ Збройних Сил України 46
Білий Денис. Компетентність викладача та його бойовий досвід – запорука успіху у навчанні та вихованні майбутніх командирів 48
Глушаков Павло, Остапчук Тарас. Порівняльний аналіз підготовки майбутніх лідерів у Збройних Силах України та арміях країн НАТО 50
Діма Юлія, Кривцов Артем. Гібридні загрози та військова освіта: адаптація навчальних програм до викликів сучасної війни 52
Канчуга Мар'ян. Підготовка водіїв автомобільної техніки до умов сучасної війни 54

Косумбетова А. В. Удосконалення діяльності АТ «Укрпошта» в сегменті доставки вантажів з урахуванням досвіду іноземних операторів поштового зв'язку 56
Краснобаєв Вадим. Міжнародна співпраця та обмін досвідом на прикладі Військової академії (м. Одеса) 58
Ніколаєнко Володимир. Аналіз методів планування капітального ремонту житлового фонду у післявоєнний період 60
Сандул Андрій. Реформування військової освіти в Україні: досвід найменших країн НАТО як орієнтир 62
Людмила Снігур, Дмитро Здебський. На шляху до стандартів НАТО: підготовка поліграфологів для сектору безпеки і оборони України 64
Терещенко Артур, Гладченко Світлана. Сучасний досвід та стандарти НАТО у військовій освіті 66
Тхоржевський Дмитро. Бойовий досвід військового викладача, як запорука успішної підготовки майбутніх фіцерів 68
Удовиченко Олександр. Сучасні методи будівельних досліджень лінійних систем 70
Федорович Володимир, Висоцька Зоряна. Етичні аспекти використання штучного інтелекту у військових операціях 72

Секція 3
«Концепція лідерства у військовій освіті» 74

Георгієв Василь. Викладач – лідер в сучасній військовій освіті 76
Гладченко Світлана. Військове лідерство жінок в україні: від історичних традицій до сучасних викликів 78
Гончаренко Максим, Висоцька Зоряна. Вплив лідерства на формування командної згуртованості 80
Горліченко Марина, Щербакан Віоріка, Шевчук Володимир. Щодо методик визначення лідерських якостей у курсантів військових ВНЗ 82
Здражіль Валентин, Гібало Олег. Застосування інноваційних технологій у підготовці військовослужбовців 84
Казимір Олена, Кравченко Юлія. Теоретичні засади діалектичної поведінкової терапії як методу подолання тривоги 86
Кисільова Анастасія, Паскалова Марина. Ознаки нерозвинутих лідерських якостей та способи їх формування у курсантів 88
Краснопольська Світлана. Емоційний інтелект як психологічний чинник адаптивності особистості в юнацькому віці під час війни 90
Кропива Єгор. Цифровізація освіти у підготовці військових кадрів: виклики, можливості та перспективи розвитку 92
Поліщук Володимир. Що до аспектів дослідження військового лідерства 94
Поліщук Володимир, Бондаренко Ірина. Проблемні питання впровадження військового лідерства 96
Саєнко Ірина, Ничвид Семен. Становлення лідерства офіцера на прикладах героїзму захисників України на початку російсько-української війни 98
Сокур Наталя, Гнєзділова Світлана. Механізми просування по службі військовослужбовців в Україні 100
Тарасенко Оксана, Розмазнін Олександр, Делятицький Андрій. Професійно-етичні складові військового лідера 102
Теліцина Надія, Краснопольська Світлана. Психологія формування людини як лідера 104
Харлан Гліб, Гібало Олег. Деякі аспекти мотивації курсантів військової розвідки 106

Секція 4
«Роль та місце психології у сучасних збройних силах» 108

Tupko Nikita, Horostovatova Yuliia. Moral and Psychological Support in the Military Context: Facing the Challenges, Introducing the Solutions 110
Бикова Світлана. Сучасні підходи дослідження успішності особистості: баланс між досягненням і задоволеністю результатом 112
Білоножко Наталія, Кобзар Марина. Шляхи стабілізації емоційних станів особового складу: з метою формування психологічної стійкості воїнів 114
Бужина Ірина, Віраг Анастасія. Психологічні та фізіологічні засади стресостійкості студентів в умовах воєнного стану 116
Буряченко Анатолій. Мотиваційна сфера майбутніх суддів 118
Ваніна Юлія, Смірнова Ольга. Копінг-стратегії особистості в екстремальних умовах життєдіяльності 120
Гібало Олег. Психологічна підтримка персоналу в Збройних Силах України 122
Дихан Олександр, Гладченко Світлана. Психологічне забезпечення ЗС України: необхідність змін та перспективи на майбутнє 124
Іванова Оксана. Психологія життєтворчості особистості як головний фактор розвитку культури 126
Іжаковский Олександр, Краснопольска Світлана. Самоактуалізація як ключ до професійного успіху, та гендерні особливості мотивації у ЗСУ та МВС 128
Кадієвська Ірина. Проблема стресостійкості в військовій освіті 130
Кадієвська Ірина, Глушаков Павло. Особливості впливу підсвідомих програм на життєдіяльність людини 132
Кадієвська Ірина, Кольца Анастасія. Проактивне життя як фактор в досягненні успіху 134
Кисіль Анастасія, Лазоренко Тетяна, Карпич Ірина. Соціально-психологічні фактори якості життя під час воєнного стану 136
Косенко Корнелія, Єрмакова Світлана. Посттравматичні стресові розлади: сучасні підходи до діагностики та лікування 138
Лебедєва Наталія, Поплавська Єва. Особливості психологічного консультування військовослужбовців та членів їхніх родин 140
Макаров Михайло. Сучасна фізична підготовка воїнів Збройних Сил України 142
Маршавіна Альона. Психологічні особливості осіб з різними стратегіями прийняття рішення 144
Матраєва Діана, Кривцов Артем. Психологічна підготовка військових психологів та їх психологічні особливості самосвідомості 146
Меленчук Наталя, Єрмакова Світлана, Іванова Оксана. Історія психології: передумови виникнення військової психології 148
Мороховець Максим. Спортивні змагання як елемент командної роботи та психологічної підготовки військових 150
Музика Юлія. Гештальт-терапія як підхід у підтримці психологічної стійкості майбутніх захисників україни 152
Музика Юлія, Пасіка Олена. Взаємозв`язок самооцінки курсанта та поведінки в загрозливій ситуації 154
Перстинська Яна. Психологічні чинники формування професіної репутації сучасного психолога 156
Поляков Володимир. Мотивація стресостійкості: теоретичні аспекти та практичні підходи 158
Поплавська Єва, Лебедєва Наталія. Психологічна реабілітація осіб з травмою війни:особливості надання психологічної допомоги 160

Рудак Оксана, Лазоренко Тетяна, Карпич Ірина. корекційна програма підвищення ефективності управлінського спілкування та розвитку емоційного інтелекту керівників 162
Семенишин Дмитро. Ключові аспекти емоційного інтелекту військовослужбовця 164
Середницька Інга. Типові психічні стани курсантів під час навчального процесу та їх динаміка в умовах воєнного стану 166
Сєрга Микола. Підтримка ментального здоров'я в часи війни 168
Стельмах Оксана, Лазоренко Тетяна. Психологічна готовність молоді до подружніх стосунків 170
Федулова Світлана, Магновський Ігор. До питання про фактори, що визначають формування готовності молоді до сімейного життя 172
Филипович Георгій, Зелененька Оксана. Особливості використання методів арт-терапії в заходах психологічного відновлення військовослужбовців на пункті психологічного відновлення 174
Шпатаковська Гертруда. Місце та роль психології в сучасній армії 176

Секція 5
«Філософсько-педагогічні аспекти сучасної освіти» 178

Акрамов Мурод, Остапчук Тарас. Виховання воїна, основа успішного виконання бойових завдань. 180
Афанасьєв Олександр. Наука і псевдонаука в сучасному освітньому просторі 182
Бігун Вероніка, Атаманюк Зоя. Роль культури в житті людини і суспільства 184
Білоножко Наталія. Емоційний інтелект: значення, розвиток та вплив на професійну діяльність 186
Єрмакова Світлана. Вікові особливості формування особистості дорослих: роль життєвих подій в сучасних умовах життя 188
Кадієвська Ірина, Романовський Максим. Філософія людської гідності 190
Кічка Микола. Етичні складові професійної підготовки фахівців економічної галузі 192
Коваль Владислав, Гонімар Валентина. Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та інноваційні методи 194
Кольца Анастасія, Шагова Олександра. Інноваційні підходи в освіті для підготовки сучасних воїнів 196
Луговська Олена, Єрмакова Світлана. Професійна діяльність осіб дорослого віку: особливості формування життєвих перспектив 198
Павлов Роман. Формування політичної та економічної еліти Одещини періоду НЕПу: історичний досвід та управлінські заходи 200
Панченко Аліна. Особливості психосоматичних проявів у дітей 202
Паскалова Марина. Еротетична майстерність в системі вищої військової освіти 204
Петінова Оксана, Нестерова Ольга. Критична педагогіка Пауло Фрейре у контексті академічної доброчесності здобувачів освіти 206
Попович Лук'ян, Остапчук Тарас. Формування критичного мислення курсантів у напрямку розвідувально-інформаційної діяльності 208
Рабокоровка Ганна. Що таке критичне мислення та як ним користуватися у сучасному світі? 210
Світлицька Віолета. Мовленнєві механізми самоідентифікації молоді 212
Секундант Сергій. Критерії якості освіти як соціальна проблема 214
Солодка Марія. Театр як засіб національно-патріотичного виховання у військовій освіті: історичний досвід та сучасні перспективи. 216
Суслов Володимир. Психолого-педагогічні умови застосування активних методів навчання у підготовці курсантів військової академії (м. Одеса) до міжнародної комунікації 218

Тарасенко Оксана. Використання активних методів навчання на заняттях із дисципліни “українська мова (за професійним спрямуванням)” у ВЗВО 220
Шевчук Володимир, Німич Артем. Щодо філософсько-педагогічних аспектів сучасної освіти 222
Шленськовий Максим. Застосування інноваційних технологій навчання у вищих військових навчальних закладах 224

ПРИВІТАННЯ

«Українські воїни — справді дивовижні люди. У них цілий день стріляють, вони підриваються на мінах, але жоден не скаржиться на це. Вони найміцніші люди, яких я коли-небудь зустрічав».

Роб Вардаро

Шановні гості, щиро вітаємо вас на І Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку».

Кожний з нас запитував себе — Хто такий воїн? Чи можна навчити, як бути воїном?

У різних джерелах є багато визначень поняття воїн, одне з них «Воїн — людина, що присвятила себе військовій справі, безпосередньо, беручи участь у бойових діях». На третій рік війни кожен українець став воїном і воїн — це не про людину, це про характер і стан душі. Кожен із нас, від маленького до великого, бореться за майбутнє держави, регіону, своєї сім'ї і своє власне.

Сьогодні можна стверджувати, що наші діти, брати, сестри, батьки, дідусі, бабусі — воїни, у воїна немає статі. Ми щодня демонструємо нашу волю до перемоги, яка базується на загальнонаціональних, європейських та сімейних цінностях і проявляємо неабиякий характер на шляху до перемоги як над собою, так і над ворогом.

Реальний стан справ показує, що найважчий тягар у боротьбі за наше майбутнє лежить на Силах безпеки й оборони України. Кожен військовослужбовець, від солдата до генерала, повинен мати характер воїна і проявляти лідерство у досягненні мети.

Кожен заклад освіти і підготовки Сил безпеки й оборони України повинен спрямувати всі свої зусилля та спроможності на надання учасникам навчального процесу необхідних знань, умінь і навичок для формування загальнодержавних цінностей і характеру українського воїна в стінах навчальних закладів. Запорукою успіху є постійне осучаснення освіти і професіоналізація підготовки у військових навчальних закладах, що надають нам змогу готувати майбутніх лідерів із характером воїна та відкриє двері для нашого Європейського майбутнього і майбутнього у Північноатлантичному альянсі.

Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів під час війни — це запорука перемоги над собою і над ворогом.

Начальник кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, полковник, кандидат педагогічних наук — Тарас Остапчук

Секція 1
«Освіта в інформаційному суспільстві»

Августович Святослав,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Гібало Олег,
Науковий керівник
Військова академія (м. Одеса)

РОЛЬ ВСТУПНОЇ КАМПАНІЇ В УСПІШНОМУ ПРОВЕДЕННІ ПОДАЛЬШОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Головна ідея вступної кампанії полягає у проведенні процесу відбору абітурієнтів для зарахування до вищих навчальних закладів. Цей процес спрямований на забезпечення якісного набору студентів, які відповідають вимогам навчального закладу та спроможні успішно освоювати освітні програми.

Попередній відбір є обов'язковим етапом у процесі прийому студентів до вищих навчальних закладів. Цей процес включає різні етапи, спрямовані на оцінку можливостей і здібностей абітурієнтів, що дозволяє освітнім установам вибирати необхідних і перспективних кандидатів.

Цілі вступної компанії:

Якість освіти: відбір найбільш підготовлених та мотивованих абітурієнтів допомагає підтримувати рівень освітнього процесу та покращувати високі академічні результати.

Рівний доступ до освіти: вступна кампанія має забезпечити можливість отримати вищу освіту для всіх бажаючих, незалежно від їх фінансового положення, місця проживання, соціального статусу чи інших факторів.

Інформування абітурієнтів: важливою метою є надання повної, актуальної та зрозумілої інформації про спеціальні програми, факультети, умови вступу та вимоги до абітурієнтів, що допомагає їм приймати обгрунтовані рішення що до вибору подальшої освіти.

Підвищення конкурентоспроможності: система відбору забезпечує створення здорової конкуренції між кандидатами, що в своєю чергою стимулює їх до більш ретельної підготовки та розвитку необхідних навичок.

Спільність з економічними потребами: вступну кампанію слід використовувати відповідно до розвитку ринку праці та суспільства, підготовки фахівців потрібних у різних типах економіки, з урахуванням перспективи розвитку в подальшому.

Попередня вступна компанія допомагає виробити чіткі критерії для учасників відбору, внести корективи до вже існуючих критеріїв, що сприяє формуванню прозорого та об'єктивного процесу. Особливо це актуально зараз — в час прогресивних технологій та штучного інтелекту, який вносить певні корективи в процес чіткого формування і висловлювання своєї думки, пропозиції та побажання молодому поколінню яке формується.

Основні завдання вступної компанії:

Ідентифікація здібностей: це дозволяє визначити якими критеріями володіє кандидат і враховуючи його попередній досвід та отримані знання, психотип і морально-ділові якості допоможе більш вірно обрати спеціалізацію і діапазон роботи.

Управління ризиками: дозволить скоротити та оптимізувати можливі ризики, пов'язані з надходженням непідготовлених чи непридатних у відповідності до вступних критеріїв навчального закладу.

Забезпечення комунікації: активна участь в обговоренні та спілкуванні представників приймальної комісії з абітурієнтами, підвищить рівень їх взаємодії та створить благоприємну ділову атмосферу.

Здійснення координації: ясні критерії та централізований підхід до процесу відбору, врахування актуальних проблем і теперішніх компетенцій, забезпечить узгоджену координацію між усіма зацікавленими особами та зниження суперечок і непорозуміння.

Основні методи проведення вступної компанії:

Національний мульти-тест:

Основним критерієм отримання є результат національний мульти-тест, який забезпечує стандартизоване навчання з різних предметів якщо вони передбачені для вступу.

Монографія та вступні випробування:

У деяких випадках абітурієнтам можуть проводити додаткові тести чи співбесіди, які допомагають оцінити їхню мотивацію та рівень знань для подальшого навчання.

Аналіз документів:

Розглядаються документи абітурієнтів, атестати, сертифікати національний мульти-тест, рекомендаційні листи, облікові документи тощо. Це дозволяє об'єктивно оцінити рівень підготовки абітурієнтів.

Конкурсний відбір:

Приймальна комісія проводить конкурсний відбір на основі балів, обраних на національному мульти-тесті, а також інших вступних іспитів, які передаються до навчального закладу для вступу.

На мою думку, з метою поліпшення ефективності вступної компанії у вищих навчальних закладах України необхідно:

Створення єдиної онлайн-платформи для подання заяв та документів, що дозволить скоротити час та зусилля, необхідні для вступу.

Збільшення інформованості про гранти, стипендії та можливості навчання для різних категорій студентів, включаючи іноземних.

Розробка сучасних та об'єктивних тестів, які б оцінювали не лише знання, а й критичне мислення, креативність тощо.

Створення центрів підтримки для абітурієнтів з можливістю отримання консультацій щодо вибору професії, спеціальності, підготовки до іспитів та життя в навчальному закладі.

Створення зустрічей абітурієнтів з випускниками вищого навчального закладу для демонстрації досягнутих успіхів у професійній діяльності, з метою збільшення престижу закладу.

Отже, вступна кампанія у вищих навчальних закладах відіграє ключову роль у підвищенні престижу, розвитку як самої освітньої установи, так і суспільства загалом. Основне завдання — забезпечити справедливість та прозорість відбору мотивованих та здібних абітурієнтів, що забезпечить створення висококласного освітнього процесу.

Тому, попередній відбір перед вступом до вищого навчального закладу відіграє ключову роль у забезпеченні якості освіти та підготовки кваліфікованих спеціалістів, спроможних підтримувати та вносити зміни в процес технологічного, промислового та освітнього розвитку України.

Биков Аллен,
здобувач вищої освіти,
Міжнародний гуманітарний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У сучасних умовах активно здійснюється модернізація вищої освіти, важливим аспектом якої є цифрова трансформація. Драйвером цифровізації є формування цифрового суспільства. А відтак, в сучасній освіті настає епоха цифровізації.

Принагідно зауважимо, що вперше поняття цифровізації було введено американським науковцем у сфері комп'ютерних наук Ніколасом Негропонте [1] (*N. Negroponte*) в 1995 році і розглянуто як процес переходу від обробки атомів до обробки бітів (*Negroponte*, 1996). У 2016 році на всесвітньому економічному форумі в Канадському місті Давосі К. Шваб анонсував світовий перехід на етап четвертої промислової революції. Її основними напрямам науковець визначив розширення цифрових технологій (нові обчислювальні технології, технології розподіленого реєстру, Інтернет речей), перетворення фізичного світу (штучний інтелект та роботи, передові матеріали, адитивне виробництво та багатовимірний друк), зміна людини (біотехнології, нейротехнології, віртуальна та доповнена реальність), інтеграція навколишнього середовища (накопичення та передача енергії, геоінженерія, космічні технології). Інтенсивне впровадження цифрових технологій у життя сучасного суспільства, формування інформаційного простору та розвиток електронних освітніх систем спричинює становлення інноваційних науково-педагогічних уявлень щодо організації освітнього процесу здобувачів закладів вищої освіти (ЗВО), якісному переосмисленню підходів до освіти, а також пришвидшує темпи його розвитку. Повсюдне впровадження у систему вищої освіти та освітній процес цифрових та інформаційних технологій є загальносвітовою тенденцією і одним з найзначущіших процесів, що відбулися у системі освіти за останнє десятиліття. Розглянемо історичне підґрунтя становлення цифровізації освіти, основні етапи трансформації освіти та розвитку освітньої системи, їхню сутність та основні характеристики. З позиції проникнення інформаційних, цифрових технологій у педагогічну освітню практику, основними її етапами є комп'ютеризація, інформатизація та цифровізація освіти (*Соляник*, 2021; *Solis & Szumanski*, 2018).

Внаслідок розвитку технологічного базису освітнього процесу відбувається й формування принципово нового гібридного світу, який відображає злиття реального та віртуального простору, що, безсумнівно, зумовлює перебудову процесів соціалізації особистості, становлення цифрового світогляду студентів та потребу в формуванні нових компетентностей [2] (*Карплюк*, 2019, с. 189). Дослідники Дж. Шмідт (*J. Schmidt*) та Т. Мін (*T. Min*) відзначають трансформаційний потенціал цифровізації освіти, що виникає на основі використання можливостей цифрових технологій (*Schmidt, & Min*, 2012) [1,2].

У закордонних дослідженнях наголошується, що цифровізація освіти охоплює різноманітні аспекти – від організаційних питань, технологічної інфраструктури до педагогічних підходів та впливає на інтернаціоналізацію, пропонуючи інтерактивні та гнучкі освітні програми (*Bray, & McClaskey*, 2014; *Conole*, 2014; *O'Connor*, 2017) [2].

На основі здійсненого аналізу науково-педагогічної літератури щодо поняття «цифровізація» та з огляду на відсутність усталеного терміну, цифровізацію освіти у межах дослідження розглядаємо як процес модернізації системи освіти, широкого впровадження цифрових інструментів в освітній процес і цілісного їхнього залучення у цифрове середовище, що забезпечує можливості навчання студентів за індивідуальними навчальними планами протягом життя із застосуванням технологій просунутого навчання.

Враховуючи вище зазначене основними драйверами цифровізації вищої освіти є:

1. Підвищення конкурентоздатності закладу вищої освіти на основі зростання привабливості навчання для студентів, а також зниження обсягу «класичного» аудиторного навантаження та збільшення професорсько-викладацького складу (можливості

індивідуалізації тимчасової траєкторії освітнього процесу, індивідуалізації змісту освітніх програм, оптимізації динаміки оновлення освіти тощо).

2. Підвищення доступності освітніх послуг та розширення контингенту закладів освіти.

3. Пошук резервів підвищення ефективності управління.

Глобальне впровадження інформаційних та цифрових технологій спричинило колосальні зміни у багатьох сферах життєдіяльності людини і сприяло поширенню так званого «кліпового мислення» (*Коростіль*, 2018, с. 84), що характеризується відсутністю систематичності, поверхневим характером засвоєння знань, що супроводжуються частим порушенням причинно-наслідкових зв'язків. Педагогічна практика свідчить, що сучасні студенти складно витримують тривалі навчальні навантаження, уникають багатокрокових та тривалих у виконанні навчальних завдань (*Dimock*, 2018). Поясненням виникнення кліпового мислення є захисна реакція організму на інформаційні навантаження, що виникають в умовах розвитку цифрового суспільства та цифровізації (*Книш*, 2018, с. 90). Причинами, що викликають кліпове мислення та свідомість, є циркулювання та актуалізація значних обсягів інформації, різноманіття інформації та високошвидкісні інформаційні потоки, що здійснюються користувачем у цифровому середовищі та способів цифрової взаємодії (*Twenge,* 2017).

Отож, на основі здійсненого аналізу цифровізації навчання виокремимо основні інструменти, які покликані підвищити якість онлайн-навчання та забезпечити адекватне та ефективне використання цифрових технологій.

1. Упорядкування (складання) планів готовності до несподіваних проблем. Для своєчасного вирішення всіх непередбачуваних питань викладачі повинні підготувати план дій та заздалегідь проінформувати здобувачів.

2. Розділення навчального матеріалу на дрібніші структурні одиниці.

3. Використання голосу. У традиційному очному навчанні важливими інструментами є мова тіла, вираз обличчя і голос викладача.

4. Організація технічної підтримки викладачів (використовуючи електронну пошту, соціальні мережі та месенджери).

5. Мотивація до активної позааудиторної діяльності.

6. Ефективне поєднання онлайн та самостійного навчання.

Таким чином, з огляду на факт широкомасштабності та безпрецедентності впливу пандемії та повномасштабної війни на освітню сферу, очевидно, що ці чинники і в подальшому впливатиме на розвиток інновацій та цифровізацію освіти в світі. Варто зазначити, що масштабні світові події часто є переломним моментом для швидких інновацій. Нині значна частина викладачів максимально використовує можливості цифрових технологій, інші – обмежуються технологіями дистанційного навчання, мінімізуючи звернення до техніки та цифрових ресурсів. Суб'єктивний чинник завжди був дуже потужним у гальмуванні інновацій, забезпечуючи консервативний характер системи вищої освіти. Тому з огляду на обмеженість можливостей віддаленого навчання та суб'єктивного чинника, можна прогнозувати лімітований розвиток дистанту й надалі. Окрім того, воно не буде повсюдним: очевидно, що країни та заклади освіти з великими фінансовими можливостями вкладатимуть у нього більше, ніж інші.

Список використаних джерел:

1. Negroponte, N. Being Digital. New York: Knopf Paperback edition, 2019. 272 p.

2. Карплюк С. О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку*. Матеріали методол. семінару НАПН України. (Київ, 4 квітня 2019 р). Київ. С. 188–197.

Висоцька Зоряна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

МОВНА АДАПТАЦІЯ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Питання мовної адаптації в українському суспільстві сьогодні набуває особливої актуальності як для науковців, так і для практиків, адже сучасні засоби комунікації помітно трансформують способи спілкування та використання мовних засобів у різноманітних сферах. Постійно зростаючий вплив цифрових платформ, соцмереж та мобільних додатків створює нові виклики у становленні мовних правил та еталонів, що потребує комплексного дослідження з погляду мовознавства, суспільних наук та ІТ-галузі. Зокрема, мовлення у віртуальному просторі часто зазнає змін під тиском світових трендів, що може призводити до розмивання мовної ідентичності або ж породжувати інноваційні форми мовної творчості.

Проблема адаптації мови в українському суспільстві в контексті поширення англомовних запозичень, розвитку цифрових технологій та глобалізаційних процесів становить значний інтерес для сучасних дослідників. Зокрема, у працях О. Пономаренка та Д. Верби висвітлюється феномен англіцизмів як новітнього явища в медійному дискурсі України, з акцентом на їхньому комунікативному впливі у провідних українських медіаресурсах [1]. У свою чергу, наукові розвідки О. Павлика зосереджуються на прагматичному вимірі перекладацької діяльності, з особливою увагою до проблематики текстової адаптації [2]. Незважаючи на численні дослідження, потребують розв’язання питання, пов’язані з впливом сучасних комунікаційних технологій на мовну адаптацію в Україні, а також з вивченням соціолінгвістичних процесів адаптації мови у цифровому просторі. Окрім того, необхідно визначити комунікативні стратегії, які допомагають зберігати та адаптувати українську мову в умовах мовного обміну.

У сучасному світі засоби комунікації перетворилися на потужний каталізатор мовних трансформацій, створюючи середовище для стрімкого поширення інноваційних мовних елементів. Діалогові онлайн-платформи сприяють швидкому зближенню різних мовних груп та розширенню мовного поля через взаємообмін лінгвістичними практиками та формами висловлювання. Всеохопність комунікаційного поля забезпечує безперешкодне проникнення іншомовних компонентів, передусім англійських, у локальний мовний простір, пришвидшуючи засвоєння цих елементів у щоденному спілкуванні. Одночасно сучасні технології допомагають підтримувати лінгвістичну багатоманітність, зберігаючи діалектні особливості мови та водночас упроваджуючи новітні комунікативні практики, що допомагає зберегти мовну ідентичність в умовах світової інтеграції.

Мовна взаємодія у цифровому просторі зазнає істотних трансформацій під дією соціолінгвістичних чинників. Основними чинниками, що формують процеси адаптації мовної поведінки в Україні, є державна мовна стратегія, суспільне становище користувачів, інновації у сфері технологій та глобалізаційні процеси. Ці чинники по-своєму впливають на характеристики комунікації при використанні цифрових платформ, спонукаючи до змішування мов, засвоєння іноземної лексики та формування нових мовних стандартів. Найвиразніше такі зміни проявляються у сучасних умовах застосування комунікаційних технологій та в період воєнного стану, коли цифрове середовище стало визначальним для міжособистісних контактів та обміну інформацією.

Військовий конфлікт на території України докорінно трансформував лінгвістичний простір, адже діджитал-платформи стали вирішальним засобом інформаційної комунікації та соціальної взаємодії. Упровадження специфічної термінології, насамперед воєнної тематики, разом із посиленням функції української мови як символу національної солідарності й спротиву, є визначальними мовними феноменами сьогодення. Поточні обставини формують підґрунтя для появи нестандартних лінгвістичних конструкцій, що інтегрують військову

термінологію, технічну лексику та розмовні елементи. Це стимулює динамічний мовний взаємообмін у різноманітних віртуальних спільнотах та соціальних групах, де цифрові платформи слугують основним комунікаційним середовищем. Водночас кожне суспільство має власні неповторні мовні традиції, що визначають особливості мовного функціонування в цифровій комунікації. Особливо в багатомовних суспільствах процеси лінгвістичної адаптації розвиваються через контакти з представниками інших мовних груп.

Ще до початку збройного конфлікту лінгвістичний ландшафт зазнавав істотних змін через інтенсивне впровадження сучасних комунікаційних технологій. Наслідком цього стало формування інноваційних форм цифрового мовлення, абревіатур та модифікацій у комунікативних патернах.

Однак із розгортанням воєнних дій відбулася фундаментальна реструктуризація мовного простору. У вжиток увійшли спеціалізовані воєнні терміни та виникли новітні мовні моделі, що віддзеркалюють актуальні реалії. Ці трансформації мовної поведінки не лише пристосовують мову до екстремальних умов, а й зміцнюють національну самосвідомість, що проявляється у значно ширшому використанні української мови на цифрових платформах.

В епоху глобалізаційних процесів та експансії цифрових технологій українська мова як основний компонент національної ідентичності стикається із безпрецедентними викликами та перспективами. З одного боку, збереження мовної автентичності та її інтеграція у віртуальний простір потребує цілеспрямованої підтримки громадянського суспільства й державних інституцій. З іншого боку, процеси мовної адаптації передбачають засвоєння іншомовних елементів, що сприяє культурному взаємозбагаченню й відкритості України до міжнародної спільноти.

Новітні засоби комунікації виконують вирішальну функцію у підтримці та розвитку української мови, розширюючи можливості її щоденного застосування. Наприклад, навчальні онлайн-ресурси, як-от Prometheus та Coursera, представляють широкий спектр курсів з української мови, що сприяє зростанню лінгвістичної компетентності серед громадян. Значну роль відіграє державна платформа «Дія», де вся офіційна документація та сервіси презентовані державною мовою, що спонукає населення активніше використовувати українську в повсякденних справах.

Додатково, поширення української мови через такі соціальні платформи як Telegram та Instagram суттєво допомагає її збереженню. Зокрема, просвітницькі канали та сторінки, що висвітлюють питання орфографії та мовних норм, надають користувачам можливість вдосконалювати свої мовні навички. Упровадження технологій штучного інтелекту в автоматизованих помічниках, наприклад, у програмах перевірки граматики, спрощує дотримання лінгвістичних стандартів для користувачів різного віку, особливо серед молодого покоління.

Отже, сучасні комунікаційні технології істотно змінюють процеси мовної адаптації в українському суспільстві, зумовлюючи як можливості для поширення нових мовних форм, так і виклики для збереження мовної ідентичності. Основні проблеми полягають у домінуванні англійської мови в технологічному середовищі, недостатньому використанні штучного інтелекту для підтримки української мови та обмеженому застосуванні україномовного контенту в цифрових платформах.

Список використаних джерел:

1. Пономаренко О. О., Верба Д. О. Англіцизми як мовна інновація у сучасному україномовному медіадискурсі (на матеріалі розважального телевізійного шоу «Хто зверху»). *Нова філологія.* 2022. №85. С. 246–252. DOI: https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-85-34

2. Павлик О. Прагматичні аспекти в перекладі. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. Вип. 31. Т.2. С. 191–196. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/31.213877

Деркач Артур,
Військова академія (м. Одеса)

ТЕХНОЛОГІЯ 3D МОДЕЛЮВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.

Я наразі працюю над дисертаційним дослідженням на тему "Технологія 3D моделювання гармат бойових машин зразків озброєння та військової техніки іноземного виробництва". Моє дослідження спрямоване на розробку сучасних підходів до підготовки курсантів у військових навчальних закладах за допомогою 3D технологій.

Сучасні військові конфлікти та розвиток технологій змінюють підходи до навчання військових спеціалістів. Висока складність бойових машин, необхідність швидкого освоєння нових видів озброєння та обмежений доступ до реальних зразків техніки вимагають нових методів навчання. Саме тому використання 3D-моделювання є перспективним напрямком, який дозволяє ефективно компенсувати брак матеріальної бази та підвищити рівень підготовки особового складу. У своїй роботі я розглядаю створення цифрових моделей бойових машин піхоти як один з важливих інструментів для навчання курсантів.

Останніми роками технології 3D-моделювання та віртуальної реальності набувають все більшого значення у військовій підготовці. Це зумовлено необхідністю швидкої та ефективної адаптації особового складу до нових зразків техніки, а також можливістю відпрацьовувати бойові завдання без використання дорогих ресурсів. Багато армій світу вже активно впроваджують подібні розробки у свої навчальні програми, адже цифрові тренажери дозволяють відтворювати складні бойові сценарії та значно покращують рівень підготовки військових.

В Україні також ведуться активні розробки в цій сфері. Наприклад, ТОВ "КБ Технарі" створює віртуальні тренажери для переносних зенітно-ракетних комплексів Stinger та "Ігла", а також системи для тренування збиття ворожих дронів, зокрема "Шахедів" та FPV-дронів. Такі тренажери дозволяють військовослужбовцям відпрацьовувати дії в реалістичних умовах, що підвищує ефективність бойової підготовки. Крім того, у Львові компанія deep3dstudio займається цифровим відтворенням підбитої ворожої техніки для навчальних та аналітичних цілей. Схожі технології також застосовуються у навчальному центрі "Десна", де використовують програмне середовище Virtual Battlespace 3 (VBS3) для імітації бойових операцій.

Розробка тренажера бойової машини піхоти

На основі напрацювань дослідження наразі ведеться розробка інтерактивного тренажера бойової машини піхоти (БМП), який дозволить курсантам відпрацьовувати ключові навички управління та обслуговування техніки без необхідності використання реальної машини. Тренажер забезпечує реалістичну візуалізацію конструктивних особливостей бойової машини та буде дозволяти імітувати виконання бойових завдань в умовах, максимально наближених до реальних.

Паралельно з написанням дисертаційної роботи активно ведеться процес створення 3D-моделі бойової машини піхоти. Цей процес включає детальне опрацювання всіх елементів конструкції, їхньої анімації та інтерактивної взаємодії. Особлива увага приділяється точності відтворення елементів озброєння, механізмів управління та експлуатаційних систем. Тренажер дозволить курсантам у реальному часі виконувати навчальні завдання, аналізувати несправності та відпрацьовувати процедури ремонту без потреби у фізичному доступі до техніки.

Впровадження такого тренажера сприятиме підвищенню рівня підготовки військових спеціалістів, оскільки дозволяє відпрацьовувати регламентні дії у безпечному середовищі, що знижує ризики та економить ресурси. Крім того, цифровий підхід до навчання дозволяє створювати різні сценарії та адаптувати їх відповідно до навчальних потреб.

Мета та завдання

Основною метою мого дослідження є створення ефективної методики застосування 3D-моделей бойових машин піхоти у навчальному процесі. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання:

- Аналіз існуючих методів підготовки військових спеціалістів та виявлення їх недоліків.
- Розробка високоточних цифрових моделей бойових машин піхоти для навчання курсантів.
- Визначення можливостей інтерактивної взаємодії з 3D-моделями та їхнього впливу на якість підготовки особового складу.
- Оцінка економічної ефективності застосування 3D-моделей у порівнянні з традиційними методами навчання.

Актуальність

Сучасна військова освіта потребує ефективних засобів підготовки особового складу до роботи з бойовою технікою. Однак доступність реальних зразків озброєння для навчання є обмеженою через їх високу вартість, складність транспортування та необхідність постійного обслуговування. У зв'язку з цим 3D-моделювання відкриває нові можливості для військової освіти, дозволяючи створювати точні цифрові копії бойових машин піхоти. Це сприяє детальному вивченню конструкції техніки, відпрацюванню регламентних процедур, освоєнню базових експлуатаційних вправ та тренуванню дій у різних умовах без використання фізичних ресурсів.

Новизна

Планується розробити методику створення високоточних цифрових моделей бойових машин піхоти для навчальних цілей, яка буде включати:

- Розробку системи інтерактивної взаємодії курсантів із 3D-моделями, що дозволяє імітувати дії з обслуговування, перевірки та налаштування бойових машин.
- Визначення переваги використання цифрових моделей у порівнянні з традиційними методами навчання, зокрема скорочення часу на підготовку, підвищення точності виконання завдань та мінімізація ризиків.

Практична цінність

Використання 3D моделей бойових машин піхоти у навчальному процесі:

- Дозволяє курсантам освоювати зразки техніки без необхідності фізичного доступу до них.
- Дає змогу багаторазово відпрацьовувати регламентні процедури та базові вправи, що підвищує якість навчання.
- Скорочує потребу в дорогих навчально-матеріальних ресурсах і знижує витрати на польові заняття.
- Забезпечує можливість навчання за відсутності фізичних зразків техніки, що особливо важливо в умовах обмеженого доступу до іноземного озброєння.

Висновки

- 3D моделювання бойових машин піхоти є перспективним напрямком для військової освіти, що дозволяє підвищити ефективність навчального процесу.
- Методика створення цифрових моделей може бути адаптована для різних видів озброєння та військової техніки.
- Подальший розвиток технологій 3D моделювання відкриває можливості для інтеграції віртуальної реальності у військову підготовку, що сприятиме ще більшій реалістичності навчальних процесів.

Дмитрієва Світлана,
Військова академія (м. Одеса)
Королькова Марія,
Військова академія (м. Одеса)

ОСВІТА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Інформаційне суспільство — це концепція, яка відображає етап розвитку людства, де інформація, технології та знання стали основними ресурсами для розвитку економіки, культури, науки і соціальних процесів. В такому суспільстві традиційні методи навчання та освіти потребують змін і адаптації до нових умов, адже роль інформаційних технологій у процесі здобуття знань неухильно зростає. Освіта повинна відповідати на нові виклики та вимоги інформаційного суспільства, формуючи людину, здатну до швидкої адаптації та ефективного використання цифрових технологій.

Інформаційне суспільство передбачає швидкий розвиток і доступ до нових знань, що робить освіту важливим фактором соціального розвитку. Головною метою освіти в умовах такого суспільства є не лише передача знань, а й розвиток критичного мислення, творчих здібностей, вміння працювати з великими обсягами інформації та вміння використовувати технології для вирішення реальних проблем.

Одним із найбільших досягнень інформаційного суспільства є цифровізація освіти. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) кардинально змінює саму сутність навчання. Зараз знання доступні не лише у фізичних книгах або аудиторіях, але й через інтернет, що дозволяє здійснювати навчання в будь-який час і в будь-якому місці. Дистанційні курси, онлайн-платформи, відеоуроки, інтерактивні симулятори — всі ці технології дозволяють створювати персоналізовані методи навчання, відповідно до індивідуальних потреб учнів. Навчання стає гнучким і доступним, дозволяючи кожному адаптувати процес навчання до своїх умов.

Популярні онлайн-платформи для освіти, такі як Coursera, edX, Khan Academy, надають доступ до курсів від провідних університетів світу. Вони дозволяють отримати нові професії, підвищити кваліфікацію або просто розширити кругозір, незалежно від місця проживання або віку. Ці платформи стали невід’ємною частиною освіти, відкриваючи нові можливості для людей по всьому світу. Зокрема, курсанти можуть здобувати дипломи та сертифікати за спеціальностями, які раніше були доступні лише в обмеженому колі людей.

Проте, попри численні переваги цифровізації, інформаційне суспільство несе й нові виклики. Перший — це проблема інформаційного перевантаження. Величезні обсяги інформації, що доступні в інтернеті, можуть призводити до труднощів у її осмисленні та фільтрації. Тому дуже важливо навчати учнів не тільки здобувати знання, а й критично ставитись до джерел інформації, аналізувати її та правильно інтерпретувати. Оволодіння навичками ефективної роботи з інформацією є необхідною частиною сучасної освіти.

Другий виклик — доступність сучасних технологій для всіх верств населення. У багатьох регіонах світу, особливо в країнах, що розвиваються, доступ до інтернету та необхідних пристроїв обмежений. Це створює цифровий розрив, який може поглибити соціальну нерівність у доступі до освіти. У той час як деякі країни швидко інтегрують новітні технології у навчальний процес, інші стикаються з проблемами навіть у забезпеченні базових ресурсів для навчання.

Третій виклик — швидкість розвитку технологій. Програми навчання, підручники та навчальні матеріали, які були актуальними кілька років тому, можуть вже виявитися застарілими. Оскільки технології постійно змінюються, викладачі та вчителі повинні регулярно оновлювати свої знання та методики, щоб бути в курсі новітніх тенденцій. Враховуючи це, освіта повинна ставати більш гнучкою і здатною адаптуватися до швидких змін технологічного середовища.

Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві передбачають інтеграцію новітніх технологій у навчальний процес. Очікується, що в майбутньому освіта буде значно пов'язана з використанням штучного інтелекту для створення адаптивних навчальних систем. Такі системи зможуть підлаштовувати навчальний процес під індивідуальні особливості кожного учня, дозволяючи максимально ефективно організувати навчання. Програми та навчальні матеріали будуть адаптовані до рівня підготовки учнів, їх інтересів і темпів навчання, що дасть можливість кожному курсанту отримати персоналізований підхід.

Віртуальна та доповнена реальність також відкривають нові горизонти для навчання. Завдяки цим технологіям курсанти можуть занурюватися в симуляції реальних ситуацій, що дозволяє їм набувати практичних навичок в умовах, максимально наближених до реальних. Це дозволяє проводити тренування, експерименти та симуляції без необхідності фізичної присутності, що значно знижує витрати часу та ресурсів.

Інформаційне суспільство відкриває величезні можливості для освіти. Окрім онлайн-платформ, таких як Coursera, edX та Khan Academy, надаються безкоштовні ресурси, які дозволяють навчатися без обмежень за часом та місцем. Також важливим аспектом є розвиток віртуальних середовищ для навчання, де учні можуть отримувати практичні навички у реальних чи змодельованих умовах. Це відкриває нові горизонти для дистанційного та інтерактивного навчання, що є особливо важливим у сучасному світі, де зміни відбуваються дуже швидко.

Одним із ключових напрямків майбутнього розвитку освіти є інтеграція технологій у навчальний процес, що дозволить створювати нові форми навчання. Це не лише онлайн-курси та відео-лекції, а й використання великих даних для прогнозування потреб учнів та створення персоналізованих маршрутів навчання. Важливим етапом є також формування цифрових компетенцій: від уміння працювати з інформацією до навичок кібербезпеки, що дозволяють учням ефективно використовувати сучасні технології та адаптуватися до нових інструментів.

Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві включають також інтеграцію безперервного навчання, коли освіта не буде обмежуватися лише офіційними навчальними закладами. Освітній процес стане постійним, і кожен зможе вдосконалювати свої навички протягом усього життя, що особливо важливо в умовах швидких технологічних змін.

Таким чином, освіта в інформаційному суспільстві — це динамічний процес, що постійно змінюється, адаптується та розвивається. Вона повинна забезпечувати не лише здобуття знань, а й формування критичного мислення, здатності до самоосвіти та ефективного використання цифрових технологій. У зв'язку з постійним розвитком технологій освіта повинна стати більш доступною, персоналізованою та орієнтованою на практичні навички, що дозволить людині бути конкурентоспроможною на ринку праці та активно брати участь у розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Буренін А. В. Інформаційне суспільство: сучасні концепції та проблеми. Київ: Наукова думка, 2015.

2. Дьяків М. В. Цифрові технології в освіті: глобальні виклики та можливості. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018.

3. Цифровізація освіти в Україні: перспективи та виклики / Ред. В. М. Іванова. Київ: Інститут модернізації змісту освіти, 2021.

Іванченко Євгенія,
доктор педагогічних наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)

ДО ПИТАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Цифрова епоха приводить до докорінних перетворень у протистоянні держав. Програють нездатні адаптуватись до змін. Виграють ті, хто здатен навчатись та розвиватись. Отже, специфіка військових конфліктів по всьому світу змінює вимоги до офіцерських кадрів, що асоціюється з більшою стратегічною глибиною, здатністю до інновацій та адаптацією до ситуації на полі бою.

Формування таких якостей тісно пов'язане з фундаментальною освітою, що є підґрунтям освіти професійної, запорукою успішної кар'єри та можливості креативного вирішення поставлених бойових задач.

Одним із компонентів особистості майбутнього офіцера, які має сформувати фундаментальна освіта у вищому військовому начальному закладі (ВВНЗ), є математична компетентність майбутнього офіцера, яка добудовується на базис, отриманий під час навчання на попередньому рівні освіти. Зауважимо, що неперервний цикл формування математичної компетентності дозволить як вирішувати військово-прикладні задачі, так і реалізовувати себе в соціальній сфері.

В розрізі цього нами сформульовано визначення **математичної компетентності майбутнього офіцера**, що являє собою сформовану систему математичних компетентностей, ціннісних орієнтацій і взаємин, особистісно-лідерських якостей, бойового досвіду та здатності до адаптації, що забезпечує спроможність майбутнього офіцера до застосування математичних методів задля прийняття рішень у ході несення військової служби у мирний час та ведення бойових дій у час військовий, здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми професійної діяльності у галузі військового управління або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів військових наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов, та є базовою для формування інтегральної компетентності майбутнього офіцера, що передбачено освітньо-професійною програмою.

Також нами було розроблено структуру математичної компетентності майбутнього офіцера, але події останнього часу, спілкування зі стейкхолдерами та перегляд власних позицій та думок щодо компонент структури зазначеної компетентності крізь призму навичок майбутнього призвів до необхідності переосмислення конструкції математичної компетентності майбутнього офіцера.

По-перше, звернемось до переліку навичок майбутнього, який нам на сьогодні пропонує більшість міжнародних організацій, які досліджують зміни ринку праці і професійних кваліфікацій (наприклад, Світовий економічний форум у Давосі), провідні університети [1]:

- креативність;
- аналітичне мислення;
- емоційний інтелект і емпатія;
- гнучкість і стійкість.

Поряд з цим, наголошується на зростанні уваги до наявності системного, критичного та креативного мислення, навичок активного навчання, адаптивності, гнучкості, лідерства та соціального впливу а також навичок кібербезпеки, технологічної грамотності, роботи з Big Data.

Отже, ці навички мають бути поставлені у фокус освітнього процесу ВВНЗ.

Враховуючи вищезазначене, структуру математичної компетентності майбутнього офіцера Збройних Сил України подано у поєднанні взаємопов'язаних компонентів **стратегічного, аналітичного, критичного** та **креативного** мислення.

Розкриємо кожний компонент та визначимо його складові.

- **Стратегічне мислення** — взаємодія з часом — здатність думати довгостроково та планувати свої дії для досягнення поставлених цілей.

Включає постановку довгострокових цілей; розробку плану щодо їх досягнення; урахування факторів, що впливають на отриманий результат.

- **Аналітичне мислення** — взаємодія з емоціями — творче або формальне — знижує емоційний фон під час розв'язання задач.

Включає вміння працювати з інформацією; обробляти великі масиви даних; поділяти інформацію на різні категорії за визначеними критеріями; визначати взаємозв'язки; виділяти з масиву даних значущі; знаходити оптимальне рішення серед можливих.

- **Критичне мислення** — взаємодія з інформацією — вміння всебічно аналізувати інформацію та робити обґрунтовані висновки, ставити під сумнів будь-яку інформацію, навіть власні переконання.

Включає допитливість, уважність; раціональність — рішення через логіку і аналіз; гнучкість розуму; визнання своїх помилок; перевірка інформації; пошук найкращого рішення. Забезпечує відкритість до нових знань; креативність; стійкість у кризових ситуаціях; стійкість до маніпуляцій та обману; переконливість — вміє ясно висловлюватись, оперувати фактами, обробляти інформацію.

- ***Креативне мислення*** — взаємодія з шаблонами — дозволяє відхилятися від прийнятих схем мислення, генерувати нестандартні підходи та рішення складних ситуацій; бачити проблему під інакшим кутом та розв'язувати її унікальним способом.

Включає знання предмету; цілеспрямованість; навички розумових дій; співпрацю; мотивацію на виконання завдання; відкритість.

Таким чином, нами описано новий погляд на структуру математичної компетентності майбутнього офіцера Збройних Сил України, яка представляє компонент загальноосвітньої бази, з урахуванням останніх тенденцій ринку праці, освіти та уявлень щодо особистості людини майбутнього. Подальші розвідки пов'язуємо з доопрацюванням компонент структури зазначеної компетентності, розробкою моделі формування математичної компетентності майбутнього офіцера за допомогою активних та інтерактивних методів навчання в освітньому середовищі ВВНЗ, добором діагностувального інструментарію її сформованості.

Список використаних джерел

1. Професії та навички майбутнього. URL : https://uifuture.org/publications/profesiyi-ta-navychky-majbutnogo-2/

Кримець Людмила,
доктор філософських наук, старший науковий співробітник,
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут
Іванченко Катерина,
здобувач вищої освіти,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ У ВВНЗ

Відповідно до затвердженої в січні 2024 року Доктрини військового лідерства в Збройних Силах України, Військове лідерство розглядається як процес впливу військовослужбовців на особовий склад, що здійснюється на основі морального авторитету, практичного досвіду та компетентності, з метою успішного виконання поставлених завдань і досягнення визначеної мети. Вплив здійснюється безпосередньо: через віддання наказів, контроль за дотриманням вимог, стимулювання та мотивацію, а також опосередковано — через власний приклад, внутрішню комунікацію та формування організаційної культури [1].

Досвід в озвученому контексті є накопиченням знань, умінь і навичок, набутих під час проходження військової служби, в тому числі реальний досвід участі в бойових діях, тренуваннях та спеціальних операціях, а також знання та розуміння практичних аспектів військової діяльності, використання зброї та обладнання. Культура вивчення та впровадження досвіду в Збройних Силах України є зразковим індикатором прогресивного переосмислення застарілих радянських підходів в управлінні військами в напрямку формування діалогу між військовим керівництвом і особовим складом, заснованого на довірі та повазі один до одного.

Процес вивчення та впровадження досвіду (англ., Lessons Learned Process) являє собою сукупність систематизованих послідовних дій, які застосовуються для збору, аналізу та узагальнення інформації про проблемні питання та передового досвіду, визначення головних причин їх виникнення і шляхів їх вирішення та повторення, а також для поширення та впровадження досвіду під час навчально-бойової діяльності ЗС України [3].

На шляху реалізації цього процесу надзвичайно важливо сформувати соціально-психологічну готовність особового складу до щирого обміну думками з військовим керівництвом без страху бути покараним за відвертість і здатність військовослужбовців робити висновки з власного досвіду, як зі своїх помилок та упущень, так і з вдалих ідей і рішень.

Досвід бойових дій свідчить, що в свою чергу, військовослужбовці очікують від свого керівництва надання всіх необхідних інструментів для досягнення успіху на полі бою, і саме в такому випадку вони найчастіше демонструють готовність бути максимально відданими справі і в разі необхідності, йти на жертви. Невиправдані очікування військовослужбовців з боку керівництва можуть призвести до проблем з дисципліною та їх продуктивністю. Такі проблеми можуть мати особливо критичні наслідки бід час виконання бойових завдань, коли поведінка кожного окремого військовослужбовця може поставити під загрозу виконання завдань всім підрозділом [2].

У 2025 році Головнокомандувачем Збройних Сил України була затверджена Інструкція з організації вивчення та впровадження досвіду в навчальних закладах, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил України. Головною метою вивчення та впровадження досвіду в навчальних закладах ЗС України є підвищення ефективності діяльності, спрямованої на виконання заходів із підготовки, всебічного забезпечення, розвитку, застосування й управління підрозділами рівня взвод-рота-батальйон [3].

Основними завданнями з ВВД у навчальних закладах, навчальних частинах (центрах) є:

- вивчення та впровадження досвіду в навчальний процес для підвищення ефективності підготовки особового складу та підрозділів;
- організація та здійснення збору, узагальнення, аналізу інформації та визначення

головних причин виникнення проблем і шляхів їх вирішення (або ідентифікація нових позитивних практик і вироблення пропозицій щодо їх впровадження);

- розроблення рекомендацій щодо вирішення проблемних питань і визначення заходів з упровадження досвіду (коригувальних дій);
- вивчення та впровадження досвіду підготовки, всебічного забезпечення, розвитку, застосування й управління підрозділами;
- поширення інформації про ідентифіковані та впроваджені уроки по вертикалі та горизонталі підрозділів ВВД (у мережі навчальних закладів (підрозділів) і замовників на підготовку);
- контроль (моніторинг) за виконанням процедур процесу ВВД у навчальному заклад і (підрозділі);
- підготовка особового складу з питань ВВД у навчальному закладі(підрозділ) , як змінного так і постійного складу;
- постійне наповнення баз даних контентом (інформацією) з ВВД [3].

Вивчений досвід має використовуватися в навчальних закладах, навчальних частинах (центрах) під час виконання науково-дослідних і дослідноко-нструкторських робіт, виконання планових і позапланових оперативних завдань, розроблення монографій, навчальних посібників, методичних рекомендацій, підготовки наукових статей і дисертаційних робіт, розроблення проєктів стандартів, керівних документів тощо.

Також впровадження ідентифікованих уроків має здійснюватися під час проведення навчальних занять: на лекціях і під час проведення групових занять, на семінарських заняттях (під час доповідей тих, хто навчається), на практичних заняттях із використанням спеціального програмного забезпечення, на групових вправах із використанням реальних бойових епізодів для відпрацювання вміння планувати бій та управляти підрозділами в бою за різних умов обстановки.

Соціально-психологічні особливості вивчення та впровадження досвіду у ВВНЗ акцентують увагу на необхідності створення в межах вищого військового навчального закладу сприятливого соціально-педагогічного середовища, де вільний обмін думками і спільний пошук рішень не каратимуться, а заохочуватимуться, де розвиватиметься комфортний для всіх учасників педагогічного процесу психологічний мікроклімат. В цьому процесі провідна роль має належати керівництву ВВНЗ та професорсько-викладацькому складу, який має бути прогресивним прикладом для курсантів (слухачів, студентів), що вже завтра стануть командирами і понесуть з собою найкращі практики у війська.

Список використаних джерел:

1. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України / ОП 1-296: ГШ ЗСУ. 2024. 46 с.

2. Кримець Л., Грилюк С., Недвига О., Саєнко О. Моральні якості військового лідера в умовах російсько-української війни в контексті формування моральної готовності. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. 77(1). С. 90–101. URL: https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-77-1-90-101

3. Інструкція з організації вивчення та впровадження досвіду в навчальних закладах, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил України ТКП 7-00(162), лютий 2025.

Могилянець Тетяна,
кандидат технічних наук,
Військова академія (м. Одеса)
Радченко Ірина,
Військова академія (м. Одеса)

СУЧАСНА ОСВІТНЯ СИСТЕМА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА ТА СЛУХАЧА

Основними ресурсами в сучасному технологічному світі стають нові розвиваючі інновації, причому із застосуванням їх в сучасному інформаційному суспільстві.

Де отримання нових сучасних знань та нової сучасної інформації є основним аспектом отримання нової креативної інноваційної освіти. Ця освіта в свою чергу має забезпечити слухача новими знаннями, критичним мисленням, здатністю швидко та впевнено користуватися отриманою новою інформацією, яка ґрунтується на отриманих нових знаннях. Все це сприяє інновації і адаптивності слухача.

Розвиток сучасних інформаційних технологій тісно пов'язаний з розвитком сучасного суспільства, яке в свою чергу залежить від цих нових технологій, а це надає йому можливість оволодіти новою інформацією та раціонально використовувати ці нові технології. А саме пошук нової інформації, а також використання цих знань для саморозвитку, отримання нових знань як викладача так і слухача, використання цих можливостей під час проведення дистанційного навчання.

Електронні комунікації дають нам можливість постійно підвищувати свій рівень знань, включаючи сюди і дистанційне навчання. Незалежно від напрямку наук, є можливість розглядати, будь який напрям в навчанні. Наш інтелектуальний світ постійно перебуває в інтелектуальному формуванні нової інформаційної особистості, що розвивається та поглинає нову інформацію.

Маючи таку многогранну базу інтелектуальних можливостей, скоріш за все основною проблемою сучасного викладача буде, навчити слухача користуватися та використовувати цю базу електронних сформованих знань, як для аудиторної, дистанційної так і для самостійної роботи. І ми бачимо, що викладач постійно повинен знаходитись на високому рівні відносно інформаційного суспільства, так як постійно отримає нові вимоги та нові завдання від системи освіти. Хоча, існуюча система вищої освіти потребує сучасної інформаційної модернізації, і ця модернізація повинна торкається, як викладача так і слухача.

Професійна діяльність викладача у даний час, залежить від подальшого професійного розвитку, та бажання постійно вдосконалюватися. Це не можливо без професійної актуалізації, з бажанням опановувати сучасні технологічні можливості, для більш якісного виконання своєї праці. Використовуючи при цьому систему інноваційних технологій, викладач при проведенні занять може використовувати: Internet, мультимедійність, AutoCAD креслень, 3D моделювання, штучний інтелект, електронні підручники, програмні засоби навчання, тестову систему контролю, що значно впливає на якість отриманих знань.

Викладання будь-якої дисципліни, має бути продуктивним, маючи доступ до нових інформаційних технологій, адже це на сьогодні не є складним процесом. Викладач повинен постійно впроваджувати нововведення у викладанні дисципліни, постійно зіштовхуючись із необхідністю викладання навчального матеріалу у досить великому обсязі. Тому є необхідність, постійно працювати викладачеві над розвитком інтелектуальних розумових здібностей, як своїх так і тих хто навчається.

У процесі викладення матеріалу правильним буде, коли сам слухач буде змушений брати участь у процесі пізнання та викладення цього нового матеріалу.

Це можливо завдяки новим інформаційним технологіям. Він може самостійно, заздалегідь підготуватися до матеріалу, що буде вивчається, знайти і ознайомитися з цим матеріалом, незалежно як проходитиме заняття в аудиторії або дистанційно.

Слухач самостійно може поцікавитися основними, нескладними поняттями цієї дисципліни, які дають можливість викладачеві більш глибоко викласти новий матеріал, що заощаджує час на викладанні перших простих азів дисципліни, що вивчається.

Сучасна задача викладача підготувати слухача як майбутнього спеціаліста, який здатен самостійно на інтелектуальному рівні освоювати курс за власними потребами та бажанням. Слухач маючи сучасне професійне мислення, здатен самостійно, більш повніше та глибше освоювати курс за власними потребами, а не за підготовленою для нього освітнім процесом навчальну програму, прикріплюючи за дисципліною стандартні знання та вміння.

Новітні інформаційні технології дають можливість більш поширено ознайомитись з вибірковими дисциплінами, слухач має право самостійно вибирати дисципліну, яку бажає вивчати. Йому необхідно зробити вибір з списку дисциплін, які увійшли у вибірковий блок, бо вивчати одночасно, аудиторно або дистанційно, всі дисципліни немає можливості через обмеження годин навчального процесу. Але сучасні інформаційні технології дають можливість не тільки ознайомитись з дисциплінами, а і дають можливість слухачу самостійно розглянути, вивчати ту дисципліну, яка не ввійшла до вибіркових. Може колись і буде така можливість в навчальному процесі, коли викладач зможе проконсультувати та надавати пояснення слухачу з дисципліни, яка не ввійшла до вибраних вибіркових. Зрозуміло, що така можливість збільшить об’єм отриманих знань слухача, збільшить науковий потенціал слухача, оскільки це буде великою допомогою для подальшого продовження навчання за вибраним напрямком.

Ми побачимо сучасного слухача більш грамотним та більш досвідченим, впевненим у своїх придбаних знаннях. Все це, має підвищити його життєву та наукову самооцінку, дасть можливість слухачеві почуватися більш досконалим у своїй потребі відносно набутої спеціальності. Сучасний розвиток техніки і науки обов’язково відобразиться на його світогляді, все це сприятиме грамотнішому і цілеспрямованому підході до розвитку творчої інтелектуальної особистості слухача. Де його інтелектуальність, комунікативність, можливість правильно і чітко оброблювати нову здобуту інформацію, спонукати професійну освіченість, все це, дає можливість слухачу приймати правильне рішення, завдяки здобутим технологічним, технічним, науковим знанням, формувати його здібності як майбутнього фахівця. Саме саморозвиток слухача, відіграє величезну роль у якісному навчанні, все це не може не торкнутися естетичної та творчої сторони самопізнання людини, з подальшим застосуванням у майбутній професії.

Інформаційні технології у системі загальної освіти забезпечують слухачу особливий процес навчання, який у свою чергу створює інформаційну систему, яка стимулює та мотивує період навчання.

Але навіть при досягненні високого інтелектуального рівня викладача, слухача, фахівця, ми змушені не припиняти інформаційно розвиватися та вдосконалюватися, бо інтелектуальність та інформаційні технології не будуть стоять на місці і надалі.

Список використаних джерел:

1. Освіта в інформаційному суспільстві: сутність та специфіка реалізації. URL: https://skced2020.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/hneu-lystopad_-2020- echat.pdf#page=286

2. Освіта в інформаційному суспільстві: очікування і виклики. URL: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/869/1/znpgvzdia_2015_63_19.pdf

Рибка Наталія,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет «Одеська політехніка»

ПРОЦЕСИ ГРАЇЗАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ В ОСВІТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Процеси граїзації, які є наслідком економічної глобалізації та комерціалізації, набувають все більш глобального та тотального характеру. Вони проникають у різні сфери життя, включаючи освіту, культуру, соціальні взаємини та навіть політику. Граїзація, з одного боку, може сприяти розвитку креативності та інновацій, але з іншого — несе в собі серйозні загрози для суспільства. Серед них — екзистенційні та соціальні ризики, масовий нігілізм, аномія, руйнування традиційних систем цінностей, які є основою культурного ядра будь-якої цивілізації.

Однак гра, як екзистенційна практика, має глибоке сакральне значення. Вона пов'язана з творчістю, здатністю людини до самостійного конструювання реальності та вираження своїх ідей. Ігрові практики неможливо повністю виключити з життя людини, адже вони є природною частиною її розвитку. Ігрові практики сприяють розвитку емоційного інтелекту, емпатії та комунікативних навичок. Вони допомагають студентам краще засвоювати складні концепції, розвивають їхню здатність до аналізу та синтезу інформації. Натомість їх можна спрямувати на користь людству, використовуючи як інструмент для вдосконалення навчання, розвитку критичного мислення та соціальної взаємодії. Граїзація не є самоціллю, а лише засобом для досягнення певних цілей, що вимагає обережного підходу з урахуванням можливих ризиків [1]. У військовій освіті це може бути використано для розвитку стратегічного мислення, командної роботи та адаптації до нестандартних ситуацій.

Серед різноманітних форм граїзації особливу увагу заслуговують інтернет-меми. Це явище, хоча й популярне, залишається новим і маловивченим. Перші дослідження інтернет-мемів з'явилися лише на початку 2000-х років, а їх масова популяризація припадає на друге десятиліття XXI століття. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, існують невизначеності щодо поняття «мем». Навіть автор концепції, Річард Докінз [2], висловлював скептицизм щодо своєї теорії, вважаючи її умоглядною та називаючи «спекуляцією».

Останніми роками інтерес до мемів значно зріс, що підтверджується науковими публікаціями, наприклад, випуском журналу «deSignis» (2024), том. 41 (2024) «Memes y cultura digital. Transformaciones en el campo de la mediatización». присвяченим дослідженню мемів у контексті цифрової культури.

Інтернет-меми активно використовуються у викладанні різних дисциплін, оскільки вони допомагають ілюструвати складні концепції простою та зрозумілою мовою. Дослідник Gibb R. [3] підкреслює, що меми, подібно до мультфільмів чи коміксів, викликають дискусії та спрощують складні ідеї, роблячи їх ближчими до повсякденного досвіду студентів. Велика кількість мемів на філософські теми свідчить про високу філософську культуру суспільства, оскільки жарти на такі теми розуміються та знаходять своїх прихильників. Викладачі використовують меми як корисний інструмент для навчання, допомагаючи студентам краще засвоювати матеріал та уникати надмірно абстрактного мовлення. За результатами досліджень було виявлено, що інтернет-меми мають значний вплив на концентрацію уваги, враження і запам'ятовування студентами інформаційних повідомлень, помітна позитивна динаміка рівнів загальної мотивації тих, хто навчається, до вивчення. У військовій освіті це може бути використано для навчання стратегічному плануванню, тактиці та іншим дисциплінам, де важливе швидке засвоєння інформації.

Інтернет-меми стали невід'ємною частиною сучасної комунікації. Вони передають культурні, соціальні та інформаційні реалії сучасності, що робить їх ефективним інструментом для навчання. Інтернет-меми активно використовуються в освіті, зокрема у викладанні гуманітарних, соціальних і навіть технічних дисциплін. Вони допомагають ілюструвати

складні концепції простою мовою, підвищують мотивацію студентів і сприяють кращому засвоєнню матеріалу. Дослідження показують, що меми позитивно впливають на концентрацію уваги, запам'ятовування та загальну мотивацію до навчання.

Однак використання інтернет-мемів має свої обмеження. Вони є перш за все розважальним контентом, тому їх інтеграція в навчальний процес вимагає обережності. Неправильне використання може призводити до фрагментарності знань, нерозуміння з боку адміністрації навчальних закладів або навіть маніпуляцій суспільною думкою. Тому важливо розуміти межу між розвагою та освітою. Викладачі повинні ретельно підбирати інтернет-меми, щоб вони відповідали навчальним цілям і не спотворювали інформацію.

Інтернет-меми є новою формою комунікації, яка природно близька молоді, зокрема «Поколінню Z». Вони передають культурні та інформаційні реалії сучасності, що робить їх ефективним інструментом для навчання. Викладачі використовують меми для вивчення мов, математики, філософії та інших дисциплін, відзначаючи їхній евристичний потенціал. Наприклад, у викладанні англійської мови меми сприяють підвищенню мотивації студентів і покращенню результатів навчання. Вони допомагають студентам краще розуміти граматичні структури, лексику та культурні особливості мови.

Проте існують ризики, пов'язані з використанням мемів у навчанні. Надмірне їх застосування може призводити до безсистемності знань, а використання складних або незрозумілих мемів може звести результати навчання до нуля. Крім того, не всі викладачі та адміністрація навчальних закладів підтримують такий підхід, що ускладнює його впровадження. Деякі вважають меми занадто легковажними для серйозного навчального процесу, що може призводити до конфліктів між традиційними та інноваційними методами викладання.

Таким чином, інтернет-меми можуть бути ефективним інструментом у навчанні, якщо їх використовувати обережно та системно. Вони допомагають наблизити складні концепції до студентів, підвищують їхню мотивацію та сприяють кращому засвоєнню матеріалу. Однак для ефективного використання мемів потрібні подальші дослідження, уточнення їхнього визначення та розробка методичних рекомендацій. Важливо знайти баланс між розважальним та освітнім аспектами, щоб уникнути негативних наслідків і максимально реалізувати потенціал цього інноваційного засобу.

У сучасному інформаційному суспільстві граїзація та використання інтернет-мемів стають важливими елементами освітнього процесу. Вони відображають зміни у способах комунікації та навчання, що відбуваються під впливом цифрових технологій. Щоб ці інструменти принесли максимальну користь, необхідно враховувати їхні можливості та обмеження, а також інтегрувати їх у навчальний процес з урахуванням потреб сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Рибка Н. М. Граїзація та досвід використання комп'ютерних ігор у навчанні філософії у технічних закладах вищої освіти // Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Т. 67. № 5. С. 213–225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_67_5_19

2. Dawkins R. «The Selfish Gene». Oxford: Oxford University Press, 1976. 269 p. ISBN 978-0-19-286092-7.

3. Gibb R. «Moving to Their World: Memes in a Political Philosophy Course Political Science» Educator: volume 26, issue 2. 2023. pp 54–57. URL: https://educate.apsanet.org/moving-to-their-world-memes-in-a-political-philosophy-course.

Романовський Максим,
здобувач вищої освіти,
Військової академії (м. Одеса)

СИМУЛЯТОРИ ЯК ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ДЛЯ ОПЕРАТОРІВ БПЛА

У сучасному світі військова справа відмічає значні зміни завдяки впровадженню інноваційних технологій. Використання цифрових технологій і симуляторів стає невід'ємною частиною військової освіти, що дозволяє підвищити якість підготовки військовослужбовців. Ці способи не лише оптимізують навчальні процеси, а й допомагають адаптувати підготовку до умов реального бойового середовища.

Реалії сьогодення вимагають від військовослужбовця максимального рівня підготовки для забезпечення виживання його та підпорядкованого підрозділу. Війна пише свої правила і через це, центри підготовки військових спеціалістів за короткий термін повинні надати знання, навички та вміння особам, які ще вчора не планували вступати до війська. Можливість використання цифрових технологій та симуляторів для підготовки дає максимальне вникнути в процес навчання новим операторам та розвинути навички пілотам з досвідом. Використання віртуальних навчальних платформ надає доступ до інтерактивних курсів, відео уроків та тестів і дозволяють військовим здобувати знання незалежно від місця перебування.

Бойові симулятори (*https://uk.wikipedia.org/wiki/Virtual_Battlespace*) — це комп'ютерні програми або апаратні системи, створені для імітації бойових дій або військових ситуацій. Вони застосовуються для тренувань, планування бойових дій, аналізу бойових сценаріїв і в розважальних цілях.

Бойові симулятори можуть охоплювати різні аспекти бойових дій: наземні, морські, повітряні операції, а також поєднання всіх цих середовищ. Активне використання симуляторів збільшує мотивацію до навчання через наближений до ігрового процесу. Активне використання баражуючих боєприпасів різних видів запроваджує новий клас озброєння і новий вид підготовки операторів для цього озброєння. Розглядаючи систему підготовки даних фахівців, можна побачити велику кількість симуляторів для навчання керування безпілотними апаратами. Виходячи з цього розглянемо найбільш поширені симулятори для підготовки операторів (пілотів) (FPV — First-Person View).

"**Liftoff: FPV Drone Racing**„ — симулятор для тренування операторів FPV-дронів. Дозволяє керувати дронами та створювати, що є корисним для підготовки операторів безпілотних літальних апаратів. Найбільше підходить для початківців через доступність та поступовість виконання завдань. Надає можливість вивчити пілотування виконуючи легкі завдання. Використання даного симулятора надає базові знання у зльоті посадці дрона, його керування та вироблення м'язової пам'яті.

Симулятор "**VelociDrone**„ використовується для навчання керуванню дронами. Застосовується в навчальних програмах для школярів та цивільного населення, допомагаючи опанувати навички пілотування безпілотних апаратів. Даний симулятор має більш розширений спектр завдань для проходження, з іншими користувачами має мультиплеер для спільної робити, але потрібно розуміти що це є цивільним симулятор і завдань для підготовки до бойових дій у ньому немає. Функція даного симулятора розвинути навички та спроможності до пілотування дроном.

Симулятор Обрій симулятор розроблений в Україні командою програмістів і військових для підготовки екіпажів БПЛА. Різниця з попередніми симуляторами це те що він є повністю військовим і в ньому є різні різновиди для навчання, а саме (FPV — First-Person View) та дрони мультикоптерного типу. В даному симуляторі є завдання для підготовки бомберів камікадзе та розвідників з коригуванням артилерії. Додатково в системі завантажено 50 мап які зроблені з супутникових знімків районів бойових дій. Даний симулятор є найбільш поширеним в ЗСУ та дає повний спектр військового вишколу.

Даний вид озброєння потребує не лише вміння в керування БПЛА, але і знання протидії засобам РЕБ та будови БПЛА та знання в аеродинаміці. Найбільшими перевагами інноваційних методів навчання на мою думку є легке засвоєння матеріал завдяки інтерактивності навчання, індивідуальний підхід інноваційної платформи дозволяє адаптувати навчання під рівень кожного військовослужбовця. Реалістичність симуляторів створюють умови, максимально наближені до реальних бойових дій.

Проблеми для впровадження технологій у військову освіту :

- високовартісне обладнання для симуляторів. На жаль, більша частина модулів та комплектуючих для навчання є доволі дорогими й не всі заклади можуть закупити її в потрібній мірі,

- також це не велика кількість навченого персоналу, який має певні навички з роботою на даних симуляторах та їх підтримку в робочому стані.

- ризики кібератак на навчальній платформі, що може призвести виведення з ладу систем і не можливість підготовки.

Висновок. Інноваційні методи навчання є ключовим елементом сучасної військової освіти. Використання цифрових технологій та симуляторів лише покращує підготовку військових кадрів, а й дозволяє оперативно адаптуватися до нових викликів у військовій справі. Майбутнє військової освіти лежить у подальшому розвитку технологій та інтеграції їх у навчальні процеси.

Семаньків Родіон,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)
Рабокоровка Ганна,
Науковий керівник
кандидат філософських наук, доцент,
Військова академія (м.Одеса)

КРИТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ НОВІТНІХ МЕТОДІВ В ОСВІТІ НА ПРИКЛАДІ ЧАТУ GPT

Проблема трансформації та напрямів розвитку освіти в інформаційному суспільстві є дуже актуальною та своєчасною через швидкий прогрес сучасної цивілізації в технологічному плані. В Україні з грудня 2021 року було впроваджено концепцію розвитку штучного інтелекту з метою відповідності нашої країни сучасним реаліям та викликам.

Одними з найбільш популярних систем стали чат-боти, як спеціальні мережі, що можуть імітувати діалог з людьми, аналізувати та надавати інформацію згідно з запитами користувачів. Найпопулярнішим чат-ботом став чат GPT, який оптимізований до діалогу з людьми та самовдосконалюється [3].

Чат GPT вже серйозно почав впливати на освіту та освітян, які вимушені впроваджувати нові методи оцінювання та новітні методи навчання. Наведемо декілька ідей щодо того, як чат GPT можливо інтегрувати в освітній процес закладів вищої освіти.

1. *Створення звітів*, в яких студенти (курсанти) повинні звітувати про процес написання тексту з використанням чату GPT.

2. *Перевірка на використання штучного інтелекту.* Необхідно розробити сучасну методику, яка дозволить виявляти зміст, що був згенерований штучним інтелектом.

3. *Обмін ролями*, в якому викладач бере на себе роль студента, а студенти (курсанти) роль викладача. Викладач для написання тексту використовує чат GPT, а студенти (курсанти) повинні оцінювати інформацію, її точність та пошук більш релевантних джерел та синтезувати їх.

4. *Перевірка точності та достовірності інформації.* Студенти (курсанти) перевіряють правдивість інформації, яку їм надав чат-бот та виявляють її фактичну відповідність чи невідповідність, використовуючи при цьому наукові методи верифікації.

5. *Дія від протилежного.* Студенти (курсанти) переробляють отримані відповіді від чату GPT, щоб відобразити протилежні погляди та думки від презентованої штучним інтелектом.

6. *Метод змагання.* Сутність змагання полягає у вмінні формулювати запити чат-боту. Студенти розробляють критерії оцінки відповідей штучного інтелекту на складні теми, а потім самостійно складають пошукові запити до чату GPT, порівнюють та оцінюють отриману інформацію та складають на їх основі рейтинг [2].

Зараз сконцентруємо свою увагу на аналізі переваг та недоліків щодо використання можливостей чату GPT в сучасній освітній діяльності

Українські науковці розглядають ряд принципових переваг використання чату GPT в освіті [2]. На їх думку, однією з таких переваг є створення ілюстративного матеріалу до завдань на закріплення матеріалу, оскільки чат GPT працює в тандемі з іншими нейромережами, наприклад Midjourneі чи Dall-E. Зрозуміло, що використання чату сильно зекономить час на пошук зображень.

Ще одним плюсом є стимулювання мовленнєвої діяльності у різноманітних форматах. Робота з чат-ботом залучає когнітивні процеси такі як пам’ять та увага, що допомагає краще запам’ятовувати граматичний та лексичний матеріал або розуміти сутність вивченого. Крім того, введення фраз з помилками часто призводить до неправильного їх трактування ботом, що вимагає від студентів більше зусиль для структурування мовлення та отримання бажаних

результатів від спілкування з нейромережею. Чат GPT також може знаходити та презентувати правила у зручному форматі залежно від рівня володіння мовою студентом (курсантом).

Крім того, чат GPT має стати корисним інструментом для підтримки експериментів у навчанні. Наприклад, студенти (курсанти) можуть звертатися до чату GPT, щоб отримати різні варіанти розв'язання проблеми, чат GPT може пропонувати модифікації до певних задач для досягнення результату та виявляти потенційні проблеми у їх розв'язанні, які студенти (курсанти) можуть не помітити. Загалом, стимулювання студентів (курсантів) до експериментів з задачами є важливою частиною навчання, а чат GPT може бути корисним ресурсом у цьому процесі. Проводячи експерименти з задачами та випробовуючи різні підходи, студенти (курсанти) можуть розвивати свої навички креативності та критичного мислення, покращувати вміння вирішувати проблеми і отримувати глибше розуміння концепцій навчання.

Розглядаючи особливості використання чату GPT у вищий освіті необхідно наголосити і на його недоліках.

1. «Плагіат ідей», тобто просте додавання згенерованого чатом тексту як власної роботи без подальшого переосмислення та перероблення з сторони студента (курсанта).

2. Зменшення необхідності докладання зусиль зі сторони тих, хто навчається.

3. Вплив на соціальну взаємодію. Використання штучного інтелекту може змінити форму спілкування між викладачами та студентами (курсантами), що може вплинути на соціальну взаємодію та розвиток навичок спілкування.

4. Нерівномірність доступу до переваг штучного інтелекту. Використання чату GPT може призвести до нерівномірного доступу до технологій та ресурсів для навчання, що може поглибити розрив між багатими та бідними здобувачами.

5. Порушення приватності. Використання штучного інтелекту може призвести до збору та використання персональних даних студентів (курсантів) без їх згоди або без належного їх захисту.

6. Залежність від технологій. Використання чату GPT може призвести до залежності від технологій та втрати навичок, які можуть бути корисними в реальному житті.

7. Некоректність відповідей. Моделі чат-ботів GPT можуть надавати некоректні або неправильні відповіді на запитання, що може призвести до серйозних негативних наслідків, зокрема до засвоєння недостовірних або спотворених думок та ідей [1].

Отже, чат GPT в освіті майбутнього без сумніву стане каталізатором змін, оскільки вже сьогодні він приносить реальні переваги всім учасникам освітнього процесу. Включення чату GPT у навчальний процес може не лише спростити процес навчання, але і вплинути на пізнавальну діяльність здобувачів освіти. Однак, вже сьогодні зрозуміло, що використання чату потребує певних обмежень та корекції, які необхідно вирішувати з етичних, соціальних та культурних позицій. Тому успішне впровадження чату GPT в освітній процес потребує ретельного відбору та впровадження відповідних технологій, а також належної підготовки викладачів та студентів (курсантів) до роботи з ним.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук Ю. П., Коваленко В. О., Паньковик Н. М. Використання чату GPT в освіті: переваги та недоліки. URL: http://nnvpedagogy.od.ua/arhives/2024/9/part_1/48/pdf.

2. Що таке чат GPT як він змінить освіту. URL:https://osvitoria.media/experience/kontrolnu-napyshe-shtuchnyj-intelekt-shho-take-chatgpt-ta-yak-vin-zminyt-osvitu/.

3. Chat GPT. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ChatGPT

Федорова Алла,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська політехніка»

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ФАКТОР ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах сучасних викликів, коли Україна бореться за свою незалежність та територіальну цілісність, питання патріотичного виховання молоді набуває особливої актуальності. В час, коли російська пропаганда свідомо спотворює історичні факти, російські військові свідомо знищують культурну спадщину, важливо формувати у молоді об'єктивне уявлення про історію та культуру власного народу. Одним із ключових інструментів у цьому процесі є вивчення дисципліни «Історія України та української культури» у ЗВО, адже саме через пізнання власного минулого та національних традицій формується ідентичність, гордість за свою державу та готовність її захищати.

Об'єктивне, критично-конструктивне вивчення історії України має стати національним пріоритетом для подолання історичної амнезії, подібно до захисту української мови. Історія України — це не лише хронологія подій, а й скарбниця героїчних звершень, прикладів мужності та самопожертви. Зокрема, можна згадати легендарного полководця Петра Конашевича-Сагайдачного, під проводом якого козаки у 1621 р. разом з польським військом зупинили наступ Османської імперії під Хотином, тим самим врятувавши Європу від завоювання. Не менш важливою була завзята боротьба українців за власну незалежність у часи Української революції 1917-1921 рр. Можемо пригадати й оборону Донецького аеропорту у 2014-2015 рр., де «кіборги» демонстрували надзвичайну стійкість та відвагу, захищаючи українську землю від агресора. І таких прикладів чимало. Безумовно, вивчення історичних етапів боротьби українського народу за свободу — від козацької доби до Революції Гідності та сучасної війни, яку росія розв'язала проти України, — допомагає молоді усвідомити, що їхні предки століттями відстоювали право на власну державу. Саме ці знання формують розуміння тяглості боротьби та важливості продовження цієї місії у наш час.

Окрім історії, вивчення української культури відіграє не менш значущу роль у патріотичному вихованні. Мова, література, народні звичаї, музика та мистецтво — усе це є неодмінними компонентами національної свідомості. Ознайомлення молоді з творчістю Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Миколи Хвильового, Василя Стуса, а також сучасних митців, які через свої твори підтримують бойовий дух українців, сприяє формуванню почуття гордості за свою культуру. Дослідження винаходів українців (І. Сікорський, С. Корольов, Й. Тимченко, Є. Патон, І. Пулюй, В. Хавкін, В. Філатова, К. Ющенко та ін.) також викликає почуття національної гідності.

Викладання дисципліни «Історія України та української культури» у ЗВО є нагальною потребою сьогодення. Ця дисципліна має бути обов'язковою для вивчення в усіх ЗВО усіма здобувачами, і гуманітарних, і технічних спеціальностей. Неприпустимо вилучати її з навчальних планів чи переводити в статус вибіркових дисциплін. Можна погодитися з думкою В. Кукси, що без належної уваги до вивчення вітчизняної історії в технічних ЗВО є ризик формування «інженерів-космополітів, ладних продавати свої знання за кордон» [3] або, що гірше, співпрацювати під час війни з російськими окупантами. І такі випадки, на жаль, є. З цього приводу варто згадати слова Олександра Довженка, який ще 14 квітня 1942 р. у своєму «Щоденнику» писав: «Єдина країна в світі, де не викладалася в університетах історія цієї країни, де історія вважалася чимось забороненим, ворожим і контрреволюційним, — це Україна. Другої такої країни на земній кулі нема. Де ж рождатися, де плодитися дезертирам, як не у нас. Де рости слабодухим і запроданцям, як не у нас. Не вина це дезертирів, а горе. Не судить їх треба, а просить прощення і плакати за погане виховання, за духовне каліцтво у великий час» [2]. Ці слова надто актуальні й сьогодні. Вони мають бути настановою для наших урядовців, щоб не допустити повторення минулих помилок.

Вивчення «Історії України та української культури» надзвичайно важливим для формування свідомого громадянина. Це не лише можливість глибше зануритися у минуле, а й шлях до усвідомлення власної національної ідентичності, громадянської відповідальності та гордості за свою країну. Опанування досвіду попередніх поколінь допомагає молоді зрозуміти ціну незалежності, а також свою роль у зміцненні української державності. Особливо в умовах війни такі знання стають не просто елементом освітньої програми, а потужним інструментом формування патріотичної свідомості.

Поглиблене вивчення історії, культури та традицій України допомагає здобувачам ідентифікувати себе як частину українського народу. Водночас національне самовизначення не заперечує поваги до інших націй та етносів, які проживають у країні. Як зазначає В. Баранівський, і з чим ми не можемо не погодитися: «жодна нація, в тому числі і корінна (титульна), не може бути поважною, шанованою, якщо вона шануючи себе, не шанує інші нації, етноси, які проживають у країні» [1, с.156]. Україна є багатонаціональною державою, і усвідомлення особливостей різних національних спільнот лише підсилює національну свідомість. Безумовно, громадянин України, будь-то етнічний українець чи представник певної національної меншини, повинен бути щирим патріотом української держави, збагачувати її духовні та матеріальні цінності особистою працею, бути готовим захищати інтереси України, українського народу від посягань ворогів.

Необхідно також заохочувати студентів досліджувати історію власної родини, шукати нові джерела інформації, аналізувати події минулого своєї сім'ї в контексті загальнонаціональної історії. Це дозволяє глибше зрозуміти зв'язок між особистим і суспільним, виховує почуття причетності до великої історії своєї країни. В цьому контексті надзвичайно актуальною є тема "Герої нашого часу", яка надихає молодь ділитися історіями про подвиги своїх родичів, друзів, земляків, які вражають мужністю та служать гідним прикладом для наслідування.

Варто зазначити, що в умовах війни важливо не лише вивчати історію та культуру, а й інтегрувати ці знання у практичне життя. Організація культурно-освітніх заходів, патріотичних акцій, участь у волонтерських проєктах, спрямованих на підтримку української армії та постраждалих, допомагає молоді відчути свою причетність до спільної справи. Участь у таких ініціативах зміцнює почуття єдності, відповідальності та гартує громадянську позицію.

Отже, вивчення історії України та української культури є фундаментом для формування патріотизму серед молоді. Ці знання дають можливість не лише усвідомити велич свого народу, а й надихають на боротьбу за його майбутнє. В умовах війни саме патріотично виховане покоління стає запорукою сильної, незалежної та квітучої держави.

Список використаних джерел:

1. Баранівський В. Посилення патріотичного виховання у вищій освіті України як вимога часу. *Збірник наукових матеріалів ГО «НАН ВО України»*. К.: ДП «Експрес-об'ява». 2022. С. 152–158.
2. Довженко О. Щоденник. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=872
3. Кукса В. Чи потрібна історія інженерові КПІ? URL: https://kpi.ua/706-6

Халапсіс Олексій,
доктор філософських наук, професор,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

СУЧАСНА ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Як відомо, інформаційне суспільство — це стадія розвитку цивілізації, в якій головним ресурсом є інформація та знання. У 2025 році цей процес ще більше прискорився завдяки розвитку цифрових технологій, штучного інтелекту, Інтернету речей та інших інновацій. У таких умовах освіта відіграє надзвичайно важливу роль, забезпечуючи підготовку людей до життя та праці в цифровому світі. Штучний інтелект (ШІ) відіграє ключову роль у багатьох сферах: від медицини до фінансів. У 2025 році автономні системи стали ще більш поширеними, що призвело до підвищення ефективності виробництва, покращення якості послуг і змін на ринку праці. Інформаційне суспільство характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, які впливають на всі сфери життя, включаючи освіту. У цьому контексті освіта стає ключовим елементом, що забезпечує підготовку особистості до життя в умовах постійних змін та нових викликів.

Застосування інтерактивних методів навчання, віртуальної та доповненої реальності, штучного інтелекту сприяє покращенню засвоєння матеріалу. Використання новітніх технологій, таких як віртуальні та мультимедійні платформи, дозволяє створювати інтерактивні та ефективні освітні програми.

Інформаційне суспільство вимагає постійного оновлення знань та навичок, що змушує людей навчатися протягом усього життя (lifelong learning). В умовах швидкого старіння знань важливою стає концепція навчання протягом усього життя. Це включає формальну, неформальну та інформальну (самостійну) освіту.

У той же час, необхідно враховувати необхідність виховання патріотизму, особливо в умовах російської агресії проти нашої держави. Патріотизм є важливою складовою національної свідомості, що відіграє ключову роль у збереженні державності та єдності нації. В умовах війни в Україні виховання патріотизму набуває особливого значення, оскільки сприяє формуванню моральних цінностей, відповідальності та громадянської позиції кожного українця.

Родина є першою ланкою у формуванні патріотичних почуттів. Батьки передають дітям любов до Батьківщини через особистий приклад, розповіді про історію країни та участь у волонтерських ініціативах. Важливу роль у патріотичному вихованні відіграють медіа, кіно, література та мистецтво. Фільми про героїв сучасної війни, патріотичні пісні, книги та документальні проєкти зміцнюють національну свідомість. Активна участь у волонтерських ініціативах, допомога військовим, підтримка переселенців сприяють формуванню відповідального громадянина, який усвідомлює важливість єдності нації.

Україна є багатонаціональною державою, тому важливо виховувати патріотизм на засадах поваги до різних культур та традицій, формуючи єдину громадянську ідентичність. Запровадження нових підходів до патріотичного виховання в школах і вишах, використання інтерактивних методів, зокрема навчальних ігор, дискусій та екскурсій.

Сучасний світ дедалі більше залежить від інформаційних технологій, що робить питання інформаційної безпеки надзвичайно актуальним. В Україні, особливо в умовах війни та активної інформаційної боротьби, освіта відіграє ключову роль у формуванні цифрової грамотності та навичок захисту від кіберзагроз. Російська пропаганда та дезінформація створюють загрозу для формування об’єктивного бачення ситуації, тому необхідно розвивати критичне мислення серед молоді. Війна має сильний емоційний вплив на суспільство. Травматичний досвід може викликати стрес та втрату віри у майбутнє, тому важливо надавати психологічну підтримку, зокрема військовим та їхнім родинам.

Оволодіння цифровими навичками є невід’ємною частиною сучасної освіти. Знання основ кібербезпеки допомагає користувачам уникати фішингових атак, шахрайства та витоку

персональних даних. В Україні впроваджуються курси з інформаційної безпеки у школах та вищих навчальних закладах. Вони включають навчання щодо захисту персональної інформації, розпізнавання дезінформації та правил безпечного користування інтернетом.

Педагоги відіграють важливу роль у вихованні критичного мислення та навичок безпечного використання цифрових технологій. Важливо, щоб вони самі володіли актуальними знаннями у сфері інформаційної безпеки.

Україна регулярно стикається з кібератаками на державні установи, банки, медіа та освітні заклади. Це вимагає посилення захисту інформаційної інфраструктури. Інформаційна війна стала важливим елементом гібридних загроз. Українське суспільство постійно піддається впливу фейкових новин та маніпулятивної пропаганди, що потребує навичок критичного мислення.

Важливо розширювати навчальні програми, включаючи курси з основ кібергігієни, аналізу інформації та методів захисту персональних даних. Необхідно проводити тренінги для освітян та держслужбовців, аби підвищити рівень обізнаності у сфері інформаційної безпеки. Організація заходів, конкурсів та форумів з кібербезпеки допоможе зацікавити молодь та сприятиме розвитку компетентностей у цій сфері.

Висновки

Інформаційне суспільство у 2025 році є важливою складовою глобального розвитку. Використання технологій для поліпшення якості життя, вирішення глобальних проблем та створення нових можливостей стає ключовим пріоритетом сучасного світу. Водночас, необхідно враховувати виклики, пов’язані з безпекою, етикою та цифровою нерівністю, аби зробити інформаційне суспільство більш справедливим та доступним для всіх.

Освіта в інформаційному суспільстві набуває нових форм, що робить її більш доступною, ефективною та інтерактивною. Проте, разом із цим, виникають нові виклики, які потребують адаптації методів навчання та забезпечення рівного доступу до знань. Майбутнє освіти залежить від здатності суспільства гармонійно поєднувати традиційні освітні цінності з сучасними цифровими технологіями.

Освіта в інформаційному суспільстві є важливим інструментом для підготовки особистості до життя в умовах постійних змін. Вона повинна бути безперервною, відкритою та інноваційною, щоб відповідати вимогам сучасного світу.

В умовах війни патріотизм є не лише почуттям, а й важливою складовою національної безпеки. Формування свідомих, відповідальних громадян, які готові захищати свою країну, сприяє зміцненню державності та єдності суспільства. Виховання патріотизму — це спільна справа сім’ї, освіти, медіа та громадських ініціатив, що визначає майбутнє України.

Освіта є важливим інструментом у формуванні інформаційної безпеки в Україні. Вона не лише допомагає захиститися від загроз у цифровому просторі, а й сприяє розвитку критичного мислення та відповідального користування інформаційними ресурсами. Інвестування у цифрову грамотність та навчання з кібербезпеки — це необхідний крок для безпечного майбутнього українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. І. Освіта в інформаційному суспільстві: очікування і виклики. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2015. Вип. 63. С. 164–173

2. Яцишин У. В. Освіта в інформаційному суспільстві. *Габітус*. 2020. Вип. 14. С. 87–91. https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.14.13

3. Hordiichuk O., Halapsis A., Kozlovets M. How the Information Warfare Turns into Full-Scale Military Aggression: The Experience of Ukraine. *Przegląd Strategiczny*, 2023. Vol. 16. P. 345–362. https://doi.org/10.14746/ps.2023.1.25

Чеповський Ярослав,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Іонова Наталя,
Науковий керівник
Військова академія (м. Одеса)

MODERN MILITARY THESES IN MODERN UKRAINE

The military needs psychological support, why?

First of all, it is psychological stability, which is necessary to perform any tasks on the front line and in military service in general. This helps to perform duties and tasks more efficiently and effectively, as well as to maintain mental health, which needs to be maintained in a normal state, and generally to overcome stress arising from tense situations, also related to war in our realities, as a result of combat missions. It also helps to think more clearly and adapt to different conditions in a combat situation. Thank to psychological support, the military also beginss to show more communication with people and feel more needed, who lack it. Psychological support helps to relieve the various burdens that accumulate in stressful situations and helps to understand oneself better. In combat situations, this need will always be extremely important and will be experienced by many soldiers.

The military needs high-quality weapons and equipment, why?

It is necessary to perform tasks efficiently, to increase the effectiveness of their performance, to increase survival rate, one of the aspects of which is safety, and to simplify the same performance of tasks due to the fact that high-quality equipment and weapons can differ from low-quality ones in terms of more comfortable use. It helps to increase mobility, durability that ensures long-term use, ergonomics, versatility and protection. Modern means of communication, night vision devices, thermal imagers, modern weapons — drones, artillery, small arms, various types of equipment — are more important than ever to achieve goals, increase the advantage against the enemy and develop and modernize the modern army.

The military needs quality medical care, why?

To be able to rescue them, to provide treatment and restore their health, to restore them to a better quality, so that they can save their lives. Treatment varies, and unfortunately, there are widespread cases of deaths from bleeding or from the fact that a person simply did not have time to be rescued and taken to a safe area for emergency care. This affects the understanding of how seriously medical care and medical support should be taken and what situations generally occur and why it is needed for the military at all. It is especially important to teach servicemen how to help themselves in order to increase their life expectancy and to be able to delay the time for rescue. Il those people who have sufficiently developed moral principles understand what human life is and how it should be treated. Saving a person’s life is important.

The military needs quality food supplies, why?

High-quality food keeps the military in a good mood, full and fit. It helps to restore energy, provide nutrients and set the mood to ensure that they are respected and treated with dignity. What does this mean? It means that the soldiers will be motivated, perform better in various fields and aspects, and will be able to perform their tasks better and enjoy the quality of food supply. The more satisfied the soldiers are with this attitude and supply, the better they will perform their service.

The military needs high-quality tactical training, why?

It helps the military to develop cohesion in their units, improve their skills, bring them to a new level, and grow their professionalism. In conditions close to a combat situation, it helps them develop their combat skills, which increases their ability to fight a real battle. It helps to harden their character, builds their resilience, and helps them to develop decisiveness in decision-making and instantaneous response to sudden changes in the situation and unforeseen moments. It also helps to

develop their skills with weapons. It improves their leadership skills to manage personnel more effectively.

The military needs physical training, why?

Improving health and physical performance is one of the main factors that allow them to perform tasks more efficiently, use heavy equipment, and increase survivability. The endurance needed is very important for a soldier to be able to use equipment that is not easy, and to have more mobility to move from position to position faster. Strength is equally important to carry certain types of weapons, ammunition, to lift or push something to clear a certain area or equip a position. It is an important indicator for working with engineering structures. It facilitates quick interaction between units and other military personnel to quickly cooperate.

Military personnel needs professional rehabilitation, why?

If in the future a serviceman wants to leave military service and find himself in civilian life, he will need civilian education, which can be provided by vocational rehabilitation. It also helps them to integrate into society, because being in the military structure all the time, constantly being and communicating with other military personnel, their views will be radically different from civilians, which can create difficulties for communication with civilians, for example, to have common topics of conversation. It is also important to have economic independence, which will give life stability, which is essential for integration into civilian society.

Military personnel needs protection of their right, why?

To enable serviceman to appeal against unlawful actions and decisions regarding them during their service. The protection of their rights also includes the provision of benefits that will provide them with additional opportunities in life, thanks to which they will have certain advantages that will also compensate for certain restrictions during their service. The protection of the rights of the military also means ensuring their dignity and equality before the law. In general, the provision of spiritual and material needs and the protection of rights. Therefore, this is all extremely important, especially in the present day. Especially in civilized countries that want to move towards better things.

References:

1. https://dou.ua/lenta/news/veterans-military-needs-research/
2. https://armyinform.com.ua/2023/05/17/yaki-potreby-u-vijskovyh-ta-veteraniv-rezultaty-kompleksnogo-doslidzhennya/
3. https://armyinform.com.ua/2023/02/28/stan-psyhichnogo-zdorovya-vijskovosluzhbovcziv-znachno-girshyj-nizh-sered-reshty-naselennya/

Чересюк Світлана,
Військова академія (м. Одеса)

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В умовах сучасної гібридної війни мова стає не лише засобом комунікації, а й ключовим інструментом інформаційної безпеки держави. Гібридні загрози, що включають інформаційно-психологічні операції, маніпуляції суспільною свідомістю, поширення дезінформації та фейкових новин, активно використовують мовний фактор для досягнення політичних і стратегічних цілей. У цьому контексті мова є одночасно об'єктом і засобом впливу: з одного боку, вона може бути використана для дестабілізації суспільства, посилення внутрішніх суперечностей, створення конфліктів на мовному ґрунті; з іншого — ефективне мовне планування та політика можуть зміцнювати національну ідентичність, сприяти інформаційній безпеці та знижувати вразливість суспільства до деструктивних впливів. Актуальність проблеми посилюється тим, що в сучасних умовах інформаційного протистояння мова виступає одним із ключових інструментів впливу на масову свідомість. Використання мови в пропагандистських наративах, маніпулятивних повідомленнях та інформаційних атаках на державному і міжнародному рівнях є одним із головних механізмів ведення гібридної війни. Особливо це стосується держав, які зазнають зовнішньої агресії, коли мова стає інструментом роз'єднання суспільства, впровадження ворожих ідеологем та підриву довіри до державних інституцій [2].

Одним із ключових аспектів мовної безпеки є її зв'язок із загальною інформаційною політикою держави. Ворожі сили використовують мову як засіб нав'язування чужих цінностей, розмивання національної ідентичності та впливу на свідомість громадян. Наприклад, широке використання мови агресора в інформаційному просторі сприяє популяризації його наративів, поширенню дезінформації та маніпуляцій. Водночас, недооцінка ролі державної мови у формуванні суспільного дискурсу може призводити до зниження рівня патріотизму, відчуження частини населення та ослаблення національної безпеки [3, с. 115].

В умовах інформаційної війни важливим є створення стійкого національного мовного середовища, яке забезпечить інформаційну незалежність держави. Це включає підтримку державної мови в освіті, медіа, культурному та діловому просторі, розвиток національного інформаційного продукту та зменшення залежності від зовнішнього інформаційного впливу. Зокрема, важливими заходами є:

- Зміцнення позицій державної мови в інформаційному просторі. Це передбачає пріоритетне використання державної мови в ЗМІ, соціальних мережах, рекламі, на державному рівні та в суспільному дискурсі.
- Протидія мовно-інформаційним загрозам. Йдеться про боротьбу з фейками, пропагандою та інформаційними атаками, які використовують мовний фактор для дестабілізації ситуації.
- Формування мовної стійкості громадян. Необхідно сприяти критичному мисленню, медіаграмотності та усвідомленню значущості мови для національної безпеки [1].

У світовій практиці існує чимало прикладів, коли мова використовувалася як засіб ведення гібридної війни. Наприклад, у країнах Балтії мовна політика стала важливим інструментом зміцнення національної єдності та протидії інформаційним впливам з боку Росії. Аналогічний підхід застосовується в Україні, де після початку російської агресії значно посилилися заходи з утвердження державної мови в усіх сферах суспільного життя. Таким чином, мова є не лише засобом комунікації, а й стратегічним ресурсом держави, що відіграє ключову роль у забезпеченні інформаційної безпеки в умовах гібридної війни. Ефективна мовна політика, спрямована на зміцнення позицій державної мови та захист інформаційного

простору, є запорукою національної безпеки, стабільності суспільства та його стійкості до зовнішніх інформаційних загроз.

Список використаних джерел:

1. Гриценко Т. Б. Мова і національна безпека: виклики гібридної війни. Київ: Києво-Могилянська академія. 2019.

2. Дорош Н. В. Інформаційна безпека в умовах гібридної війни: роль мови та комунікацій. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2021.

3. Кононенко Є. О. «Мовна політика як складова національної безпеки України». *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України*. 2018. № 4. С. 112–124.

4. Ожоган В. М. Гібридна війна та інформаційні загрози: мовний аспект. *Український інформаційний простір*. 2020. № 1(3). С. 56–67.

Шагун Євгенія,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Вербицька Вікторія,
Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА МЕТОДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗДОРОВ'Я

Дистанційне навчання стало невід'ємною складовою сучасної освітньої системи, особливо в умовах глобальних викликів. Водночас цей формат супроводжується низкою психологічних труднощів, що впливають на учасників освітнього процесу. Одним із найбільш суттєвих викликів є втрата соціальної взаємодії. Традиційна система навчання передбачає безпосереднє спілкування між студентами та викладачами, що сприяє створенню почуття спільноти та підтримки. В онлайн-середовищі ця взаємодія обмежена, що може викликати почуття ізоляції та зниження мотивації до навчання. Дослідження доводять, що відсутність соціального залучення негативно позначається на ефективності засвоєння матеріалу, що вимагає додаткових стратегій для підтримки комунікації [1].

Вагомим психологічним аспектом дистанційного навчання є проблема самодисципліни. У традиційній системі контроль з боку викладачів та чіткий розклад занять сприяють організованості студентів. В умовах онлайн-освіти необхідність самостійного планування часу нерідко призводить до прокрастинації, зниження продуктивності та підвищеного рівня стресу. Брак чіткої структури ускладнює навчальний процес, що негативно впливає на загальний рівень академічних досягнень студентів [2]. Крім того, недостатня самодисципліна може спричинити погіршення розподілу навчального навантаження, що своєю чергою знижує загальний рівень концентрації та ефективності виконання завдань.

Цифрова втома та емоційне вигорання є поширеними наслідками тривалого дистанційного навчання. Постійна взаємодія з цифровими технологіями, багатогодинні онлайн-заняття та велике навантаження спричиняють фізичну та психологічну перевтому. Надмірний обсяг інформації ускладнює її засвоєння, а відсутність змін у середовищі навчання сприяє зниженню концентрації уваги. Відсутність особистого спілкування з викладачами та однокурсниками позбавляє студентів важливого емоційного ресурсу, який часто допомагає впоратися зі стресом у навчальному процесі. Окрім цього, фізична нерухомість та відсутність належних перерв негативно впливають на фізичний стан студентів, спричиняючи болі у спині та загальне погіршення самопочуття. Студенти нерідко стикаються з тривожністю, викликаною технічними проблемами або страхом невідповідності вимогам навчального процесу [3]. Перевантаження інформацією сприяє підвищенню рівня стресу та емоційного виснаження, що негативно позначається на навчальних результатах. Важливим фактором є порушення балансу між навчанням та особистим життям, оскільки дистанційне навчання стирає межі між навчальним простором та зоною відпочинку. Це призводить до постійного відчуття незавершеності завдань і посилює почуття виснаження. Тривала відсутність структурованого режиму дня знижує ефективність розумової діяльності, що ще більше ускладнює навчальний процес.

Для подолання цих викликів необхідне впровадження комплексних заходів, спрямованих на підтримку психічного здоров'я студентів та викладачів. Важливо забезпечити належну психологічну підтримку шляхом організації регулярних консультацій із психологами, які можуть допомогти студентам розробити стратегії подолання стресу та тривожності. Окрім цього, необхідно проводити тренінги для викладачів, які дозволять їм розпізнавати ознаки емоційного вигорання у студентів і надавати необхідну підтримку. Одним із ключових напрямів є розробка стратегій ефективної організації навчального процесу.

Викладачам рекомендується знижувати кількість монотонних лекцій і робити акцент на інтерактивних методах навчання, таких як групові проєкти та дискусії, які сприяють соціальній взаємодії. Різноманітність форм подання матеріалу допомагає зберігати увагу студентів та робить процес навчання менш обтяжливим.

Не менш важливим є створення умов для відкритого діалогу та зворотного зв'язку. Студенти мають відчувати, що їхні думки та проблеми важливі, а викладачі готові йти на зустріч. Регулярні онлайн-зустрічі для обговорення проблемних питань, проведення опитувань щодо організації навчального процесу та врахування побажань студентів сприяють формуванню комфортного освітнього середовища. Окрему увагу варто приділити гнучкості навчальних планів. Зниження інформаційного навантаження та адаптація розкладів можуть допомогти студентам ефективніше планувати свій час і зберігати баланс між навчанням та відпочинком. Впровадження інструментів адаптивного навчання дозволяє персоналізувати процес освіти, враховуючи індивідуальні потреби та можливості кожного студента. Встановлення чітких меж між роботою та відпочинком дозволить уникнути перевтоми та сприятиме підвищенню загального рівня мотивації до навчання.

Розробка ефективних практик цифрового благополуччя є ключовим чинником підтримки емоційної стійкості та психологічного здоров'я учасників дистанційного навчального процесу. В умовах тривалої взаємодії з цифровими технологіями особливого значення набуває створення умов, які мінімізують вплив інформаційного перевантаження та сприяють формуванню здорових звичок щодо використання цифрових пристроїв. Одним із фундаментальних аспектів цифрового благополуччя є дотримання балансу між онлайн- та офлайн-активностями. Постійне перебування перед екраном спричиняє фізичну втому, зниження когнітивних функцій та підвищення рівня стресу. Регулярні перерви під час навчальних занять є ефективною стратегією для зниження цього негативного впливу.

Використання методів цифрової детоксикації є ще одним ефективним засобом підтримки емоційної стійкості. Перерви без використання гаджетів дозволяють мозку «перезавантажитися» та знижують загальне напруження. Зміна виду діяльності під час таких перерв — наприклад, читання друкованих книг або перебування на свіжому повітрі — сприяє психічному відновленню. Окрім індивідуальних стратегій, на рівні освітніх закладів доцільно впроваджувати програми, спрямовані на підвищення обізнаності студентів і викладачів щодо цифрового благополуччя. Організація тренінгів, інформаційних кампаній та груп підтримки дозволить створити середовище, яке стимулює здорові цифрові практики та мінімізує ризики емоційного вигорання.

Дистанційне навчання, попри свою гнучкість та доступність, породжує низку психологічних викликів, що потребують системного підходу для їх вирішення. Врахування психоемоційних аспектів навчального процесу, застосування сучасних методів взаємодії та впровадження стратегій збереження психічного здоров'я дозволять підвищити ефективність дистанційної освіти. Подальші дослідження у цій сфері можуть сприяти вдосконаленню навчальних методик та підвищенню загальної якості освітнього процесу. Важливим аспектом майбутніх досліджень є аналіз впливу гібридного навчання на психологічний стан студентів та викладачів, що може стати основою для розробки оптимальних моделей поєднання онлайн- та офлайн-освіти.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Українська педагогічна енциклопедія. Київ: Педагогічна думка, 2010. 568 С.

2. Крамаренко Т. Психологічні особливості дистанційного навчання у студентів вищих навчальних закладів. *Психологія і суспільство.* 2020. № 2. С. 22–28.

3. Романюк О. Вплив цифрових технологій на психічне здоров'я учнів та студентів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2021. № 1. С. 34–39.

Секція 2
«Сучасний досвід та стандарти НАТО у військовій освіті»

Бабак Василь,
доктор філософії,
Військова академія (м. Одеса)
Шавейко Леонід,
Військова академія (м. Одеса)

ДВОТИЖНЕВИЙ КУРС АДАПТАЦІЇ МОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В АЕРОМОБІЛЬНОМУ БАТАЛЬЙОНІ ОКРЕМОЇ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВОЇ БРИГАДИ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Командування Сил Оборони України впроваджує заходи, щодо збільшення термінів базової загальновійськової підготовки (БЗВП) з півтора до двох місяців. Крім того, після проходження мобілізовані військовослужбовці ЗСУ можуть отримати 14-денний період адаптації в підрозділах.

Після завершення БЗВП в навчальних центрах військовослужбовці направляють до військових частин, де, за необхідності, можуть пройти додаткове професійне навчання. Як зазначив Головнокомандувач Збройних Сил України генерал Олександр Сирський: "Командири повинні максимально підготувати солдата до викликів сучасної війни, щоб зберегти його в бою".

На прикладі аеромобільного батальйону окремої десантно-штурмової бригади розглянемо 14-денний період адаптації мобілізованих військовослужбовців в підрозділах батальйону.

Курс адаптації військовослужбовця є важливим етапом для всіх військовослужбовців десантно-штурмових військ який має за мету:

- визначити рівень підготовки та вмотивованості військовослужбовців що прибули для поповнення батальйону;
- забезпечити підготовку військовослужбовців та надати їм вміннями та навичками які необхідні для ефективного виконання бойових завдань які стоять перед аеромобільним батальйоном;
- провести залагодження відділення для виконання завдань які специфічні для аеромобільним батальйоном;
- підвищити бойову стійкість бійців, навчаючи їх тактичних дій у складі малих груп, таких як відділення;
- спостерігати за розвитком лідерських якостей у військовослужбовців з метою формування резерву кандидатів на первинні сержантські посади (командирів відділень, командирів розрахунків).

Курс адаптації військовослужбовця триває два тижні (14-днів). Програма підготовки розбивається на два періоди:

- **Індивідуальна підготовка** — протягом перших семи днів отримують особисту зброю та необхідне спорядження, удосконалюють індивідуальну підготовку за предметами навчання.
- **Злагодження відділення (групи)** — протягом наступних семи днів проводиться підготовка відділення (групи) для ведення наступальних (штурмових) дій та ведення оборони на відкритій місцевості, у лісосмугах, лісистій місцевості, селищній та міській забудовах.

В ході проведення індивідуальної підготовки та злагодження відділення (групи) з військовослужбовцями проводяться, як варіант, наступні заходи:

1-й день: прийом документів, медичний огляд, отримання особистої зброї, необхідного спорядження, приведення зброї до нормального бою, перевірка отриманих навичок в ході БЗВП.

2-й день: вогнева підготовка (Вивчення матеріальної частини автоматів (штурмових гвинтівок) 5,56-мм CZ BREN 2, 5,56-мм М-16А2, кулеметів 7,62-мм ПКМ, 7,62-мм FN MAG (М-240В), 5,56-мм М-249).

Військова топографія (програми MilChat, "Кропива").Тактична медицина (надання домедичної допомоги).

3-й день: вогнева підготовка (Стрільби з автоматів (штурмових гвинтівок) 5,56-мм CZ BREN 2, 5,56-мм M-16A2, кулеметів 7,62-мм ПКМ, 7,62-мм FN MAG (M-240B), 5,56-мм M-249).

Військова топографія (програми MilChat, "Кропива"). Тактична медицина (надання домедичної допомоги).

4-й день: вогнева підготовка (Вивчення матеріальної частини РПГ-7В, одноразових протитанкових гранатометів АТ-4, М-72 LAW, CV-90, РПГ-75, РПГ-22).

Вогнева підготовка (Вивчення матеріальної частини ручних протипіхотних гранатометів 40-мм М32А1, 40-мм "Форт-600").

5-й день: вогнева підготовка (Стрільби з РПГ-7В, одноразових протитанкових гранатометів АТ-4, М-72 LAW, CV-90, РПГ-75, РПГ-22).

Вогнева підготовка (Вивчення матеріальної частини ручних осколкових гранат що знаходяться на озброєнні батальйону).

6-й день: тактична підготовка (тактика малих груп для ведення наступальних (штурмових) дій та ведення оборони на відкритій місцевості, у лісосмугах, лісистій місцевості, селищній та міській забудовах).

Інженерна підготовка (обладнання позицій, маскування, встановлення протипіхотних, протитанкових мін, безпечна поведінка на замінованій території, створення захисних споруд для захисту від ударних дронів).

7-й день: тактична підготовка (проведення комплексного контрольного заняття).

8-й день: тактична підготовка (підготовка двійок (трійок) в ході ведення штурмових дій (ліс, лісосмуга) з використанням страйкбольного обладнання).

9-й день: тактична підготовка (підготовка двійок (трійок) в ході ведення штурмових дій (сільська, міська місцевість) з використанням страйкбольного обладнання).

10-й день: тактична підготовка, бойові стрільби (штурмові дії малих груп в лісній місцевості (лісосмуга)).

11-й день: тактична підготовка, штурмові дії при захоплені позицій відділення, взводного опорного пункту (бій в окопах).

12-й день: вогнева підготовка (стрільби зі стрілецької зброї, стрільби по дронам (гладкосвольна рушниця SAFARI 12 кал. 12/76, гладкосвольна рушниця M26 MASS 12 кал. 12/76).

13-й день: тактична підготовка (штурмові дії у складі групи, відділення в селищі, міській забудові).

14-й день: тактична підготовка (проведення комплексного контрольного заняття на незнайомій місцевості у складі групи, відділення).

Курс адаптації не тільки навчає військовослужбовців, але й сприяє формуванню командного духу. Тренування у складі групи дозволяють військовослужбовцям відчути підтримку товаришів, що є важливим у бойових умовах.

В ході двотижневої підготовки використовується система EDIP (explain, demonstrate, imitate, practice) яка прийнята в країнах NATO. Ця система навчання (методика) дозволяє ефективно передавати знання та навички за допомогою чотирьох кроків: пояснення, демонстрації, імітації та практики.

За результатами проходження **курсу адаптації військовослужбовця** військовослужбовці отримують вміння та навички необхідні для застосування індивідуальної та колективної зброї відділення, виконання бойових завдань в оборонному та наступальному боях підрозділами аеромобільного батальйону.

Білий Денис,
Військова академія (м. Одеса)

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ТА ЙОГО БОЙОВИЙ ДОСВІД — ЗАПОРУКА УСПІХУ У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ КОМАНДИРІВ

Актуальність піднятої теми вкрай висока і необхідність її розгляду зумовлена російсько-українською війною, яка триває вже понад десять років, а також інтеграційними процесами України в НАТО. Різкі зміни фактично в усіх сферах діяльності українського народу не пройшли поруч й освіти. Розглядаючи питання освіти, як однієї із складових цивілізованого існування держави і народу України, необхідно приділити величезну увагу військовій освіті як запоруки ефективної військової політики, прийняття виважених стратегічних та оперативних рішень, і в кінці кінців закінчення війни.

Збройні Сил України переживають величезні трансформації і особлива увага, з боку країн-членів Договору північно-атлантичного альянсу, приділяється військово-професійній освіті. В умовах, коли країна намагається отримати запрошення на членство у альянсі, існує необхідність взаємосумісності не тільки у законодавчій, організаційно-штатній базі, а й підготовчий (навчальній).

Інтеграція підготовки Збройних Сил України розпочалась з підписання, видання та імплементації Спільної директиви стратегічних командувань НАТО "Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007 від 10 вересня 2015 року" (далі — Спільна директива). Вона встановлює підходи, порядок та норми, відповідно до яких проходять акредитацію і функціонують навчальні заходи країн НАТО, створюючи та сертифікуючи сумісні курси, обмінюючись викладачами (інструкторами) та слухачами/курсантами. Слідкування її вимогам надає підґрунтя та можливість військово-навчальним закладам країн-партнерів НАТО приєднуватись до спільного освітнього простору.

Враховуючи зазначене слід звернути особливу увагу на викладання найбільш необхідними для вищих навчальних закладів викладачами, які пройшли сучасну підготовку (навчання), у тому числі у ВВНЗ (курсах) країн Європи та НАТО, спроможних інтегрувати свої знання і професійний бойовий досвід. Беручи за основу своєї викладацької діяльності саме інтерактивні методи проведення навчання.

В сучасному освітньому процесі у світі інтерактивні методи навчання відіграють провідну роль, оскільки вони забезпечують активну участь об'єкту навчальної діяльності у навчальному процесі. Для викладачів з бойовим досвідом інтерактивні методи можуть стати інструментом, який поєднує їхній унікальний бойовий (службовий, життєвий) досвід із сучасними підходами до навчання. Інтерактивні методи сприятимуть кращій комунікації з тими, хто навчається, а також допомагають створити атмосферу підтримки й взаєморозуміння.

Після повернення з фронту офіцери-педагоги зіштовхуються з проблемами адаптації не тільки до мирового життя, а й викладацької діяльності, враховуючи ті виклики та загрози з якими вони зіштовхнулись під час виконання бойових завдань. Особливо це стосується актуальності раніше обраних методик викладання та навчального контенту, які на його думку у більшості випадків або являються застарілими та не відповідають сьогоденню або не є ефективними.

На допомогу викладачу, який пройшов бойові дії обов'язково приходить особливий авторитет серед слухачів, оскільки його досвід суттєво відрізняється від стандартних уявлень про викладача. Він здатний проявляти та надавати приклади витримки, відповідальності, наполегливості, що в свою чергу створює умови для більш тісного зв'язку між педагогом і аудиторією. Лідерство таких викладачів та їх бойовий досвід, навчають приймати важливі рішення в екстремальних умовах, можуть навчати тому, як бути лідерами у своїх групах. І в першу чергу ці лідерські прояви, ті хто навчається, відчувають або отримують від викладачів з великим запасом довіри та досвіду, а саме викладачів, які мають бойовий досвід.

У своїй педагогічній діяльності викладачам з бойовим досвідом слід використовувати отриманий досвід у навчанні (або адаптувати його під навчання), інтегрувати приклади з реального життя для створення більш дієвої робочої атмосфери, розповідати про командну роботу, лідерство та емоційну витривалість, засновані на особистому досвіді, так, тим хто навчається буде краще зрозуміти цінність співпраці та відповідальності.

Враховуючи специфіку кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін та викладання на другому (магістерському) рівні вищої військової освіти можна навести приклади застосування інтерактивних методів навчання під час викладання дисципліни Методика викладання тактики та тактико-спеціальних дисциплін з метою формування у слухачів викладацьких навичок.

Одним з найбільш ефективним методом підготовки та проведення групової вправи з практичним управлінням підрозділом є поєднання "боксів" та "рольової гри". В ході підготовки та проведення такого заняття викладач у повній мірі зможе реалізувати свій бойовий досвід у вигляді наставництва, спровокувати або навпаки ініціювати прояв лідерських якостей слухачів. "Бокси" як метод проведення заняття передбачає поділ навчального матеріалу на окремі тематичні блоки (бокси), які слухачі опрацьовують самостійно під час самостійної підготовки або в групах під час проведення практичної роботи. Викладач може створювати сценарії, пов'язані з реальними життєвими ситуаціями, які потребують вирішення проблеми або прийняття швидких рішень. Наприклад, моделювання елементів бою, евакуації в екстремальних умовах або вирішення конфліктів у групах. Це дозволяє слухачам отримати знання в практичних умовах і розвивати критичне мислення.

Розроблені викладачем ситуаційні завдання (імітаційні вправи) під час практичної частини групової вправи розігруються (відпрацьовуються) з обов'язковим розподілом функціональних обов'язків, що є "рольовою грою". Це може бути призначення на різні посади командирів елементів бойового порядку, командирів взаємодіючих підрозділів. Таким чином викладач створює обстановку наближену до бойової, якою він управляє у відповідності до отриманого ним бойового досвіду.

Такий підхід до інтерактивного методу навчання передбачає: **структурованість** — матеріал розбивається на логічно завершені частини (бокси); **самостійну роботу** — слухачі опрацьовують кожен бокс у зручному для них темпі як поодиноко так й в групі; **гнучкість** — можна змінювати порядок опрацювання боксів залежно від рівня знань, ступеню відпрацювання навчальних питань, потреб учасників та наявного часу, і що вкрай необхідно **рефлексію та обговорення** — після проходження кожного боксу слухачі обговорюють ключові моменти, вдалі сторони та недоліки під час відпрацювання навчальних питань.

Отже, підводячи підсумок можна впевнено стверджувати, сучасний викладач з бойовим досвідом є важливою фігурою у формуванні якісної освіти, особливо в контексті військової підготовки та лідерства. Поєднання практичного досвіду з передовими методами інтерактивного навчання дозволяє ефективніше передавати знання, мотивувати студентів та готувати їх до реальних викликів.

Використання інноваційних технологій, симуляцій, кейс-методів і ситуаційного аналізу сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення. Крім того, наявність бойового досвіду надає викладачу авторитетності, що підвищує довіру слухачів та робить навчальний процес більш реалістичним та цікавим.

Таким чином, інтерактивний підхід у викладанні, поєднаний із практичним бойовим досвідом, є потужним інструментом у формуванні компетентних, впевнених та професійно підготовлених спеціалістів. Це особливо актуально в умовах сучасного світу, де безпека, швидкість прийняття рішень і тактичне мислення відіграють ключову роль.

Глушаков Павло,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Остапчук Тарас,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук,
Військова академія (м. Одеса)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІДЕРІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА АРМІЯХ КРАЇН НАТО

Порівняльний аналіз підготовки майбутніх лідерів у Збройних Силах України (далі — ЗСУ) та арміях країн Північноатлантичного альянсу (далі — НАТО) є важливим завданням, враховуючи сучасні виклики і необхідність забезпечення обороноздатності держави.

Актуальність цієї теми обумовлена процесами реформування ЗСУ відповідно до стандартів НАТО, які передбачають розвиток лідерських компетентностей військовослужбовців. Метою роботи є проведення порівняльного аналізу підходів до підготовки майбутніх військових лідерів у ЗСУ та країнах НАТО, зокрема визначення спільних рис і суттєвих відмінностей у підходах до навчання, що сприяють розвитку ключових лідерських компетенцій.

Лідерство у військових структурах є не лише здатністю керувати підлеглими, але й приймати рішення в умовах невизначеності та ризику. Як сказав Сунь-цзи: "Полководець, що виграє битву, робить багато розрахунків у своєму храмі перед боєм", що підкреслює важливість якості підготовки майбутніх лідерів.

Хоча універсального переліку компетентностей для лідера не існує, на мою думку, основними з них, є:

- критичне мислення — здатність аналізувати інформацію, прогнозувати ризики та приймати обґрунтовані рішення;
- емоційна стабільність — здатність до самоконтролю у стресових ситуаціях і підтримувати бойовий дух підлеглих;
- комунікаційні здібності — здатність чітко формулювати завдання, мотивувати та ефективно взаємодіяти з підлеглими;
- етичність — дотримання моральних принципів і навіть правил у найскладніших умовах;
- гнучкість і адаптивність — здатність швидко реагувати на зміни обстановки та приймати нестандартні рішення.

У контексті ЗСУ розвиток лідерських компетентностей базується на поєднанні бойового досвіду, системи військової освіти та практичного навчання в умовах реальних бойових дій, що особливо актуально в умовах сучасної війни з росією.

Водночас, у країнах НАТО значна увага приділяється стандартизованим навчальним програмам, розробленим на основі найкращих практик, акценту на адаптивному лідерстві, психологічній підготовці та командній взаємодії. Прикладом може слугувати Програма підготовки молодших офіцерів у США, де акцент робиться на розвитку критичного мислення, етики майбутнього лідера та комунікаційних навичок.

Нормативно-правова база, яка регулює підготовку майбутніх лідерів у ЗСУ, визначає стратегічні цілі уніфікації стандартів підготовки із західними країнами. Ці документи спрямовані на створення професійної армії, де майбутні лідери зможуть ефективно діяти в умовах як національних, так і міжнародних викликів. Наприклад, Стратегія військової безпеки України наголошує на інтеграції досвіду бойових дій в освітній процес та розвитку ініціативності в офіцерів.

У НАТО підготовка майбутніх лідерів регламентується низкою доктринальних документів. До прикладу, Доктриною AJP-01 "Союзна спільна доктрина", яка визначає основи

лідерства в контексті багатонаціональних операцій. Цей документ орієнтований на координацію дій між різними країнами та створення єдиної платформи для командної взаємодії. Зокрема, він приділяє увагу адаптивному лідерству, яке дозволяє офіцерам реагувати на змінні обставини та впевненно працювати в багатокультурному середовищі.

Порівнюючи ці документи, можна виділити кілька ключових відмінностей. Документи ЗСУ роблять акцент на інтеграції реального бойового досвіду в освітній процес та на формування майбутніх лідерів через практичну участь у реальних операціях. Такий підхід забезпечує унікальний рівень підготовки, який особливо важливий в умовах сучасної війни, де швидке реагування, гнучкість у прийнятих рішеннях та адаптація до змінених особливостей є критичними. Підготовка військовослужбовців включає не лише теоретичні знання, але й практичні навички, набуті одночасно під час бойових дій, що дозволяє майбутнім лідерам ЗСУ отримати реальний досвід у плануванні та виконанні операцій у складних умовах.

Натомість документи НАТО більше фокусуються на стандартизації підготовки, співпраці в багатонаціональних групах та підготовці до миротворчих місій. Для об'єднання армій країн-членів НАТО, які мають власні військові традиції та стратегії, впроваджуються уніфіковані стандарти, що забезпечують ефективну взаємодію між багатонаціональними підрозділами. Особлива увага приділяється розвитку у сфері управління кризовими ситуаціями, взаємодія з цивільними та міжнародними організаціями. Це робить документи НАТО універсальними для різних сценаріїв, включаючи міжнародні операції, підтримку миру та стабільність.

Основна відмінність між цими документами виникає в тому, що ЗСУ орієнтуються на особливі потреби бойових дій та реальну практичну підготовку в умовах війни, тоді як НАТО розробляє стандарти, які дозволяють ефективно працювати в міжнародних багатонаціональних силах та реалізовувати миротворчі завдання на глобальному рівні.

Перевагою українських документів є їхня адаптивність і орієнтація на сучасні виклики, тоді як документи НАТО надають більше структурованих рекомендацій і підходів, що сприяють розвитку командних і комунікативних навичок. Важливо зазначити, що обидва підходи можуть взаємно доповнювати один одного: ЗСУ можуть адаптувати елементи стандартизації підготовки майбутніх лідерів та психологічної підготовки, характерні для НАТО, в той час як НАТО може інтегрувати практичний бойовий досвід, який використовується в ЗСУ.

Важливим аспектом з обох сторін є вивчення та впровадження бойового досвіду. Якщо у ЗСУ лідерство часто формується в умовах бойових дій, то у НАТО значну увагу приділяють симуляційним тренінгам та навчанням у міжнародних місіях, тощо.

Отже, порівняльний аналіз демонструє як схожі риси, так і суттєві відмінності у підходах до підготовки лідерів у ЗСУ та країн НАТО, що дозволило виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності у підготовці майбутніх військових лідерів. Обидві системи прагнуть до розвитку лідерських компетентностей, таких як критичне мислення, емоційна стабільність, комунікаційні навички, етичність та адаптивність, але підходи до їх реалізації відрізняються. В Україні велика увага приділяється бойовому досвіду та його інтеграції у навчання військовослужбовців. Водночас у країнах НАТО значна роль відводиться стандартизації навчальних програм, підготовці до миротворчих місій і роботи в багатонаціональних командах.

Порівняння підходів дозволяє зробити висновок про можливість синергії, де ЗСУ можуть вдосконалити практичну та психологічну підготовку, а НАТО — інтегрувати бойовий досвід. Тому для подальшого вдосконалення національної системи військової освіти важливо впроваджувати кращі практики обох систем, що сприяють розвитку ефективних, адаптивних та етичних майбутніх лідерів. Як сказав Вільям Шекспір: "Справжній лідер — це той, хто здатен надихати інших на великі звершення, навіть якщо сам не перебуває на передовій".

Діма Юлія,
здобувач вищої освіти,
ДЗ «Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова»
Кривцов Артем,
Науковий керівник
ДЗ «Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова»

ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ ТА ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДО ВИКЛИКІВ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Сучасний світ переживає кардинальні зміни у сфері безпеки, і традиційні методи ведення війни вже не можуть забезпечити ефективний захист держав. Гібридні загрози, що поєднують військові, економічні, інформаційні та кібернетичні засоби впливу, стали ключовим викликом для міжнародної безпеки. Такі методи ведення війни особливо актуальні для України, яка вже тривалий час протистоїть агресії, що включає не лише звичайні бойові дії, а й інформаційні атаки, економічний тиск та диверсійні операції.

Гібридна війна — це форма конфлікту, яка поєднує традиційні військові дії з нетрадиційними методами, такими як кібератаки, дезінформація, економічний тиск та інші асиметричні засоби впливу. Цей тип війни передбачає використання як державних, так і недержавних акторів для досягнення політичних цілей [1].

Основними компонентами гібридної війни є:

- використання регулярних та нерегулярних збройних сил.
- кібератаки спрямовані на порушення роботи критичної інфраструктури та отримання конфіденційної інформації.
- поширення дезінформації та пропаганди для впливу на громадську думку та дестабілізації суспільства.
- застосування санкцій, торговельних обмежень та інших заходів для послаблення економіки противника [1].

Гібридні загрози вимагають від військової освіти адаптації навчальних програм для підготовки фахівців, здатних ефективно протидіяти сучасним викликам. Згідно з дослідженням, опублікованим на сайті Верховної Ради України, міжнародний досвід протидії гібридним загрозам підкреслює важливість інтеграції новітніх методів та підходів у військову підготовку. НАТО також активно розширює свій інструментарій для протидії гібридним загрозам, що включає оновлення освітніх програм та впровадження сучасних технологій у навчальний процес.

В умовах сучасної гібридної війни вимоги до військової освіти значно змінюються. Військові кадри повинні бути готові не лише до традиційних бойових дій, але й до вирішення складних ситуацій, що включають інформаційні операції, кібератаки, диверсії та інші нетрадиційні методи ведення війни. У зв’язку з цим виникає потреба у фундаментальних змінах у навчальних програмах військових закладів.

Одним із найважливіших аспектів підготовки є розвиток аналітичного мислення. Офіцери повинні вміти ефективно аналізувати ситуацію на полі бою, прогнозувати дії противника та швидко реагувати на зміни в умовах гібридного конфлікту. Це передбачає не лише навчання військовим тактикам, але й розуміння інформаційних та психологічних операцій, що можуть впливати на моральний дух солдат та населення [2].

Кіберзагрози стали невід’ємною частиною гібридної війни. Навчальні програми повинні включати курси з кібербезпеки, щоб військові могли вчасно виявляти та нейтралізувати кібератаки, що можуть призвести до порушення критичної інфраструктури або втрати стратегічної інформації. Для цього важливо ввести в навчання елементи, що стосуються захисту інформаційних систем і боротьби з кіберзагрозами.

Військова освіта повинна включати нові методи навчання, зокрема симуляції та моделювання гібридних конфліктів. Завдяки сучасним технологіям можливе створення

інтерактивних навчальних середовищ, де військові можуть практикуватися у вирішенні складних ситуацій, що виникають в умовах гібридної війни, таких як кібернапади, інформаційні атаки або соціальні заворушення.

НАТО активно розробляє стратегії та програми для протидії гібридним загрозам, зокрема через ініціативу з удосконалення військової освіти (DEEP). Метою цієї програми є адаптація військової освіти до сучасних вимог та перспектив розвитку теорії та практики збройного бою. Вона включає розробку навчальних матеріалів, проведення спільних навчань та обмін досвідом між країнами-членами НАТО та партнерами [3].

В рамках цієї ініціативи НАТО пропонує країнам-партнерам, зокрема Україні, доступ до навчальних ресурсів, організовує спільні навчання та надає консультації щодо адаптації національних військових навчальних програм до стандартів НАТО. Це дозволяє підвищити ефективність протидії гібридним загрозам шляхом інтеграції передових методик та технологій у навчальний процес.

Адаптація навчальних програм у військовій освіті є важливим етапом у підготовці фахівців до умов гібридної війни. Сучасні виклики вимагають значної зміни підходів до навчання та освоєння нових дисциплін. Згідно з нещодавніми дослідженнями, однією з основних цілей є реформування навчальних закладів відповідно до стандартів країн-членів НАТО та їхнього досвіду у веденні сучасних бойових дій.

Потрібно інтегрувати нові предмети, що зосереджуються на новітніх аспектах ведення війни, таких як кібербезпека, інформаційні операції та психологія бойових дій. Це дозволить випускникам бути підготовленими до сучасних загроз, які не завжди передбачають фізичні бої, але включають вплив на інформаційний простір і громадську думку. Одним із найбільш ефективних способів навчання є застосування симуляційних програм і віртуальних тренажерів. Вони дозволяють створювати реалістичні умови для тренувань, де військові можуть розвивати свої навички та приймати важливі рішення у складних умовах [2].

Таким чином, сучасні виклики, пов’язані з гібридними загрозами, вимагають від військової освіти швидкої адаптації до нових умов. Актуальність змін у навчальних програмах є очевидною: від традиційного навчання до включення новітніх дисциплін, таких як кібербезпека, інформаційні операції та психологічні аспекти ведення бойових дій. Спільна робота з країнами-членами НАТО, використання сучасних технологій та симуляційних тренажерів допомагають значно підвищити рівень підготовки військових до реальних умов гібридної війни. Усі ці заходи сприяють ефективній протидії новим загрозам і формуванню професіоналів, готових до виконання складних завдань у сучасних бойових умовах.

Список використаних джерел:

1. Гібридна війна: нові виклики для міжнародної безпеки. URL: https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%96%D0%B8%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.02.2025).

2. Розширення інструментарію НАТО з протидії гібридним загрозам. URL: https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/03/19/rozshirennya-nstrumentaryu-nato-z-protid-gbridnim-zagrozam/index.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.02.2025).

3. Стратегія НАТО з дистанційного навчання для військових. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/2/pdf/230208-deep-strategy-for-distance-learni-1.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.02.2025).

Канчуга Мар'ян,
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

ПІДГОТОВКА ВОДІЇВ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ДО УМОВ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Ефективна експлуатація військової автомобільної техніки має вирішальне значення для забезпечення успіху та безпеки особового складу. Підготовка військових водіїв автомобільної техніки повинна бути спрямована на досягнення високих навичок керування автомобілем в різних складних умовах, формування у них впевненості і рішучості в своїх діях, виховання почуття відповідальності за технічну справність і готовність автомобільної техніки до виконання завдань.

Умови сучасної війни значно відрізняються від тих, на котрі опирались військові фахівці протягом останніх десятиліть. Сучасна війна дала поштовх до технологічного розвитку різних галузей військової промисловості, особливо до безпілотних комплексів та систем, які зараз використовуються у просто незліченних кількостях.

Природа війни змінюється і сучасні конфлікти часто передбачають складні багатогранні операції. Збройні сили повинні адаптувати свої методи навчання, щоб підготуватися до цих нових викликів. Потреба в безперервній трансформації бойових можливостей і підготовки людей стає очевидною, оскільки поле бою стає все більш взаємопов'язаним. Одним із ключових завдань у військовій підготовці є збереження навичок, особливо для технічних спеціальностей. Традиційні методи навчання, такі як живі польові навчання, можуть бути надзвичайно дорогими, трудомісткими та створювати значні ризики для її учасників. Щоб подолати сучасні виклики, військові по всьому світу використовують інноваційні рішення для навчання. Військові симулятори водіння автомобільної техніки пропонують контрольоване та безпечне середовище, де навчаємі можуть відточувати свої навички водіння та відпрацьовувати тактичні маневри без небезпек, властивих сценаріям реального світу. Такий підхід дозволяє проводити повторювані навчальні заняття в різних умовах. Серед таких інноваційних рішень є зокрема:

- технологія розширеної реальності (Extended Reality), яка включає доповнену, віртуальну та змішану реальність, що створює захоплююче навчальне середовище, яке відображає складні системи на місцевості. Ця технологія дозволяє військовим водіям тренуватися в реалістичних, взаємопов'язаних середовищах, підвищуючи їхню готовність до реальних операцій;

- симулятори для реалістичних тренувань (Simulators for Real-Life Practice): розширені тренажери, які забезпечують реалістичні практичні сценарії без ризиків, пов'язаних із реальними тренуваннями. Ці інструменти допомагають бійцям розвивати важливі навички в контрольованому середовищі. Використання безпілотників як рухомих атакуючих об'єктів дозволяє особовому складу практикуватися в боротьбі з повітряними загрозами, покращуючи свої навички протидії викликам сучасної війни, де безпілотники відіграють переважаючу роль;

- адаптивне навчання на основі штучного інтелекту (AI-Powered Adaptive Learning): штучний інтелект використовується для створення персоналізованих навчальних програм, які адаптуються до індивідуальних стилів навчання та показників ефективності. Такий підхід гарантує, що військовий водій отримає найефективнішу підготовку відповідно до своїх потреб.

Військові симулятори водіння автомобільної техніки є ключовими в сучасних навчальних технологіях, створюючи захоплююче та реалістичне середовище для навчання особового складу в різних родах збройних сил. Ці передові системи точно відтворюють широкий спектр сценаріїв, від міських бойових ситуацій до складного бездоріжжя, забезпечуючи ефективну підготовку операторів та екіпажів військових машин.

Використовуючи найновіші досягнення в технології моделювання військові водії можуть отримати навички необхідні для вирішення різноманітних завдань. Сучасне програмне та апаратне забезпечення дає можливість створювати абсолютно новий стандарт

для навчання водіїв військових транспортних засобів. Це програмне забезпечення пропонує повне занурення та адаптоване навчальне середовище. У той же час апаратне забезпечення імітує елементи керування справжньою військовою машиною, дозволяючи навчаємим взаємодіяти з різними операціями автомобіля. Разом ці компоненти забезпечують практичний досвід, допомагаючи військовим водіям навчитися комфортно працювати з різними елементами керування та функціями автомобіля. Симулятори військової техніки є ідеальним рішенням як для одиночної підготовки так і для вправ на рівні взводу, завдяки своєму відмінному функціоналу.

Сучасне програмне забезпечення пропонує безліч сценаріїв завдань, кожна з яких ретельно розроблена для задоволення різноманітних потреб у навчанні. Ці сценарії забезпечують всебічний досвід навчання, який ставить перед собою завдання та готує військових водіїв до складнощів і вимог сучасної війни та операційного середовища, зокрема:

- симуляція воєнних дій в урбанізованій місцевості: навчання військових водіїв орієнтуванню у вузьких просторах, взаємодії з цивільним населенням і управлінню загрозами в густонаселених районах;
- завдання з конвоювання: тренує особовий склад в формуванні конвою, протоколів зв'язку та скоординованих пересувань серед різних місцевостей і потенційних загроз;
- нічні операції: пропонує сценарії слабкого освітлення або повної ночі, зосереджуючись на управлінні з обмеженою видимістю та виконанні операцій у складних умовах освітлення;
- механічні несправності та реагування на надзвичайні ситуації: імітація несправностей або поломок автомобіля, навчання з усунення певних несправностей, аварійного ремонту та виконання протоколів для евакуації чи рятувальних операцій;
- сценарії засідки та контрзасідки: моделює раптові атаки та навчає стратегії відповіді на них, наголошуючи на швидкому прийнятті рішень та адаптивних тактичних маневрах;
- патрульні та розвідувальні місії: тренування методів спостереження, розвідки та обізнаності про ситуацію під час патрулювання в різних ландшафтах;
- управління кризовою ситуацією та сценарії прийняття рішень: представляє складні сценарії високого психологічного тиску, які вимагають критичних навичок прийняття рішень, оцінки наслідків такого рішення, зробленого під час кризової ситуації.

Симулятори пропонують суттєву економію за рахунок зменшення споживання палива, зносу транспортних засобів і вимог до матеріально-технічної підтримки, пов'язаних із традиційними методами навчання. Ця економія означає більш ефективний розподіл ресурсів і управління бюджетом для програм військової підготовки. Також симулятори дають можливість проводити кілька тренувань одночасно за допомогою тренажерів, що оптимізує графіки навчання та максимізує використання ресурсів. Ця масштабованість підвищує пропускну здатність навчання та гарантує, що більша кількість особового складу може пройти реалістичне та ефективне навчання протягом заданого періоду часу.

З метою підвищення ефективності підготовки водіїв, необхідно удосконалювати навчальні програми, інтегруючи новітні технології та акцентуючи увагу на розвитку не лише технічних, але й психологічних навичок. Сучасні загрози на полі бою створюють надмірний психологічний тиск на водіїв військової автомобільної техніки, що безпосередньо впливає на успішність виконання завдань. Також важливою є регулярна перевірка навичок водіїв після отримання посвідчення та після підвищення кваліфікації, щоб підтримувати їх у високому професійному стані.

Косумбетова А.В.,
здобувач вищої освіти,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АТ «УКРПОШТА» В СЕГМЕНТІ ДОСТАВКИ ВАНТАЖІВ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ІНОЗЕМНИХ ОПЕРАТОРІВ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ

Сучасні зміни у зовнішньому середовищі функціонування підприємств, особливо підприємств України, вимагають від них особливу увагу звернути на проблематику забезпечення та підвищення конкурентоспроможності, як самих підприємств, так і їх продукції (робіт, послуг) на внутрішніх та зовнішніх ринках збуту продукції. За таких умов існування підприємствам поштового зв'язку України необхідно особливу увагу приділити управлінню конкурентоспроможністю, що дозволить утримати або укріпити позиції на ринку в сучасних умовах ринкової конкуренції.

У сучасних умовах розвитку логістичних і поштових послуг, конкуренція на ринку доставки вантажів значно посилилася як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Для АТ «Укрпошта», як одного з основних національних операторів поштового зв'язку в Україні, удосконалення діяльності в сегменті доставки вантажів є важливим фактором для забезпечення високої конкурентоспроможності та підвищення якості наданих послуг.

Оскільки інтернаціоналізація та глобалізація послуг доставки стають визначальними для розвитку ринку, вивчення та впровадження кращих практик світових лідерів у сфері поштового зв'язку є необхідним кроком для покращення функціонування «Укрпошти». Врахування цих практик дозволить не лише адаптувати міжнародні стандарти до умов українського ринку, а й суттєво поліпшити якість сервісу для клієнтів, що є особливо актуальним в умовах зростаючої конкуренції та змінюваних вимог споживачів.

На сьогодні АТ «Укрпошта» є одним з основних постачальників послуг доставки вантажів в Україні, однак компанія стикається з низкою проблем, що обмежують її ефективність у цьому сегменті. Ось основні проблеми, які впливають на поточний стан доставки вантажів:

- Недостатній розвиток логістичної інфраструктури: АТ «Укрпошта» має розгалужену мережу відділень по всій території України, проте інфраструктура для обробки і доставки вантажів часто є застарілою. Логістичні центри та сортувальні термінали потребують модернізації, а система обробки вантажів не завжди відповідає вимогам сучасного ринку. Це призводить до затримок у доставці, зниження оперативності та підвищення витрат.

- Обмеженість використання сучасних технологій: для забезпечення ефективності доставки вантажів важливо застосовувати інноваційні технології, такі як автоматизація процесів сортування, використання інтегрованих систем моніторингу та трекінгу вантажів. У порівнянні з іноземними операторами, «Укрпошта» має обмежене впровадження таких технологій, що ускладнює процеси відстеження вантажів і підвищення точності доставки.

- Високі витрати на транспортування та зберігання вантажів: високий рівень витрат на транспортування вантажів є ще однією проблемою, що значно впливає на конкурентоспроможність компанії. Це пов'язано з недостатньо ефективною організацією маршрутів доставки, застарілими транспортними засобами та низьким рівнем оптимізації логістичних процесів. Більш того, проблема надмірних витрат ускладнює здатність компанії знижувати ціни на послуги та бути конкурентоспроможною на ринку.

- Низький рівень обслуговування клієнтів: недоліки в організації обслуговування клієнтів також впливають на якість доставки вантажів. Споживачі можуть стикатися з неузгодженістю в термінах доставки, відсутністю чіткої комунікації з компанією, а також з проблемами в отриманні своєчасної інформації про статус вантажу. Наявність цих проблем знижує загальне задоволення клієнтів.

- Конкуренція з іншими операторами і міжнародними компаніями: АТ «Укрпошта» також стикається з посиленою конкуренцією з боку приватних кур'єрських служб і міжнародних операторів, таких як DHL, FedEx, UPS та інші. Ці компанії пропонують більш швидкі, гнучкі та технологічно просунуті рішення для доставки вантажів, що робить їх більш привабливими для клієнтів. Це змушує «Укрпошту» шукати способи поліпшення своїх послуг, щоб зберегти свою частку на ринку.

Невідповідність тарифної політики: тарифна політика «Укрпошти» в сегменті доставки вантажів часто не відповідає сучасним вимогам ринку. Високі тарифи на послуги доставки можуть призвести до втрати клієнтів на користь більш гнучких і конкурентоспроможних операторів. Це потребує перегляду існуючих тарифів та розробки більш вигідних і доступних варіантів для споживачів.

Загалом, поточний стан доставки вантажів в АТ «Укрпошта» характеризується низкою проблем, які потребують вирішення для підвищення ефективності діяльності компанії та поліпшення якості обслуговування клієнтів. Врахування передового досвіду міжнародних операторів поштового зв'язку може стати ключовим чинником у покращенні якості та швидкості доставки вантажів, а також у зниженні витрат та підвищенні конкурентоспроможності компанії на ринку.

Практичний досвід доставки вантажів іноземними поштовими операторами (**DHL**, **FedEx**, **UPS**), який може впровадити у свою діяльність АТ «Укрпошта»:

1. Інноваційні технології та автоматизація бізнес-процесів: автоматичні сортувальні лінії, системи моніторингу в реальному часі, а також використання штучного інтелекту для прогнозування попиту та оптимізації маршрутів. «Укрпошта» може адаптувати ці технології для покращення ефективності обробки вантажів, підвищення точності доставки та зменшення часу, необхідного для транспортування посилок.

2. Використання інтегрованих систем трекінгу: можливість в реальному часі відстежувати статус доставки вантажу через інтегровані онлайн-системи.

3. Гнучкість тарифних планів: дозволяє адаптувати тарифи в залежності від ваги вантажу, термінів доставки та вибраних послуг (наприклад, доставка «door-to-door» або «store-to-door»). Це дозволяє клієнтам вибирати оптимальні варіанти, що підходять для їхніх потреб. «Укрпошта» може розглянути введення подібних гнучких тарифів, що забезпечать більшу доступність послуг для широкого кола споживачів.

4. Інтеграція з міжнародними партнерами: партнерські угоди з міжнародними логістичними компаніями для оптимізації процесу доставки вантажів з-за кордону та забезпечення конкурентоспроможних термінів і цін для своїх клієнтів.

5. Покращення якості обслуговування клієнтів покращенню обслуговування клієнтів, пропонуючи різні канали зв'язку (телефон, чат, онлайн-платформи), а також швидкий процес обробки запитів і вирішення проблем клієнтів. «Укрпошта» може втілити подібні стандарти, зокрема, шляхом створення зручних каналів для зворотного зв'язку, інтеграції чат-ботів для оперативної підтримки клієнтів і забезпечення доступу до інформації про посилки 24/7.

6. Оптимізація маршрутів доставки: дозволяють зменшити витрати на пальне і час на дорозі, використовуючи алгоритми для пошуку найшвидших і найефективніших шляхів. «Укрпошта» може впровадити такі алгоритми для оптимізації маршрутів доставки в межах країни, що дозволить значно скоротити час доставки вантажів і знизити витрати на транспорт.

Впровадження досвіду міжнародних поштових операторів у діяльність АТ «Укрпошти» допоможе підвищити ефективність її роботи, поліпшити якість обслуговування клієнтів, знизити витрати і забезпечити конкурентоспроможність на ринку доставки вантажів.

Краснобаєв Вадим,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ОБМІН ДОСВІДОМ НА ПРИКЛАДІ ВІЙСЬКОВОЇ АКАДЕМІЇ (М. ОДЕСА)

Загально відомо, що міжнародна співпраця у сфері військової підготовки є критично важливою для Збройних Сил України в умовах наступу агресора. Вона дозволяє запозичити кращі практики, удосконалити тактики і методи, а також підвищити співпрацю з союзниками.

Спільні навчання Військової академії (м. Одеса) з військовими силами інших країн спрямовані на запровадження стандартів НАТО. Вище згадані спільні навчання включають планування та виконання спільних операцій, вивчення процедур планування та обміну даними, що підвищує злагодженість в спільних діях. Зауважу, що навчання на полігонах за участі іноземних інструкторів дозволить усунути недоліки та зміцнити сильні сторони Збройних Сил України.

Безперечно, що використання міжнародного досвіду в організації бойової підготовки допомагає вищім військовим навчальним закладам змінити підходи до викладання навчальних дисциплін. Сучасні стандарти спираються на реалістичні дії та одночасно використання новітніх технологій. На сьогоднішній день в армії України це актуальне питання, оскільки ми стикаємось з ворогом, що використовує різноманітні типи озброєнь та тактики, наприклад, застосування балістичних та крилатих ракет “Іскандер”, “Точка У” або дронів-камікадзе, БПЛА тощо.

Очевидно, що участь в міжнародних освітніх програмах дасть можливість військовослужбовцю підвищити професійну кваліфікацію. По суті, курси, заняття дозволяють засвоїти нові навички, ознайомитись з досвідом інших країн з новими технічними засобами тощо. Слід врахувати, що спілкування та обмін інформацією між збройними силами країн можуть стати основою для нових спільних проектів, з метою обміна досвідом із різних сфер.

Українські військовослужбовці, які беруть участь у програмах обміну, мають унікальну можливість стати носіями передового досвіду, адже в умовах війни, навчання має практичну основу. Передача цих знань іншим підрозділам зміцнює Збройні Сили України зсередини, забезпечуючи стійкість перед будь-якими загрозами.

Більше того, якщо брати до уваги бойовий досвід українських військових, то країни НАТО в змозі нам допомагати удосконалити їх. Як вже зазначилося, українські військові мають унікальний бойовий досвід, отриманий у реальних умовах сучасної війни проти потужного агресора, цей досвід є неоціненним і більше того, перевершує теоретичні напрацювання, на яких нажаль базується підготовка наших воїнів. Співпраця з країнами партнерами Північноатлантичного альянсу дозволяє удосконалити існуючі навички, інтегруючи їх у сучасні стандарти, а також покращити організацію бойових операцій, враховуючи найкращі світові практики.

Суттєвим аспектом під час міжнародної співпраці та обміном досвідом є також участь у розробці спільних стратегій і тактик, які будуть ефективними в умовах гібридної війни. Українські фахівці можуть запропонувати методи протидії дезінформації, кібератакам та використання новітніх озброєнь. Інтеграція таких знань у міжнародні навчальні програми демонструє не лише Збройних Сил України, але й загальну оборонну спроможність держави.

Окрім практичної співпраці, важливою складовою є участь України у спільних дослідницьких проєктах. Тобто розробка сучасних технологій, а саме дрони, БПЛА, системи зв’язку, а також автоматизовані системи управління військами, що є критично важливими для успішного ведення бойових дій. Згідно з цим внесок України в вище зазначені проєкти сприяє її інтеграції у світову спільноту з питань розробки та оборонних інновацій.

Вважаю, ще однією найважливішою особливістю, це співпраця з міжнародними партнерами, допомога у вирішенні гуманітарних питань. Підтримка ветеранів, реабілітація

поранених військовослужбовців, а також навчання з мінної безпеки, це лише кілька прикладів, де міжнародний досвід може бути корисним. Вище зазначена впровадженна допомога дозволяє не лише вирішувати нагальні проблеми, але й формувати довгострокові програми підтримки.

Варто зазначити, що розширення міжнародної співпраці у сфері військової освіти включає також обмін викладачами та спільне проведення досліджень. Це створює унікальну платформу для інтеграції актуальних знань у навчальний процес українських вищіх військових навчальних закладів. Така співпраця забезпечує підготовку кваліфікованих професіоналів, військовослужбовців здатних відповідати на сучасні виклики.

Таким чином, міжнародна співпраця у сфері військової підготовки є одним із найважливіших елементів зміцнення Збройних Сил України. Це багатогранний процес, що охоплює навчання, спільні операції, обмін досвідом та розвиток технологій. Україна демонструє, що є рівноправним партнером на міжнародній арені, здатною робити внесок у колективну безпеку та стабільність. У цьому контексті співпраця з країнами-партнерами НАТО є не лише необхідністю, але й стратегічною перевагою, яка дозволить нашій державі вистояти у складних умовах сучасного світу та гарантувати безпечне майбутнє для наступних поколінь.

Міжнародна співпраця допомагає нам не тільки краще підготуватися до захисту країни, а й навчитися працювати за новими стандартами. Наприклад, наші військові разом із закордонними інструкторами вчяться на полігонах, обмінюються досвідом і покращують свої вміння. Це дуже важливо, бо війна змінюється, і треба бути готовими до будь-яких нових викликів.

Окрім тренувань, співпраця дає можливість застосовувати військову техніку. Іноземні фахівці демонструють, як краще ремонтувати і модернізувати військове обладнання. Це допомагає довше використовувати закордонну техніку і робити її ефективнішою.

Ще одна важлива річ, це використання програми з кіберзахисту. У сучасному світі ворог атакує не тільки на полі бою, а й через комп'ютерні системи. Разом із партнерами наші спеціалісти вчаться захищати інформаційне поле та критично важливі системи. Це потрібно, щоб захистити країну не тільки фізично, але й у цифровому просторі.

Дуже корисною та невід'ємною складовою є допомога у реабілітації наших військовослужбовців. Ветерани війни і ті, хто отримав поранення, мають доступ до сучасних методів лікування та психологічної підтримки. Це дозволяє їм швидше повертатися в соціум, де вони колись перебували.

У майбутньому співпраця з країнами може допомогти створити спільні міжнародні підрозділів, в яких наші військовослужбовці матимуть змогу працювати разом із військовослужбовцями з інших країн, що ще більше зміцнить наші збройні сили і зробить Україну важливим партнером у Європі.

На мій погляд разом з іншими країнами-партнерами НАТО ми зможемо краще захищати свою батьківщину і жити у більш безпечному світі.

Отже, завдяки такій співпраці наша армія стає більш організованою, сучасною та готовою до викликів сьогодення. Ми не тільки отримуємо допомогу, але й самі робимо важливий внесок у безпеку всього світу. Це демонструє, що Україна сильна та потужна і надійна країна, яка вміє захищати себе як державу, свій народ й допомагати іншим.

Маю підкреслити, що міжнародна співпраця допомагає нам не тільки вистояти у війні, а й закріпити наше місце серед незалежних і впевнених у собі державах.

Слава Україні!

Героям Слава!

Ніколаєнко Володимир,
доктор архітектури, професор,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ПЛАНУВАННЯ КАПІТАЛЬНОГО РЕМОНТУ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Основним завданням експлуатації будівель і об'єктів транспортної інфраструктури є забезпечення безпеки та комфорту користувачів з урахуванням економічно обґрунтованих тарифів [1]. З цією метою всі види експлуатаційних робіт мають бути грамотно сплановані. Ефективність планування капітального ремонту справляє найбільш масштабний соціальний вплив. Так, під час вивчення проблеми планування капітального ремонту житлових і промислових будівель у Росії було проведено історичний огляд науково-технічної літератури і законодавчої бази. Результати огляду засвідчили, що можна виділити два основні методи планування: 1). Ремонт виконується, коли елементи будівлі досягають свого нормативного терміну служби; 2). Капітальний ремонт виконується, коли елементи будівлі досягти непрацездатного технічного стану.

В умовах централізованого виробництва і розподілу матеріально-технічних ресурсів, фінансування ремонтних робіт було організовано систему так званих планово-попереджувальних ремонтів. Цей метод планування мав забезпечити заплановану гарантовану довговічність, безпеку та комфорт будівлі. Однак траплялися ситуації, коли деякі елементи замінювалися до закінчення їхнього фактичного ресурсу. Це знижувало економічну ефективність процесу експлуатації. Також недофінансування інших ремонтних робіт призвело до поступового накопичення зносу житлових будинків та об'єктів транспортної інфраструктури.

Іншою проблемою була відсутність статистичних даних про технічний стан житлових, адміністративних і виробничих будівель (депо, вокзалів тощо), оскільки до 1990 року щодо аварійного та ветхого житлового фонду не здійснювався систематизований облік.

З 90-х років минулого століття відбувся перехід до виконання капітального ремонту за потребою в умовах гострої нестачі коштів у міському господарстві, а також через формування різних форм власності. Для виконання ремонтних робіт необхідно було достовірно знати час, коли вони мають бути виконані, щоб підтримувати конструкції та обладнання в робочому стані. Але через те, що термін служби є випадковою подією, його неможливо визначити заздалегідь точний час проведення ремонту за такого методу планування. Отже, здебільшого обсяг ремонтних робіт, місце і час їхнього проведення мали ймовірнісний характер.

Основою для безпечної експлуатації будівель у цій ситуації стала необхідність отримання достовірної інформації про технічний стан елементів і обладнання. З цією метою було розроблено систему моніторингу житлового фонду. Цей метод планування ремонтних робіт характеризується збільшенням часу між ремонтами.

З іншого боку, збільшується інтенсивність відмов, знижується безпека використання об'єкта, зростає соціальне невдоволення і збільшуються витрати на усунення наслідків відмов. Відсутність довгострокових зобов'язань перед власниками знизила зацікавленість у якісному виконанні ремонтних робіт. У 2015 році було відновлено систему планування капітального ремонту житлових будинків, відповідно до якої власники будівлі зобов'язані організувати та профінансувати його. У цій роботі було вивчено процедуру визначення термінів і складу робіт під час планування капітального ремонту. Стало очевидним, що планування капітального ремонту, як і раніше, ґрунтується на визначенні фізичного зносу будівлі, а періодичність проведення робіт визначається нормативним терміном служби будівлі. У результаті аналізу зазначеної вище нормативно-технічної документації було виявлено такі проблеми, що виникають на цей момент під час планування капітального ремонту:

1. З'явилися нові серії будинків, розроблено конструктивні рішення, нові матеріали. Водночас перелік матеріалів і конструкцій у нормативних документах не оновлювався вже

понад десять років. Проєктна документація не містить даних про їхні терміни служби. Це не дозволяє вам ефективно планувати капітальний ремонт об'єктів будь-якого функціонального призначення.

2. Сучасні багатошарові огороджувальні конструкції часто використовують під час капітального ремонту будівлі. Вони підвищують енергоефективність подальшої експлуатації, але мають низьку ремонтопридатність. У поєднанні з проблемою недостатньої якості будівельних робіт скорочується їхній фактичний термін служби.

3 Немає систематичних спостережень за будівлями та об'єктами транспортної інфраструктури, їхніми конструкціями та інженерними системами. Це не дозволяє вам вказати термін служби в реальних умовах експлуатації та обґрунтування термінів ремонту для користувачів, які фінансують ремонтні роботи.

4 Знос будівлі оцінюється за результатами експертизи, проведеної спеціалізованою організацією, і вимагає матеріальних витрат. Однак у низці випадків результат є підтвердженням очевидного факту, що все в безпеці і ніякого ремонту не потрібно.

Дослідження з проблеми планування капітального ремонту засвідчили, що на даний момент методи його планування застаріли. Тому метою цього дослідження було розроблення загальних положень комплексної методики планування капітального ремонту житлових будинків та об'єктів транспортної інфраструктури.

Об'єктом дослідження стали наявні методи планування капітального ремонту об'єктів будь-якого функціонального призначення, наприклад житлових будинків. Предметом дослідження стали принципи оптимізації методів планування капітального ремонту з урахуванням сучасних потреб суспільства.

Результатом ухвалення управлінських рішень під час вибору різних методів планування ремонту є наслідки з різними типами пошкоджень і серйозністю — ризики. У цьому дослідженні було використано метод якісного аналізу для визначення основних ризиків та їхніх характеристик. Виходячи з вищевикладеного, було зроблено такі припущення: 1. Ризики мають одне джерело — обраний метод планування ремонту. 2. Зрештою, всі наслідки ризиків призводять до технічної неможливості та/або економічної неефективності експлуатації окремого елемента або будівлі в цілому.

Ці припущення лягли в основу методології дослідження та визначення критеріїв техніко-економічного порівняння наявних методів планування капітального ремонту житлових будинків. Раніше для оцінювання якості планування пропонувалися різні показники та виконання робіт. Пропонується виділити такі критерії для оцінки ефективності планування ремонту: 1. Кількість ремонтів за одиницю часу, яка прямо пропорційна інтенсивності ремонтних робіт; 2. Експлуатаційні витрати за одиницю часу — питомі експлуатаційні витрати.

Надалі для впровадження інтегрованої методики необхідно вирішити економічні питання, пов'язані з відсутністю офіційно затверджених тарифів на огляди, моніторинг технічного стану, технічне обслуговування, аварійний ремонт. Також необхідно розв'язати технічні питання, пов'язані з прогнозуванням середнього часу роботи елементів до виходу з ладу з урахуванням умов експлуатації та технології оцінки технічного стану будівельних елементів.

Таким чином, проведений аналіз дає змогу надалі провести якісний аналіз ризиків для різних методів планування капітального ремонту. Результати, отримані в роботі, дають змогу провести техніко-економічне обґрунтування періодичності та умови призначення капітального ремонту. Можна припустити, що основним елементом прийняття рішень під час планування ремонтів є експлуатаційний контроль. Отже, необхідні додаткові дослідження методів призначення обстежень будівель, включно з вокзалами, депо, транспортно-пересадочними вузлами, адміністративними будівлями тощо.

Сандул Андрій,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

РЕФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ДОСВІД НАЙМЕНШИХ КРАЇН НАТО ЯК ОРІЄНТИР

Нові реалії, з якими постійно стикається наша країна, зокрема в сфері національної безпеки, вимагають нагальної модернізації військової освіти. Аналіз досвіду найменших країн НАТО, таких як: Естонія, Литва, Латвія та Люксембург, дозволяє виявити ефективні підходи, що в свою чергу можуть бути корисними для України. На мою думку, важливість порівняння з цими країнами полягає у можливості запозичення їхніх успішних практик для оновлення військової освіти в Україні. Незважаючи на обмежені ресурси, вище зазначені країни змогли створити потужні системи військової підготовки, які відповідають високим міжнародним стандартам.

Очевидно що, використання програм обміну, впровадження інтерактивних навчальних методик і співпраця з міжнародними організаціями можуть значно покращити якість підготовки українських офіцерів. Зокрема ефективне використання навіть обмежених ресурсів, як демонструють ці країни, є ключовим фактором для створення сучасної системи військової освіти.

Насправді, в Україні існують проблеми у військовій освіті, обумовлені, наприклад, залишками пострадянської системи, що значно уповільнює розвиток і адаптацію до сучасних вимог. Є підстави вважати що, такий "совковий" підхід, зокрема у методах викладання та управлінні, не відповідає актуальним викликам і заважає ефективному розвитку освіти та підготовці кваліфікованих військових кадрів. Доречі, недостатнє фінансування, застаріла матеріально-технічна база, а також хоч і присутня, але недостатня інтеграція навчальних програм до міжнародних стандартів — все це ускладнює реформування військової освіти.

Зі свого досвіду, навчання у вищому навчальному закладі, а саме Військова академія (м. Одеса), можу виокремити кілька ключових проблем, з якими я стикався під час навчання. Серед них, були проблеми з боєпостачанням під час практичних занять на полігоні, відсутність кваліфікованих молодих викладачів-офіцерів із бойовим досвідом, а також мале грошове та медичне забезпечення курсантів цивільної молоді, що демотивує і створює додаткові труднощі у навчальному процесі. Крім того, програма навчання значно відстає від реалій сучасної війни, бо вона базується на застарілих підходах. Втім, деякі зміни вже впроваджуються, бажано було б, щоб процес адаптації відбувався значно швидше, і ми могли б оперативно реагувати на нові загрози.

Як вже вказувалося раніше, пострадянська система все ще стримує ці зміни. Також, варто зазначити, що в умовах постійних змін у глобальній безпековій ситуації, важливо, щоб військова освіта не лише слідувала за технологічними та теоретичними інноваціями, але й була більш орієнтована на практичні навички, здатні забезпечити ефективне реагування на непередбачувані ситуації. Не менш важливою є і психологічна підготовка майбутніх офіцерів, яка має стати невід'ємною частиною навчального процесу. В умовах сьогодення необхідно підготувати кваліфікованих військових кадрів, здатних не тільки до фізичної витривалості, але й до прийняття стратегічних рішень, ефективної комунікації в екстремальних ситуаціях та управління стресом у бойових умовах. Загалом, процес реформування військової освіти в Україні потребує комплексного підходу, який включатиме не лише модернізацію технічної та матеріальної бази, а й зміну самого підходу до навчання, з акцентом на практичну складову, інтеграцію з міжнародними стандартами, швидке реагування на зміни у безпековій ситуації тощо.

Як я вже підкреслював вище що, досягнення високих стандартів військової освіти в найменших країнах НАТО, таких як Естонія, Латвія, Литва та Люксембург, стало результатом тривалого процесу модернізації, що тривав більше двох десятиліть. Після здобуття

незалежності в 1990-х роках ці країни почали активно адаптувати свої військові системи до стандартів НАТО. Основним викликом стало створення нових навчальних програм, відповідних міжнародним вимогам, а також підготовка викладачів і офіцерів, здатних працювати за новими принципами. В 2000-х роках ці країни продовжили активне запровадження стандартів НАТО, а саме, проводили курси для офіцерів у міжнародних установах, розвивали програми обміну, що сприяло адаптації до нових безпекових викликів тощо.

Особливо важливим етапом для цих країн стало залучення до міжнародних миротворчих операцій, що дало можливість отримати безцінний бойовий досвід і покращити практичну підготовку офіцерів. З 2010-х років ці країни почали активно впроваджувати новітні технології і приділяти більше уваги підготовці до гібридних загроз, а також використовувати технологічні інновації. Завдяки інтерактивним методам навчання, симуляторам, віртуальній реальності та розвитку стратегічного мислення, ці країни змогли створити ефективні системи військової підготовки навіть при обмежених ресурсах.

На сьогодні Естонія, Литва, Латвія та Люксембург, мають сучасні системи військової освіти, які відповідають стандартам НАТО, ефективно адаптуються до умов сьогодення. Досвід вище зазначених країн показує, що навіть держави з обмеженими фінансовими можливостями можуть побудувати ефективну систему підготовки військових, звісно якщо цей процес є пріоритетом у тому числі з урахуванням міжнародних стандартів.

Вдалося з’ясувати що, найменші країни НАТО наприклад такі як Естонія і Латвія також активно використовують досвід бойових дій в Україні для вдосконалення своїх навчальних програм і стратегій. Вивчаючи реальні умови ведення війни, адаптуючи свої підходи до нових типів загроз і використовуючи український досвід для покращення своїх оборонних спроможностей. Зокрема, Естонія акцентує увагу на розвитку лідерських навичок у офіцерів, а також активно співпрацює з міжнародними партнерами в організації тренувань та обмінних програм. Люксембург, через обмежену військову структуру, робить акцент на відправленні своїх військовослужбовців на навчання в інші країни НАТО, що дозволяє здобувати передовий досвід.

Таким чином, аналізуючи досвід країн-партнерів НАТО робимо висновок про необхідність адаптувати наші навчальні програми до нових викликів, таких як гібридні загрози, співпраця з союзниками в рамках міжнародних операцій тощо. На мою думку, унікальний бойовий досвід України, поєднаний із міжнародними стандартами, може стати міцною основою для підготовки висококваліфікованих майбутніх офіцерів. Врахування досвіду партнерів та інтеграція передових технологій і методик навчання дозволить суттєво підвищити ефективність військової освіти в Україні та сприяти зміцненню національної безпеки та обороноздатності.

Отже, порівняння навчальних процесів у вищих військових закладах освіти україни та найменших країн НАТО підкреслює необхідність глибоких реформ у сфері військової освіти в нашій державі. У цьому розумінні, варто приділити увагу модернізації навчальних програм, залученню викладачів із практичним бойовим досвідом, впровадженню сучасних методик викладання та посиленню міжнародної співпраці. Наступними кроками вбачаю прирівняння курсантів з цивільної молоді до курсантів контрактної служби на період навчання. Також для ефективного розвитку військової освіти в Україні необхідно повністю викорінити пострадянську систему підготовки та навчання молодих офіцерів у вищому навчальному закладі. Що передбачає не лише оновлення навчальних програм, але й зміну підходів до викладання, інтеграцію з міжнародними стандартами та впровадження сучасних методик навчання. Безперечно, коли ми відійдемо від застарілих радянських принципів і адаптуємо вищу військову освіту до сучасних реалій, можна буде забезпечити підготовку висококваліфікованих офіцерів. Досвід країн з обмеженими ресурсами, таких як Естонія, Латвія та Люксембург, демонструє, що навіть за мінімальних фінансових можливостей можна досягти високого рівня підготовки військових кадрів.

Снігур Людмила,
доктор психологічних наук, професор,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Здебський Дмитро,
Одеський державний університет внутрішніх справ

НА ШЛЯХУ ДО СТАНДАРТІВ НАТО: ПІДГОТОВКА ПОЛІГРАФОЛОГІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Використання поліграфа в умовах збройного конфлікту є одним із важливих механізмів зміцнення національної безпеки. Цей інструмент дозволяє своєчасно виявляти загрози, ідентифікувати ворожих агентів, оцінювати ступінь лояльності персоналу та запобігати витоку стратегічної інформації. В умовах широкомасштабного вторгнення російських окупантів в Україну особливого значення набуває дотримання міжнародних стандартів у підготовці фахівців з поліграфології. Використання перевірених світових методик у цій сфері підвищує ефективність діяльності сектору безпеки та оборони. Завдяки цьому українські військові та правоохоронні структури отримують змогу швидко і точно визначати осіб, що співпрацюють із ворожими угрупованнями або займаються підривною діяльністю, що значно зміцнює оборонні та контррозвідувальні можливості держави.

На сьогодні в Україні триває розробка професійного стандарту "Поліграфолог", який має на меті визначити єдині вимоги до підготовки спеціалістів у цій сфері. Головним ініціатором його створення є Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України. Основне завдання цього стандарту — чітке окреслення кваліфікаційних вимог до поліграфологів, встановлення єдиних критеріїв їхньої професійної компетентності та врегулювання підготовки відповідно до міжнародних норм і національних безпекових потреб. Високий рівень підготовки поліграфологів відіграє ключову роль у підвищенні ефективності правоохоронних розслідувань, виявленні внутрішніх загроз та зміцненні довіри суспільства до державних органів. Запровадження єдиного професійного стандарту сприятиме підвищенню рівня професійної майстерності фахівців, а також оптимізації їхньої діяльності у сфері безпеки та оборони.

Міжнародний стандарт ASTM E2000-05 містить мінімальні вимоги до освітніх програм, інституцій, що здійснюють навчання, матеріально-технічного забезпечення та професійної підготовки викладацького складу. Дотримання цих норм гарантує отримання поліграфологами необхідних теоретичних знань і практичних навичок для ефективного проведення досліджень. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня їхньої професійної діяльності як у військових, так і в правоохоронних структурах, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення держави. Освітні установи, що займаються підготовкою поліграфологів, повинні відповідати відповідним стандартам та мати офіційну акредитацію або ліцензію. Вимоги до навчального процесу включають:

- забезпечення контрольованого доступу до аудиторій для запобігання несанкціонованому втручанню;
- відповідність приміщень санітарним і безпековим нормам;
- наявність ізольованих зон для практичних тестувань, що імітують реальні умови роботи поліграфолога;
- достатній простір для проведення лекцій, практичних занять та демонстрацій.

Матеріально-технічне забезпечення повинно включати:

- бібліотеку з актуальними науковими та професійними джерелами;
- сучасні навчальні матеріали та посібники;
- обладнання для практичних занять, зокрема поліграфи у співвідношенні не менше одного приладу на трьох студентів;
- комп’ютеризовані системи аналізу поліграфологічних досліджень.

Навчальна програма для поліграфологів повинна містити:

- не менше 320 академічних годин, з яких 256 годин — аудиторні заняття, а 64 години — додаткове навчання та практика;
- обов’язкову присутність студента не менше ніж 90% навчального часу;
- обмеження робочого навантаження: не більше 8 годин на день та 6 днів на тиждень для запобігання перевтомі;
- практичні заняття з використанням поліграфа.

Технічні вимоги до поліграфів, що використовуються у навчальних процесах, включають:

- реєстрацію мінімум трьох фізіологічних показників (дихання, серцево-судинна активність, електродермальна активність);
- можливість цифрового аналізу даних;
- наявність якісної системи візуалізації та друку отриманих результатів.

Викладацький склад, що здійснює безпосередню підготовку поліграфологів, повинен відповідати таким критеріям з методології поліграфологічних досліджень:

- наявність ступеня бакалавра або вище у відповідній сфері (психологія, кримінологія, судова експертиза тощо);
- досвід проведення не менше 200 поліграфологічних досліджень;
- практичний досвід роботи у сфері поліграфології не менше трьох років;
- членство у професійних асоціаціях поліграфологів, включаючи міжнародні організації;
- постійне підвищення кваліфікації та участь у науково-практичних заходах галузі.

Виконання вимог стандарту ASTM E2000-05 забезпечує високий рівень підготовки поліграфологів для сектору безпеки і оборони України. Запровадження міжнародних стандартів сприяє підвищенню ефективності професійної діяльності спеціалістів, підвищенню рівня довіри до їхньої роботи та забезпеченню стабільності національної безпеки. Крім того, відповідність українських освітніх програм міжнародним нормам відкриває можливості для співпраці з міжнародними організаціями, що сприяє подальшому професійному розвитку поліграфологів сектору безпеки і оборони України. В умовах військового протистояння висококваліфіковані спеціалісти у сфері поліграфології стають критично важливим ресурсом для захисту країни від ворожої агентури та внутрішніх загроз.

Список використаних джерел:

1. ASTM E2000-05 Standard Guide for Minimum Basic Education and Training of Individuals Involved in the Detection of Deception (PDD). URL: https://www.astm.org/e2000-05.html.

Терещенко Артур,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Гладченко Світлана,
Науковий керівник
кандидат історичних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ТА СТАНДАРТИ НАТО У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ

Застосовування стандартів НАТО у системі військової освіти є підґрунтям до створення професійних кадрових Збройних Сил України. Освітня програма солдатів, сержантів, офіцерів за стандартизованою системою бойової підготовки, яка включає в себе основні вимоги та принципи підходу до військової освіти відповідно до сучасних викликів війни, потенціальних загроз, створення дострокової стратегії розвитку збройних сил, а саме покрокове впровадження освітніх технологій НАТО.

Отже, по-перше це сучасні методи навчання — один із принципів стандартів НАТО, який оснований на досвіду сучасних війн. В наших умовах це залучання до освітньої діяльності викладачів та інструкторів із актуальним бойовим досвідом, проводення практичних занять максимально наближених до реальних бойових умов, що дозволить змінити підхід до підготовки офіцерських кадрів через впровадження досвіду війни. Завдяки цьому буде підвищенно якість підготовки всіх здобувачів військової освіти, в свою чергу це сприятиме кращому випуску кадрів сектору Оборони України, поповнення підрозділів вмотивованим, підготовленим особовим складом. Цим і відрізняється бойова підготовка НАТО через більш інтенсивні практичні заняття за рівнем потенційних загроз у реальній війні. Із сучасного досвіду української військової освітньої програми можна виділити підготовку особового складу Сил Оборони на основі курсів від L-1 до L-5, підготовка різних ланок військового управління, навчання курсантів ВВНЗ у центрах підготовки партнерів, проходження курсів бойової підготовки за системою НАТО, проведення базової загальної військової підготовки для мобілізованих на основі країн НАТО, а також проходження професійних курсів для фахівців різних військових спеціальностей, які проводять наші партнери, обміном військового досвіду, що у майбутньому дозволить підвищити рівень військової співпраці між Україною та альянсом, впровадження реального досвіду ведення бойових дій в бойову підготовку у навчальних центрах, у ВВНЗ, планування бойових операцій тощо.

По друге, це використання у навчальному процесі нормативних документів чи процедур НАТО. Наприклад, використання штабних процедур на базі (TLP) процесу управління військами, що дозволило створити єдину систему командування Збройних Сил.

Загалом, використання цих двох компонентів НАТО в підході професійної військової освіти покращило ефективність військової підготовки, та є важливим чинником для ведення війни з рф такого масштабного рівня, із використанням всіх засобів збройної боротьби. Опанування офіцерами всіх рівнів штабних процедур НАТО, навчання солдатів використанню озброєння й військової техніки країн партнерів, створення навіть окремих бригад за організаційно штатною структурою країни НАТО, змінює українську армію, а підхід до військової освіти стає вимогливим до сучасних ризиків війни. Головне звертати увагу на весь склад збройних сил, тому що важливо, щоб у лейтенанта були в підпорядкуванні навчені солдати та досвідчені сержанти. Сучасний досвід повномасштабної війни рф проти України (2022—2025) змінив погляд на бойову та фахову підготовку військ, як в Україні, так і в самих країнах блоку НАТО, Українська армія активно адаптує досвід війни у навчання майбутніх кадрів, який свідчить, що тільки ми та рф маємо свій власний досвід ведення війни такого рівня збройної агресії із застосуванням від мінометних снарядів до балістичних ракет, танків, літаків, дронів тощо. Такого рівня не має жодна країна блоку НАТО навіть США, тому

українська армія може поєднувати стандарти партнерів разом із висновками та досвідом цієї війни у військовій освіті через те забезпечувати високий рівень підготовки військових фахівців, що сприятиме ефективній взаємодії між підрозділами всередині війська через єдину систему бойової підготовки, та є одним із важливих компонентів військової освіти альянсу. Українська армія повинна впроваджувати ці стандарти для зроблені важливого кроку у зміцненні національної безпеки, та створення боєздатного нового українського війська, визнання світовими арміями українського досвіду відбиття збройної агресії другої армії світу та у далекому майбутньому інтеграції в євроатлантичний простір. У подальшому розвиток військової освіти в Україні має орієнтуватися на глибшому розумінні ведення війни проти переважаючого ворога, розвиток та розширення нових родів військ. Використання новітніх технологій у підготовці військових фахівців таких, як військових симуляторів ведення бойових дій, дозволить більш розумітися на тактичний обстановці на полі бою, що є одним із компонентів бойової підготовки НАТО, навчання особового складу на симуляторах зброї та військової техніки. Важливо поєднувати цей принцип разом із інтенсивними практичними заняттями, що дозволить досягти найбільш вагомого результату від навчання, збільшити відсоток засвоєння матеріалу, який поки не можливо зробити в попередній системі військової освіти України, яка стояла на місці, не розвивалась та уповільнювала розвиток Збройних Сил. Головна задача сьогодення військової освіти це розвиток підготовки поточних кадрів для сектору оборони за стандартами «STANAG» які уявляють собою стандартизовані угоди підготовки військових фахівців такі як ,наприклад, тактичну, медичну, інженерну, управлінську підготовку. Насищення вищих військових навчальних закладів сектору оборони системами методичної та практичної підготовки відповідно до «STANAG». Збільшення та масштабування спільних навчань або підготовки військових фахівців сил оборони за кордоном, обміну досвідом тощо. Застосування цифрових платформ таких як «Delta» курсантами ВВНЗ під час навчання та проведення занять із практичного застосування платформи відповідно до умов досвіду війни.

У висновку зазначимо, що військова освіта сучасної України адаптується до вимог євроатлантичного альянсу в контексті наявних ризиків та повномасштабної війни проти рф.

Тхоржевський Дмитро,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

БОЙОВИЙ ДОСВІД ВІЙСЬКОВОГО ВИКЛАДАЧА, ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЦЕРІВ

Бойовий досвід військового викладача є однією з ключових складових успішної підготовки майбутніх офіцерів, оскільки забезпечує глибоке усвідомлення реальних умов бойових дій, що сприяє якісному поєднанню теоретичних знань з практичними навичками. Наявність бойового досвіду у викладача дозволяє створити навчальний процес, який не лише акцентує увагу на тактичних основах, але й передбачає розвиток морально-психологічних якостей, лідерських навичок та адаптивних можливостей курсантів.

Досвід бойових дій надає викладачу можливість наочно демонструвати та аналізувати критичні ситуації, що можуть виникати в умовах війни, таким чином збагачуючи навчальний процес реальними прикладами. Це є важливим аспектом для формування у майбутніх офіцерів здатності до швидкого прийняття рішень у нестабільних, змінних умовах, які притаманні бойовим діям. Військові викладачі, які мають бойовий досвід, можуть більш ефективно навчати курсантів принципам тактичного маневрування та оперативного реагування на загрози.

Викладач, котрий має бойовий досвід стає взірцем для курсантів, так як його слова мають вагу, оскільки вони засновані на реальному досвіді. Курсантам важко сумніватися у значущості знань, які отримують від такого викладача, оскільки він сам пройшов через ці труднощі. Такий авторитет є важливим елементом у формуванні мотивації та бажання молодих офіцерів досягати вищих результатів.

Військовий педагог з бойовим досвідом дає глибоке розуміння обставин війни, що охоплює психологічні аспекти, та тактичні рішення, які можуть знадобитися в бойових умовах. Це дозволяє зробити навчання більш реалістичним і практично орієнтовним, що є надзвичайно суттєвим для підготовки майбутніх офіцерів. Також викладач передає не тільки теоретичні знання, а й свої особисті спостереження та уроки, здобуті в реальних бойових умовах. Це створює цінні ситуації та приклади, які можуть бути корисними в різних випадках, зокрема під час командних тренувань і т. п.

Бойовий досвід відіграє важливу роль у розвитку лідерських якостей викладача, адже він сам пройшов крізь випробування реальних бойових ситуацій. Це дозволяє йому ефективно навчати майбутніх офіцерів ключовим аспектам командної роботи, прийняття рішень в умовах стресу, мотивації підлеглих та управлінню в складних ситуаціях.

Завдяки наявності бойового досвіду, викладач може запропонувати більш точне і правдоподібне розуміння стратегічних і тактичних концепцій. Вони можуть ілюструвати, як теоретичні знання реалізуються на практиці, що дозволяє слухачам краще усвідомлювати особливості ведення бойових дій та деталі управління підрозділами в умовах війни.

Бойовий досвід викладачів також дозволяє їм передавати важливі морально-психологічні аспекти, які є необхідними для успішного виконання завдань. Підготовка курсантів до стресових ситуацій, навчання їх витримки та здатності діяти в складних умовах усе це є складовою частиною навчального процесу, який може значно покращитися завдяки досвіду викладачів.

Військовий викладач, який має досвід участі в реальних бойових діях, володіє вмінням адаптуватися до умов, що швидко змінюються. Це надає можливість курсантам засвоїти важливі навички гнучкості та оперативності реагування на зміни обставин, що є критично важливим для офіцерів у бойових ситуаціях.

Курсанти, які спостерігають за таким викладачем, можуть вважати його авторитетом і прикладом для наслідування. Це може позитивно позначитися на їх моральному стані та

мотивації, а також сприяти розвитку глибокого усвідомлення важливості власної підготовки для виконання бойових завдань у майбутньому.

Викладач з бойовим досвідом здатен не тільки передавати знання, а й впроваджувати інноваційні методи навчання, формуючи реалістичні ситуації для практичного відпрацювання навичок. Це включає інтерактивні семінари, застосування симуляцій, рольові ігри та інші техніки, які роблять навчальний процес ближчим до справжніх бойових умов.

Підсумовуючи, можна сказати, що бойовий досвід військового викладача є надзвичайно важливим для підготовки майбутніх офіцерів, оскільки він забезпечує глибоке розуміння реальних бойових умов та створює можливості для інтеграції теоретичних знань з практичними навичками. Викладач з бойовим досвідом здатний не лише передавати знання, а й виховувати лідерські якості, адаптивність та психологічну стійкість у курсантів, що є основою ефективного виконання бойових завдань. Його реальний досвід дає змогу створювати навчальні ситуації, які максимально наближені до реальних умов війни, що значно покращує якість підготовки майбутніх офіцерів. Таким чином, бойовий досвід викладача є важливим фактором, який впливає на ефективність навчання, розвиток військових лідерів та підготовку до складних бойових умов.

Удовиченко Олександр,
кандидат архітектури, доцент,
Харківського національного університету міського господарства імені Бекетова

СУЧАСНІ МЕТОДИ БУДІВЕЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛІНІЙНИХ СИСТЕМ

При сприйнятті архітектурного середовища в русі пішохідному або транспортному вигляд міста Одеса, його архітектурний стиль складається з послідовного ряду видових кадрів — картин, що розповідають про об'єкти і формують простір, що сприймається оком. Залежно від відстані до об'єкта картина, що сприймається людиною, видозмінюється від площинного зображення до об'ємного. Ще більше віддалення від об'єкта розкриває глибину сприйманого кадру, у якому об'єм виступає у вигляді якоїсь форми, розташованої у просторовому оточенні. Картини, що сприймаються під час руху, утворюють наступні побудови: фронтальні, об'ємні, глибинні.

Лінійні системи — це така конфігурація простору, сприйняття якої при просуванні вздовж єдиної осі засноване на послідовному складанні фронтальних, об'ємних та глибинних картин. Це вулиці, пішохідні траси, водні артерії міста. Сам простір має вид динамічності, «плинності».

Відстань між забудовою траси руху може коливатися в дуже широких межах — від вузької пішохідної вулиці старого міста або аналогічної їй по ширині пішохідної вулиці сучасного торгового центру до широкої магістралі з багатосмуговим транспортним рухом, широкими смугами високої зелені та тротуарами розвиненої пішохідної зони.

У першому випадку глядач сприймає перспективу вулиці як єдине ціле, певною мірою навіть візуально замкнене. У другий випадок видима картина магістралі втрачає якість єдиного цілого, простір візуально ділиться кілька частин, відсіків, розташованих паралельно.

Криволінійна траса на відміну прямої характеризується також замкнутістю простору. Замкнуті простори вулиць можна розділити на два види: статичні та динамічні. Візуально статичними вони сприймаються тоді, коли архітектурний обсяг, що замикає простір, розташований перпендикулярно або майже перпендикулярно до осі зору. Якщо замикаючий архітектурний об'єм розташований під деяким кутом до осі зору, то замкнутий простір набуває якості динамічності. Такі замкнутість можна спостерігати навіть при незначних кутах повороту вулиць.

Способів замикання перспективи вулиці два: це обсяг наприкінці прямої вулиці чи її поворот. Існує ще один спосіб локалізації простору: переривання вулиці "аркою". Прийом цей залежить від масштабу лінійної системи — «арки» властиві вулицям щодо коротких, нешироких, найчастіше пішохідних; обсяги наприкінці прямої вулиці (орієнтири) використовуються на магістралях будь-якого масштабу. Чим вище орієнтир, тим більшій кількості лінійних просторів він служить.

Лінійні системи утворені послідовним рядом локальних просторів, що мають умовну замкнутість. У разі локальне освіту — це осередок лінійної структури, сформована силою тяжіння до центральному ядру партера. Організації та закріпленню доцентрових сил сприяють домінанти та акценти в огорожах.

Повноцінна художня структура лінійної системи складається, якщо її довжина складена ділянками, що мають властивості фронтальної та глибинної композиції, причому між ними можуть розташовуватися нейтральні, відрізки. Так виникає основна закономірність побудови лінійних структур — ритмічна організація. Вона може реалізуватися по-різному — шляхом пластичного опрацювання огорож, що відходять від глядача; симетрією ритмічних чергувань щодо поздовжньої осі простору; навіть ритмічним членуванням партеру. Цей ритмічний ряд може бути названий «дрібним» на відміну від «великого» кроку, утвореного величезними сучасними об'єктами, що чергуються у просторі магістралей. Класичним прикладом «дрібного ритму» є пластика огорож вулиці. Відносно невеликі габарити, довжина трохи більше 200 м, висота будівель 21 м за такої самої ширини «дозволили» оформити всю вулицю

одним архітектурним мотивом арок, обрамлених спареними колонами, поставленими на рустований цоколь. Це надало простору вулиці незвичайну цілісність, поєднану з величним і водночас дуже людяним масштабом.

У сучасних містах на ритм частих пластичних членувань доводиться накладати більший крок. Існують два різновиди архітектурної організації ритмічної побудови лінійного простору: регулярна та нерегулярна. Вони засновані на закономірностях архітектурної композиції і виявляються як повторення чи чергування елементів або підкреслене ігнорування цих принципів.

У великих лінійних системах поруч із «дрібним» і «великим» ритмом членувань утворюється і поділ магістралей окремі частини великими просторовими розривами — перехрестями, площами. Вони дозволяють створювати дуже довгі лінійні простори (до 3 км), зберігаючи при цьому середовище і своєрідний масштаб вуличної забудови. На показано ритмічну організацію великої магістралі м. Одеса.

Чим більша магістраль, тим прямолінійна поздовжня вісь його простору. Ще з часів реконструкції Риму та Парижа містобудівники пов’язували прямо з урочистістю головного проспекту столиць, що забезпечувало чітку композиційну вісь усього планувального рішення міста. Проте в інших випадках, щоб уникнути монотонності, використовується спеціальний прийом компонування лінійних систем — деформація їхнього напрямку шляхом зсуву головної осі в районі якоїсь площі або шляхом перелому осі (вигину, зламу). У цьому випадку досягаються необхідний ефект замкнутості та відчуття розвитку, спрямованості простору.

У лінійних просторів, на відміну від локальних, існує ще одна, властива лише їм ознака — сприйняття середовища у русі. У цьому виникає чинник часу як «четвертого виміру» архітектури. Людина витрачає певний час сприйняття просторової середовища лінійної системи. Простір у нашому уявленні хіба що «розтягується» чи «стискується» залежно від цього, скільки часу ми витрачаємо з його подолання. Враховуючи час, що витрачається на подолання простору, архітектори минулого вміло та цілеспрямовано впливали на сприйняття простору.

Зазвичай штучно «подовжувався» шлях, що веде до священних місць: він «петляв», до нього включалися ділянки з важким сходженням, простір надзвичайно насичувалося різноманітністю елементів, тобто, дорога здавалася довшою, ніж насправді. У сучасних містах часто доводиться вирішувати протилежне завдання: змусити величезний, не масштабний людині простір сприйматися менш масштабним. Так, фізичні розміри лінійних просторів міста, що сприймаються пасажирами сучасного транспорту, видаються меншими у зв’язку із зменшенням загального часу сприйняття.

Зважаючи на масштаби сучасних міст, можна сказати, що час і рух — фактори, що мають першорядне значення при проектуванні лінійних систем. Завдання проектувальника у тому, щоб композиційне рішення забудови відповідало певним швидкостям пересування глядача. Різні швидкості пересування пов’язані з різним часом сприйняття, тому слід розділяти траси пішохідного та транспортного руху з погляду сприйняття їх забудови:

- нижній ярус, вирішений у дрібному масштабі та ритмі, сприймається пішоходом,
- верхній ярус забудова з його великим ритмом та масштабом розрахує з рухомого транспорту. До другої групи належать вулиці, пішохідні траси, водні артерії, транспортні комунікації та інші об’єкти, сприйняття яких потребує послідовного складання різних картин, нанизаних на загальну вісь руху. Стильове утримання, деталізація, масштаб нових будівель контрастують з історичним оточенням у м. Одеса. У цій ситуації особливо зростає роль професіоналізму архітекторів при проектуванні нових об’єктів в історичній частині міста.

Для систематизації матеріалу та формулювання висновків були використані методи спостереження та порівняння.

Федорович Володимир,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Висоцька Зоряна,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЯХ

Із розвитком технологій штучного інтелекту (ШІ) багато аспектів сучасного суспільства зазнали помітних змін, відкриваючи тим самим нові можливості у різних сферах, зокрема в оборонній промисловості. Очевидно, що стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту та їх інтеграція у військову сферу породжують комплекс етичних питань, що потребують ретельного аналізу та вирішення їх на міжнародному рівні. Особливої уваги заслуговують проблеми відповідальності за прийняті автономними системами рішення та захист цивільного населення під час бойових дій.

Упровадження ШІ в оборонні технології є дискусійним питанням серед фахівців з військової етики, міжнародного гуманітарного права та спеціалістів з автономних систем. Найбільшу увагу привертає проблема визначення меж автономності систем при прийнятті рішень, особливо тих, що можуть призвести до людських жертв.

Сучасні дослідження західних науковців демонструють неоднозначність у підходах до вирішення етичних дилем. Так, П. Шарре та М. Гор'є вважають, що системи зі штучним інтелектом можуть допомогти знизити кількість жертв серед цивільного населення завдяки більш точному наведенню та ідентифікації цілей. Натомість Н. Бостром та С. Брюггер наголошують на ризиках делегування критичних рішень автоматизованим системам через непередбачуваність їхньої поведінки у складних бойових ситуаціях.

Українські дослідники, зокрема О. Довгий та В. Петров, вивчають можливості впровадження міжнародних етичних стандартів у розробку військових систем зі ШІ. Європейські науковці Й. Альтман та Ф. Сауер активно обстоюють необхідність збереження контролю людини над критичними рішеннями у військових операціях.

Дослідження ізраїльських фахівців А. Атана та Д. Коена вказують на позитивний потенціал використання ШІ для мінімізації супутніх втрат, однак наголошують на необхідності розробки чітких протоколів відповідальності. Американські вчені М. Хоровіц та П. Шенк запропонували концепцію «змістовного людського контролю», яка передбачає збереження за людиною фінальних рішень щодо застосування сили.

Етичні дискусії також стосуються проблеми створення систем озброєння, що можуть функціонувати самостійно без втручання людини. Міжнародна організація Campaign to Stop Killer Robots, за підтримки низки науковців, виступає за заборону повністю автономних систем озброєння, наголошуючи на неможливості імплементації в машину етичних норм ведення бойових дій.

Важливим аспектом залишається питання відповідальності за помилки та порушення міжнародного гуманітарного права, спричинені системами ШІ. Південнокорейська дослідниця Й. Парк та австралійський вчений Т. Уолш підкреслюють необхідність розробки механізмів відповідальності, які б розподілялися між розробниками, військовим командуванням та політичним керівництвом.

Окрім того, варто зазначити, що впровадження систем штучного інтелекту у військові операції створює нові виклики для міжнародної безпеки та стабільності. Потенційна гонка озброєнь у сфері ШІ може дестабілізувати наявний баланс сил та підвищити ризик ескалації конфліктів. Як зазначає Дж. Р. Елліс, військові технології зі штучним інтелектом значно

змінюють динаміку сучасного бойового простору, скорочуючи час на прийняття рішень та підвищуючи інтенсивність ведення бойових дій.

Серед основних етичних викликів, пов'язаних з використанням штучного інтелекту у військовій сфері, особливо важливим є питання відповідності прийнятих автономними системами рішень базовим принципам міжнародного гуманітарного права. Військові системи зі штучним інтелектом повинні забезпечувати дотримання принципів вибірковості, пропорційності та запобігання надмірних страждань, що закладені в основу сучасного права збройних конфліктів.

Аналізуючи досвід сучасних збройних конфліктів, зокрема в Україні та на Близькому Сході, можна спостерігати поступове збільшення ролі високотехнологічних систем з елементами штучного інтелекту. Використання безпілотних літальних апаратів, систем протиповітряної оборони з автоматизованими функціями виявлення та супроводження цілей, а також систем радіоелектронної боротьби з адаптивними алгоритмами демонструє тенденцію до розширення функціональності автономних систем у бойових умовах.

Варто зауважити, що розвиток технологій штучного інтелекту створює також нові можливості для гуманізації збройних конфліктів. Системи моніторингу та аналізу бойового простору можуть допомогти у більш точній ідентифікації цивільних об'єктів та уникненні ударів по них. Окрім того, використання штучного інтелекту в логістичних системах може підвищити ефективність гуманітарних операцій у зонах конфліктів.

Важливим кроком у формуванні міжнародних стандартів етичного використання ШІ у військовій сфері стало прийняття ООН у 2022 році резолюції щодо автономних систем зброї, яка закликає до встановлення обов'язкового людського контролю над застосуванням смертоносної сили. На думку Р. Фішера та Н. Мейєра, цих заходів недостатньо для повноцінного регулювання швидкого розвитку технологій ШІ.

Важливим напрямом розвитку етичних стандартів є також розробка технічних засобів захисту від несанкціонованого використання та модифікації військових систем зі штучним інтелектом. Питання кібербезпеки набуває особливого значення у контексті можливості перехоплення контролю над автономними системами озброєння або маніпулювання їхніми алгоритмами прийняття рішень.

Перспективним підходом до вирішення етичних дилем може стати концепція «пояснюваного штучного інтелекту», що передбачає створення систем, здатних обґрунтовувати прийняті рішення у зрозумілій для людини формі. Це дозволить забезпечити більш ефективний нагляд за роботою автономних систем та підвищити рівень довіри до технологій ШІ у військовій сфері.

Отже, у контексті сьогоднішніх безпекових викликів на міжнародній арені зростає важливість інтегрованих досліджень на перетині військової справи, етичних принципів, юриспруденції, цифрових технологій та когнітивістики. Створення всебічної методології щодо етичної складової застосування систем ШІ у військовій діяльності вимагає співпраці різнопрофільних експертів та уваги до культурних, правових і технологічних відмінностей між державами й регіонами світу.

Список використаних джерел:

1. Желновач І. О., Світличний В. А. Використання штучного інтелекту для підвищення ефективності військових дій та безпеки нації. *Актуальні питання забезпечення кібербезпеки та захисту інформації* : зб. наук. праць. Київ. 2023. С. 43–44.

2. Павшак А. В., Шумиляк Л. М. Використання штучного інтелекту, віртуальної та розширеної реальності у військовій сфері. *Студентські наукові дискусії поза форматом: матеріали XI Міжнар. наук. конференції,* 11 квітня 2024 р. Івано-Франківськ: 2024. С. 354–355.

Секція 3
«Концепція лідерства у військовій освіті»

Георгієв Василь,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ВИКЛАДАЧ — ЛІДЕР В СУЧАСНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ

Аналізуючи сучасні підходи до військової освіти в умовах триваючої військової агресії, ми спостерігаємо динамічні процеси їх розвитку та удосконалення. Військова освіта зазнає трансформаційних змін, зумовлених необхідністю швидкої адаптації до реалій сучасного збройного конфлікту. Методики навчання, навчальні програми та підходи до підготовки офіцерських кадрів постійно еволюціонують, інтегруючи актуальний бойовий досвід та інноваційні педагогічні технології. Однак, варто зазначити критично важливий аспект: наявність бойового досвіду в офіцера, хоча й надзвичайно цінна.

Практика призначення на викладацькі посади у вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ) офіцерів з набутим бойовим досвідом є стратегічно обґрунтованою та надзвичайно цінною для системи військової освіти. Такі офіцери привносять у навчальний процес безцінний практичний досвід, розуміння сучасних тактик ведення бойових дій, знання реальних можливостей озброєння та військової техніки в бойових умовах, психологічні аспекти поведінки військовослужбовців під вогневим впливом противника. Цей досвід неможливо здобути в мирних умовах або замінити теоретичними знаннями. Проте, варто наголосити, що у більшості таких офіцерів відсутня спеціалізована педагогічна підготовка, методологічні знання та практичні навички, необхідні для ефективного викладання у ВВНЗ. Вони часто не володіють методиками планування занять, організації навчального процесу, контролю засвоєння знань, не мають навичок академічного письма та досвіду науково-дослідної роботи, що є невід'ємною складовою діяльності викладача ВВШ.

Саме тому для таких офіцерів необхідним є обов'язкове проходження спеціалізованих курсів підвищення кваліфікації для викладачів-початківців. Ці курси повинні охоплювати фундаментальні засади педагогіки вищої школи, психології навчання дорослих, сучасні методики викладання, особливості організації навчального процесу у ВВНЗ, основи академічної доброчесності, принципи оцінювання та контролю знань, використання інноваційних технологій навчання. Додатково, важливим компонентом такої підготовки має стати опанування навичок публічних виступів, риторики, комунікативних стратегій та розвиток лідерських якостей, які необхідні для ефективної взаємодії з курсантами та формування авторитету викладача.

Процес професійного становлення викладача у вищому військовому навчальному закладі є тривалим та багатоаспектним, потребуючи значних часових інвестицій — від 3 до 5 років. Цей період охоплює не лише формальне навчання педагогічним методикам, але й набуття практичного досвіду викладання, розробку власних методичних матеріалів, формування індивідуального стилю викладання, адаптацію до академічного середовища та корпоративної культури навчального закладу. Протягом цього часу відбувається не просто накопичення педагогічних знань і навичок, а комплексне формування особистості викладача як професіонала нової якості, який поєднує глибоке розуміння військової справи з майстерністю її викладання.

По-перше сучасний викладач ВВНЗ повинен постійно удосконалювати свою педагогічну майстерність та фахові навички через систематичне підвищення кваліфікації, участь у науково-методичних семінарах та конференціях, обмін досвідом з колегами, вивчення передових освітніх практик, як вітчизняних, так і країн-членів НАТО. Особливе значення має постійне оновлення знань у відповідній галузі військової науки, відстеження змін у тактиці ведення бойових дій, технічних характеристиках нових зразків озброєння, аналіз бойового досвіду підрозділів Збройних Сил України та армій провідних країн світу.

Викладач-лідер у військовій освіті є особливою категорією педагогів, яка виходить за межі традиційного розуміння викладацької ролі. Такий фахівець зобов'язаний не лише

опановувати інноваційні підходи до навчання та впроваджувати прогресивні освітні технології, але й бути справжнім зразком офіцерської гідності, професіоналізму та лідерських якостей для майбутніх офіцерів. Викладач-лідер формує не тільки професійні компетентності курсантів, а й їхній світогляд, ціннісні орієнтири, етичні принципи та лідерські якості. Він демонструє високі стандарти військової культури, дисципліни, відповідальності та відданості своїй справі, встановлюючи таким чином еталон професійної поведінки для майбутніх офіцерів. Крім того, викладач-лідер здатний забезпечити баланс між консервативними традиціями військової освіти та інноваційними підходами, адаптуючи навчальний процес до викликів сучасної війни, а також враховуючи індивідуальні особливості та потреби нового покоління курсантів.

По-друге викладач вищого військового навчального закладу повинен проходити комплексну щорічну атестацію, яка є не просто формальною процедурою, а ґрунтовним і всебічним оцінюванням його професійної діяльності за звітний період. Під час атестації викладач зобов'язаний представити детальний звіт та конкретні результати своєї роботи, здійсненої протягом поточного навчального року, а також продемонструвати динаміку професійного розвитку в ретроспективі останніх п'яти років. Ця система оцінювання має охоплювати всі ключові напрямки діяльності: навчально-методичну роботу (розробка нових курсів, оновлення навчальних програм, створення методичних посібників, впровадження інноваційних технологій навчання), наукову діяльність (публікації у фахових виданнях, участь у конференціях, робота над дисертаційним дослідженням), виховну роботу з курсантами, а також особисте професійне вдосконалення.

Атестаційний процес повинен включати як кількісні (число публікацій, розроблених методичних матеріалів, проведених відкритих занять), так і якісні показники (рівень проведення занять, відгуки курсантів, експертна оцінка колег). Особливу увагу варто приділяти здатності викладача інтегрувати в навчальний процес новітній бойовий досвід, адаптувати навчальні матеріали до реалій сучасного збройного конфлікту та формувати у курсантів практичні навички, необхідні в умовах бойових дій.

Ретроспективний аналіз п'ятирічного періоду дозволяє оцінити не лише поточні досягнення, але й прослідкувати динаміку професійного зростання викладача, його здатність до систематичного самовдосконалення та адаптації до змінних умов. Це особливо важливо в контексті стрімкого розвитку військової науки та практики, що потребує постійного оновлення знань та педагогічних підходів.

При призначенні на посаду викладача та вищі посади (старшого викладача, доцента, професора, начальника кафедри) необхідно запроваджувати прозорий конкурсний відбір, який забезпечить обрання найбільш компетентних і перспективних кандидатів на вченій ради академії врахування попередній досвід (як бойовий, так і педагогічний).

Впровадження системи регулярної атестації та конкурсного відбору є критично важливими компонентами розбудови ефективної системи військової освіти. Ці механізми забезпечують не лише контроль якості викладацького складу, але й створюють стимули для постійного професійного розвитку, впровадження інноваційних методик навчання, активізації наукової діяльності та підвищення загального рівня викладання.

Тільки за умови комплексної реалізації цих стратегічних заходів можливий справжній розвиток військової освіти та формування викладача нового типу — справжнього лідера освітнього процесу. Викладач-лідер, озброєний сучасними педагогічними методиками та глибоким розумінням військової справи, здатний надихати курсантів, розвивати їхній потенціал та готувати до викликів сучасного військового середовища. Системна трансформація військової освіти, підкріплена належним фінансуванням, інноваційними підходами та постійним професійним розвитком викладацького складу, створить міцний фундамент для підготовки висококваліфікованих офіцерів, готових захищати державні інтереси в умовах динамічних геополітичних змін та технологічного прогресу.

Гладченко Світлана,
кандидат історичних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ВІЙСЬКОВЕ ЛІДЕРСТВО ЖІНОК В УКРАЇНІ: ВІД ІСТОРИЧНИХ ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Питання військового лідерства жінок в Україні набуває особливого значення в умовах сучасної війни, коли жінки відіграють ключову роль не лише як бійці, а й як командири, інструктори та стратеги. Попри історичні стереотипи про виключно чоловічу природу військової справи, українські жінки в різні періоди історії демонстрували високий рівень лідерства та бойової майстерності. Від княгині Ольги та учасниць визвольних змагань до жінок, які нині очолюють підрозділи в Збройних Силах України, їхній внесок у військову справу є беззаперечним.

Сучасний етап розвитку українського війська вимагає переосмислення підходів до військової освіти, де питання гендерної рівності та підготовки жінок-лідерок займає важливе місце. Реформи у сфері військової освіти, відкриття доступу до командних посад та запровадження програм з лідерства для жінок сприяють руйнуванню застарілих упереджень. Проте існують і значні виклики: необхідність адаптації освітніх програм до потреб жінок-військових, подолання дискримінації та створення сприятливих умов для кар'єрного зростання.

Досвід України може стати цінним прикладом для інших держав, адже він демонструє, що жінки можуть не лише воювати, а й ефективно керувати військовими підрозділами. Аналіз історичних традицій, сучасних реформ та перспектив розвитку жіночого військового лідерства дозволить окреслити подальші шляхи вдосконалення військової освіти в Україні.

Українська військова традиція завжди включала жінок, навіть якщо їхня роль не була належним чином висвітлена в офіційній історіографії. Від княгині Ольги, яка поєднувала дипломатичний талант із військовим стратегічним мисленням, до учасниць національно-визвольних рухів — українки неодноразово доводили свою здатність бути не лише виконавицями наказів, а й лідерками. У XX столітті вони активно долучалися до боротьби за незалежність, воюючи у складі Української Повстанської Армії, працюючи розвідницями, медиками, зв'язковими та навіть командирами бойових підрозділів.

Після проголошення незалежності України у 1991 році жінки поступово отримали можливість проходити військову службу, але їхній шлях до керівних посад був довгим і складним. До 2014 року українське військо залишалося радше консервативним, і роль жінок здебільшого зводилася до допоміжних функцій. Однак після початку війни на сході України ситуація змінилася: жінки почали активно вступати до лав Збройних Сил України, брати участь у бойових діях, командувати підрозділами. Повномасштабне вторгнення 2022 року ще більше актуалізувало питання військового лідерства жінок, адже їхня кількість у війську значно зросла, а суспільство все більше визнавало їхній внесок у національну безпеку.

Важливим елементом цього процесу стала реформа військової освіти, яка дозволила жінкам отримувати рівний доступ до всіх спеціальностей, у тому числі командних. Військові академії та училища почали впроваджувати курси, спрямовані на розвиток лідерських якостей, з'явилися менторські програми, де досвідчені жінки-офіцери допомагають молодшим колегам адаптуватися до служби. Крім того, співпраця України з міжнародними партнерами, зокрема НАТО та ЄС, сприяла впровадженню сучасних підходів до військової освіти та гендерної рівності у війську.

Попри це, викликів залишається чимало. У військовому середовищі все ще існують стереотипи щодо ролі жінки в армії, і хоча законодавчі зміни відкрили для них усі можливості, фактичне подолання гендерних бар'єрів потребує часу. Проблемою залишається й те, що жінки рідко обіймають найвищі командні посади, а процес їхнього кар'єрного зростання часто є складнішим, ніж у чоловіків. Окрім того, питання поєднання військової кар'єри з особистим

життям також залишається актуальним, адже умови служби не завжди враховують специфічні потреби жінок.

Проте попри всі труднощі українські жінки-військові продовжують доводити свою спроможність бути ефективними лідерками. Вони не лише виконують бойові завдання, а й займаються підготовкою особового складу, розробляють тактичні операції, беруть участь у міжнародних військових місіях. Їхній досвід стає прикладом для багатьох інших країн, а сам факт зростання їхньої ролі у військовому керівництві свідчить про незворотні зміни у структурі сучасної української армії.

Війна дала українським жінкам-військовим унікальний шанс реалізувати свій лідерський потенціал. Однак, щоб ці досягнення не були короткостроковими, важливо продовжувати реформи, розширювати можливості для професійного зростання та змінювати суспільне сприйняття військового лідерства жінок. Україна має всі передумови для того, щоб стати взірцем у цьому питанні, і вже сьогодні її досвід є унікальним у світовій практиці.

Жінки відіграють дедалі важливішу роль у Збройних Силах України, що вимагає реформування військової освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей. Попри досягнутий прогрес, залишаються виклики, які стримують їхнє кар'єрне зростання. Необхідно не лише розширювати можливості для жінок у військовій системі, а й змінювати суспільні уявлення про їхню роль у збройних силах.

Покращення військової освіти для жінок має включати адаптацію навчальних програм, які розвиватимуть лідерські якості, управлінські навички та стійкість до бойових стресів. Важливим аспектом є менторство, де досвідчені військовослужбовиці підтримуватимуть молодше покоління. Також слід вдосконалити фізичну підготовку, враховуючи біологічні особливості, не знижуючи при цьому стандартів бойової ефективності. Важливим є і психологічний супровід, зокрема програми з подолання бойового стресу та реабілітації після поранень.

Військова освіта України має орієнтуватися на стандарти НАТО, які забезпечують рівний доступ до всіх військових посад і сприяють професійному зростанню жінок. Альянс наголошує на створенні інклюзивного середовища, де військовослужбовиці отримують необхідну підготовку для управління, стратегічного планування та роботи в міжнародних миротворчих місіях. Інтеграція цих принципів у систему підготовки дозволить Україні підвищити ефективність військової освіти та сприяти інтеграції до євроатлантичного простору.

Війна показала, що жінки не лише здатні служити в армії, а й ефективно керувати бойовими підрозділами. Щоб це стало сталою практикою, потрібні подальші реформи військової освіти, що включають розвиток кар'єрних перспектив, покращення умов служби та підтримку гендерної рівності. Україна має унікальний шанс стати лідером у цій сфері, створивши потужну систему підготовки військових кадрів, у якій жінки відіграватимуть повноцінну роль.

Список використаних джерел:

1. Кравченко В. О. Жінки у Збройних Силах України: виклики та перспективи // *Військова освіта в Україні: науковий журнал*. 2022. № 1(58). С. 45–52.

2. Гриценко І. С. Гендерна політика НАТО та її вплив на реформування Збройних Сил України. *Стратегічні пріоритети*. 2021. № 3(64). С. 79–85.

3. Олещенко М. П. Військове лідерство в сучасній армії: роль і місце жінок. *Збірник наукових праць Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського*. 2023. № 2(86). С. 112–118.

Гончаренко Максим,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Висоцька Зоряна,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ВПЛИВ ЛІДЕРСТВА НА ФОРМУВАННЯ КОМАНДНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ

У сучасних умовах війни, де кожна хвилина може вплинути на результат операції, лідерство стає не лише важливим, а й життєво необхідним. У середовищі, де невизначеність та ризики завжди на порядку денному, здатність лідера об'єднати команду, мотивувати її до великих досягнень і забезпечити ефективну співпрацю визначає успіх.

В умовах сучасних військових конфліктів та необхідності підвищення обороноздатності країни дослідження впливу лідерства на формування командної згуртованості у військових підрозділах набуває посиленої важливості. Ефективна взаємодія у бойових операціях безпосередньо залежить від якостей лідера та рівня згуртованості підрозділів, що надзвичайно актуалізує цю тему для військової науки.

Проблема лідерства актуалізована у дослідженнях Н. Волянюк, І. Прохора, З. Антонової, М. Кононця, А. Ключникова, А. Скрипки, А. Іваніва та інших. У працях цих авторів особливу увагу приділено питанням лідерства, розвитку командної культури, ефективного управління та психологічних аспектів взаємодії в колективі. Н. Волянюк та І. Прохор розглядають важливість лідерства в умовах високої невизначеності, підкреслюючи роль рішучості та здатності до прийняття швидких і обґрунтованих рішень. З. Антонова та Ю. Ковбасюк досліджують психологічні аспекти комунікації та взаємодії в команді, наголошуючи на значенні довіри як основи ефективної співпраці. М. Кононець та А. Ключников зосереджуються на розвитку корпоративної культури, акцентуючи на необхідності створення спільних символів та традицій для зміцнення командного духу. А. Скрипка та А. Іванів аналізують роль мотивації та внутрішніх стимулів у підтримці високої результативності команд, зокрема в умовах стресу та нестабільності.

Лідерство власне у військових підрозділах є визначальним чинником, який забезпечує ефективну взаємодію між військовослужбовцями та впливає на їхню боєготовність. В умовах бойових дій або екстремальних ситуацій згуртованість підрозділу та довіра до командира відіграють важливу роль у досягненні успіху. Військовий лідер — це не просто особа, що віддає накази, а людина, яка здатна об'єднати підлеглих навколо спільної мети. Його завданням є формування дисципліни, підтримка морального духу, мотивація особового складу та виховання відповідальності серед військовослужбовців.

Ще одним важливим чинником є формування корпоративної культури команди. Створення традицій, ритуалів та спільних символів допомагає посилити відчуття єдності серед учасників. Це може передбачати як внутрішні системи заохочень, так і спільні заходи, що сприяють зміцненню особистих зав'язків між членами колективу. Такі команди здатні швидше адаптуватися до змін, підтримувати високу мотивацію і демонструвати стабільно високі результати, навіть у найскладніших ситуаціях. На думку генерала-хорунжого УПА Романа Шухевича, «Найбільша сила народу — це його єдність». Ця теза підтверджує основний аспект військового лідерства. В умовах боротьби за незалежність лідер повинен об'єднувати бійців, зміцнювати їхній бойовий дух та забезпечувати злагодженість дій. Він повинен бути не лише тактиком, але й моральним авторитетом, здатним надихнути на самопожертву заради спільної мети. Хороший командир не тільки керує, але й підтримує своїх підлеглих, навчає їх та розвиває в них стійкість до стресових ситуацій. Його власний приклад відданості, відповідальності та працездатності стає потужним мотиватором для команди, тому

ефективний лідер зосереджує увагу на психологічній підготовці своїх підлеглих, навчаючи їх швидко адаптуватися до змін і діяти з впевненістю навіть у найскладніших умовах.

Головним аспектом взаєморозуміння та взаємодії є комунікація командира з підлеглими. Адже, комунікація — це один із найголовніших інструментів ефективного військового лідерства. Чіткий розподіл обов'язків, відкритий обмін інформацією та налагоджений процес ухвалення рішень сприяють згуртованості підрозділу. Командир має навчати не тільки виконувати накази, а й розуміти їхню доцільність, критично мислити та оперативно діяти в нестандартних ситуаціях. Постійне вдосконалення тактичних навичок, спільні тренування та аналіз попередніх операцій допомагають підвищити рівень взаємодії та довіри серед військовослужбовців. Це допомагає знизити ризики, оперативно вирішувати конфлікти та зберігати високу боєздатність. Лідер впливає не лише на дисципліну та організацію роботи підрозділу, а й на особисту мотивацію кожного військовослужбовця. Чітко сформульовані та обґрунтовані накази, моральна підтримка та врахування індивідуальних особливостей підлеглих формують атмосферу, у якій кожен боєць готовий вкласти всі свої зусилля. Справжній військовий лідер здатен об'єднати навколо себе людей, надихнути їх навіть у найскладніших умовах, зберегти бойовий дух і мотивацію, коли ситуація здається безнадійною. Його роль не обмежується лише віддаванням наказів — він несе відповідальність за життя та моральний стан підлеглих, приймає складні рішення в умовах невизначеності, ризикує власним життям заради спільної мети. Саме лідер визначає, чи буде підрозділ лише групою окремих бійців, чи єдиним згуртованим механізмом, здатним ефективно діяти у будь-яких обставинах. Отже, військове лідерство — це мистецтво керувати не страхом, а довірою та повагою. Воно потребує мудрості, терпіння, гнучкості та непохитної рішучості. У критичні моменти саме особистість лідера стає тим чинником, який вирішує хід подій — веде людей до перемоги або ж допомагає їм вистояти навіть перед найбільшими викликами. Тому формування справжніх лідерів є одним із найважливіших завдань військової підготовки, адже сильне лідерство — це запорука успіху як окремого підрозділу, так і всієї армії.

Війна, що розпочалася у 2022 році з повномасштабного вторгнення росії в Україну, стала випробуванням для українських військових лідерів. Вони не лише координують бойові дії, а й підтримують моральний дух своїх підлеглих, забезпечують згуртованість підрозділів та ухвалюють критично важливі рішення в екстремальних умовах. Успішні дії Збройних Сил України багато в чому залежать від здатності командирів адаптуватися до динамічних змін на полі бою, використовувати сучасні методи ведення війни та мотивувати бійців до боротьби за незалежність країни.

Отже, вплив лідерства на формування командної згуртованості є визначальним чинником для досягнення ефективної взаємодії в колективі. Лідер, завдяки своїм професійним якостям, здатний створити атмосферу довіри, взаємопідтримки та взаєморозуміння серед членів команди. Чітке визначення цілей, справедливе ставлення до кожного та мотивування досягати спільних результатів сприяє розвитку командної згуртованості, підвищує моральний дух і забезпечує високий рівень готовності до виконання завдань. Така атмосфера дозволяє не лише ефективно вирішувати поставлені завдання, а й зберігати стабільність та згуртованість у будь-яких складних умовах.

Спиисок використаних джерел:

1. Лідерство та згуртованість (як вершина прояву влади командира). URL: https://tro.mil.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/liderstvo-ta-zgurtovanist.pdf.

2. Як ви, командире? *Військове лідерство та історія: добірка корисних матеріалів.* URL: https://boryviter.org.ua/articles/materials-on-military-leadership/.

Горліченко Марина,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)
Щербакан Віоріка,
Військова академія (м. Одеса)
Шевчук Володимир,
доктор фізико-математичних наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)

ЩОДО МЕТОДИК ВИЗНАЧЕННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В наш час існує низка суперечностей в системі підготовки офіцерів у вищих військових навчальних закладах України, а саме: між програмами військової професійної підготовки та недостатньою готовністю курсантів до їх використання для розвитку самоосвітньої компетентності. Усе це, безперечно вимагає перегляду традиційних підходів щодо створення, систематизації, використання людських, методики підготовки та інформаційних ресурсів, особливо в галузі освіти та науки.

В складних умовах війни найважливіша умова подальшого інноваційного розвитку країни та системи військової освіти в тому числі — це створення найсучаснішого освітнього середовища, що орієнтується на розвиток особистостей здатних до самоосвіти та самовдосконалення з підвищенням ефективності та якості забезпечення навчальної діяльності всіх здобувачів освіти військового закладу вищої освіти.

Підготовка військових спеціалістів для сил спеціального призначення вимагає від керівництва Вищими військовими навчальними закладами цілого комплексу різноманітних підходів, зокрема, психологічного характеру. На наш погляд, дуже важливо під час відпрацювання у курсантів конкретних вмінь та навичок спиратися на об’єктивні (вроджені) психофізичні властивості кожного індивіда, особливо враховуючи умови військового стану і їхню здатність до лідерства у військовому колективі.

Сучасний світ в період широкомасштабної війни різко і кардинально змінився, кинувши багато викликів людству на межі життя і смерті. Останнім часом було визначено, що в цих умовах традиційні методи і підходи відбору лідерів у курсантських колективах часто не працюють, або їх категорично не достатньо. Саме тому виникає потреба у пошуку нових рішень цієї проблеми.

Найбільш перспективним підходом в цьому напрямку, з нашої точки зору, є теорія власного часу професора Б. Й. Цуканова. Суть цієї теорії полягає в тому, що час, який безпосередньо переживає суб’єкт, вимірюється за допомогою своєрідного «кроку», функцію якого виконує власна одиниця часу реакції кожного індивіда. Індивідуальні значення одиниці часу (тау) у різних осіб, розміщується в одному неперервному діапазоні, в стійких межах від 0,7 секунди до 1,1 секунди (це час реакції організму на різкі подразники, команди, сигнали тощо). При цьому «тактова» частота індивіда задається не якимось конкретним органом (скажімо, частотою пульсу або значеннями кров’яного тиску), а виробляється інтегративно всім мозком. Це є специфічною ознакою активних систем людського організму, до яких відноситься і мозок.

Аналогом таких систем в неживій природі є так звані реакції Білоусова-Жаботинського в окислювально-відновному середовищі. Згідно цієї теорії, в початково однорідному середовищі, самодовільно виникає ведучий центр організму людини, від якого, з частотою, що залежить від вихідних концентрацій реагентів збудження нервової системи, розповсюджуються періодичні хвилі хімічного перетворення. Цей процес супроводжується зміною кольору (наприклад: синій — червоний — синій і так далі). Таким чином створюються хімічні коливання реакції організму на зовнішні подразники середовища.

В живій природі такий механізм добре видно на прикладі інфаркту в міокарді, де після цього самодовільно виникає ведучий центр, що генерує хвилі скорочення серця. І можна навести цілий ряд подібних прикладів реакції людського організму на різкі зміни оточуючого середовища в залежності від психофізіологічних властивостей кожного індивіда-воїна.

Всі ці явища вивчаються синергетичною теорією самоорганізації у відкритих, нелінійних, активних середовищах, зокрема це стосується відбору та оцінки лідерських якостей майбутніх офіцерів Збройних Сил України.

В своїй теорії Цуканов Б. Й. проаналізував лінійну схему розміщення типів темпераментів (холерик, сангвінік, меланхолік, флегматик), взявши за основу власну одиницю часу індивіда. Таким чином виникла схема, у якій за умовний нуль прийнята точка тау, що дорівнює 0,9 секунди, що відповідає унікально рівноважному типу. Його унікальність визначається тим, що тип не має своєї групи, а тільки так званих «чистих представників» свого темпераменту, котрих у людської популяції не більше 4%. Зліва від неї на шкалі тау-типів, в діапазоні від 0,8 секунд до 0,89 секунд, знаходяться індивіди сангвіноїдної групи; ця група закінчується так званим «чистим сангвініком». Справа від рівноважних знаходиться меланхолічна група в діапазоні від 0,91 секунд до 1 секунди (чистому меланхоліку відповідає точка тау=1 сек.). Холерикам відповідає діапазон від 0,7 секунд до 0,79 секунд; флегматикам — від 1,01 секунди до 1,1 секунди. Експериментально було підраховано кількісний склад типологічних груп, що включали представників різних професій, в тому числі і військовослужбовців: виявилося, що найбільшу групу склали сангвініки (44%), меланхоліки (29%), холерики (14%) і флегматики (9%); найменшою була група врівноважених (тау=0,9 секунд), яка налічує всього 4%.

Отже можна вважати, що в психології з'явився об'єктивний оперативний метод визначення типу темпераменту нового типу, який можна застосовувати для визначення лідерських властивостей майбутніх офіцерів ЗС України. Процедура його визначення полягає у відтворенні за допомогою секундоміру, заданого експериментатором проміжного часу із зони середніх інтервалів.

Не вдаючись в деталі самої методики, відмітимо, що із серії таких вимірів визначається середнє значення власної одиниці часу як показника ходу індивідуального біологічного часового механізму і середнього квадратичного відхилення від нього (дисперсія). Дуже важливий прагматичний аспект теорії Цуканова Б. Й. полягає у встановленні закономірного зв'язку тау-типу з циклічністю різноманітних процесів життєдіяльності людини. В межах біоритмології у людини вже давно було виявлено близько 120 різних часових ритмів (циклів), які поділяють на три великі групи: ультрадіанні (з періодом менше 24 години), циркадні або колодобові, що тривають декілька діб, тижнів, місяців або років.

Метод професора Цурканова Б. Й. науково доведений, статистично перевірений і пройшов всі рівні апробації на практиці, а тому виглядає вельми перспективним, особливо для визначення лідерських здібностей військових фахівців. За його допомогою можна об'єктивно, науково обґрунтовано визначати природньо наділений потенціал особистостей, а значить, точно диференціювати військових по характеру і ступеню їх можливостей, що обіцяє знизити помилки в умовах військових дій і створити підстави для максимального розкриття лідерських можливостей кожної особистості.

Автори висловлюють надію, що впровадження в практичній діяльності ВВНЗ такого наукового методу оцінювання психофізіологічних властивостей й лідерських можливостей курсантів та військовослужбовців, сприятиме виявленню та формуванню справжніх лідерів у військово-професійній діяльності молодих офіцерів. З урахування викладеного матеріалу, на думку авторів, доцільним буде розгляд питання щодо впровадження наукової методики оцінювання лідерських якостей військовослужбовців, що проходять навчання у Військовій академії, серед науково-педагогічного та командного складу ВВН.

Здражіль Валентин,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Гібало Олег,
Науковий керівник
Військова академія (м. Одеса)

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У зв'язку з поширенням загроз, таких як: інформаційні атаки, гібридні війни та розвиток нових технологій, підготовка військовослужбовців потребує нових підходів, які можуть забезпечити інноваційні навчальні програми.

Одним із ключових компонентів інноваційних програм повинно бути використання симуляторів, які будуть моделювати умови наближені до реальних бойових умов. Інноваційні програми, засновані на використанні передових симуляторів, дають змогу максимально точно моделювати реальні бойові умови, змушуючи військових аналізувати складні ситуації, прогнозувати розвиток подій і діяти раціонально. Віртуальна реальність створює динамічне навчальне середовище, де кожна помилка стає безцінним досвідом, а кожне рішення — випробуванням логіки, стратегічного мислення та психологічної стійкості. Такий підхід не лише покращує бойову підготовку, а й формує нове покоління воїнів, здатних ефективно реагувати на найскладніші виклики сучасної війни.

Впровадження методу кейсів є не просто важливим, а необхідним кроком для ефективної військової підготовки. Цей підхід змушує військових не діяти за шаблоном, а критично осмислювати реальні та гіпотетичні бойові ситуації, аналізуючи варіанти рішень, їхні можливі ризики та наслідки. Адже здатність швидко оцінювати інформацію, бачити приховані загрози та прогнозувати розвиток подій визначає ефективність бійця на полі бою. Крім того, метод кейсів стимулює командну роботу, адже в реальних умовах війни ухвалення оптимального рішення часто залежить не від однієї особи, а від злагодженої взаємодії всього підрозділу. Розвиток критичного мислення та вміння оперативно адаптуватися до змінних обставин робить військових більш підготовленими до непередбачуваних викликів сучасної війни.

Ще одним ефективним інструментом є використання цифрових платформ для аналізу даних і навчання. Інтелектуальні системи, які базуються на алгоритмах штучного інтелекту, можуть автоматично створювати сценарії для аналізу, оцінювати рішення та надавати зворотній зв'язок. Це сприяє не лише вдосконаленню когнітивних навичок, а й формуванню більш комплексного розуміння сучасних військових викликів. Завдяки таким платформам військові можуть глибше вивчати тактичні аспекти ведення бойових дій, та вміти приймати нестандартні ефективні рішення.

Також важливим є психологічна підготовка, спрямована на формування стійкості до стресу та здатності мислити раціонально навіть у критичних ситуаціях. Також інноваційні програми можуть включати елементи тренінгів із розвитку емоційного інтелекту, що дозволяє військовим краще контролювати свої емоції, уникати імпульсивних рішень і зберігати концентрацію на стратегічних цілях.

Гейміфікація є потужним інструментом підготовки військових, який значно підвищує ефективність навчального процесу. Вона не лише мотивує до засвоєння нових знань, а й загартовує мислення, розвиваючи логіку, аналітичні здібності та вміння працювати в команді. Інтерактивні ігри та симуляції з елементами конкуренції змушують військових ухвалювати швидкі рішення в умовах невизначеності, розв'язувати нестандартні завдання та адаптуватися до змінних обставин. Цей підхід формує креативне та критичне мислення, необхідне для оцінки ризиків і вибору оптимальних стратегій у реальних бойових умовах. Завдяки

гейміфікації військові навчаються діяти рішуче під тиском, що є вирішальним фактором у ситуаціях, де кожна секунда може визначити результат бою.

Хмарні технології кардинально змінюють підхід до навчання, забезпечуючи безперешкодний і швидкий доступ до необхідних ресурсів. Завдяки хмарним сервісам військові можуть у будь-який час і з будь-якої точки світу користуватися передовими симуляторами, обширними базами даних, аналітичними інструментами та навчальними матеріалами. Це гарантує безперервний розвиток і вдосконалення навичок навіть у найскладніших та віддалених умовах, що критично важливо для підвищення боєздатності та оперативної готовності до виконання завдань.

Впровадження інноваційних навчальних програм у систему військової освіти дозволить не лише підвищувати рівень професійної підготовки військових, але й забезпечити їхню конкурентоспроможність у сучасному світі. Такі програми дозволять військовим навчитися аналізувати й оцінювати отриману інформацію, прогнозувати наслідки прийнятих рішень тощо.

Таким чином, розвиток критичного мислення у військових за допомогою інноваційних навчальних програм є необхідною умовою для успішної адаптації до викликів сучасної військової сфери. Інтеграція в навчальні програми новітніх технологій, практичних кейсів і психологічної підготовки сприяє формуванню всебічно розвинених, стійких і готових до викликів військових кадрів, здатних ефективно діяти в умовах глобальної нестабільності у світі.

Казимір Олена,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Кравченко Юлія,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІАЛЕКТИЧНОЇ ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ ПОДОЛАННЯ ТРИВОГИ

Діалектична поведінкова терапія (ДПТ) була розроблена М. Лінехан у 1980-х роках як метод лікування осіб із прикордонним розладом особистості, але з часом вона довела свою ефективність у подоланні широкого спектра психологічних труднощів, зокрема тривожних розладів. Концепція ДПТ базується на інтеграції поведінкових технік, принципів когнітивної терапії та елементів східної філософії, що робить її унікальним підходом до терапевтичної роботи.

Основною теоретичною основою ДПТ є діалектичний підхід, який передбачає необхідність балансу між прийняттям і зміною. В терапії пацієнти вчяться водночас визнавати власні емоції та працювати над їхньою регуляцією. Це дає змогу зменшити рівень тривожності, оскільки людина перестає боротися з власними переживаннями та шукає адаптивні стратегії реагування.

ДПТ ґрунтується на концепції емоційної дисрегуляції, яка розглядається як ключовий механізм у розвитку тривожних розладів. Основоположниця цього підходу, Марша Лінехан, пояснювала, що тривога виникає внаслідок підвищеної емоційної чутливості до стресових чинників, що супроводжується тривалим перебуванням у стані емоційного збудження та труднощами у відновленні балансу. Такі особливості емоційного реагування обумовлюють не лише високу інтенсивність тривожних переживань, а й ускладнюють адаптивне управління ними [1, с. 166].

Терапія передбачає інтеграцію різних стратегій, що включають як когнітивні техніки осмислення емоційного досвіду, так і поведінкові практики, спрямовані на набуття стійкості перед стресовими ситуаціями. Через розвиток навичок майндфулнесу, толерантності до дистресу, емоційної регуляції та міжособистісної ефективності клієнти вчаться не лише знижувати рівень тривоги, а й змінювати власні реакції на стресові події, що зменшує ризик деструктивної поведінки та сприяє стабільнішому психологічному стану.

Також зазначимо, що усвідомленість (mindfulness) є однією з центральних навичок діалектичної поведінкової терапії, яка сприяє емоційній регуляції та адаптивному реагуванню на стрес. Вона походить із буддистських медитативних практик, але в ДПТ застосовується у світському форматі, орієнтованому на психологічне благополуччя. Суть цієї навички полягає у здатності сприймати свої думки, емоції та тілесні відчуття без оцінки та спроби негайно змінити їх. Це дозволяє пацієнтам навчитися перебувати в поточному моменті, не занурюючись у переживання про майбутнє чи минуле [2, с.164].

Для осіб із тривожними розладами практика усвідомленості є особливо цінною, оскільки тривога часто виникає через надмірну концентрацію на майбутніх загрозах або переживання щодо минулих невдач. Такий спосіб мислення призводить до катастрофізації, що лише підсилює відчуття безпорадності та стресу. Усвідомленість допомагає зупинити цей цикл, дозволяючи пацієнтам сприймати свої тривожні думки як тимчасові явища, а не як об’єктивну реальність.

Практичне застосування навички включає дихальні вправи, сканування тіла, спостереження за думками та емоціями без залучення в них. Завдяки регулярній практиці пацієнти поступово розвивають здатність не піддаватися автоматичним реакціям на стресові стимули, а натомість обирати більш зважені та адаптивні способи реагування.

Іншим важливим компонентом ДПТ є розвиток толерантності до дистресу. Люди з підвищеним рівнем тривоги схильні уникати дискомфорту, що у довгостроковій перспективі

лише посилює їхній стан. Терапія навчає пацієнтів сприймати дискомфорт як тимчасовий стан, який можна витримати, використовуючи спеціальні техніки, зокрема кероване дихання, методи відволікання та самозаспокоєння.

Регуляція емоцій є ще одним важливим аспектом ДПТ. Вона включає роботу над розпізнаванням власних емоційних реакцій, зміною негативних патернів мислення та розвитком навичок конструктивного реагування. Пацієнти вчаться аналізувати свої емоційні тригери, а також застосовувати ефективні стратегії, які допомагають уникнути деструктивної поведінки.

Соціальна ефективність — ще один важливий елемент ДПТ, що допомагає у зниженні рівня тривоги. Люди з підвищеним рівнем тривожності часто стикаються з труднощами у міжособистісному спілкуванні, зокрема через страх осуду чи відторгнення. У процесі терапії клієнти розвивають навички ефективного спілкування, навчання відстоювати власні межі та коректно висловлювати свої емоції та потреби.

Дослідження показують, що ДПТ є ефективною у роботі з генералізованим тривожним розладом, соціальною тривогою та панічними атаками. Зокрема, її перевагою є можливість працювати з хронічною тривожністю, яка часто супроводжується імпульсивною поведінкою, емоційною нестабільністю та труднощами у самоконтролі [3, с.98].

Діалектична поведінкова терапія не лише впливає на поведінкові та когнітивні аспекти подолання тривоги, а й має помітний вплив на нейропсихологічні механізми, що лежать в її основі. Сучасні дослідження нейровізуалізації демонструють, що після проходження курсу ДПТ у пацієнтів відбуваються значущі зміни в роботі головного мозку. Зокрема, спостерігається зниження активності мигдалеподібного тіла — структури, яка відіграє ключову роль у формуванні реакції страху та емоційної гіперзбудливості.

Мигдалеподібне тіло (амигдала) є основним центром обробки загрозливої інформації, і його надмірна активність пов’язана з підвищеною тривожністю, схильністю до катастрофічного мислення та швидким включенням у стан стресу. ДПТ, використовуючи техніки усвідомленості, емоційної регуляції та толерантності до дистресу, допомагає послабити цю гіперреактивність, що, своєю чергою, зменшує інтенсивність тривожних переживань.

Клінічна практика підтверджує, що тривога у пацієнтів, які застосовують методи ДПТ, зменшується через розвиток навичок контролю емоційних реакцій, адаптивних механізмів подолання стресу та зміну когнітивних патернів. Більше того, ця терапія допомагає не лише зменшити симптоматику тривожного розладу, але й запобігти його рецидивам [3, с.101].

Отже, діалектична поведінкова терапія є ефективним методом подолання тривоги, оскільки вона поєднує техніки когнітивно-поведінкової терапії з елементами усвідомленості, емоційної регуляції та стресостійкості. Її унікальний підхід дозволяє не лише усувати симптоми, а й формувати довготривалі зміни у стилі мислення та поведінці пацієнтів.

Список використаних джерел:

1. Ясточкіна І. Особистісна тривожність як соціально-психологічна проблема. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2020. №. 6. С. 165–170.

2. Католик Г. Психологія особистості (в схемах, презентаціях і таблицях): навчальний посібник. Галина Католик, Наталія Калька. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 158 с.

3. Прокоф’єва О. О., Ковальова О. В., Варіна Г. Б. Психокорекція та основи психотерапії: підручник. 3-е вид. Запоріжжя: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2023. 474 с.

Кисільова Анастасія,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Паскалова Марина,
Науковий керівник
кандидат філософських наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ОЗНАКИ НЕРОЗВИНУТИХ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ТА СПОСОБИ ЇХ ФОРМУВАННЯ У КУРСАНТІВ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України ще гостріше постало питання якісної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. В незалежності від роду військ, від службової ієрархії, і рядовий і офіцер, всі вони мають володіти відповідним рівнем знань, умінь та навичок, для того щоб якісно виконувати свої обов'язки. Окрім, безпосередньо високого професійного рівня український військовослужбовець має володіти й сформованими лідерськими якостями. Адже офіцери, відповідно до свого призначення, повинні вміло керувати особовим складом, а солдати та сержанти, в надзвичайних ситуаціях мають вміти брати на себе відповідальність, у разі поранення чи загибелі командира. Лідерство є ключовим компонентом підготовки військовослужбовця, а в умовах війни необхідність розвитку лідерства підвищилося в рази.

В даній роботі, ми спробуємо виявити ознаки нерозвинутих лідерських якостей та звернемо увагу на способи формування цих якостей у курсантів, оскільки проблема розвитку лідерських якостей має вирішуватися ще на етапі становлення військового професіонала.

Нажаль, довгий період перебування України під впливом Радянського Союзу не минув без сліду, навіть після здобуття незалежності нашою країною, армія ще довгий період дотримувалась старих наративів. Так, майбутнім офіцерам нав'язувалось уявлення про те, що: «офіцеру не потрібно думати до майора», «полковники завжди праві» та т.п. Такі стереотипи в результаті продукували у молодих офіцерів боязнь щодо висловлювання власних думок. І навіть, коли наказ відданий старшим командиром був недоречним або некомпетентним, рідка хто наважувався вказати на це, щоб випадково не стати «не зручним» або не викликати нарікання, оскільки робиш дещо з розряду неприйнятного. Оскільки, у військовій спільноті не було прийнято висловлювати власну думку, той й вмінню правильно їх формувати, виражати та доводити не приділяли належної уваги під час навчання військового професіонала.

З початком повномасштабної війни прийшло чітке розуміння, що аморфне воїнство не спроможне справитися з ворогом. Воїни мають бути ініціативними, активними, ставити чіткі задачі та йти до намічених цілей, прораховувати варіанти розвитку подій, вміти знаходити помилки у своїх міркуваннях та міркуваннях оточуючих, виправляти ці помилки. Йти вперед та вести за собою інших. Одним словом бути лідерами. Тому сьогодні, працюючі із курсантами, треба розвити в них чітке усвідомлення невід'ємності цих рис характеру від професії військового. Якщо ти військовий, то ти вже маєш бути лідером по суті.

Сьогодні у курсантському колективі, а у подальшому ставши офіцерами, курсанти мають помічати ознаки нерозвинутих лідерських якостей у колег та підлеглих й сприяти усуненню цих недоліків. Далі розглянемо ознаки нерозвинутих лідерських якостей та запропонуємо можливі шляхи вирішення означеної проблеми.

Однією найбільш помітною ознакою відсутності лідерських якостей та невпевненості у собі, є боязнь виступати перед аудиторією у ролі оратора. Вміння триматися перед аудиторією дуже важливо для майбутнього офіцера, оскільки йому доведеться доводити прийняті їм рішення до підлеглих, які в свою чергу не тільки повинні його добре розуміти, а й відчувати його впевненість. Що допоможе подолати цей недолік? По-перше, старанне навчання. Той хто володіє інформацією стосовно предмету бесіди, той і може сформувати власну думку щодо нього. По-друге, регулярні заняття з ораторського мистецтва чим частіше

людина практикується тим краще в неї виходить. У вищому військовому навчальному закладі способів для вправляння у ораторській майстерності чимало, це й семінарські заняття з гуманітарних дисциплін, й виступи на конференціях та наукових конкурсах. Навіть дискусії в мережі Internet можуть стати у пригоді.

Наступною ознакою нерозвинутих лідерських якостей, є боязнь курсантів висловлювати та доводити свою точку зору. Це продиктовано переважно страхом виявитися неправим чи бути незрозумілим для оточуючих. Така ситуація загрожує появою невпевненого та боязкого командира, чия думка буде залежати від оточуючих, та чиї постійні сумніви не дадуть змоги досягати хороших результатів. Для вирішення даної проблеми необхідні сумісні зусилля педагогів та колег курсантів. Педагог — має довести до тих хто навчається, що помилятися це нормально для людини. Не помиляється лише той хто ні що не робить. Потрібно всіляко спонукати курсантів до висловлювання власних думок та разом виправляти їх якщо в міркуваннях виявилися помилки. Курсанти в свою чергу мають бути толерантними один до одного. Не висміювати своїх товаришів за помилки, а спонукати до пошуку правильної позиції. До того ж, нам здається, якщо на самому початку навчання, надати курсантам правильні установки, то і тривожності щодо неправильних думок виникати не повинно. Ці установки мають полягати у тому що на навчання приходять ті хто прагне чомусь навчитися, а від так той факт, що курсант щось не знає та не розуміє не є соромом, а є лише завданням яке потрібно вирішити під час навчання.

Також, на нашу думку, ключовою ознакою нерозвинутих лідерських якостей є професійна некомпетентність. На наш погляд, якщо людина не знатна організувати себе для того щоб засвоїти необхідне, то їй не вдасться організувати на це інших. Керування будь яким процесом передбачає знання цього процесу, побудови плану дій та визначення цілей, це неможливо без знань з цього питання. До того ж, тільки прийшовши у підрозділ та прийнявши свою посаду, ще не маючи бойового досвіду, молодий лейтенант зможе завоювати довіру та авторитет у свого особового складу, лише за допомогою своїх знань, тільки тоді підлеглі почнуть вірити у свого командира та всіляко його підтримувати. В той же момент, враховуючи умови сьогодення, коли в рядах наших Сил оборони мужньо боронять українську землю, представники різних соціальних груп населення, наприклад, від професійних кадрових військових до в минулому вчителів чи агрономів. Тож зважаючи на цей факт, командир має бути достатньо розвиненим різносторонньо, щоб мати можливість знайти спільну мову та індивідуальний підхід до кожного бійця. Щодо подолання такого недоліку як професійна некомпетентність, то тут все просто — старанність і наполегливість у навчанні.

Зазначені вище якості, звісно ж, не є вичерпним переліком характеристик лідера. Бо лідерські якості це складна сукупність рис характеру, менталітету, інтелектуальних та когнітивних особливостей тощо. Однак ми точно знаємо якими якостями володіють сучасні командири-лідери які показують найкращі результату у своїй роботі: це рішучість та відповідальність, мужність і стійкість, харизма, комунікативні навички, висока дисциплінованість та відповідальність, моральна витривалість, гнучкість та адаптивність, професіоналізм, повага до підлеглих та командної роботи. А від так, саме ці якості ми маємо формувати у курсантів під час їх навчання. Та регулярно створювати їм умови для перевірки цих якостей. Систематичні навчальні практики в військових частинах, дадуть можливість курсантам побачити які боки їх особистості ще потребують вдосконалення.

Висновок. Сучасний військовий не можете не бути лідером, оскільки це суть його професії. Але лідерські якості, так саме як і всі інші якості людини, необхідно розвивати та тренувати. Для цього курсанти мають старанно працювати над собою, бо саме від їх зусиль залежить результат цієї роботи. А педагогі, в свою чергу, мають всіляко допомагати курсантам у процесі самовдосконалення. Лише сумлінна сумісна діяльність тих хто навчається й тих хто навчає, може дати гарантовано позитивні результати.

Краснопольська Світлана,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК АДАПТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах війни та кризових ситуацій розвиток емоційного інтелекту (ЕІ) є надзвичайно важливим для підтримки психічного здоров'я та адаптації до нових реалій. ЕІ допомагає особистості ефективно справлятися зі стресом, підтримувати емоційну стабільність та взаємодіяти з оточуючими в складних умовах.

Емоційний інтелект відіграє ключову роль у здатності особистості долати життєві кризи та важкі ситуації. Він сприяє розвитку навичок саморегуляції, що дозволяє контролювати емоційні реакції та приймати обґрунтовані рішення в стресових умовах. Дослідження показують, що високий рівень ЕІ пов'язаний зі здатністю ефективно справлятися з особистісними кризами та знижувати негативний вплив стресових факторів на психічне здоров'я.

В умовах війни та соціальної ізоляції, особливо серед молоді, емоційна регуляція та соціальна підтримка є критичними факторами для підтримки психічного здоров'я. Дослідження виявляють взаємозв'язок між рівнем соціальної ізоляції, емоційною регуляцією та агресивністю, підкреслюючи важливість соціальної підтримки та розвитку навичок емоційної регуляції для адаптації в кризових ситуаціях.

Розвиток емоційного інтелекту є ключовим фактором для підтримки психічного здоров'я та адаптації в умовах війни та кризових ситуацій. Він сприяє ефективному подоланню стресу, підтримці емоційної стабільності та покращенню якості життя. Особливо важливо розвивати ЕІ серед вразливих груп населення, таких як діти та молодь, для забезпечення їхнього психічного благополуччя в складних умовах.

У сучасних умовах, коли Україна стикається з військовими конфліктами та кризовими ситуаціями, розвиток емоційного інтелекту (ЕІ) стає надзвичайно важливим для підтримки психічного здоров'я та адаптації населення до нових реалій. ЕІ, як здатність розуміти та керувати власними емоціями, а також розпізнавати емоції інших, відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості та ефективної взаємодії в суспільстві.

У військовій сфері ЕІ є важливим елементом для розвитку лідерських якостей. Військові лідери з високим рівнем ЕІ здатні краще розуміти емоційні потреби своїх підлеглих, що сприяє підвищенню морального духу та ефективності виконання завдань. Розвиток ЕІ у військовослужбовців допомагає їм адаптуватися до стресових ситуацій, приймати обґрунтовані рішення та підтримувати позитивний психологічний клімат у підрозділах.

Діти є особливо вразливою категорією під час війни. Зміни в їхньому оточенні, втрата близьких та постійний стрес можуть негативно впливати на їхній емоційний розвиток. Розвиток ЕІ у дітей сприяє їхній здатності справлятися з труднощами, адаптуватися до нових умов та підтримувати психічне здоров'я. Педагоги та психологи повинні приділяти особливу увагу розвитку ЕІ у дітей, забезпечуючи їм необхідну підтримку та ресурси для емоційного зростання

Молодь, яка переживає соціальну ізоляцію в умовах війни, стикається з підвищеним рівнем стресу та агресії. Розвиток ЕІ у цій групі допомагає знижувати негативні емоційні реакції та покращувати навички соціальної взаємодії. Соціальна підтримка та розвиток навичок емоційної регуляції є ключовими факторами для адаптації молоді до кризових умов та збереження їхнього психічного здоров'я.

Резилієнтність, або психологічна стійкість, є здатністю особистості адаптуватися до складних життєвих обставин та відновлюватися після стресових подій. Високий рівень ЕІ сприяє підвищенню резилієнтності, оскільки дозволяє ефективно керувати емоціями та знижувати вплив негативних факторів. Це особливо важливо в умовах воєнного стану, коли люди стикаються з постійними викликами та невизначеністю.

Емпатія, як здатність розуміти та відчувати емоції інших людей, є важливою складовою ЕІ. В умовах війни емпатія сприяє зміцненню соціальних зв'язків, підтримці та взаємодопомозі серед населення. Розвиток емпатії допомагає знижувати рівень агресії та конфліктності, що є критично важливим для підтримки соціальної згуртованості в кризових ситуаціях.

Дослідження показують, що діти з високим рівнем ЕІ та резилієнтності краще адаптуються до стресових умов війни. Вони демонструють вищу здатність до емоційної регуляції, що сприяє їхньому психічному благополуччю. Підтримка розвитку ЕІ у дітей є важливим напрямком роботи для педагогів та психологів в умовах воєнного часу.

Юнацький вік є періодом формування особистості, і війна може суттєво впливати на цей процес. Війна є екстремальним фактором, який глибоко впливає на формування особистості, зачіпаючи різні аспекти психічного та соціального життя індивіда.

Війна створює умови постійного стресу, тривоги та невизначеності, що можуть призвести до значних змін у психіці людини. Дослідження показують, що багато людей під час війни відчувають безнадійність, безпорадність та депресію. Це може спричинити розвиток посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривожних розладів та інших психологічних проблем.

Війна часто призводить до соціальної ізоляції, особливо серед молоді, що може негативно впливати на їх емоційний стан та соціальні навички. Втрата можливості спілкуватися з однолітками та брати участь у звичних соціальних активностях може призвести до почуття самотності та ізоляції, що ускладнює процес соціалізації та формування особистості.

Також умови війни змушують людей переосмислювати свої життєві цінності та пріоритети. Багато хто фокусується на базових потребах, таких як безпека та виживання, що може змінити їхні довгострокові плани та амбіції. Це переосмислення може вплинути на особистісний розвиток та життєві стратегії людини.

Ще війна може стимулювати формування та актуалізацію спільнотної ідентичності. Люди об'єднуються для підтримки один одного, що сприяє соціальній згуртованості та колективній стійкості. Це може позитивно впливати на почуття приналежності та підтримувати психічне здоров'я в умовах кризи.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко Ж. В. Взаємозв'язок життєстійкості та емоційного інтелекту в осіб юнацького віку. *Журнал психологічних досліджень.* 2021. С. 150–160.

2. Кокун О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс-довідник: практичний посібник. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2023. 25 с.

3. Турбан В. В. Посттравматичне зростання військовослужбовців учасників бойових дій: психологічний огляд. *Збірник тез доповідей Щорічного Всеукраїнського наукового круглого столу.* 2024.

4. Хамініч О. М. Резільєнтність: життєстійкість, життєздатність або резільєнтність? *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки.* 2023. Т. 6. Вип. 2. С. 160–165.

5. Кондратюк С. М. Життєстійкість як ресурс подолання життєвих труднощів в умовах війни. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2022. № 4. С. 78–83.

Кропива Єгор,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ КАДРІВ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасному світі розвиток цифрових технологій має значний вплив на всі сфери життя, в тому числі на освіту та професійну підготовку військовослужбовців. В умовах, коли глобалізація, гібридні загрози та мінливий характер військових конфліктів ставлять нові вимоги до професійної освіти, цифровізація стає необхідним елементом навчання. Цифрові технології дозволяють створювати інтерактивні освітні середовища, ефективніше моделювати бойові ситуації та підвищувати результативність підготовки.

Я вважаю, що однією з ключових переваг цифровізації є можливість зробити навчальний процес більш інтерактивним і наближеним до реальних умов. Використання віртуальної реальності, інтерактивних платформ для створення умов наближених до бойових дій дає змогу військовослужбовцям опрацьовувати різноманітні сценарії ведення бою без загрози для життя. Це дозволяє глибше зануритися в ситуацію, аналізувати помилки та покращувати навички, які допоможуть під час виконання завдань.

Особливо цінними, на мою думку є: платформи навчання, які адаптуються та враховують індивідуальні особливості курсантів. Вони допомагають кожному з нас засвоювати матеріал у власному темпі, концентруючись на пиннях, що потребують більшої уваги. Такий підхід не лише підвищує ефективність навчання, а й формує у курсантів самостійність у навчанні, впевненість у своїх силах і готовність до виконання завдань у реальних умовах.

Як майбутній педагог, я бачу, наскільки важливо впроваджувати такі інструменти у навчальний процес, адже вони відкривають перед нами нові горизонти для вдосконалення професійної підготовки.

Одним із ключових питань цифровізації є можливість доступу до всієї інформації в режимі реального часу. Сучасні цифрові платформи дозволяють швидко збирати інформацію з різних навчальних закладів, що дає змогу оперативно оновлювати навчальні програми відповідно до мінливих потреб військового середовища. Це стає особливо важливим у контексті швидких змін у тактичній обстановці.

Але, цифровізація супроводжується низкою викликів. Найбільшим із них є необхідність переосмислення традиційних методів викладання. Викладачі та інструктори повинні опановувати нові технології, переглядати свої підходи до навчання і розробляти сучасні методики, які будуть відповідати сучасності. Також надзвичайно актуальним є питання кібербезпеки. Використання цифрових технологій підвищує ризики витоку інформації з обмеженим доступом, тому створення надійних систем захисту даних є пріоритетом для військової освіти.

Ще цей процес супроводжується викликами пов’язаними з фінансуванням: високі витрати на обладнання, програмне забезпечення та навчання викладачів можуть стати серйозною перешкодою. Для успішної реалізації таких проєктів військові навчальні заклади потребують належного фінансування і підтримки впершу чергу з боку держави, міжнародних партнерів, інших громадських та волонтерських організацій.

Взагалі цифровізація є дуже маштабним вдосконаленням Збройних Сил Уряїни, одним з найважливіших є впровадження технології доповненої реальності, яка буде створювати умови максимально наближені до бойових дій. Також значний вплив має штучний інтелект, він допомає аналізувати індивідуальні потреби курсанта, підлаштовуватись під нього і допомагатиме вирішувати проблеми та недоліки з коріння.

Розвиток дистанційного навчання набуває дедалі більшого значення, спочатку ставши актуальним через пандемію, а згодом — через збройну агресію РФ, що зробило його ключовим

інструментом забезпечення доступу до освіти в складних умовах. За для вдосконалення дистанційного навчання потрібно вдосконалювати єдину базу данних, додати усі матеріали, у тому ж числі, обмеженого доступу та створити надійний захист системи — це допоможе навчати офіцерів більш ефективно та не обмежувати курсантів в доступі до інформації.

На сьогоднішній день, на мою думку, існують основні завади впровадження цифровізації навчання, основними є значне фінансування, перекваліфікація форм та методів навчання, тривалий час на підготовку викладачів та інструкторів, створення безпекового інформаційного середовища.

Підсумовуючи, я бачу що цифровізація військової освіти є важливим напрямом розвитку сучасних Збройних Сил України, яка відкриває безліч нових можливостей для навчання майбутніх офіцерів. Впровадження доповненої реальності, штучного інтелекту, дистанційного навчання — дозволить створювати більш інтерактивні та адаптивні методи навчання.

Цифровізація військової освіти — це важливий крок до підготовки професіоналів своєї справи, готових до викликів сучасних бойових дій. Як майбутній викладач я розумію важливість цих зміні готовий допомагати впроваждувати це у діючу систему, задля того, щоб забезпечити ефективність і результативність навчального процесу в умовах, які ставлять перед нами реалії війни та розвиток новітніх технологій.

Поліщук Володимир,
Військова академія (м. Одеса)

ЩО ДО АСПЕКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА

Війни були є і будуть нормою людської історії, а періоди миру радше є винятковими. Адже війна досить природній стан людства, яке звикло у різні єпохи за різніх причин інспірувати воєнні конфлікти заради досягнення певних цілей. Причому, завжди кожна зі сторін воєнного конфлікту обов'язково має свої мотиви, стратегічні цілі, розумінням меж можливих компромісів, а головне має своїх військових лідерів, які в залежності від ситуації не тільки наділені виключними повноваженнями, але й приймають на себе відповідальність за перемоги і поразки.

Логічно, що військові лідери з'явилися одночасно з війнами і у різні історичні періоди в залежності від тієї ролі, яку в державі відігравали збройні сили, повинні були мати (чи не мати) відповідній соціальній статус, та відповідати певним вимогам часу набором якостей та чеснот.

Доцільним є прослідкувати історію військового лідерства через призму змін ролі армії у різні історичні єпохи існування людства . Хронологічні рамки дослідження слід умовно обмежити серединою XVIII століття з якого почалася єпоха Просвітництва, що мала неабиякий вплив на остаточне формування національних армій та нового типу військових лідерів. Адже ці події суттєво вплинуть на події війни за незалежність США та на Французську революцію. Саме з цього часу і по 1914 рік зародяться, зміцніють, будуть домінувати та почнуть своє падіння світові імперій. Цей період заслуговує на окреме дослідження і завдяки великій кількості праць про військових лідерів на більш глибокий аналіз та порівняння історичних постатей.

З огляду на це є сенс проаналізувати та дослідити (прослідкувувати) історію військового лідерства через призму змін ролі армії у різні історичні єпохи. Спробувати зрозуміти, як під впливом різноманітних факторів та викликів часу формувалися і змінювалися лідерські якості та чесноти, та яким чином трансформуючись армія, як своєрідна школа військового лідерства впливала на це.

Зараз, коли лідерство є предметом досить грунтовного вивчення і поняття керівника і лідера не тотожні, саме поняття «військовий лідер» зазвичай сприймається відносно формалізовано, як військовослужбовець, який має військове звання та є керівником (начальником) для своїх підлеглих.

Зі зміною армії і насам перед її ролі, яку вона відігравала у житті держави, її очолювали особистості, які маючи певні риси характеру, особисті якості та чесноти можуть характеризуватися поняттям «військовий лідер».

Для прикладу, в кінці IV—III тисячолітті до н. е. народи, які заселяли долини великих рік — Тигру та Євфрату, а згодом Нілу були названі істориками творцями перших цивілізацій. В подібних сприятливіх географічних умовах зародяться і отримають розвиток держави на території стародавніх Індії та Китаю.

Попри те, що культура цих держав мала деякі відмінності, але можна чітко простежити їх спільні риси. Не заглиблюючись в історичний аналіз, а лише опираючись на малочисельні джерела можна з впевненністю стверджувати, що ці державні утворення були стародавніми деспотіями. Їх армії були інструментом завоювань та контролю за пануванням «центру» над «периферією». Як у державах Міжріччя та і у Стародавньому Єгипті існували досить схожі системні механізми, завдяки якими функціонували інституції деспотичних держав.

Найважливішу роль відігравала концентрація влади в руках очільника держави та безапеляційна легітимація її за допомогою панівної релігії. Влада була, або намагалась бути абсолютною. Тому єдиновірною комунікацією, як з підвладними народами так і з сусідніми державами була форма наказу, чи вимог обов'язкових для виконання, як «волі бога» чи волі «намісника бога».

Тобто, сутність «інституту» армії, як частини воєнізованого на той час суспільства (адже усі, навіть не рідко певні категорії рабів, мали виконувати військовий обов'язок) зводилася не тільки до завоювань та захисту цих завоювань, а й для виконання певних трудових повинностей. Професійні військові були прошарком малочисельнім і спадковим. До того ж того ж тогочасна армія була всього лише багатофункціональнім, а не суто диференційованим, та відносно слухнянім інструментом в руках свого правителя.

Військові здійснювали легітимній примус та насильство без особливої різниці як назовні ведучи війни проти сусідів так і всередині країни збираючи податки, залякуючи чи примушуючи до повинностей власне населення.

Резюмуючи, можна сказати, що солдати таких армій були виключно безликими виконавцями волі свого правителя і керувалися виключно наказами не беручи під сумнів їх правомірність чи будь які морально-етичні норми. До того ж велика кількість залежних селян, рабів та просто найманців у військах стародавніх правителів свідчать про те, що патріотизм не грав жодної ролі.

Від так військові лідери того часу були виключно «продуктом» створеним суворими реаліями розвитку деспотій. Це були здебільшого представники панівних верств населення, які успадкували, або тим чи іншим чином отримували владу, легітимність якої спиралася на релігійні переконання і армію. Такі військові лідери в силу свого статусу просто не мали сенсу розвивати лідерські якості, які зараз ми б класифікували як необхідні лідеру моральні чесноти і були в сучасному розумінні досить «токсичними» і вузько розвинутими, що беззаперечно диктувалося часом.

Військові лідери архаїчних царств, де армія виступала виключно інструментом граничного насильства, та не була значущим «соціальним ліфтом», військовими лідерами були формально, в силу статусу та походження. Їх вплив був обумовленій владними повноваженнями, а військове лідерство в основному зводилося виключно до суб'єктивних одноосібних наказів підлеглим, які були слухняними інструментами у реалізації як тотального так і перманентного насильства.

З вищенаведеного ми можемо зробити висновок, що функція насильства в Східних деспотіях була первинною, причому як з зовні держави так і всередині неї, про «оборони від насильства» як головній обов'язок у площині «захист держави» мова заходила виключно ситуативно у розрізі захисту особистих інтересів лідера-правителя.

Про військове лідерство, більш ґрунтовно, ми можемо дискутувати розглядаючи армії стародавніх Греції та Риму. В період їх існування збройні сили не були виключно інструментом для тотального насильства, а вже базувалися на певних цінностях. Тобто виникає і сформується поняття громадянина та громадянства, як несучої конструкції держави, а від так виникають і набувають надважливої ролі ідеї патріотизму, іншими словами «вірності батьківщині та жертовності в ім'я неї».

Тобто навіть поверхневий аналіз історичних періодів свідчить про те, що спроби досліджувати історію військового лідерства через призму змін ролі армії у різні історичні єпохи є досить перспективним, так як дає можливість зрозуміти, як під впливом різноманітних факторів та викликів часу формувалися і змінювалися лідерські якості та чесноти, та яким чином трансформуючись армія, як своєрідна школа військового лідерства впливала на це.

Поліщук Володимир,
Військова академія (м.Одеса)
Бондаренко Ірина,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА

В сучасних умовах війни Збройні Сили України, як ніколи потребують висококваліфіковані офіцерські кадри, військове лідерство є одним з ключових компонентів забезпечення як успішної підготовки майбутніх офіцерів, так і ведення бойових дій силами оборони України. Адже військове лідерство впливає як на на цінності, традиції, вмотивованість, професійність, дисципліну та взаємодію у військових підрозділах так і здатне зформувати офіцера-лідера здатного швидко адаптуватися і вести бійців за собою. Тому логічно постає необхідність переосмислення та вдосконалення існуючих підходів впровадження військового лідерства в системі сучасної військової освіти.

На сьогодні правовою основою впровадження військового лідерства у військовій освіті є Конституція України, Закони України "Про національну безпеку України", "Про військовий обов'язок і військову службу", "Про освіту", "Про вищу освіту", Укази Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України", від 25 березня 2021 р. № 121 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України", від 1 лютого 2022 р. № 36 "Про першочергові заходи щодо зміцнення обороноздатності держави, підвищення привабливості військової служби у Збройних Силах України та поступового переходу до засад професійної армії", від 17 вересня 2021 р. № 473 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України, від 20 серпня 2021 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України", Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286, Стратегія розвитку військового лідерства у ЗСУ, затверджена наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 17 листопада 2023 р. № 325, Інструкція з оцінювання лідерських якостей командирів (начальників) у Збройних Силах України, затверджена наказом Головнокомандувача Збройних сил України від 19 червня 2024 р. № 262, Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України, затверджена начальником Генерального штабу Збройних Сил України 22 січня 2024 р.

Виходячи з вищеперерахованих документів провадження військового лідерства у вищий військових навчальних закладах включаючи Військову академію (м. Одеса), та реальних відгуків та статистики по ВВНЗ можна визначити наступні ключові напрямки змін та посилення впровадження військового лідерства виходячи із сучасних реалій:

Наразі спостерігається недостатня практична готовність випускників вищих військових навчальних закладів до виконання обов'язків за призначенням, невідповідність змісту освіти військових фахівців сучасним потребам військ;

Спостерігається недостатній рівень підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах щодо реалізації освітньо-професійних програм за тематикою військового лідерства;

Як не прикро, але слід констатувати, що методична система проведення навчальних занять у вищих військових навчальних закладах не тільки успадкувала традиції радянської школи, яка зорієнтована на формування особистості виконавця, а не лідера, а й продовжує прививати курсантам неактуальні наративи;

До сьогодні існує замалий обсяг практичних занять з методичної підготовки курсантів щодо підготовки формалізованих документів, організації та проведення занять з загально-військових дисциплін та доцільної фізичної підготовки, а не стандартизованих нормативів;

Нераціональний розподіл повсякденної діяльності курсантів (слухачів) з фокусом уваги на забезпечення особистих потреб курсантів (слухачів) щодо справедливого розподілу їх службового та особистого часу (зменшення кількості нарядів та господарських робіт);

Недостатня роль офіцерів (керівництва факультетів, начальників курсів, курсових офіцерів) та сержантського складу (лідерів підрозділів) у формуванні свідомості підлеглих щодо культури взаємовідносин та внутрішньої комунікації між командирами і підлеглими;

Недостатній рівень усвідомлення ролі і завдань, покладених на офіцерів та сержантів, щодо формування належного мікроклімату та довіри в підрозділах (навчальних групах), поєднуючи "знання та досвід", де сержанти є внутрішнім рушієм підрозділу (навчальної групи), який мотивує підлеглих на якісне виконання завдань;

Недостатній рівень розподілу прав, повноважень та відповідальності між офіцерським складом та сержантським складом на факультетах щодо забезпечення виконання завдань освітнього процесу, здійснення підготовки (тренування) особового складу, організації всебічного забезпечення особового складу (піклування про особовий склад), а також забезпечення повсякденної діяльності;

З боку курсантів (слухачів) спостерігається наявність стереотипів щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, низький рівень гендерної компетентності особового складу. Щодо мотивації зростання лідерів серед курсантів то майбутні офіцери акцентують увагу на низький рівень впровадження в ВВНЗ нового стилю керівництва і управління між керівниками і підлеглими, змін у ментальності (способу мислення) військовослужбовців відповідно до європейських морально-етичних принципів. Також згадується недостатній рівень розуміння з боку офіцерського складу щодо правильного формування в курсантів (слухачів) "духу воїна", виховання в особового складу патріотизму, братерства та взаємоповаги, сприяння розвитку особистісних та колективних моральних якостей особового складу з метою підтримання його психологічної стійкості.

Тобто, виходячи з вищенаведенного усі військовослужбовці ВВНЗ повинні неухильно дотримуватися цінностей військового лідерства та військового Етосу, в свою чергу командири (начальники) усіх рівнів зобов'язані наполегливо працювати над розвитком цінностей військових лідерів ЗС України в курсантів (слухачів) шляхом власного прикладу, постійною організаторською роботою у підпорядкованих підрозділах, індивідуальним підходом до розвитку честі та гідності підлеглих. Науково-педагогічні працівники під час проведення занять зобов'язані постійно демонструвати зазначені цінності, звертати увагу під час проведення занять на необхідність їх постійного розвитку курсантами (слухачами), а також показувати важливість їх дотримання при виконанні бойових та повсякденних завдань.

Саєнко Ірина,
кандидат політичних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)
Ничвид Семен,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

СТАНОВЛЕННЯ ЛІДЕРСТВА ОФІЦЕРА НА ПРИКЛАДАХ ГЕРОЇЗМУ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Складовими чинниками формування національно-патріотичної свідомості майбутніх офіцерів є підвищення їхньої мотивації до патріотичних вчинків і дій на благо народу й держави. «Підвищення серед військовослужбовців та працівників Збройних Сил України рівня знань про видатних військових, які визначали хід воєнної історії України на різних етапах українського державотворення, героїв російсько-української війни та інших визначних військовослужбовців» є одним з головних завдань у Концепції військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України [7].

Бої за аеропорт «Антонов» у Гостомелі тривали з 24 до 27 лютого 2022 року. Національна Гвардія України знищила нападників і пошкодила злітно-посадкову смугу, Російські наземні сили, не могли користуватися нею для приймання літаків. Розпочалась Битва за Гостомель. Сили оборони України звільнили аеропорт 2 квітня 2022 року [1].

Беззаперечним успіхом України у 2022, 2023 роках стало усунення домінування Чорноморського флоту РФ на морі. 13 квітня ВМС ЗСУ вразили ракетами Р-360 «Нептун» ракетний крейсер «Москва». 14 квітня флагман ЧФ РФ затонув. Ці операції дали змогу нашим Силам оборони планувати відновлення контролю над островом Зміїним. Завдяки вдалим атакам наші спеціальні підрозділи пошкодили підводний човен «Ростов-на-Дону» та інші морські цілі. 31 січня 2024 року воїни підрозділу Group 13 ГУР Міноборони знищили з допомогою морських дронів ракетний бойовий корабель «Іванівець» [8].

Взірцями мужності та доблесті є конкретні особи, що відзначені найвищою нагородою нашої держави — звання «Герой України». За час повномасштабного вторгнення противника в Україну воїни, які були удостоєні найвищої нагороди держави, стали легендами нашого часу. Зокрема, майор Пільщиков (позивний «Джус») — пілот винищувача МІГ-29 у складі 40-ї бригади тактичної авіації. Він став одним з легендарних на увесь світ пілотів «Привидів Києва». Лідерські якості Джуса допомогли йому виконувати задачі, які часто не притаманні пілотам, — саме він організовував наземну оборону аеродрому. Його називали голосом української авіації, бо був одним з тих, хто лобіював важливість надання Україні сучасного озброєння. Західним партнерам було важливо бачити, кому саме вони дають літаки. Харизматичні і професійні українські льотчики їх переконали. Американський історик та письменник Адам Макос зазначив, що прибуття літаків F-16 в Україну — це заслуга зокрема й Джуса, адже він був відомий не тільки в Україні [5].

Першим танкістом, удостоєним ордена «Золота Зірка», став Євген Межевікін (позивний «Адам»). Полковник не зважаючи на свій чин, власним прикладом організовував дії для оборони Києва. Саме йому належать слова: «Навчати військових повинні фахівці, які мають особистий бойовий досвід» [6].

Не тільки представники регулярної армії боронять територіальну цілісність нашої держави. Тому прикладом став Дмитро Фінашин (позивний «Фін»), офіцер НГУ, Герой України. Попри важкі поранення, галюцинації, втрату крові Фін повернувся та продовжує виконувати бойові завдання [9].

Прикладом відданості службовців правоохоронних органів своїй державі став полковник поліції Михайло Куратченко, Герой України посмертно. Очолюючи

ГУ Національної Поліції України в Черкаський області, не цурався роботи на лінії зіткнення, очолював зведений загін поліцейських, що виконували завдання на Херсонщині [4].

Прикладом мужності та доблесті бойового офіцера став офіцер-розвідник, полковник Олег Бабій (Герой України посмертно). Своє останнє завдання він виконав у 600-кілометровій глибині на території противника, ціною власного життя прикрив групу, яка під його керівництвом знешкодила 3 стратегічні бомбардувальники ТУ-22м3 [3].

Виступаючи з нагоди Дня захисників і захисниць України 1 жовтня 2024 року, Президент України Володимир Зеленський зазначив: «Захищати Україну. Два слова, що об'єднали мільйони людей. Нашу країну і наш народ. Це наша арта, наші боги війни, ті, хто б'є влучно. Наші Повітряні сили, які, захищаючи країну, завжди на висоті. Це наша ППО, що робить усе, аби наше небо було чистим. Наші танкісти, які в латних рукавицях загартовують міць. Наша піхота, яка робить надважку роботу, вигризаючи кожен рубіж. Наші розвідники. Хто бачить усе, знає все і зриває плани окупантів. Наші Військово-Морські сили, наші десантники та спецпризначенці, нацгвардійці, прикордонники, Служба безпеки України, ТрО, всі наші Сили безпеки й оборони» [2]. Важко переоцінити внесок цих сміливців у відновлення національної гідності і державності. В українському серці живе незгасимий вогонь гордості за своїх воїнів — справжніх героїв, які не побоюються стояти на захисті рідної землі, навіть ціною власного життя. Кожен з них стає неоціненною ланкою в ланцюзі незламного духу нації, виявляючи неймовірну мужність, відданість та жертовність. І натомість справжній непереможний дух військовослужбовців ЗСУ, що стало безцінним прикладом у вихованні майбутніх командирів-лідерів.

Список використаних джерел:

1. By Julia Hollingsworth, Joshua Berlinger, Sana Noor Haq, John Sinnott, Adrienne Vogt, Veronica Rocha and Emma Tucker (2 квітня 2022). Russian forces have withdrawn from Antonov Airport, outside of Kyiv, satellite images confirm. *CNN* (англ.).
2. Виступ Президента з нагоди Дня захисників і захисниць України (1 жовтня 2024). URL: https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-z-nagodi-dnya-zahisnikiv-i-zahisnic-ukrayi-93597
3. ГУР МО України. Галерея героїв. Бабій Олег Іванович Герой України. URL: https://gur.gov.ua/content/babii-oleh-ivanovych.html
4. Департамент комунікації МВС України. Полковнику поліції Михайлу Куратченку присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» посмертно. URL: https://mvs.gov.ua/news/polkovniku-policiyi-mixailu-kuratcenku-prisvojeno-zvannia-geroi-ukrayini-z-udostojenniam-ordena-zolota-zirka-posmertno
5. Жабська Є. Легендарний пілот Джус отримав звання Героя України посмертно (1 жовтня 2024). URL: https://glavcom.ua/country/society/lehendarnij-pilot-dzhus-otrimav-zvannja-heroja-ukrajini-posmertno-1023428.html
6. Жадан С. Герой України Євген (Адам) Межевікін: «Танки і далі залишаться технікою, яка може вирішити результат бою» (2 листопада 2024). URL: https://lb.ua/society/2024/11/02/642878_geroy_ukraini_ievgen_adam.html
7. Концепція військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України. Наказ Міністерства оборони України від 14 серпня 2024 року № 554. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text
8. Російсько-українська війна: 10 років боротьби за волю і незалежність. *Матеріали Українського інституту національної пам'яті.* 14.02.2024. URL: https://shsrada.gov.ua/news/1707919554/
9. Укрінформ Інтерв'ю. Дмитро Фінашин («Фін»), офіцер НГУ, Герой України. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3937225-dmitro-finasin-fin-oficer-ngu-geroj-ukraini.html.

Сокур Наталя,
кандидат політичних наук, доцент,
Військова академія (м.Одеса)
Гнєзділова Світлана,
кандидат наук з державного управління,
Національний університет «Одеська морська академія»

МЕХАНІЗМИ ПРОСУВАННЯ ПО СЛУЖБІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Військова служба це почесний обов'язок кожного громадянина і громадянки нашої держави, а тим більше для тих хто пов'язує своє життя з цією службою.

Як і для державної служби, військова служба має правову основу військового обов'язку і військової служби, а саме це основний закон Конституція України, Закони України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про оборону України» щодо удосконалення процедур управління оборонними ресурсами», «Про Збройні Сили України», «Про основи національного спротиву», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», інші закони України, а також прийняті відповідно до них укази Президента України та інші нормативно-правові акти щодо забезпечення обороноздатності держави, виконання військового обов'язку, проходження військової служби, служби у військовому резерві та статусу військовослужбовців, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Крім цього, у жовтні 2023 року було затверджено Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року», який сприятиме розвитку військової кадрової політики та управління персоналом на військовій службі. Саме ці законодавчі та нормативні акти акти сприяють поняттю механізмів військової служби в державі. З метою мотивування до військової служби діє поняття військова посада, яка стосується відповідно самої військової служби, так і просування по цій службі чи кар'єрного зростання. Для сприйняття поняття «просування по службі», в першу чергу необхідно ознайомитись із значеннями термінів «просування» та «кар'єра». Отже, просуватися по службовій сходинці — це підвищення службового, громадського і т.п. положення, у т.ч. у військовій сфері.

Стосовно Збройних Сил України, цей термін використовується у контексті «військовослужбовці Збройних Сил України призначаються на посади, передбачені штатами (штатними розписами) військових частин. Призначення військовослужбовців на посади і переміщення по службі здійснюються з урахуванням результатів оцінювання на підставі Резерву кандидатів для просування по службі» [3]. Присвоєння та позбавлення військових звань, пониження та поновлення у військовому званні військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, переатестація осіб, які мають спеціальні звання або класні чини, присвоєння військових звань здійснюється у порядку, визначеному статутами Збройних Сил України, положеннями про проходження військової служби, положеннями про проходження громадянами України служби у військовому резерві [3].

Можна зазначити, що визначення слова «просування» насамперед полягає в процедурі, яка складається з двох етапів: перший етап – є кілька кандидатів і, в першу чергу, необхідно надати перевагу більш професійноному, обізнаному та авторитетному спеціалісту, другий етап – якщо кандидат вже обраний і має можливість перейти на більш високу посаду, необхідно бути впевненими у його професійній здібності на цій посаді.

Вислів «кар'єра» має французьке походження. В даний час, кожна особа має право успішного просування в будь якій сфері суспільної, військової, службової, наукової та практичної діяльності. Якщо спеціаліст має за мету зробити кар'єру, то це шлях до успіху,

статусу, положенню у суспільстві та підвищення матеріального становища. Саме останнє і робить повштох спеціаліста, рухатися кар'єрними сходами. При цьому у сучачному світі, дещо розмиваються вікові обмеження, якщо людина хоче зробити кар'єру. Тобто, ще раз можна наголосити, що смислове значення слова «кар'єра чи кар'єрний зріст» визначається як успішне просування, по службі, а також досягнення певної вигоди та особистого добробуту (наприклад, підвищення матеріального характеру, соціального статусу).

Стосовно того, що вкладається у поняття «просування по службі», «кар'єра чи кар'єрний зріст» можна зазначити, що кар'єра чи кар'єрний зріст – це механізми, які послідовно здійснюються при проведенні відповідних процедур з метою просування по службі і в результаті яких може бути досягнута мета щодо підвищення власної професійної кваліфікації, особистого благополуччя, придбання певних вигод та інш.

Просування по службі (кар'єра) як суспільне явище є об'єктом вивчення багатьох наук, таких як психологія, соціологія, військові науки, менеджмент, юриспруденція та ін. Саме тому для встановлення теоретико-правових положень, які розкривають зміст поняття просування по службі (кар'єри) здійснюються дослідження у різних галузях знань.

Українські вчені стверджують, що вивчення процесу просування по службі військовослужбовців у незалежній Україні, все більше привертає уваги дослідників. Для кожного офіцера військова кар`єра та просування по службі – це шлях, який обирається свідомо та реалізується шляхом просування на різних посадах. Бажання рухатись вперед – це показник того, що військовій спеціаліст відданий до своєї професії (яку він свідомо обрав). Крім цього це особисте бажання вчитися і навчитися, підвищити свій професійний рівень з метою в подальшому досягти успіху та для набуття досвіду в сфері своєї діяльності.

Щодо кар`єри на військовій службі, то вона відображає низку поетапних змін службового положення, яке пов`язанно із просуванням по службові у ЗС України. Саме тому, ті хто пов'язує своє життя з військовою службою повинні мати особистий інтерес і зацікавленість у цьому з метою у майбутньому зробити вїйськово-службову кар`єру [1].

У сучасних умовах від дій військових професіоналів, корті свідомо зробили свій вибір, залежить життя людей, підлеглих та незалежності нашої держави. Сьогодні на військову службу повинні приходити ті, хто хоче забезпечити себе новими знаннями, інноваціями у роботі, підвищенням своєї кваліфікації.

Таким чином, військова кар'єра має на меті, послідовну зміну військових посад за допомогою військової кадрової політики, від початку військової служби до її закінчення, за допомогою механізмів просування по службі, в результаті яких буде забезпечена інтеграція України до Європейського Союзу, умови вступу до НАТО. Просування по службі здійснюється на конкурсній основі і характеризується тим що, перевагами в цьому повинні буди військові які мають лідерські здібності, бажання набути необхідний досвід та мають досвід участі у бойових діях. Механізмами переміщення військовослужбовця на вищу військову посаду, повинно здійснюватись з урахуванням стандартів держав - членів НАТО та досвіду, отриманого насамперед під час бойових дій. А ціллю і мотивацією військовослужбовця мають стати завдання ЗС України.

Список використаних джерел:

1. Автушенко І. Кар`єрне зростання військовослужбовців Збройних Сил України: Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 20, том 1. 2018. URL: https://dspu.edu.ua/sites/hsci/wp-content/uploads/2019/02/3-3.pdf.

2. Малиновський В. Публічна служба в Україні: підручник. Київ: Кондор. 2018. 312 с.

3. Про затвердження Змін до Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 19.03.2022. № 91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0455-22#Text.

Тарасенко Оксана,
Військова академія (м. Одеса)
Розмазнін Олександр,
кандидат психологічних наук,
Військова академія (м. Одеса)
Делятицький Андрій,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ СКЛАДОВІ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРА

Для професійної діяльності чинним є закони і норми загальнолюдської моралі, проте праця як особлива форма взаємозв'язків між людьми регламентується певними моральними вимогами, які повинні впорядковувати відносини між суб'єктами трудової діяльності тієї чи іншої ділянки життя суспільства. Можна вказати ряд людських якостей, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків, які водночас являють собою загальнолюдські моральні чесноти. "Моральні якості професіонала: активність (внутрішня змобілізованість, вміння творити нове, психологічна налаштованість на кінцеву мету трудової діяльності й успіх); віра (впевненість у своїх здібностях і спроможності виконувати дану роботу); зацікавленість (показує, наскільки професійна діяльність пов'язана з потребами людини; дозволяє їй розкрити свої інтелектуальні здібності і творчі можливості); зосередженість (здатність концентруватися на певному виді діяльності або окремій трудовій операції); компетентність (достатній для виконання професійних обов'язків рівень кваліфікації, знань, умінь, навичок); самодисципліна (вміння послідовно, систематично і відповідально виконувати свої професійні обов'язки); терпіння (така організація власної трудової діяльності, за якої не гонитва за швидким результатом, а розуміння кінцевої мети і поетапності шляху обумовлюють і мотивують зусилля)".

Про історію походження пофесійної етики читаємо у В. Бралатана: "Витоки професійної етики простежуються ще в рабовласницькому суспільстві. Аристотель вважав її особливою галуззю етичного знання". Припускають також, що давньогрецький лікар, "батько" медицини Гіппократ розробив вперше в історії професійний кодекс у формі клятви лікаря як вихідний пункт розвитку професійної етики. Пізніше теоретичною проблематикою професійної етики опікувалися І. Бентман, Ш. Монтеск'є, О. Конт, Е. Дюркгейм. В Україні приділяли значну увагу вивченню професійної етики: Н. Паніна, Л. Штома, С. Жуков, А. Музиченко та ін.

Завдання професійної етики щодо свого об'єкта — морально-професійних стосунків на прикладному рівні полягає у сприянні й втіленні гуманістичних імперативів у специфічні умови професійної діяльності, встановленні меж бажаного, дозволеного і неприпустимого, обґрунтуванні морально-професійного ідеалу та певного зразку, еталону, взірця поведінки, нормативного ідеалу в конкретній сфері професійної діяльності. В. Воронкова так визначає принципи етики державної служби: "Принцип домінантності Конституції України; принцип пріоритетності прав і свобод людини і громадянина; принцип розподілу влади; принцип рівного доступу до державного і муніципального управління та служби; принцип професіоналізму і компетентності; принцип відповідальності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування; принцип позапартійності і позаконфесійності державної і муніципальної служби; принцип гуманізму; принцип коректності; принцип субординації; принцип наслідування своїм традиціям. Для керівника — дотримання управлінської етики є одним із головних критеріїв оцінки професіоналізму".

У Законі України "Про військовий обов'язок і військову службу", зокрема у статті 2. Військова служба і виконання військового обов'язку в запасі: "Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України (за винятком випадків, визначених законом),

іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. Час проходження військової служби зараховується громадянам України до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби".

Сьогодні на належному рівні описує правила формування культури взаємовідносин між сержантами, солдатами та офіцерами й регулює професійні норми військовослужбовця Етос "Сержантського та старшинтського складу Збройних Сил України". Так, основними морально-етичними цінностями професійної діяльності військовослужбовців є:

1. Обов'язок — моральне почуття, яке передбачає служіння українському народові, дотримання зобов'язань, визначених Військовою Присягою, Кодексом сержанта, законами України та військовими статутами.

2. Вірність — тісно пов'язана з обов'язком і передбачає відданість українському народові, Україні, Збройним Силам України, сержантському корпусу, своєму підпорядкованому особовому складу та командирам. Вірність базується на довірі. Лідери усіх рівнів повинні забезпечити справедливе відношення до своїх підлеглих, їх належне оцінювання, духовний, моральний, професійний та фізичний розвиток, надавати їм можливості для кар'єрного зростання на сержантських посадах.

3. Повага — вияв шанобливого ставлення до інших на основі визнання їх заслуг чи позитивних якостей є дуже важливим почуттям та ставленням, яке сприяє формуванню довіри.

4. Самовіддана служба — важливий морально-етичний ціннісний орієнтир для сержанта.

5. Честь — внутрішні моральні якості сержанта, якими він керується у своїх вчинках та професійній діяльності та визнання цих моральних якостей з боку оточуючих.

6. Цілісність — внутрішня єдність, пов'язаність усіх частин в єдине ціле.

7. Мужність — це моральна здатність, яка об'єднує хоробрість, волю, рішучість, витримку, вона дозволяє долати страх, моральні та фізичні страждання.

Зазначені Цінності сержантського складу втілені у девізі сержанта Збройних Сил України: "Честь. Відданість. Відповідальність. Професіоналізм". Сержанти-лідери є втіленням Етосу сержантського складу, вони постійно відтворюють його у своїй професійній діяльності та морально-етичних вчинках.

Військова присяга також визначає складові етики військовослужбовця: "… вступаю на військову службу і урочисто присягаю Українському народові завжди бути йому вірним і відданим, обороняти Україну, захищати її суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, сумлінно і чесно виконувати військовий обов'язок, накази командирів, неухильно додержуватися Конституції України та законів України, зберігати державну таємницю. Присягаю виконувати свої обов'язки в інтересах співвітчизників. Присягаю ніколи не зрадити Українському народові!".

Так, етика державного службовця, й безпосередньо, етика військовослужбовця, спрямовані на планомірне використання трудового потенціалу для забезпечення соціального і морального прогресу, а її складові є основою лідерства.

Список використаних джерел:

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2233-XII // відом. Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12.

2. Військовий етос "Сержантського та старшинського складу Збройних Сил України." URL: https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/2.

Теліцина Надія,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Краснопольська Світлана,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЛЮДИНИ ЯК ЛІДЕРА

Актуальність проблеми дослідження зумовлена тим, що ефективність функціонування групи залежить від того, наскільки лідер реалізує свої функції, оскільки це феномен групової діяльності. У зв'язку з цим актуальним стає вивчення психологічних чинників, які підвищують ефективність лідерства. Ключову роль ця проблема набула при дослідженні управлінських функцій та підвищенні їхньої результативності.

В умовах колективної діяльності виникає необхідність висунення людини, яка може взяти на себе роль лідера та організувати роботу групи для досягнення мети. Тому феномен лідерства виникає лише в умовах групи та колективу, оскільки він передбачає взаємодію в системі «людина-група».

Вивчення лідерства як соціально-психологічного явища розпочалося на початку XX століття. Ряд учених-психологів зробили значний внесок у дослідження цього явища. Так почали формуватися концепції походження лідерства: **«теорія рис»** — значний внесок у розвиток цієї теорії зробили американські вчені К. Берд і Р. Стогділл, які намагалися визначити набір якостей, необхідних лідеру; **«ситуаційна теорія»** — своїм розвитком завдячує біхевіористичному напряму; **«синтетична теорія»** — стала своєрідним компромісом попередніх теорій. Серед представників цієї теорії можна виокремити Б. Басса та Ф. Фідлера.

На сьогодні широкого поширення набув компетентнісний підхід до проблеми лідерства. Компетентнісний підхід до аналізу лідерства є одним із найпоширеніших. При цьому одну з ключових позицій у системі компетенцій займає саме соціальний інтелект. Оскільки лідерство базується на взаємовідносинах, тобто на тому, як людина будує стосунки з іншими людьми та впливає на них для досягнення спільної мети. Недостатньо просто бути лідером, важливо, щоб лідер був ефективним, умів мотивувати своїх послідовників і мав розвинений соціальний інтелект, який він повинен постійно вдосконалювати. У зв'язку з цим науковий інтерес становить психологія формування людини як лідера.

Об'єктом дослідження є особистість лідера та феномен лідерства.

Предметом дослідження є психологія формування людини як лідера.

Метою дослідження є вивчення психології формування людини як лідера.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати підходи до проблеми особистості лідера та феномена лідерства.
2. Провести теоретичний аналіз досліджень з проблеми психології формування особистості лідера.
3. Емпіричним шляхом вивчити сформованість лідерських якостей.
4. Представити результати дослідження психології формування особистості лідера.

Гіпотезею дослідження є психологія формування людини як лідера пов'язана з розвитком емоційного та соціального інтелекту, комунікативних навичок.

Методи дослідження:

1. Теоретичні методи: аналіз, узагальнення, класифікація.
2. Емпіричні методи: психодіагностичний метод.
3. Методи статистичної обробки даних (критерій U-Манна-Уїтні, критерій H-Крускалла-Уолліса, кореляційний аналіз за Ч.Спірменом). Для розрахунків використовується стандартний статистичний пакет програм SPSS версія 23.0.

Психодіагностичні методики:

1. Методика діагностики лідерських здібностей (Є. Крушельницький).

2. Методика вивчення лідерського стилю Р. Бейлза — К. Шнейєра (модифікація Т. В. Бендас).

3. Методика визначення лідерських якостей «Я — лідер».

4. Методика «Комунікативні та організаторські схильності».

5. Методика «Соціальний інтелект» Дж. Гілфорда.

Наукова новизна дослідження: систематизовано наукові відомості з проблеми психології формування людини як лідера, виявленя якостей ефективного лідера.

Теоретична значущість: результати дослідження розширюють наукові уявлення про феномен лідерства і психології лідера, якості ефективного лідера.

Практична значущість: результати дослідження можуть застосовуватися в тренінговій роботі з розвитку лідерських якостей, а також в організаційному консультуванні для підвищення ефективності лідерства.

Харлан Гліб,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Гібало Олег,
Науковий керівник
Військова академія (м. Одеса)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВОЇ РОЗВІДКИ

Формування професійної самосвідомості, зміцнення бойового духу та підвищення ефективності служби курсантів військової розвідки є надзвичайно важливими аспектами підготовки сучасних військових фахівців. В умовах динамічних змін у світовій безпековій ситуації і в Україні в цілому, високого рівня загроз і нестабільності, військові розвідники відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки. Від їхньої професійної підготовки, морально-психологічного стану та здатності діяти ефективно залежить успішне виконання бойових завдань. Тема є актуальною з огляду на необхідність формування цілісної системи підготовки, яка поєднує професійні навички з розвитком психологічної стійкості та самосвідомості. Метою є визначення шляхів та методів формування професійної самосвідомості, зміцнення бойового духу і підвищення ефективності підготовки через мотивацію курсантів військової розвідки шляхом розробки й впровадження сучасних підходів до навчання, виховання та психологічної підготовки, а саме шляхом впровадження берета з кокардою і шеврона військової розвідки. Це дозволить підвищити рівень готовності курсантів до виконання службово-бойових завдань у складних і екстремальних умовах.

На даний момент військова розвідка не має берета з кокардою і шеврона, що є прогалиною у військовій символіці. Розробка та запровадження цього елемента уніформи дозволить створити особливу ідентичність курсантів-розвідників, підкреслить їхню роль у структурі Збройних Сил України і стане невід'ємним атрибутом їхньої професійної підготовки.

Відсутність власних знаків розрізнення у курсантів військової розвідки створює низку проблем, які негативно впливають на формування професійної самосвідомості, зміцнення бойового духу та підвищення ефективності служби. Знаки розрізнення у військових традиціях є не лише елементом ідентифікації, а й важливим символом, що сприяє розвитку почуття приналежності до професійної спільноти, гордості за обрану професію та усвідомлення власного внеску у виконання завдань. Їхня відсутність серед курсантів військової розвідки може породжувати почуття недооціненності, що знижує мотивацію та психологічну стійкість.

Унікальні знаки розрізнення для курсантів військової розвідки відігравали б важливу роль у створенні специфічної професійної культури. Це дозволило б чіткіше виділити розвідників серед інших військових спеціальностей, сприяти усвідомленню їхньої особливої місії та підвищити їхню соціальну значущість у рамках військових колективів. Курсант, який носить берет і шеврон, символізуючи свою приналежність до військової розвідки, сприйматиме це як підтвердження високої відповідальності та рівня довіри, що покладається на нього.

Відсутність спеціальних знаків розрізнення також впливає на згуртованість курсантів. Маючи спільний символ, військові стають більш об'єднаними, формується їхній колективний дух, який базується на спільних цінностях і традиціях. Берет з кокардою і шеврон можуть стати важливим елементом ритуалів, наприклад, вручення знаку після певних етапів підготовки, що зміцнить мотивацію і сприятиме емоційній прив'язаності до професії.

Окремо варто наголосити, що вручення берета з кокардою і шеврона має стати почесним визнанням курсанта у колі розвідників. Це має бути не просто елемент форми, а символ, який отримується лише після проходження певного випробування. Таке рішення додасть знакові розрізнення особливого статусу та вагомості.

Такий підхід має кілька важливих переваг. По-перше, це підкреслить, що берет і шеврон — це не лише формальність, а нагорода (відзнака) за досягнення і підтвердження готовності до подальшого професійного зростання. Курсантам буде чітко продемонстровано, що вони повинні не лише формально належати до військової розвідки, а й відповідати високим вимогам, що пред'являються до цієї спеціальності.

Залік може складатися з кількох основних блоків, які оцінюватимуть різні аспекти підготовки курсантів:

- теоретичний блок передбачатиме знання історії військової розвідки, специфіки цієї служби, основ тактики, стратегічного мислення та принципів роботи в екстремальних умовах;
- практичний блок включатиме виконання завдань, що моделюють реальні ситуації, з якими можуть стикатися розвідники під час виконання бойових завдань, зокрема маскування, ведення спостереження, управління інформацією, різні способи розвідки;
- психологічний блок, оскільки військова розвідка вимагає не тільки фізичної витривалості, а й емоційної стійкості. Блок буде включати оцінку здатності курсантів до прийняття рішень у критичних ситуаціях, уміння працювати під тиском, взаємодіяти з командою та зберігати спокій у стресових умовах, стежку розвідника і марш.

Після успішного складання заліку берет і шеврон урочисто вручатиметься курсанту в присутності його товаришів та командирів. Це створить атмосферу значущості події, зміцнить бойовий дух і додасть особливого статусу носінню знаків розрізнення.

Запровадження унікальних знаків розрізнення для курсантів військової розвідки, зокрема берета з кокардою та шевронів, а також створення системи їхнього вручення як почесного визнання у колі розвідників, є важливим і необхідним кроком. Це рішення не лише сприятиме зміцненню бойового духу та згуртованості колективу, але й стане потужним стимулом для курсантів у процесі навчання.

Берет з кокардою і шеврон набуде статусу символу професійної належності, який курсант заслужить наполегливою працею, дисципліною та відданістю справі. Урочистий характер вручення цього знаку сприятиме формуванню почуття гордості за професію, мотивуватиме до подальшого вдосконалення та посилить відчуття відповідальності перед колективом і Батьківщиною.

Таким чином, цей підхід дозволить підвищити рівень підготовки курсантів, створити унікальну ідентичність військової розвідки та закласти міцний фундамент для формування високопрофесійного кадрового складу, здатного ефективно виконувати службово-бойові завдання у складних умовах сучасних викликів.

Крім цього, зазначені пропозиції доцільно розглянути для впровадження у всіх підрозділах військової розвідки ЗСУ, оскільки вони сприятимуть підвищенню ефективності підготовки особового складу, зміцненню мотивації та формуванню єдиних стандартів професійної ідентичності.

Секція 4
«Роль та місце психології у сучасних збройних силах»

Tupko Nikita,
cadet,
Military Academy (Odesa)
Horostovatova Yuliia,
scientific supervisor
Military Academy (Odesa)

MORAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT IN THE MILITARY CONTEXT: FACING THE CHALLENGES, INTRODUCING THE SOLUTIONS

Moral and psychological support for military personnel during combat operations plays a key role in maintenance of their motivation and effectiveness. It facilitates development of resilience to stress, maintenance of composure in extreme conditions, and preservation of mental equilibrium within a military unit.

Military personnel are frequently confronted with numerous psychological challenges, encompassing disconnection from civilian life, incessant stress, trepidation regarding death, the loss of comrades-in-arms, and emotional exhaustion. These factors can trigger decline in morale, induce depression and even lead to combat fatigue or post-traumatic stress disorder (PTSD). Absence of appropriate support for these issues can engender a detrimental consequences for the effectiveness of military operations and even result in the deterioration of combat capability of the entire unit. Military psychologists perform a pivotal function in maintaining the moral and psychological well-being of military personnel.

Present study investigates the relationship between extended periods of engagement in combat conditions and the subsequent psychological outcomes for individuals. The analysis of relevant literature reveals that such circumstances can cause professional burnout, diminished motivation and even desertion. A constructive is the introduction of a system of rotations, provision of short-term rest, and facilitation of psychological support following combat operations. The practice of conducting psychological relief sessions and rehabilitation programmes proved to significantly reduce the risk of emotional exhaustion and to improve the general condition of servicemen.

Absence of sufficient support from commanders and military leadership with regard to the psychological well-being of personnel has been identified as a key issue. It is essential to implemt the following two measures with immediate effect:

- firstly, psychological training for commanders is to be made obligatory,
- secondly, efforts should be made to establish a culture of support within the military.

Another set of challenges embrace the issues faced by military personnel when adapting to life in civilian society following their discharge from the armed forces. The implementation of comprehensive rehabilitation programmes, provision of psychological support, and facilitation of professional retraining and social adaptation are identified as key strategies to enhance the well-being of individuals affected by these circumstances.

Present paper is also meant to mark the ways of impact of information and psychological warfare may upon the morale of military personnel. The development of information hygiene programmes, in conjunction with training in the recognition of fake news and the countering of propaganda, is imperative in order to combat the dissemination of false information.

The issue can be summarised as follows: there is a lack of professional military psychologists, whilst the number of existing specialists is excessive. The training programme for military psychologists is to be expanded, with the involvement of volunteers and civilian specialists in working with the military.

The phenomenon of social ties being lost due to prolonged absence from civilian life, together with inability to maintain contact with relatives, turns out to be an outstanding issue. Running support programmes for military families, facilitation of regular communication with loved ones, and the organisation of psychological support groups can be proposed as a potential solution.

This sets out to explore methods of moral and psychological support for military personnel. One of the key methods is cognitive behavioural therapy (CBT). It is implemented in the treatment of military personnel grappling with stress-related disorders, depression and anxiety. The therapeutic modality of CBT has been demonstrated the facilitation the modification of detrimental thought patterns, the inculcation of adaptive responses to challenging circumstances, and the enhancement of resilience to emotional distress. The methodology employed is group therapy and psychological support in a team setting. This approach facilitates sharing of experiences, discussion of difficulties, and establishment of support networks among colleagues. This interaction fosters a sense of cohesion within units, strengthens interpersonal bonds, and cultivates a sense of collective responsibility. Another methodology involving relaxation techniques and breathing exercises proved to be an effective means of reducing stress and restoring psychological balance in military personnel. The implementation of conscious breathing, meditation, and progressive muscle relaxation practices appeared to be effective in reducing anxiety, stabilising emotional states, and enhancing concentration during combat missions. The methodology put into effect is psychological preparation for combat operations through the simulation of stressful situations. Soldiers undergo specialised training to simulate combat conditions and psychological stress. This training is designed to reduce fear, increase readiness for extreme situations, and develop automatic responses to danger.

The consequences of inadequate moral and psychological support are manifold. One salient example is the Vietnam War, where a significant number of US troops were afflicted with post-traumatic stress disorder (PTSD). The psychological state of soldiers was not addressed correspondingly, there was a lack effective rehabilitation programmes, and the stress of combat conditions lead to high rates of desertion, suicide and difficulties with social adaptation after returning.

In the context of the ongoing Russo-Ukrainian war, there were documented the cases of professional burnout, loss of morale and challenges in readjusting to civilian life among military personnel. The introduction of comprehensive psychological rehabilitation and support for military families has the potential to mitigate these adverse consequences.

It is obvious that the psychological aspects of moral and psychological support for combat operations are of great importance for increasing the effectiveness and resilience of military personnel. A comprehensive psychological support system proved effective in aiding the reduction of negative effects of combat stress, maintaining morale, and improving the overall combat capability of units . It is therefore vital that military psychologists, commanders, servicemen and servicewomen collaborate to ensure an adequate level of psychological support, which is a key to the successful completion of combat missions.

References:

1. Дикун В., Мороз В., Стасюк В. Методологія дослідження морально-психологічного стану особового складу військ (сил): навч.-метод. посіб. Київ: 7БЦ. 2023. 383 с.

2. Сисак І. Моральна готовність бійця, страх бою, стосунки на відстані та як краще спілкуватися із військовими: інтерв'ю з військовим психологом. URL: https://www. radiosvoboda.org/a/viyskovyy-psykholoh-serhiy-berezin/32769008.html.

3. Говард Ю. Стрес і виснаження на війні: інтерв'ю з начальником Центру морально-психологічної підтримки Десантно-штурмових військ ЗСУ. URL: https://vechirniy. kyiv.ua/news/82290/

Бикова Світлана,
кандидат психологічних наук, доцент,
Одеська державна академія будівництва та архітектури

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УСПІШНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: БАЛАНС МІЖ ДОСЯГНЕННЯМ І ЗАДОВОЛЕНІСТЮ РЕЗУЛЬТАТОМ

Останніми десятиліттями у сучасному світі поняття успішності особистості набуває все більшої значущості, адже суспільство висуває високі вимоги до самореалізації, продуктивності та особистісного добробуту. Традиційно успішність асоціюється з досягненнями, матеріальним благополуччям і соціальним статусом. Однак сучасні дослідження підходять до цього феномену більш комплексно, акцентуючи увагу на гармонійному поєднанні зовнішніх результатів і внутрішнього задоволення. Баланс між прагненням до досягнень і емоційною задоволеністю результатами є ключовим аспектом формування стійкої та щасливої особистості. Надмірна орієнтація на успіх без урахування внутрішніх потреб може призводити до вигоряння, хронічного стресу, залежність від зовнішнього схвалення та втрати мотивації. Водночас, усвідомлена активність, спрямована на досягнення цілей із врахуванням особистісних ресурсів і цінностей, сприяє як ефективності, так і психологічному благополуччю. Одним із ключових чинників успіху є особистість, адже її риси та типи впливають на те, як людина долає труднощі, взаємодіє з іншими та досягає своїх цілей. Успіх завжди потребує зусиль, а під час війни професійна діяльність, стає особливо складною та небезпечною. Саме труднощі загартовують характер і сприяють розвитку. Позитивне мислення та оптимізм відіграють важливу роль у професійному зростанні, оскільки формують впевненість у власних діях і допомагають сприймати невдачі як можливість навчання та вдосконалення. Людина, яка зберігає позитивний настрій, не втрачає віри в кінцевий результат, незважаючи на перешкоди. Сучасні дослідження у сфері позитивної психології підтверджують, що оптимістичне мислення не лише сприяє стресостійкістю, а й підвищує продуктивність та ефективність у професійній діяльності. Згідно з теорією резильєнтності, люди, які сприймають труднощі як можливість для розвитку, швидше адаптуються до змін і легше відновлюються після кризових ситуацій. Когнітивно-поведінкові дослідження вказують на те, що оптимістично налаштовані фахівці більш наполегливі у досягненні цілей, рідше зіштовхуються з вигорянням і мають вищий рівень задоволеності життям. Їхній підхід до проблем базується не на уникненні труднощів, а на активному пошуку рішень. Формування стійкого оптимізму, як навички, що може бути розвинена через усвідомленість, рефлексію та застосування стратегій саморегуляції. Труднощі не лише формують характер, а й слугують каталізатором розвитку, якщо людина здатна трансформувати їх у досвід зростання. Уміння бачити виклики як можливості дозволяє зберігати високу мотивацію та досягати успіху, навіть у найскладніших умовах. Не менш важливою умовою успіху є вміння ставити цілі. Чітко сформульовані цілі допомагають визначити правильний напрямок розвитку та мотивують фахівців дотримуватися означеного плану. Це сприяє ефективності та досягненню бажаних результатів у професійній діяльності. Дослідження в рамках теорії цілей підтверджують, що цілеспрямовані особистості демонструють вищий рівень продуктивності, самоконтролю та адаптивності, адже постановка цілей дозволяє їм структурувати своє життя, мінімізувати невизначеність та краще керувати ресурсами. Проте ефективність досягнення цілей значною мірою залежить від їхньої природи.

Крім того, важливо враховувати концепцію «психологічної гнучкості», яка передбачає здатність людини коригувати свої цілі відповідно до обставин, зберігаючи при цьому внутрішню мотивацію та відчуття сенсу. Фіксовані або жорстко регламентовані цілі можуть спричиняти емоційну напругу, якщо їх досягнення стає неможливим. У цьому контексті важливим є не лише прагнення до конкретних результатів, а й здатність отримувати задоволення від самого процесу руху до мети. Постановка цілей є не просто інструментом організації діяльності, а складним психологічним механізмом, що визначає якість життя,

рівень стресостійкості та внутрішньої гармонії. Баланс між амбітними завданнями та внутрішньою гнучкістю дозволяє не лише досягати високих результатів, а й отримувати глибоке задоволення від процесу самореалізації.

За дослідженнями Ю. М. Ільїної зміст поняття успіх, відмінний від змісту поняття успішність. Слово *успіх* — слов'янського походження, але конотація поняття в нашому суспільстві найчастіше несе в собі наліт або західної, або східної філософії, відповідного світовідчуття. Психологічний термін «успіх» як визначення вимагає в свідомості (в ментальній моделі) людини мати уявлення про успіх і його критерії; етимологія і семантичний вміст слова успіх означає «встигнути»; успішна людина — це людина, яка «робить щось вчасно», уміє погоджувати свої плани і домагання з реальними координатами суспільного часу, грамотно досягає своєї мети з мінімальними витратами енергії, в гармонії з життям в цілому, особистими обставинами і з самим собою [1].

Американський психолог Мартін Селигман торкає проблеми, пов'язані з успішністю, у зв'язку з питаннями духовної сфери та позиції особистості, її ресурсного потенціалу, де довготривалий справжній успіх задає траєкторію життя та його орієнтири досягнень [3].

У сучасній літературі можна знайти думку, що успішність можна розглядати як процес життєтворчої саморегуляції, метою якого є гармонізація зовнішніх і внутрішніх аспектів. Це передбачає встановлення меж взаємодії між особистими сенсами та цінностями і навколишнім світом. Основним критерієм оцінки успішності є, перш за все, рівень задоволеності життям, його змістовність і відчуття щастя [2].

Альфред Адлер вважав, що кожна людина повинна впоратися з чотирма життєвими завданнями, які стосуються: роботи, кохання, суспільства, мистецтва жити (що означає вміння гармонійно поєднувати завдання). Наукові дослідження підтверджують, що гармонійне поєднання успішності та внутрішнього благополуччя залежить від певних факторів, а саме здатність адаптуватись до змін, швидко переоцінювати пріоритети, вміння усвідомлювати свої емоції та керувати ними, відповідальність дій та цілей особистим цінностям, вміння оцінювати свої досягнення не лише за зовнішніми критеріями, а й через призму внутрішнього розвитку.

Сучасний підхід до категорії «успішність» дозволяє розглядати її як комплексну характеристику, що відображає спрямованість особистості. Це забезпечується узагальненим структурним складом, який включає мотиваційні чинники, характерні риси, ознаки самоорганізації, самоврядування, самоусвідомлення, розвиток ресурсних можливостей, а також усвідомлення і прагнення до самореалізації. Справжня успішність — це не просто досягнення цілей, а гармонійне поєднання зовнішніх і внутрішніх факторів. Баланс між кар'єрним ростом, особистісним розвитком і психологічним благополуччям є ключем до повноцінного життя. Таким чином, можна стверджувати, що в умовах сучасності проблема успішності стає все більш актуальною для всебічного вивчення особистості, її свідомої активності в досягненні результатів, які спрямовані на задоволення особистості від досягнення цілей, благополуччя, душевного спокою та добробуту.

Список використаних джерел:

1. Ільїна Ю. Науковий огляд проблематики успіху та успішності. URL: http://newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/zbirnyk-2009/11.htm

2. Матеюк О. Успішність особистості: сутність та зміст феномена. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_4_31.

3. Peterson C., Ruch W., Beerman U., Park N., Seligman M.E.P. Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction. The Journal of Positive Psychology. 2 (3). 2007. P. 149–156.

Білоножко Наталія,
Військова академія (м. Одеса)
Кобзар Марина,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

ШЛЯХИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБОВОГО СКЛАДУ: З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ВОЇНІВ

Сьогодення вимагає від військовослужбовців високого рівня стресостійкості та здатності ефективно контролювати власний емоційний стан. Загальновідомо, що вплив бойових та екстремальних ситуацій може врешті решт призвести до психоемоційного виснаження, що в подальшому негативно позначається на ефективності виконання службових завдань. Тому, на наш погляд, питання розробки та впровадження ефективних методів стабілізації емоційного стану військовослужбовців на сьогоднішній день є доволі актуальним.

Крім того, пропонуємо розглянути основні шляхи стабілізації емоційних станів військовослужбовців як основа формування їхньої психологічної стійкості та здатності ефективно виконувати щоденні завдання. Також підкреслимо ефективність методів психологічної підтримки та тренувань, які спрямовані на розвиток стресостійкості, емоційної саморегуляції, адаптивних механізмів у бойових умовах тощо.

У навчально-методичному посібнику «Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України» (2023 р.) психологічна стійкість визначається, як здатність особи підтримувати необхідний рівень психологічної готовності протягом визначеного часу у конкретних умовах обстановки та швидко відновлювати свій психоемоційний стан після екстремальних (кризових) ситуацій. Тобто, під психологічною стійкістю, ми розуміємо здатність військовослужбовця ефективно справлятися зі стресом, адаптуватися до певних змін, підтримувати високий рівень працездатності в складних або екстремальних умовах, а також зберігати емоційну рівновагу чи стабілізацію.

Зупинимося на такому понятті, як емоційна стабільність. Згідно з поглядами Г. Сельє, К. Ізарда та Р. Лазаруса, то емоційна стабілізація, це процес відновлення емоційної рівноваги, зниження рівня стресу та гармонізації психоемоційного стану особистості після переживання напружених або кризових ситуацій. Відповідно до вищезазначеного, ми доходимо висновку, що емоційна стабілізація особливо важлива для військовослужбовців і представляє собою контроль власних емоцій, соціальні комунікації, фізичні тренування тощо.

Як відомо, основними шляхами стабілізації емоційного стану є:

1. Психологічна підготовка та тренування

- Використання когнітивно-поведінкової терапії для зміни негативних переконань і розвиток конструктивного мислення.
- Тренування емоційної саморегуляції, зокрема методів усвідомленості та медитації.
- Навчання навичкам психологічної самодопомоги (автогенне тренування, контроль дихання, візуалізація позитивних образів).

2. Соціальна підтримка та згуртованість підрозділу

- Формування довірчих відносин між військовослужбовцями та командуванням.
- Підтримка ефективних комунікативних навичок та культури взаємодопомоги.
- Організація групових психологічних тренінгів та розвантажувальних заходів.

3. Фізична активність та режим дня

- Регулярні фізичні вправи для зниження рівня стресу та напруги.
- Контроль за дотриманням режиму дня та якістю сну.
- Використання технік релаксації та відновлювальних практик.

4. Професійна психологічна допомога

- Надання індивідуальних консультацій військовим психологами.
- Використання методів кризового інтерв’ювання та корекції психоемоційного стану.

- Проведення психодіагностики для виявлення схильності до стресових розладів та своєчасне надання допомоги.

Стабілізація емоційних станів особового складу набуває найбільш пріоритетного значення в ході ведення бойових дій. В цей період повне та якісне застосування відомих форм та методів стабілізації емоційного стану кожного конкретного військовослужбовця з боку фахівців-психологів може бути вкрай обмеженим та носити неповний і досить поверховий характер.

Перший крок — це спробувати помітити та зафіксувати, на які подразники може реагувати власний організм. Самосвідомість надає свободу вибирати, як особистість хоче себе почувати. Тоді з'явиться змога вдихнути це відчуття у свій організм, щоб перехід був завершеним. Це дасть змогу повернути свої почуття до бажаного емоційного стану, який задовольнить, як особистість, так і оточуючих. В цьому може допомогти другий крок — застосування військовослужбовцями власних інверсійних тригерів *(від англ. trigger)*, які в сучасній психології, в основному, розглядаються тільки як події, що викликають раптове повторне переживання психологічної травми. Сучасні дослідження стверджують, що тригери, які пов'язані з психологічними травмами, можуть відчуватися особливо інтенсивно, оскільки органи чуття людини нерозривно пов'язані з цим процесом.

В тематиці нашого повідомлення в ході даної конференції, ми вважали б за доцільне, звернути увагу на відновлення в свідомості військовослужбовців доступу до управління тригерами, які пов'язані з подіями в їх минулому житті, які не зважаючи на свою складність, свого часу були розв'язані та залишили в пам'яті позитивні спомини.

Коли ми переживаємо важливі події свого життя, мозок має тенденцію зберігати в пам'яті сенсорні стимули, що пов'язані з цими подіями. Згодом, зіткнувшись з цими сенсорними тригерами через роки, мозок може реактивувати пов'язані з ними відчуття події. Саме тому на противагу загальновизнаному значенню, ми назвали тригери — інверсійними, як такі, що перемикають події у свідомості в інвертоване положення, але без втрати суті свого функціонального призначення.

Як наслідок, якщо у військовослужбовця починає зароджуватися раптовий кризовий емоційний стан під час, наприклад, доведення до нього бойового завдання, яке пов'язане з крайньою небезпекою, увімкнення інверсійних тригерів з колишнього життя, наприклад: «Тоді як в цивільному житті, на будівництві, де мені довірили бути бригадиром зі зведення даху на великій висоті, командир доручив саме мені це небезпечне завдання, бо вірить в мене, як в одного з найбільш підготовлених військовослужбовців» або «Колись мене хотіли звільнити з роботи за статтею та притягнути до відповідальності, але я з честю виплутався з цієї кризи», спрацює на користь формування його психологічної стійкості.

Щоб виробити звичку розпізнавати свій емоційний стан та змінювати його, потрібен час. Безумовно, практика застосування інверсійних тригерів зробить особу військовослужбовця компетентною, але не ідеальною. Однак, незабаром кожен може стати володарем своїх емоцій і зможе вільно застосовувати їх, щоб підтримувати спокійну і пряму взаємодію та спілкування, як з бойовими товаришами, так і з командирами, та без зайвих негативних емоційних реакцій.

Отже, ефективна стабілізація емоційних станів військовослужбовців є ключовим фактором забезпечення їхньої психологічної стійкості та боєздатності. Комплексний підхід, що включає психологічну підготовку, соціальну підтримку, фізичну активність та професійну психологічну допомогу, дозволяє значно підвищити рівень адаптивності військових до екстремальних умов служби та зменшити ризик розвитку психоемоційних розладів.

Бужина Ірина,
доктор педагогічних наук, професор,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Віраг Анастасія,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ФІЗІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема стресостійкості є предметом глибокого наукового аналізу в контексті психології, педагогіки, соціології та фізіології, оскільки рівень здатності особистості до ефективного подолання стресових ситуацій безпосередньо впливає на її психоемоційне благополуччя, успішність діяльності та загальну життєстійкість.

Особливо цікавим є спостереження Т. Кобренюка щодо того, що вибір між стратегіями «боротьби» або «втечі» залежить від співвідношення адреналіну та норадреналіну в крові. Домінування адреналіну стимулює агресивну поведінку, тоді як підвищений рівень норадреналіну сприяє ухиленню або втечі. Його роботи значно розширили розуміння механізмів фізіологічної відповіді на стрес та їхнього впливу на поведінку [2].

М. Пустовойт запропонував поетапну модель сприйняття стресора, яка включає сенсорне сприйняття, когнітивну оцінку та фізіологічну адаптацію. Він підкреслював, що стресостійкість формується не лише через генетичні особливості, але й під впливом навчання та досвіду [3].

Н. Волянюк та Г. Ложкін зосередили свої дослідження на гормональних аспектах стресу, виділяючи два рівні гормональної відповіді. Вони визначили, що первинна реакція на стрес формується під впливом адреналіну, норадреналіну та кортизолу, які забезпечують негайну мобілізацію організму. Їхні дослідження мали значний вплив на розуміння того, як гормональна регуляція визначає специфічні особливості реакції організму на стресор, а також на формування довготривалих механізмів адаптації [1].

На констатувальному етапі дослідження проводилася первинна діагностика рівня стресостійкості студентів. Було використано п’ять методик, що дозволили оцінити різні аспекти стресостійкості. Було сформовано експериментальну та контрольну групи, кожна з яких складалася з 21 студента.

На формувальному етапі у рамках експериментальної групи реалізовувалися психологічні заходи, спрямовані на підвищення рівня стресостійкості. Основними методами формування стресостійкості стали:

- Психологічні тренінги на розвиток саморегуляції та емоційної стабільності. Зокрема, використовувалися техніки релаксації, дихальні вправи, методики візуалізації та медитації, що сприяли зниженню рівня тривожності та розвитку навичок емоційного самоконтролю.
- Семінари з формування копінг-стратегій — студенти ознайомлювалися з адаптивними способами подолання стресу, аналізували ефективність різних моделей поведінки у стресових ситуаціях.
- Інтерактивні лекції з тематики стресу та його впливу на організм, під час яких студенти поглиблювали знання про фізіологічні та психологічні аспекти стресостійкості.
- Групові дискусії та обмін досвідом — дозволяли студентам усвідомити особисті проблеми, пов’язані зі стресом, та знайти ефективні шляхи їх подолання.
- Індивідуальні консультації з психологом — спрямовані на розробку персональних стратегій підвищення стресостійкості.

На контрольному етапі повторно проводилася діагностика рівнів стресостійкості у студентів обох груп із використанням тих самих методик, що й на констатувальному етапі. Це дозволило проаналізувати ефективність запропонованих психологічних заходів.

На констатувальному етапі серед студентів експериментальної групи було виявлено: високий рівень стресостійкості — у 5% студентів, середній рівень — у 43% студентів, низький рівень — у 52% студентів.

Після впровадження формувальної програми, на контрольному етапі, спостерігалися позитивні зміни: кількість студентів із високим рівнем стресостійкості зросла до 33%, частка студентів із середнім рівнем збільшилася до 48%, кількість студентів із низьким рівнем значно зменшилася — до 19%. Кількість студентів, які демонструють низьку здатність до управління стресовими ситуаціями, зменшилася більш ніж удвічі, що свідчить про ефективність впроваджених заходів.

Для контрольної групи, яка не проходила психологічні тренінги та інші формувальні заходи, суттєвих змін у рівнях стресостійкості не зафіксовано.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити низку важливих висновків:

1. Проблема стресостійкості є актуальною для студентів ЗВО, оскільки вони перебувають у постійному контакті з факторами, що спричиняють емоційне напруження (навчальні навантаження, соціальні взаємодії, професійне самовизначення, економічна нестабільність тощо).

2. Комплексний підхід до діагностики стресостійкості, що включає оцінку емоційної стабільності, здатності до саморегуляції, копінг-стратегій та психофізіологічних особливостей, дозволяє об’єктивно визначити рівень стресостійкості та розробити ефективні стратегії її підвищення.

3. Формувальний етап дослідження довів ефективність психологічних методик, спрямованих на підвищення стресостійкості студентів. Зокрема, проведення тренінгів із розвитку саморегуляції, впровадження методик релаксації та формування адаптивних копінг-стратегій дало змогу суттєво покращити емоційну стабільність студентів та їхню здатність до ефективного управління стресом.

4. Значний вплив на стресостійкість має індивідуальний психологічний супровід, що дозволяє студентам краще розуміти власні реакції на стресові фактори та розробляти персоналізовані стратегії їх подолання.

5. Позитивні зміни у рівні стресостійкості студентів експериментальної групи свідчать про необхідність системного підходу до формування психологічної стійкості у студентської молоді, що має включати різні форми роботи — від групових тренінгів до індивідуальних консультацій.

Таким чином, результати дослідження підтверджують важливість розробки та впровадження спеціальних програм психологічної підтримки студентів, спрямованих на підвищення їхньої стресостійкості. З огляду на актуальність проблеми, подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення підходів до психологічного супроводу студентської молоді та розробку методів ранньої діагностики психоемоційного напруження.

Список використаних джерел:

1. Волянюк Н. Ю., Ложкін Г. В., Колосов А. Б. Організаційний стрес спортивної команди. *Психологія: науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2022. №3. С. 38–44.

2. Кобренюк Т. М. Стрес. *Безпека життєдіяльності*. 2017. № 10. С. 5–7.

3. Пустовойт М. М. Діатез-стрес інволюційних психозів. *Архів психіатрії*. 2018. Т. 24, № 2 (93). С. 87–101.

Буряченко Анатолій,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ

МОТИВАЦІЙНА СФЕРА МАЙБУТНІХ СУДДІВ

На даний час в Україні проводяться реформи в усіх сферах суспільства, в тому числі — і в судовій системі. Ефективна судова система ґрунтується на принципах незалежності, доступності, верховенства права, справедливості й професіоналізму юристів різних спеціалізацій. На цьому історичному і політичному фоні неабиякої актуальності набуває питання становлення професійної компетентності працівників судової систем Української держави. Від суддів багато в чому буде залежати, якою саме стане Україна в ході реформування — корумпованою та відсталою, чи правовою і сучасною. У психологічній літературі докладно були вивчені та досліджені проблеми формування професійної діяльності суддів (В. Л. Васильєв, А. Е. Жалинський, С. Д. Максименко, В. В. Романов, М. М. Сілкін, О. М. Столяренко, Ю. В. Чуфаровський та ін.), виокремлені соціально-психологічні чинники становлення комунікативної культури майбутнього юриста в процесі професійної підготовки (А. В. Білоножко, С. Л. Вишневська, В. М. Карташов, Б. І. Пугинський, В. В. Романов та ін.). Також дослідженою є проблематика формування психологічної готовності суддів до виконання професійної діяльності (А. М. Бражнікова, А. В. Дулов, Н. О. Євдокімова, Н. В. Львова, О. В. Топчій та ін.). В науковій царині досить багато праць присвячено питанням підготовки суддів у вищих навчальних закладах та проблемам становлення професійної компетентності фахівців. Серед них — праці відомих психологів, педагогів та юристів (Н. Ф. Аргани, О. С. Губарєвої, В. Ф. Єнгаличова, Л. М. Карамушки, В. В. Клименка, В. А. Костенка, Г. С. Костюка, Г. В. Ложкіна, С. Д. Максименка, В. О. Моляко, В. О. Смірнова, Ю. М. Швалба, М. І. Шермана та ін.). Однак, до теперішнього часу практично відсутніми є наукові розробки, пов'язані з проблемою мотиваційної сфери суддів. Також, на жаль, питання психологічних чинників, особливостей та умов становлення професійної компетентності юристів і, зокрема, системи мотивацій, не було предметом спеціальних, в тому числі — емпіричних досліджень.

Проведене нами емпіричне дослідження встановило наступне. Середньо груповий показник мотивації до успіху у групі майбутніх суддів опинився трохи вище за середнє значення; а показник мотивації до уникнення невдач — помітно нижче за середнє значення. Це благополучна ситуація, що вказує на те, що свою діяльність студенти регулюють, орієнтуючись на досягнення мети, а не тільки тому, що прагнуть уникати покарання. Хоча, мотив уникнути невдачі, теж достатньо значимий.

Превалювання мотивації досягнення, можливо, детерміноване віковими особливостями або статусом досліджуваних. Адже, з літературних джерел відомо, що для періоду ранньої зрілості характерний оптимізм, позитивний настрій і, відповідно, прагнення до успішної, метадосягаємої діяльності. З іншого боку, у суддівському корпусі, зазвичай, опиняються найкращі представники юристів, у яких логічно припускати конструктивні особистісні особливості, що сприяють успішній діяльності. Крім того, сама суддівська діяльність, сприяє формуванню ефективної мотивації.

Результати по методиці Потемкіної, показали, що для майбутніх суддів характерні орієнтація на гроші, владу і результат; не характерні — на альтруїзм. Вони максимально націлені на заробляння грошей, їх цікавить результат, можливо, майже за всяку ціну. Засобом заробляння вони сприймають владу і згодні в ім'я цього багато трудитися. Альтруїзм в їх плани ні в якому вигляді не входить.

Чоловіки максимально налаштовані на гроші, владу, егоїзм і результат; мінімально — на альтруїзм і процес. Жінки — на гроші, владу і процес. Таким чином, одна з основних відмінностей між чоловіками і жінками, виділена Фроммом, підтвердилася — чоловіки більше орієнтовані на результат, а жінки на процес.

У 2-х досліджуваних групах — студентів і тих, хто вже працює суддями, профілі мотивації до досягнення успіху помітно відрізняються, що підтвердив Q-критерій Розенбаума. У працюючих суддів — більш гармонійна структура мотивації. Такі особи вважають за краще ставити перед собою реалістичні і помірно високі цілі, що приводить до вищих результатів діяльності. Для них характерні прагнення до досягнення, цілеспрямованість поведінки, ініціативність, упевненість в своїх силах, баланс рівня домагань з рівнем очікувань.

Профілі мотивації до уникнення невдач, також помітно відрізняються, що підтвердив Q-критерій Розенбаума. У суддів — середня мотивація до уникнення, а у студентів — висока. Це показує, що статус судді, поєднується з упевненістю в досягненні успіху, а також, зі здатністю досягати безпечного результату при ризикованій поведінці.

При цьому, в групі суддів, мотивація до досягнення, істотно перевищує мотивацію до уникнення. У групі студентів, показники ближче між собою, аж до того, що в зоні дуже високих значень, обидві мотивації виражені в рівній мірі.

Таким чином, статус майбутніх і діючих суддів взаємозв'язаний з особливостями мотиваційної сфери. При наявності кваліфікації, більше виражена мотивація до успіху, ніж уникнення невдач.

Профілі показників мотиваційно-потребової сфери по Потемкіної в двох групах, що вивчаються, так само, помітно відрізняються. Так, в обох групах виражена орієнтація на гроші, результат і свободу. Але, на 2 місці стоять зовсім інші типи мотивацій: орієнтація на владу і процес. Те, що в обох групах надзвичайно сильна орієнтація на гроші, на нашу думку, є результат соціальної ситуації. А ось подальше, ймовірно, взаємозв'язане з інтегральними особистісними особливостями. Так, судді проявляють більшу особистісну зрілість, чим студенти. Їх мотиви результату і свободи викликають пошану. У них в найменшій мірі виражена орієнтація на егоїзм, а у студентів, навпаки — орієнтація на альтруїзм. При чому, у суддів — всі види мотивацій представлені рівніше. У студентів — діапазон балів набагато ширше — від повної відсутності мотивації на альтруїзм і свободу до максимально вираженої мотивації на гроші і владу. Максимально відрізняються в 2-х групах орієнтація на свободу (полярні значення!) і на альтруїзм. Однакові в 2-х групах орієнтація на егоїзм і на гроші (що, ймовірно, взаємозв'язане і соціально обумовлено).

Також, дослідження мотиваційної сфери за допомогою методики проективних питань показало, що у осіб двох груп — різні мотіватори. Так для суддів характерні: прагненні до професійної компетенції, дружба, співпраця, внутрішня задоволеність і гармонія, незалежність, свобода, відчуття власної гідності, соціальна значущість і загальнолюдські цінності (зокрема, принцип «Не нашкодь!»), можливість самореалізації, різносторонній розвиток.

Для студентів характерні: фінансова неспроможність, відсутність проблем, спокій, стабільність, внутрішня задоволеність, внутрішня гармонія.

Таким чином, у суддів, більша кількість мотіваторів, ніж у студентів і їх склад ближче узгоджується з етичними і загальнолюдськими цінностями.

В цілому, дослідження показало, що статус (навчальний, або професійний), взаємозв'язаний з мотиваційною сферою особистості. При цьому, високий статус поєднується з більш благополучними і соціально прийнятними видами мотивації.

Ваніна Юлія,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Смірнова Ольга,
Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ОСОБИСТОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

В умовах швидкоплинних соціально-економічних процесів, що характеризуються глобалізацією, інноваційними змінами та постійними викликами, проблема, яку розглядає ця робота, набуває надзвичайної важливості. Вона відповідає як сучасним потребам суспільства, так і вимогам майбутнього розвитку, що дозволяє враховувати можливі перспективи еволюції в конкретній сфері. У контексті цих змін відзначається потреба у вдосконаленні теоретичних і практичних підходів, що відображає запит на нові наукові рішення та інструменти, які сприятимуть сталому розвитку певних інститутів або практик.

Копінг-стратегії — це психологічні та поведінкові методи подолання стресу, збереження психічного здоров'я та адаптації до складних ситуацій, особливо в умовах воєнного стану. Вони поділяються на адаптивні (активне вирішення проблем, соціальна підтримка, планування) та дезадаптивні (уникнення, заперечення, ізоляція), а також на емоційно та проблемно орієнтовані. Важливими є довготривалі та свідомі стратегії, що сприяють психологічній стійкості та соціальній інтеграції. Ефективне використання копінг-стратегій має як індивідуальне, так і колективне значення, впливаючи на рівень соціальної стійкості, адаптації та відновлення суспільства.

Дослідження копінг-стратегій в умовах воєнного стану в Україні виявило основні способи подолання стресу серед різних соціальних груп: цивільного населення, військових, волонтерів і родин військовослужбовців. Найефективнішими стратегіями є спілкування з близькими, психологічна підтримка та фізична активність. Військові та їхні родини зазнають найвищого рівня стресу, основними його чинниками є бойові дії, нестабільність і тривога за близьких.

Значна частина респондентів повідомила про проблеми зі здоров'ям, такі як панічні атаки та безсоння, що підкреслює необхідність розширення психологічної допомоги та підтримки на державному рівні.

У воєнний час основними стресогенними факторами є фізична небезпека, соціальна нестабільність та психологічні травми, які суттєво впливають на адаптацію населення. Постійна загроза життю, руйнування інфраструктури, відсутність базових ресурсів і втрата близьких спричиняють підвищений рівень тривожності, депресії та ризик розвитку ПТСР. Соціальна підтримка, психологічна допомога та когнітивна гнучкість відіграють ключову роль у виборі копінг-стратегій: активні підходи (вирішення проблем, пошук ресурсів) сприяють адаптації, тоді як пасивні (уникнення, заперечення) можуть посилювати відчуття безвиході.

Дослідження копінг-стратегій серед громадян України в умовах воєнного стану показало, що люди застосовують як активні (планування, пошук соціальної підтримки, волонтерство), так і пасивні (уникання, заперечення) методи подолання стресу. Високий рівень тривоги та стресу фіксується у понад 70% респондентів, особливо серед тих, хто перебуває в зонах бойових дій.

Соціальні мережі та психологічна підтримка відіграють значну роль у процесі адаптації, але надмірна інформаційна напруга може посилювати тривожність. Ефективність копінг-стратегій змінюється з часом: на початку війни переважали стратегії заперечення, а згодом — активні методи подолання кризи. Особливо вразливими є літні люди, особи з інвалідністю та ті, хто зазнав фізичних чи психологічних травм. Важливим є комплексний

підхід до підтримки населення, що включає доступ до психологічної допомоги, розвиток соціальних мереж підтримки та створення програм реабілітації для найвразливіших груп.

Ефективна психологічна підтримка під час воєнного стану має включати когнітивно-поведінкову терапію, групову підтримку, програми релаксації та психоосвітні заходи. Важливим є навчання соціальних навичок і стресостійкості, створення інтегрованих сервісів реабілітації та залучення молоді до волонтерства. Для військових необхідні спеціальні тренінги з адаптації та подолання стресу. Доступність онлайн-ресурсів і мультидисциплінарних команд сприятиме ефективній допомозі, підвищенню психоемоційної стійкості населення та зменшенню наслідків тривалого стресу.

Організаційні заходи для підтримки психічного здоров'я під час воєнного стану передбачають створення національних і місцевих центрів психологічної допомоги, інтеграцію психосоціальної підтримки в систему охорони здоров'я, мобільні бригади допомоги, програми для військових і їхніх родин, а також залучення волонтерів. Важливими є інформування населення через медіа, спеціалізовані програми для дітей, психологічна підтримка евакуйованих осіб і родин загиблих. Комплексний підхід, що включає співпрацю державних, громадських і міжнародних організацій, дозволяє зменшити рівень стресу, покращити адаптацію та сприяти стабільності суспільства в умовах війни.

Розробка програм психокорекції та профілактики стресу під час воєнного конфлікту є критично важливою для зниження психоемоційного навантаження та підтримки психічного здоров'я громадян. Основними завданнями таких програм є підвищення психологічної стійкості, зниження рівня тривожності та адаптація до складних умов. До ефективних методів належать когнітивно-поведінкова терапія, групова підтримка, арт-терапія, методи релаксації та саморегуляції. Важливу роль відіграє навчання волонтерів, інтеграція психологічної допомоги в систему охорони здоров'я, впровадження онлайн-консультацій і мобільних додатків. Особлива увага має приділятися підтримці дітей, військових та осіб, які пережили травматичні події. Моніторинг психоемоційного стану населення та своєчасне втручання допоможуть запобігти розвитку серйозних психічних розладів і сприятимуть ефективному відновленню суспільства.

Копінг-стратегії є важливим інструментом адаптації до стресових умов воєнного стану, допомагаючи знижувати психоемоційне навантаження та підтримувати психологічну рівновагу. Дослідження показує, що рівень стресу серед громадян значно зростає, однак застосування ефективних методів, таких як когнітивно-поведінкова терапія, техніки релаксації та медитація, сприяє зменшенню тривожності. Важливими є організаційні заходи, зокрема створення центрів підтримки та мобільних груп, а також програми психокорекції й профілактики стресу. Інтеграція психологічної допомоги в загальний процес адаптації дозволяє зберегти психічне здоров'я населення та запобігти розвитку посттравматичних розладів. Комплексний підхід, що включає міждисциплінарну співпрацю та адаптацію до актуальних умов, є ключовим для ефективної підтримки в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Абдуллін С. М. Психологічні аспекти управління стресом під час конфліктів. Київ: Центр психологічних досліджень, 2018. 275 с.
2. Андрєєва М. В. Психологічні аспекти адаптації до стресу в умовах воєнного стану. Київ: Наукова думка, 2019. 248 с.
3. Андрєєва О. О. Психологічні методи допомоги в умовах стресу. Харків: ХНУ, 2021. 280 с.

Гібало Олег,
Військова академія (м. Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПЕРСОНАЛУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

В умовах сучасної російсько-української війни все більше і потужніше постає питання якісної та ефективної підготовки військ до ведення бойових дій та в ході їх проведення . Дуже велику роль в цих процесах відіграє психолого-педагогічний аспект.

Практика та досвід відбиття широкомасштабної агресії рф проти України показує, що якщо військовослужбовець та в цілому підрозділ, морально-психологічно не налаштовані на зазначені дії — рівень виконання завдань за призначенням не буде високим.

Загалом вирішення зазначених завдань у Збройних Силах України покладено на структуру психологічної підтримки персоналу, яка на сьогоднішній день формується та впроваджується. А саме формування, підтримання та відновлення психологічної готовності особового складу військ (сил).

Передбачено:

- надання психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій та мирного часу;
- виявлення психологічних проблем у військовослужбовців;
- створення системи негайної реакції на стресові та кризові стани, які виникають у військовослужбовців;
- порядок проведення психологічної підтримки військовослужбовців;
- проведення заходів щодо забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців до бойових стресів та екстремальних умов:
- робота з родинами військовослужбовців як додатковий фактор покращення морального стану;
- проведення заходів психологічного відновлення військовослужбовців:
- порядок організації реабілітаційних заходів для тих військовослужбовців, які зазнали значних психологічних навантажень;
- застосування програм відновлення (релаксаційні техніки, робота з психотерапевтами, групова підтримка, які орієнтовані на запобігання посттравматичним розладам та прискорення повернення військовослужбовців до виконання своїх службових обов'язків);
- вимоги до психологічної підготовки (до навчальних програм у військових частинах. навчальних центрах;
- методики тренувань для підвищення стійкості до стресових ситуацій та командної взаємодії;
- систематичний моніторинг стану військових і адаптацію підготовки до змін у бойових умовах;
- культорологічне забезпечення військовослужбовців.

Деякі питання продовжують узгоджуватися керівними документами, які були визначені для структур морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України.

Однак, слід відмітити що існує необхідність більш конкретно унормувати питання відповідальності посадових осіб щодо організації дозвілля військовослужбовців та членів їх сімей; культорологічне забезпечення військовослужбовців в районах виконання завдань та пунктах постійної дислокації; обліку та використання технічних засобів пропаганди; оцінювання суспільно-політичної обстановки, організації внутрішньої комунікації (як зворотній зв'язок з визначення потреб особового складу).

Управління процесом психологічної підтримки на тактичному рівні здійснюється в загальній системі управління військ (сил). Безпосереднім організатором цього процесу є заступник командира військової частини з психологічної підтримки персоналу, який здійснює його через відділення психологічної підтримки, груп контролю за бойовим стресом, а також супроводу та відновлення, заступників командирів батальйонів (дивізіонів) з психологічної

підтримки персоналу, заступників командирів рот (батарей) з психологічної підтримки персоналу.

Досвід російсько-української війни свідчить про те, що саме проведення психологічної роботи безпосередньо у підрозділах суттєво підвищує ефективність психологічної готовності особового складу до виконання завдань за призначенням. Знижує ризики скоєння особовим складом випадків самовільних залишень частини. суїциду, алкоголізму, вживання наркотичних та психотропних речовин, відмов від виконання бойових завдань.

Завдання структури психологічної підтримки персоналу передбачає наявність достатньої кількості фахівців з психологічною освітою (клінічна, медична, практична психологія тощо). Реальна ситуація показує що їх в повній мірі не вистачає.

Крім цього, існує необхідність щодо поліпшення підготовки фахівців психологічної підтримки персоналу тактичного рівня у військових навчальних закладах, кафедрах з наступних питань:

- формування і розвиток критичного та творчого мислення;
- формування і розвиток лідерської компетенції;
- формування і розвиток комунікативної компетенції (в умовах роззосередження особового складу);
- володіння практичними навичками надання першої психологічної допомоги;
- володіння навичками психологічної саморегуляції;
- вміння організовувати психологічну підготовку особового складу до ведення бойових дій:
- вміння формувати та згуртовувати військові колективи (команди);
- вміння організовувати заходи протидії негативному інформаційно-психологічному впливу противника;
- вміння проводити аналіз проведених дій;
- вміння проводити та організовувати проведення занять з національно-патріотичної підготовки;
- вміння проводити інформування особового складу , в тому числі тих, що стосуються соціально- юридичних аспектів.

Отже, на підставі вищенаведеного можливо узагальнити, що з метою подальшого покращення роботи системи психологічної підтримки персоналу Збройних Сил України необхідно:

- унормувати деякі питання щодо завдань, які покладені на структури психологічної підтримки персоналу Збройних Сил України;
- підготовку (перепідготовку) офіцерів тактичного та оперативного рівнів здійснювати за оновленими програмами, які враховують питання організації психологічної підтримки персоналу у підрозділах Збройних Сил України;
- під час підготовки фахівців психологічної підтримки персоналу тактичного рівня основні зусилля зосередити на оволодіння ними практичними навичками та вміннями, що необхідні в ході ведення бойових дій та які вони можуть на достатньому рівні застосовувати після закінчення навчання;
- забезпечити навчання інструкторів, психолого-педагогічним аспектам підготовки військовослужбовців до ведення бойових дій ;
- ввести посади офіцерів-психологів батальйонів (рот).

Дихан Олександр,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Гладченко Світлана,
Науковий керівник
кандидат історичних наук, доцент,
Військова академії (м. Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗСУ: НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІН ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ

Одним з важливих факторів, які впливають на ефективність будь-яких військових формувань є морально-психологічне забезпечення, що є сферою, яка наразі стрімко розвивається. Сучасні реалії потребують впровадження новітніх методів роботи з особовим складом та вирішення наявних проблем.

Неспроможність застарілою системи МПЗ

Відсутність чіткої уніфікованої вертикалі управління є серйозною проблемою для ефективного функціонування організації. Відсутність єдиного керівного центру або стратегії, що координує роботу всіх підрозділів, часто призводить до хаосу та неузгодженості у виконанні завдань.

Застарілість і недосконаліть технологій та методик можуть негативно впливати на роботу військових психологів. Використання застарілих психологічних методик, які не враховують сучасні реалії та потреби військових, може призводити до неправильних діагнозів і погіршення стану військовослужбовців.

Відсутність єдиної нормативної бази створює проблеми для роботи військових психологів (МПЗ). Недостатньо розроблені та впроваджені нормативні документи можуть призвести до неузгодженості та непослідовності в роботі. Це впливає на якість психологічної допомоги військовослужбовцям.

Передові психологічні тести та опитувальники дозволяють більш точно оцінити морально-психологічний стан особового складу, що сприяє своєчасному виявленню проблем та наданню необхідної допомоги.

Єдина модель морально-психологічного забезпечення (МПЗ) для країн-учасниць НАТО забезпечує узгоджені та стандартизовані підходи, що дозволяє ефективно координувати зусилля. Це дозволяє:

- забезпечити однаковий рівень підтримки військовослужбовців у різних країнах;
- покращити обмін досвідом та інформацією між військовими психологами;
- створити узгоджені протоколи для надання допомоги;
- швидко адаптувати новітні методики та технології.

Підготовка кадрів у військових навчальних закладах є ключовим елементом для забезпечення високого рівня професіоналізму військових психологів та інших фахівців МПЗ. Спеціальні навчальні програми дозволяють набути необхідних знань та навичок, які відповідають сучасним вимогам та викликам.

Переваги спеціальних програм:

- комплексний підхід до навчання;
- використання сучасних технологій та методик;
- підготовка до роботи в умовах бойових дій;
- розвиток навичок комунікації та підтримки.

Перспективи розвитку МПЗ в ЗСУ

Перспективи розвитку МПЗ в ЗСУ включають збільшення кількості кваліфікованих психологів. Залучення та підготовка більше фахівців у галузі психології є важливими для покращення підтримки військовослужбовців через:

- залучення нових кадрів;

- підвищення кваліфікації діючих психологів;
- співпрацю з університетами та науковими інститутами;
- використання сучасних методик і технологій.

Впровадження нових технологій та методик є ключовим фактором для підвищення ефективності роботи військових психологів. Використання сучасних методів діагностики та корекції психологічного стану військових, включаючи цифрові технології, дозволяє швидше і точніше виявляти проблеми та надавати необхідну допомогу.

Основні переваги:

- використання цифрових платформ для тестувань та опитувань;
- впровадження мобільних додатків для моніторингу стану військовослужбовців;
- застосування віртуальної та доповненої реальності для тренінгів та терапії;
- використання штучного інтелекту для аналізу даних.

Підвищення якості підготовки та підтримки особового складу включає вдосконалення навчальних програм для військових та проведення регулярних психологічних тренінгів

Основні кроки:

- оновлення навчальних програм з урахуванням сучасних викликів та технологій;
- впровадження регулярних тренінгів для розвитку навичок психологічної стійкості;
- використання новітніх методик та технологій для навчання та підтримки;
- забезпечення постійного моніторингу та оцінки результатів підготовки.

Висновок

Морально-психологічне забезпечення (МПЗ) є ключовим елементом у забезпеченні боєздатності армії. Ефективна система МПЗ охоплює підтримку психологічного здоров’я та морального духу військовослужбовців.

Розвиток системи МПЗ в Україні з урахуванням досвіду міжнародних партнерів, таких як НАТО, підвищить ефективність психологічної підтримки та стійкість до стресу. Це включає залучення кваліфікованих психологів, впровадження нових технологій і методик оцінки, а також вдосконалення навчальних програм для військових фахівців.

Іванова Оксана,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет

ПСИХОЛОГІЯ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ

Однією з головних цінностей буття, людини є творчість. Суспільний, науково-технічний та культурний розвиток не можливий без діяльності творчих особистостей. Творча діяльність зорієнтована на створення нових матеріальних та духовних цінностей, вона відбувається на найвищому рівні та сприяє розвитку емоційної та інтелектуальної сфер особистості. У творчості розкриваються її сутнісні сили, такі як здібності, вміння, знання, відбувається розвиток її духовного світу.

Головною ознакою творчості є створення нових цінностей матеріальної та духовної культури. Сучасні науковці, досліджуючи творчість, використовують два основні підходи, один з яких розглядає творчість як діяльність, в результаті якої створюється новий продукт, що має суспільну цінність, а другий підхід визначає творчість як засіб самореалізації людини.

Таким чином, творчість одна з головних цінностей людського буття, вона є здатністю самовираження кожної особистості. У процесі життєдіяльності людина через різні соціальні практики змінює навколишній світ на умови та засоби свого саморозвитку, вона стверджує себе у світі, виступає суб'єктом різних видів діяльності. У творчості поєднуються особистість і суб'єкт діяльності. Діяльність має соціальну спрямованість від якої залежить особистісний зміст творчості. Завдяки діяльності особистість організовує простір свого буття у культурі.

З точки зору сучасних дослідників розвиток, становлення творчої особистості, її формування, створення умов творчої самореалізації індивіда залишається в багатьох аспектах відкритим для наукових дискусій. Велика практична значущість цієї проблеми та неможливість її вирішення в межах окремих наукових парадигм стимулювали процес інтеграції та взаємозбагачення теоретико – експериментальних та концептуальних підходів на шляху до створення єдиної теорії творчості.

Проблема розвитку творчості має історичний характер і залежно від способу життя, образу світу, який вона формує, а також від вимог суспільства до творчої особистості. Потреби самоактуалізації, які виникають у процесі творчої діяльності особистості, розвиваються як наслідок актуальних потреб суспільства. В зв'язку з цим, виникають нові етапи розвитку нашого уявлення про сучасну стратегію життєтворчості покоління, створення моделі формування творчої особистості у сучасному суспільстві. Природа творчості — одне з найголовніших питань в дослідженні розвитку творчої особистості.

Актуалізація психологічних механізмів розвитку творчої особистості є складним процесом, що пов'язаний з віковим становленням особистості. Вивчення розвитку творчої особистості в юності дозволяє визначити мотиваційні довготривалі установки, які характеризують спрямованість особистості на створення творчого продукту. В період юності мотиваційна сфера особистості перебудовується таким чином, що домінуючу позицію в її структурі займають схильності, що визначаються як спрямованість на конкретну діяльність, як професійна спрямованість особистості.

Творча діяльність є соціально обумовлена, де більш повно представлені продуктивні компоненти; вона орієнтована на одержання принципово нових, соціальнозначущих і доцільно оформлених результатів; творчість є таким атрибутом людини, завдяки якому здійснюються соціально значущі зміни в навколишньому середовищі, розвитку культури й удосконалення особистості. Творча сутність людини є ядром індивіда, вона може бути охарактеризована у його можливостях конструктивно вирішувати не тільки порівняно прості, але й досить складні проблеми, що виникли у професійному чи повсякденному житті.

Творча особистість включає в себе ряд компонентів та характеристик притаманних цьому поняттю. До основних характеристик творчої особистості відносять: здатність до

самоактуалізації, креативність, готовність до ризику, нерівномірність успіхів під час вивчення різних навчальних предметів, наявність творчого потенціалу, високий рівень мотивації, самобутність, високий рівень розвитку емпатії, семантична гнучкість.

Дослідження модифікацій наукового мислення ставить завдання його поширення для більш ефективного засвоєння знань, які в інформаційному світі збільшуються в геометричній прогресії. Насамперед ідеться про наукові знання. Аналіз науки в її епістемологічних, метафізичних, аксіологічних, етичних вимірах залишається найважливішою справою соціально-філософського і філософсько-освітнього дослідження. Адже сучасна наука породжує безліч проблем, які потребують вивчення і розуміння.

Проте розуміння будь-чого вимагає осмислення, яке дає змогу відкрити нові простори культури та знання. Ці простори відкриваються через систему освіти та навчання. Разом із тим, в осмисленні (мисленні) інша сутність, ніж у простого усвідомлення і наукового пізнання, і навіть інша сутність, ніж у культури й освіти. Слово «навчання» (освіта) означає насамперед показувати зразок і встановлювати, визначати правила, як діяти та думати відповідно до цього зразка. Його друге призначення – формувати вже сформовані, наявні задатки.

Освіта має потребу в наперед існуючому зразку, який показує «шлях», і у всебічно зміцненій позиції. Вироблення всезагального освітнього ідеалу і його домінування передбачають вирішення проблемного положення людини. Ця умова зі свого боку повинна мати своєю основою віру в беззаперечну могутність розуму і його основоположень. Розум знаходить раалізацію в пізнанні, насамперед науковому. Однак для осмислення та розуміння результатів пізнання (знання) потрібна відповідно орієнтована система навчання. Інакше кажучи, освіта має бути орієнтована на науку, бути науковою освітою.

Творчість є також і загальною умовою як розвитку еволюції, так і розвитку особистості, є механізмом взаємодії певних систем, яка призводить до розвитку, до нового. Обов'язкова наявність творчого потенціалу детермінована стійкою мінливістю навколишнього середовища і динамічним характером існування людини у зовнішньому світі. Передумови творчого потенціалу можна спостерігати вже в явищі «випереджуючого відображення», коли організм здатен відчувати, передбачати події, що відбувалися раніше і мають повторитися, в явищі адаптації як механізму пристосування до зовнішнього світу шляхом змін на морфологічному й функціональному рівнях, на рівнях інстинкту та поведінки, на рівні мислення.

Адаптація у вигляді опосередкованого пристосування шляхом винахідництва, конструювання, перетворення оточуючого вже, по суті, є творчою діяльністю або «адаптаційною творчістю». Продукти саме такої творчої діяльності є початком народження матеріальної, практичної культури людства. Однак, задоволення базових потреб нижчого рівня стає передумовою актуалізації потреб вищого, духовного рівня. Реалізація вищих потреб здійснюється завдяки перетворенню психологічних потреб на зовнішні явища, наприклад, в художні образи різних видів мистецтва. Саме цей вид творчої діяльності лягає в основу духовної культури, однією з форм прояву якої є мистецтво. Іншою формою прояву духовної творчості можна вважати філософські ідеї, науку, що втілюються в понятійних або образних системах знань, уявленнях людини про світ, про саму себе.

Таким чином, розвиток культури та суспільства в цілому здійснювався завдяки реалізації творчого потенціалу людини як реалізація трьох видів мотиваційно детермінованої творчої діяльності: адаптаційної, духовно спрямованої та руйнівної. Але сьогодні домінування творчості руйнівного типу, говорячи матафорично, підвело цивілізацію, культуру до краю прірви у небуття. Тому творчий потенціал людини необхідно не лише своєчасно виявляти, а й стимулювати розвиток з метою його ефективної реалізації.

Іжаковский Олександр,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Краснопольска Світлана,
Науковий керівник
Одеський державний університет внутрішніх справ

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧ ДО ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ, ТА ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ У ЗСУ ТА МВС

1. Гендерні аспекти професійної мотивації та адаптації правоохоронців та військовослужбовців у сучасних умовах.

У сучасному суспільстві, особливо в умовах воєнного стану, гендерна рівність стає одним із ключових аспектів ефективної діяльності як правоохоронних органів, так і Збройних Сил України. Дослідження показують, що жінки, які служать у ЗСУ та МВС, мають різні мотиваційні фактори порівняно з чоловіками [1].

Жінки-військовослужбовці та правоохоронці частіше керуються цінностями, пов'язаними з захистом Батьківщини, соціальною справедливістю та турботою про своїх близьких, тоді як чоловіки більше орієнтовані на матеріальні стимули, престиж професії та кар'єрний ріст [2].

2. Самоактуалізація як ключовий фактор професійного розвитку у військових та правоохоронних структурах.

Самоактуалізація є важливим елементом професійного розвитку як військовослужбовців, так і правоохоронців. Жінки, які служать у ЗСУ та МВС, демонструють вищий рівень самоактуалізації, що пов'язано з їхньою здатністю до творчого підходу, орієнтацією на цінності, які сприяють особистісному зростанню, та здатністю адаптуватися до екстремальних умов [3].

Чоловіки, навпаки, частіше зосереджуються на кар'єрному рості, матеріальній забезпеченості та виконанні бойових завдань, що може обмежувати їхній потенціал у довгостроковій перспективі [4].

3. Задоволеність професією та фактори, що впливають на неї у військових та правоохоронних структурах.

Задоволеність професією є ключовим чинником утримання кадрів у ЗСУ та МВС, особливо в умовах воєнного стану. Жінки-військовослужбовці та правоохоронці частіше висловлюють незадоволеність через психологічний клімат у колективі, відсутність можливостей для поєднання служби з сімейними обов'язками та недостатній рівень соціального захисту [5].

Чоловіки більше зосереджені на рівні заробітної плати, можливостях кар'єрного росту та забезпеченні безпеки під час виконання службових обов'язків [6].

4. Потенційна плинність кадрів у ЗСУ та МВС та шляхи її зменшення.

Дослідження показують, що коефіцієнт потенційної плинності серед жінок і чоловіків у ЗСУ та МВС практично однаковий (22,4% та 21,4% відповідно). Однак, у умовах воєнного стану, жінки частіше залишаються на службі через почуття обов'язку перед країною та сім'єю [7].

Для зменшення плинності необхідно враховувати гендерні особливості мотивації, забезпечувати соціальний захист, покращувати психологічний клімат у колективах, надавати можливості для професійного розвитку та забезпечувати підтримку сімей військовослужбовців [8].

5. Інновації в освіті та підготовці військових та правоохоронців у сучасних умовах

Сучасна освіта має враховувати гендерні особливості та сприяти формуванню професійної мотивації, яка відповідає вимогам сучасного суспільства, особливо в умовах воєнного стану [9].

Впровадження інноваційних методів навчання, таких як симуляційні тренінги, психологічні тренінги з гендерної чутливості, розвитку емоційного інтелекту та підготовки до дій в екстремальних умовах, може значно підвищити ефективність підготовки військових та правоохоронців [10].

Особливу увагу слід приділити підготовці жінок-військовослужбовців, які все частіше беруть участь у бойових діях та виконують ключові ролі у ЗСУ [11].

Ці тези підкреслюють важливість врахування гендерних особливостей у професійній підготовці та мотивації військових та правоохоронців, особливо в умовах воєнного стану. Вони також акцентують увагу на необхідності інноваційних підходів до освіти та підготовки, які враховують сучасні виклики та потреби ЗСУ та МВС.

Список використаних джерел:

1. Авер’янов В., Андрійко О. Гендерна рівність у правоохоронних органах: теоретичні та практичні аспекти. Київ: Наукова думка, 2020.
2. Бандурка О., Барко В. Психологія професійної діяльності правоохоронців. Харків: Право, 2019.
3. Маслоу А. Мотивація та особистість. Київ: Основи, 2018.
4. Недопустипе джерело цитування (ред. зб.).
5. Криволапчук В., Барко В. Мотивація та задоволеність професією у військових та правоохоронців. Львів: ЛНУ, 2021.
6. Мельник Т., Кобилянська Л. Гендерні особливості професійної мотивації у ЗСУ. Київ: Ліра, 2022.
7. Романова В. Плинність кадрів у правоохоронних органах: причини та шляхи вирішення. Одеса: Астропринт, 2020.
8. Синявська О. Соціальний захист військовослужбовців: гендерний аспект. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021.
9. Цвєтков О. Інновації в освіті військових та правоохоронців. Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2022.
10. Шевченко Л., Романчук Т. Психологічна підготовка військових у сучасних умовах. Київ: Освіта України, 2023.
11. Ярська-Смірнова Є. Жінки у ЗСУ: гендерний аспект військової служби. Київ: Інститут гендерних досліджень, 2022.

Кадієвська Ірина,
доктор філософських наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)

ПРОБЛЕМА СТРЕСОСТІЙКОСТІ В ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ

В сучасних умовах тривалої російсько-Української війни відбуваються кардинальні зміни на всіх рівнях буття особистості, держави та суспільства. Підступна та жорстока агресія рф проти України та українського народу вже принесла безліч втрат, страждань та горя. В результаті змінилось майже все навкруги, але крізь біль, шок та обурення в очах українців можна прочитати очікування справедливої Перемоги та подальшого відродження країни. У наших мріях постійно виникають світлі образи щастя, благополуччя та розквіту рідної Батьківщини. Ми прагнемо жити у вільній, демократичній європейській державі, де права та свободи кожного громадянина надійно захищені. Весь багатонаціональний український народ потребує миру та стабільності, коли кожна людина буде відчувати впевненість у майбутньому та безліч різноманітних можливостей, які відкриваються навкруги. Все це обов'язково стане реальністю, але для цього саме зараз ми маємо знайти в собі духовні сили та проявити такі якості, як: мужність, терпіння, воля, наполегливість та стресостійкість. Завдяки єдності, солідарності та взаємопідтримці ми зможемо досягти бажаного успіху!

Мабуть ще ніколи раніше попит нашої держави на підготовку військових фахівців не досягав такого високого рівня, як сьогодні. І на це є безліч вагомих причин. Адже набувши страшний досвід ми маємо зробити роботу над помилками та в майбутньому бути сильними та підготовленими до будь-яких викликів. Сучасна та потужна Армія — це загальновизнаний пріоритет номер один в Україні. І саме тому серед низки питань пов'язаних із формуванням, удосконаленням та розвитком ЗСУ, важливим є все. На щастя у нашої держави є багато союзників та партнерів серез Європейських західних країн членів НАТО. Завдяки цьому партнерству ми маємо не тільки фінансову допомогу, постачання сучасної зброї, але й можливість приймати участь у різноманітних міжнародних програмах, в тому числі й освітнього спрямування. Та безумовно не може не радувати той факт, що до подібних навчальних проектів залучаються кращі із кращих українських освітян. Адже сталось так, що за роки війни залишились жити та працювати в Україні найсильніші люди! Що ж стосується Військової освіти, то можна із впевненістю стверджувати, що весь професорсько-викладацький склад — це справжні патріоти рідної Батьківщини. Безумовно це не означає, що особовий склад є повністю безпроблемним та благополучним. Із об'єктивних причин чимало працівників ЗСУ страждають на СЕВ та ПТСР. Особливо це стосується військовослужбовців, але навіть серед цивільних викладачів на превеликий жаль чимало тих, хто перебуває в незадовільному психо-емоційному стані. Потерпаючи від руйнівного впливу потужних стресорів, деякі працівники ЗСУ перебувають у важких станах тривоги, занепокоєння, пригнічення чи апатії. Та оскільки у вітчизняній вищій школі не прийнято торкатись особистих питань психологічного характеру, багато співробітників залишається без належної допомоги. Ситуація помітно ускладнюється ще й тим, що викладачі, які приховують СЕВ або ПТСР здатні негативно впливати на тих, хто навчається. Залишається сподіватись на те, що застарілі традиції вищої школи рано чи пізно залишаться у минулому та ми скористаємось сучасним досвідом, коли у Вишах активно працюють групи психологічного супроводу та підтримки. Тобто необхідною є зміна свідомості та мислення, коли всі освітяни визнаватимуть той факт, що звертатись за психологічною допомогою цілком нормально та абсолютно не соромно. Це є обгрунтованою життєвою необхідністю та однією із провідних умов збереження професійної придатності на довгі роки. Важко недооцінити вище означену проблему, адже наші курсанти потребують не лише якісної навчальної інформації, але й позитивного світоглядного контакту із своїми викладачами. Із давніх-давен викладач завжди сприймався як особлива людина, яка виступає не лише скарбницею мудрості, але й осередком духовної сили. Причому навчальний процес передачі знань та досвіду має супроводжуватись здатністю

викладача ділитись своєю духовною силою із тими, хто навчається. Здатність вселяти почуття радості та впевненості у собі відрізняє справжнього педагога. Тому цілком очевидним є той факт, що для успішного виховання та навчання вкрай важливим є саме підвищення персонального рівня стресостійкості. Причому це безпосередньо стосується як викладачів, так і курсантів! Таким чином можна стверджувати, що на сучасному етапі найбільший попит спрямований на підготовку висококваліфікованих військових спеціалістів, здатних виконувати свої службові обов'язки на найвищому рівні. Як зазначається в Доктрині лідерства в військовій освіті, це мають бути сучасні фахівці своєї справи із розвиненими морально-психологічними якостями, які вміють регулювати свій емоційний стан та протидіяти впливу стресових факторів. Майбутні офіцери-лідери мають зберігати здатність до ефективного виконання завдань в стресових умовах. Важливо також гарно розуміти та усвідомлювати, що нашій державі потрібна не лише професійні компетентності військовиків. На перше місце безумовно виходить гармонійне поєднання кваліфікації, особистих якостей та вміння використовувати їх в конкретних ситуаціях. Отже для військових спеціалістів особливого значення набуває така якість, як стресостійкість. На сучасному етапі розвитку вищої військової освіти в Україні однією із найважливіших завдань є підготовка лідерських компетентностей особистості. Однак у курсантів існує чимало індивідуально-психологічних особливостей, які можуть стати на заваді реалізації вищезазначеної мети. Серед таких особливостей одне із провідних місць займає стресостійкість. З одного боку стрес є невід'ємною складовою освітнього процесу. Взагалі можна сказати, що весь період навчання містить багато елементів самоідентифікації та самовизначення. Інтегральні показники зовнішнього оцінювання постійно стикаються із процесами самоаналізу та самооцінювання. Досить яскраво проявляються переживання екзаменаційних та залікових стресів. Варто зазначити, що саме цей стрес-фактор, який помітно впливає на наших курсантів є недооціненим. Хоча маючи певні методологічні інструменти та бажання можна позитивним чином вплинути на цю ситуацію. Як мінімум цілком доцільно скористатись гарним досвідом розвинених західних країн, де культивуються гнучкі та адаптивні системи оцінювання. Такі системи очевидно є більш прийнятними, оскільки вони спрямовані на підвищення мотивації та самооцінки вихованців. Таким чином кожне заняття спрямовується на досягнення чітко визначеного та конкретного результату

Стресостійкість можна визначити як сукупність індивідуальних якостей особистості, що визначають стійкість до різних видів стресу. Стресостійкість містить у собі декілька провідних елементів. По-перше, це наявність змістових психологічних установок щодо безумовної цінності та значущості власної особистості. По-друге, це наявність сенсу життя та пов'язане із ним позитивне переживання важливості, цінності та значущості життя. По-третє, стресостійкість потребує самодостатності, незалежності та свободи. Можна також пригадати таку важливу складову стресостійкості, як проактивність. Це безпосередньо стосується здатності ставитись до змін не як до загрози, а як до можливостей розвитку. Стресостійкість містить у собі психологічну адаптивність до стресів, фрустраційну толерантність та резистентність. На думку багатьох дослідників, стресостійкість є невід'ємною складовою психологічної стійкості, яка у свою чергу проявляється під впливом різних стресорів. Таким чином стресостійкість виступає інтегральною властивістю особистості, яка забезпечує гармонійні взаємозв'язки між усіма компонентами психічної діяльності особистості. Стресостійкість також передбачає й емоційний контроль, спроможність переносити перевантаження та адекватно вирішувати завдання навіть в екстремальних ситуаціях. Для глибокого розуміння феномену стресостійкості варто приділити значну увагу здатності особистості долати емоційне збудження під час виконання професійних завдань.

Кадієвська Ірина,
доктор філософських наук, професор,
Військова академія (м.Одеса)
Глушаков Павло,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ПІДСВІДОМИХ ПРОГРАМ НА ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

У кожної людини в житті можна легко виявити те, що її не влаштовує і хотілося б змінити. Якась незадоволеність може бути прихованим мотивом до руху та пошуку сенсу життя. Але часто буває так, що людина докладає певних зусиль, а її мета не реалізується. Проте необхідно завжди прагнути до того, щоб життя стало більш приємним, комфортним і радісним, щоб у ньому було менше боротьби, менше складнощів, конфліктів та розчарувань. Дуже важливо підвищити рівень як об'єктивної, так й об'єктивної задоволеності власним життям. Причому саме суб'єктивний рівень часто може бути визначальним. Багато людей чомусь переконані, що проблеми повинні обов'язково залежати від зовнішніх факторів, хоча насправді корінь усіх проблем криється всередині самої людини. Натомість, не вірно вимірювати успіх лінійкою особистої ефективності. Тим більше, що такий підхід просто намагається загнати духовну багатовимірність людини до якогось примітивного формату. Тільки сама людина може визначити свої особисті критерії успіху, які можуть залежати від її індивідуальних (особистих, сімейних, фінансових, спортивних, духовних, творчих, авантюрних та інших цілей), здатних надавати життю сенсу. З цієї точки зору, людина забезпечена і впливова може бути глибоко нещасною, суб'єктивно не успішною й емоційно-втомленою. Такі приклади трапляються досить часто, коли має місце нав'язування якихось чужих суспільно значущих цінностей, які не сприймаються як свої. Однак безперечним є те, що домінуючі низько-енергетичні стани не тільки погіршують самопочуття та стан здоров'я, поглиблюючи інтелектуальну, фізичну та творчу деградацію, але навіть гальмують сам процес пошуку питань про те, що ж для нас є особливо важливим та значущим, чого ми хочемо, чого прагнемо, в чому наше покликання? Тому даний рівень енергетики, що не дозволяє стати кимось і зробити щось, або навіть провести самоідентифікацію та самовизначення, можна сміливо вважати рівнем тотального не успіху. Але зрозуміло, що з подібною ситуацією можна і потрібно боротися. Але якщо людині все ж таки вдасться суттєво підвищити рівень своєї енергетики, у такому разі які б рідкісні, парадоксальні чи екзотичні цілі та сенси вона не обирала, ніхто не має права визначати, чи ведуть ці цілі людину до успіху чи не ведуть. Можна вважати близьким до істини те, що якщо вільно обрані суб'єктивні цілі і сенси радують та надихають людину, наповнюють її щастям і надають сил — то це і є справжнісінький успіх! Але сьогодні досить сумно спостерігати, коли талановиті та перспективні люди виявляють невпевненість та пасивність, багато страждають, але нічого не змінюють у своєму житті. Однак, якщо людина зможе змінити себе, зміниться і світ навколо неї. Звичайно люди такі влаштовані, що для позитивних змін усім нам дуже потрібен якийсь зовнішній поштовх, імпульс, що підштовхнуло б до дій та бажаних змін. Дуже потужним зовнішнім поштовхом до позитивних змін може бути зустріч і подальше спілкування з цікавими реалізованими щасливими людьми. Такі люди вигідно відрізняються від інших високим рівнем вільної творчої енергії. Тому спілкування з ними вже саме по собі приємне і корисне. Але важливо також і те, що ці люди вже самі пройшли складний шлях самовизначення та пошуку сенсу власного життя, внаслідок чого їм вдалося визначити та усвідомити власні цінності та життєві цілі. Ці люди вже точно знають, чого хочуть і на що вони готові витратити себе, свої сили, час та решту ресурсів. Тому що, як відомо, найважливіше завдання кожної людини не зберегти себе, а розумно і правильно себе витратити. Причому витратити таким чином, щоб позбутися внутрішньої порожнечі та незадоволеності та відчути згоду із собою та з навколишнім світом.

Щасливим подарунком життя безумовно можна вважати таку зустріч, але ще краще, якщо нам вдасться зацікавити собою таких людей. Приманкою можуть стати наші таланти, здібності, проекти, ідеї або навіть просто особиста чарівність. Потрібно постійно розвиватися та вдосконалюватися.

І лише тоді, коли нам буде що запропонувати світові та людям, нас обов'язково побачать успішні, реалізовані та щасливі. У світі є все для щастя, але, на жаль, багато людей бояться пробувати щось нове. Зона комфорту, з якої так складно вийти, може виявитися надзвичайно вузькою. Існує безліч страхів, обмежуючих психологічних бар'єрів, негативних підсвідомих програм та невпевненості у власних силах. Але не дивлячись на це, те життя, про яке ми мріємо, існує буквально всередині нас. Тому, якщо людина все-таки вирішує щось змінити у своєму житті, виникає питання, як це можна зробити?

Дитина народжується на світ як чиста книга і батьки хочуть її виховати слухняною та зручною для себе. Батьки програмують свою дитину. І оскільки дитина не має досвіду відповідальності за своє життя, вона легко засвоює впроваджувані програми поведінки. Тому, нажаль, досить часто виростають безпорадні, безініціативні діти, у яких домінує головна програма — слухайся батьків. Таким чином може виникати самоосуд та невдоволення собою. Більшість подібних програм закладаються ще в дитинстві нашими батьками, вихователями, вчителями та найближчим оточенням. Цих програм насправді існує дуже багато та ми звикли їх відпрацьовувати на автоматі, мало замислюючись над тим, як вони впливають на нас та на наше життя. Свідомо ми не контролюємо цей процес. Умовно всі ці програми можна розділити на три основні групи: нейтральні, корисні та шкідливі.

У відомій книзі Джозефа Мерфі «Велика книга сили підсвідомості» автор наводить численні приклади творчих та руйнівних програм, які люди засвоюють ще в дитинстві. Варто зазначити, що на жаль існує величезна кількість руйнівних програм. Наприклад особливо шкідливою та небезпечною виявляється підсвідома інформаційна програма «Ти не зможеш». Ця програма формує низьку самооцінку, відсутність віри у свої сили. На рівні поведінки люди з такою програмою навіть не намагатимуться робити спроби щось змінити на краще. Це може бути інтерв'ю з працевлаштування, вступ до престижного вузу, знайомство з людиною, яка дійсно сподобалася. Словом, люди з такою програмою навіть не намагатимуться претендувати на те, що їм справді необхідно, і що вони цілком могли б отримати. Або їхні спроби будуть такими, які підсвідомо спрямовані на досягнення протилежного результату. Можна так шукати роботу, щоб її не знайти. Або так намагатися налагодити своє особисте життя, щоб продовжувати залишатися самотнім. Можна так мріяти про багатство, щоб залишатися бідним, або так хотіти позбудеться кривдників, щоб завжди залишатися в ролі жертви і т.д. З тієї ж небезпечної серії програми типу: «Ти ніколи нічого не доб'єшся; «Де вже тобі перемогти»; «У тебе немає шансів» та ін.

Ось ще приклад програм родом із дитинства, які можуть призводити до песимізму і навіть до депресії: «Це просто кінець світу»; «Життя неухильно погіршується»; «Життя це каторга». Існують також програми, які можуть призводити до звичних нападів іпохондрії та до психосоматичних розладів. Це може бути установка «Обережніше, а то простирнеш, захворієш» і т.д. Або програми, що формують поведінку і стан циніків, нігілістів і т.д., людей, які втратили віру в безкорисливість, доброту, любов, довіру і т.д., без чого взагалі неможливо знайти щастя і т.д. Наприклад: «Нікому не можна довіряти»; «Кохання це вигадка, немає її на світі» і т.д. Не складно зауважити, що підсвідомі програми, закладені ще в дитинстві та юності, викликають звичні моделі поведінки. І якщо нейтральні програми (професійні навички, побутові повсякденні ритуали тощо), а також позитивні програми в житті просто необхідні. Ми просто не можемо постійно напружено усвідомлювати всі свої дії, слова і т.д. (Занадто багато з того, що ми робимо, про що думаємо і що говоримо день за днем існує на рівні звички). Але погані звички, як відомо, потрібно міняти. Тому цілком очевидно, що різноманітні негативні програми та пов'язані з ними звичні моделі поведінки необхідно в обов'язковому порядку змінювати на позитивні, або просто позбавлятися їх.

Кадієвська Ірина,
доктор філософських наук, професор,
Військова академія (м.Одеса)
Кольца Анастасія,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)

ПРОАКТИВНЕ ЖИТТЯ ЯК ФАКТОР В ДОСЯГНЕННІ УСПІХУ

Базисний рівень, який визначає поведінку людини, це світогляд та світосприйняття. Світогляд містить уявлення та вірування людини про світ і уявлення про себе — що людина може і що вона не може? Якщо людина має уявлення про те, що в неї маленькі можливості, вона не дозволяє собі діяти, якщо ж її уявлення про свої можливості ширше, то вона дозволяє собі сміливіше, активно і впевненіше в собі діяти. Якщо людина дійсно хоче чогось досягти у своєму житті, необхідно піднімати рівень своєї енергетики. Звичайно люди такі влаштовані, що для позитивних змін усім нам дуже потрібен якийсь зовнішній поштовх, імпульс, що підштовхнуло б до дій та бажаних змін. Дуже потужним зовнішнім поштовхом до позитивних змін може бути зустріч і подальше спілкування з цікавими реалізованими щасливими людьми. Такі люди вигідно відрізняються від інших високим рівнем вільної творчої енергії. Тому спілкування з ними вже саме по собі приємне і корисне. Але важливо також і те, що такі люди вже самі пройшли складний шлях самовизначення та пошуку сенсу власного життя, у результаті їм вдалося визначити свої цінності та життєві цілі. Ці люди вже точно знають, чого хочуть і на що вони готові витратити себе, свої сили, час та інші ресурси. Але для того, щоб зацікавити таких людей, необхідно підвищувати рівень власної енергетики, бо безпросвітні скиглики перевантажені претензіями до життя нікого не можуть зацікавити. Безпросвітні скиглики замість того, щоб підняти оточуючим настрій, постійно скаржаться, а також транслюють різноманітні негативні уявлення.

Досить цікаво розібратися, що ж собою являють безпросвітні скиглики і як до них слід ставитися?

З одного боку:

1) Це особи з великими психологічними проблемами, оскільки вони вже накопичили надмірно великий % претензій до життя (80-90%), що саме по собі є перешкодою будь-яких позитивних змін. Вони вже накопичили безліч претензії до членів сім'ї, колег по роботі, до країни тощо.

2) Це люди зазвичай з низькою самооцінкою та незадоволеними амбіціями, які страждають від власної лінощів і заздрощів до активних, сміливих, успішних і щасливих людей і т.д.)

3) Це люди, які більшість часу перебувають у т.зв. низькоенергетичних станах (пригніченість, туга, депресія). Ці стани підтримуються відчуттям власного безсилля та нездатності вплинути на себе та навколишню реальність. Відсутність віри в себе та лінощі.

З іншого боку цікаво і важливо розуміти, що такі люди представляють із себе з моральної точки зору, адже вони найчастіше позиціонують себе в ролі жертви (обставин, несправедливості тощо), розраховуючи та домагаючись уваги, співчуття, допомоги та участі. Отже, хто ж вони добрі, але слабкі люди? Чи вони добрими зовсім не є? Спробуймо в цьому розібратися. З погляду загальнолюдської вищої моралі істинно добра людина:

- відповідально відноситься до того, який вплив він надає на оточуючих людей і на світ загалом. Очевидно, що надавати позитивний і сприятливий вплив буває набагато важче, ніж негативний. Необхідно регулярно стежити за своїм зовнішнім виглядом, щоб оточуючим було приємно на тебе дивитися і приємно поряд з тобою перебувати;
- необхідно стежити за своєю мовою, щоб оточуючим було приємно тебе слухати;
- необхідно контролювати свої емоції, щоб оточуючі не заражалися негативом;

- необхідно постійно поповнювати багаж знань, щоб іншим людям було з тобою цікаво спілкуватися і можна було чомусь навчитися;

- необхідно багато працювати, щоб забезпечувати сім'ю, дітей, літніх батьків, допомогти друзям тощо;

- необхідно стежити за своїм здоров'ям, щоб не обтяжувати проблемами близьких людей;

- необхідно розвиватися, щоб стати професіоналом у будь-якій галузі та бути в змозі принести реальну користь оточуючим людям та своїй Батьківщині;

- необхідно подолати страх, щоб бути в змозі захистити своїх близьких і свою Батьківщину.

Тому ми сміливо можемо зробити висновок про те, що такі люди з моральної точки зору не є добрими. Вони просто вважають себе вправі нити, скаржитися, бентежити душу і придушувати дух оточуючих людей. Їм просто байдуже на те, як негативно вони впливають на інших людей своєю безвідповідальною поведінкою. Тому ми в жодному разі не повинні їм потурати. Ми повинні навчитися зупиняти ці негативні інформаційні та енергетичні інтервенції. Правда полягає в тому, що ми не повинні бути пасивними і просто сидіти і чекати, коли реалізовані, успішні та щасливі люди, професіонали, закохані у свою справу, зацікавляться нами. І справа навіть не в тому, що наші ідеї та сподівання їм не цікаві, просто такі люди захоплені, а отже, постійно зайняті. Тому і ми не повинні витрачати час марно.

Кисіль Анастасія,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Лазоренко Тетяна,
Науковий керівник
Одеський державний університет внутрішніх справ
Карпич Ірина,
Одеський державний університет внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

За останні три десятиліття незалежності Україна пережила значні соціально-економічні трансформації з поступовим поліпшенням якості життя населення. [1, с. 5] Воєнний конфлікт приніс з собою серйозні проблеми, серед яких відсутність безпеки, скорочення джерел доходів, зростання цін на основні товари і послуги, проблеми з доступом до ресурсів і послуг тощо. Практичні виклики, пов'язані з адаптацією суспільства до тривалих кризових ситуацій та їхній вплив на задоволеність життям громадян є критично важливими, оскільки вони впливають не лише на особисте благополуччя, а й на загальний соціальний клімат і стійкість суспільства. Тож метою дослідження соціально-психологічних факторів якості життя під час воєнного стану є визначення пріоритетів для ефективного відновлення психологічного стану населення і підвищення якості життя в післявоєнний період, а також розробку практичних рекомендацій, які можуть бути впроваджені в державну політику та програми соціальної підтримки.

Для досягнення поставленної мети використовувався комплекс взаємопов'язаних методів: т**еоретико-методологічний аналіз літератури,** проведення анкетування для збору кількісних даних а також обробку і аналіз за допомогою статистичних методів. Це допомогло виявити закономірності і тенденції, що впливають на якість життя незважаючи на наявність великої кількості досліджуваних факторів, параметрів, компонентів та індикаторів, що в значній мірі ускладнюють вивчення якості життя та порівняння отриманих результатів.

Ознайомившись з різноманітними напрямками і критеріями у дослідженнях якості життя (об'єктивних умов, суб'єктивних оцінок та інтеграції суб'єктивних та об'єктивних показників) можно дійти висновку, що важливо бути зацікавленими досліджувати цей феномен в різних, суміжних з психологією наукових дисциплінах, таких як філософія, соціологія і навіть охорона здоров'я, а також залишатись неупередженними через своє суб'єктивне бачення світу (цілі, цінності, уподобання та переконання).

Для дослідження було використано анкету Всесвітньої організації охорони здоров'я WHOQOL у скороченій версії (BREF), яка включає 26 питань + 10 додаткових, авторських питань. Це дозволило виміряти 4 основні сфери життя (фізичне здоров'я, психологічне здоров'я, соціальні відносини та навколишнє середовище) і взаємозв'язок між ними.

При аналізі результатів було **встановлено,** що серед респондентів, які найвище оцінюють якість свого життя, можна виділити сталі закономірності. Найбільш актуальними є такі критерії як стресостійкість та соціальна підтримка. Саме вони мають найбільший вплив на адаптацію і здатність справлятися з труднощами і це підтвержує велика кількість досліджень [2, с. 177] Але не менш важливим фактором виявилась й професійна діяльність. За цим критерієм респондентів було розділено на 3 групи:

1. **Психологи та соціальні працівники**, які безпосередньо працюють у сфері надання допомоги.

2. **Особи, що працюють у інших професіях**, які не пов'язані з психологічною або соціальною діяльністю.

3. **Респонденти, які не працюють** (тимчасово безробітні, у декретній відпустці, студенти, пенсіонери тощо).

Для подальшого дослідження на тих самих респондентах використали методику самооцінки функціонального стану “САН” (В. А. Доскін та ін.) За результатами діагностики також виявили розбіжності між респондентами різних груп. Результати показали, що група №1 (психологи) при показниках самопочуття і активності трішки нижчих за групппу №2 (працюють в інших сферах) оцінюють свій настрій найкращим серед інших груп.

Перевірка кореляцій між кожною зі змінних у кожній групі показала, що для групи № 1 настрій мав слабший зв’язок із показниками самопочуття та активності. Водночас, для групи № 2 та № 3 спостерігалася значуща кореляція між самопочуттям, активністю та настроєм, що вказує на більш традиційну взаємозалежність цих змінних

Подальший аналіз показав, що це може бути результатом вищого рівня соціальної активності психологів, який є характерним для їх професійної діяльності. Психологи значно частіше взаємодіють з іншими людьми, що включає участь у групових терапіях, супервізіях, інтервізіях та інших формах професійної підтримки. Це забезпечує регулярні можливості для емоційної розрядки та спільного вирішення складних ситуацій. Виявилось, що окремі респонденти з групи №1, які не відвідували такі заходи оцінили рівень якості свого життя нижчим за своїх колег, тож можемо зробити висновок, що саме такий фактор як соціальна підтримка дозволяє психологам зберігати позитивний настрій, навіть в умовах криз.

За результатами дослідження ми можемо говорити про те, що **одним з важливих пріоритетів для відновлення психологічного стану населення після війни є саме** соціальна активність, наприклад, у вигляді груп професійної підтримки. Вони можуть бути корисними не лише для людей, які працюють у кризових умовах або безпосередньо взаємодіють із постраждалими (медичні працівники, волонтери, освітяни, правоохоронці, військові, соціальні працівники тощо), а й для будь-якої іншої професії, включаючи працівників, які здаються "віддаленими" від таких ситуацій, наприклад, для продавців, офісних працівників або працівників сфери обслуговування. Це може стати важливим об’єднувальним фактором для суспільства, забезпечуючи підтримку на всіх рівнях.

Також важливо зазначити, що війна має тенденцію посилювати традиційні гендерні ролі і значно впливає на динаміку родинних відносин, адже в більшості чоловіки і жінки стикаються з різними видами стресу та травм і можуть застосовувати різні механізми відновлення. Респонденти, які дали високу оцінку на запитання “Як часто Ви звертаєтеся за допомогою до членів сім’ї?” і “Наскільки підтримка сім’ї допомагає Вам справлятися зі стресом ?” демонструють вищий рівень **якості життя**. В зв’язку з цим при розробці програм підтримки та відновлення доцільно враховувати гендерні відмінності і також впровадити **сімейні групи підтримки**.

Дослідження соціально-психологічних факторів якості життя під час воєнного стану підтвердило, що як професійні, так і сімейні групи, є невід’ємними складовими соціальної підтримки і відіграють критичну роль у забезпеченні високої якості життя. Прогнозується, що у післявоєнний період вони ще більше підвищать своє значення.

Список використаних джерел:

1. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С., Реут А. Г., Крикун О. І., Когатько Ю. Л., Заяць В. С., Клименко Ю. А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023.

2. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023: Колективна монографія. С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023.

Косенко Корнелія,
доктор медичних наук,
Міжнародний гуманітарний університет
Єрмакова Світлана,
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет

ПОСТТРАВМАТИЧНІ СТРЕСОВІ РОЗЛАДИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є одним із найбільш поширених і серйозних психічних станів, які виникають у результаті пережитої травматичної події, що супроводжується почуттям страху, безпорадності або жаху. В умовах сучасної України, яка переживає затяжний військовий конфлікт, проблема лікування ПТСР набуває надзвичайної актуальності.

Актуальність вивчення ПТСР у контексті війни в Україні зумовлена необхідністю забезпечення довгострокового психологічного здоров'я ветеранів, їхніх сімей та постраждалих громад. Ефективне лікування ПТСР має включати як традиційні методи, такі як фармакотерапія та когнітивно-поведінкова терапія, так і інноваційні підходи, зокрема використання технологій віртуальної реальності, травмофокусованої терапії та групової раціональної терапії. Це дозволить не лише знизити рівень страждань пацієнтів, але й сприятиме їхній успішній інтеграції в суспільство та відновленню функціональності.

Основними методами протягом десятиліть залишаються фармакологічне лікування та психотерапія, особливо когнітивно-поведінкова терапія. В свою чергу, когнітивно-поведінкова терапія, спрямована на травму, залишається лікуванням першої лінії, тоді як фармакотерапія з використанням селективних інгібіторів зворотного захоплення серотоніну, таких як сертралін і пароксетин, є стандартним підходом для медикаментозної підтримки.

Фармакотерапія здебільшого допомагає контролювати симптоми тривоги, гіперактивності та безсоння, однак її ефективність обмежена, і вона часто використовується в поєднанні з психотерапією. Проте варто зазначити, що фармакотерапія сама по собі не може вилікувати ПТСР, але підвищує ефективність психотерапії. Це особливо важливо для пацієнтів із груп ризику, таких як працівники правоохоронних органів, рятувальники, біженці, потерпілі від ДТП чи обстрілів, а також для осіб із виснаженим станом і низькою готовністю до психотерапевтичної роботи. Ліки допомагають стабілізувати їхній стан і зробити терапію більш доступною та результативною. Таким чином, залишаються питання щодо комбінацій медикаментів і психотерапії, а також щодо включення нових підходів у настанови лікування.

Для скринінгу посттравматичного стресового розладу (ПТСР) використовується низка методів, які включають короткі опитувальники та тестові анкети. Приклад одного з методів передбачає відповідь на сім запитань, пов'язаних із типовими симптомами ПТСР, такими як уникання нагадувань про подію, втрата інтересу до діяльності, ізоляція від інших, труднощі у вираженні прихильності, відчуття безнадійності щодо майбутнього, порушення сну та підвищена дратівливість. Рівень довіри до себе є важливим показником психологічного здоров'я та здатності особистості до самореалізації, прийняття рішень і постановки життєвих цілей.

Протокол травмофокусованої терапії ПТСР в Україні включає три основні етапи, кожен із яких спрямований на досягнення конкретних терапевтичних цілей:

1. *Фаза стабілізації:* на цьому етапі проводиться психоосвіта, навчання пацієнта розуміти природу ПТСР і його симптоми, а також визначати тригери. Мета — допомогти пацієнту дистанціюватися від травматичного досвіду, отримати контроль над симптомами і навчитися справлятися з тривожними ситуаціями за допомогою технік копінгу. Важливим є активація внутрішніх і зовнішніх ресурсів, які допоможуть стабілізувати стан пацієнта.

2. *Фаза роботи з травмою*: цей етап зосереджений на техніках експозиції до травматичних спогадів. Травматичні спогади «склеюються» в цілісну історію, яка доповнюється конструктивними та адаптивними інтерпретаціями. Цей процес допомагає знижувати інтенсивність негативних емоцій і коригувати дисфункційні переконання, що виникли внаслідок травми.

3. *Фаза відновлення*: на цьому етапі відбувається переосмислення травматичного досвіду, оплакування втрат, прощення, адаптація до змін та побудова нових життєвих цінностей і сенсів. Пацієнт створює новий життєвий наратив, який інтегрує отриманий досвід, дозволяючи йому рухатися далі.

Ключовою умовою успішного лікування є розвиток резилієнтності — стійкості до стресу, що включає когнітивну гнучкість, ефективні копінг-стратегії, соціальну підтримку та усвідомлення цінностей і сенсу життя.

На сьогодні найефективнішою технікою в когнітивно-поведінковій психотерапії посттравматичного стресового розладу (ПТСР) вважається когнітивна терапія ПТСР (cognitive therapy for PTSD). Суть цього методу передбачає серію структурованих терапевтичних сесій, адаптованих до індивідуальних потреб клієнта. Бустерні сесії проводяться через кілька місяців після основного курсу для моніторингу стану, закріплення терапевтичних досягнень і підтримки адаптивних стратегій.

Інноваційний метод дослідження травматичних спогадів та їх терапії ґрунтується на виявленні механізмів формування «узагальнених аверсивних спогадів» під впливом стресу. Це явище полягає у тому, що мозок створює розширені, неспецифічні спогади, які охоплюють не лише первинний травматичний досвід, але й асоціюються з безпечними ситуаціями, викликаючи страх і тривогу. Така особливість пам’яті є типовою для осіб із посттравматичним стресовим розладом.

Ключовим відкриттям стало виявлення порушення функції ендоканабіноїдної системи мозку, яка регулює специфічність пам’яті.

Сучасні психотехнології також містять духовні практики, медичні і фізичні процедури, рекомендації щодо здоров’я та харчування.

Для вирішення проблем реабілітації військових, які брали участь у бойових діях, одним із ключових підходів є метод групової раціональної терапії, зокрема «дебрифінг стресу критичних інцидентів». Цей метод полягає в організованому обговоренні пережитого стресу під час виконання бойових завдань. Головна мета дебрифінгу полягає у зниженні та усуненні страждань військових, причому цей процес має бути розпочатий протягом перших 48 годин після травмуючої події. Основним елементом методики є так звана техніка «закриття минулого», що передбачає осмислення пережитого, фіксоване відмежування від тривог, сумнівів та нічних кошмарів.

Таким чином, лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР) традиційно включає застосування психотерапії, особливо когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), та фармакотерапії. Для діагностики ПТСР використовуються скринінгові методи.

Основний фокус зосереджено на ролі ендоканабіноїдної системи мозку, яка відіграє значущу роль у регуляції специфічності спогадів. Дисфункція цієї системи під час стресу може призводити до формування узагальнених та неспецифічних спогадів, сприяючи тривожності в безпечних ситуаціях.

Для реабілітації військових, які брали участь у бойових діях, застосовуються методи групової раціональної терапії, зокрема «дебрифінг стресу критичних інцидентів», що передбачає обговорення пережитого стресу та техніку «закриття минулого» для зменшення його наслідків. Також важливими є комплексна соціально-психологічна реадаптація, створення підтримуючого середовища для ветеранів і використання сучасних технологій, таких як віртуальна реальність, для моделювання стресових сценаріїв та їх опрацювання.

Лебедєва Наталія,
кандидат психологічних наук,
Міжнародний гуманітарний університет
Поплавська Єва,
кандидат психологічних наук,
Міжнародний гуманітарний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН

Розвиток психологічної допомоги як професії в умовах війни в Україні, а також можливості надання психологічної допомоги у наш час диференціюється як психологічне консультування, позамедична (соціальна й особистісна) психотерапія, медична психотерапія та психіатрія.

Розгляд питання організації психологічної допомоги дружинам військовослужбовців потребує окреслення специфіки професійнї діяльносоті військового та йог взаємодії у родині. Проте сама специфіка професійної діяльності, пов'язаної з військовою службою, містить у собі певні об'єктивні чинники, які негативно впливають на військовослужбовців і виконання ними певних функцій.

Особливості професійної діяльності, наявність тих чи інших особистісних якостей, безперечно, накладають відбиток і на сім'ї військовослужбовців, їх функціонування та розвиток. Проблеми військовослужбовців та їхніх сімей обумовлені покладеними на них обов'язками по озброєному захисту держави, що передбачає виконання поставлених завдань в будь-яких умовах, у тому числі з можливим ризиком для життя. Це визначає особливості тієї соціально-рольової системи, в якій вони діють. Функціональні обов'язки військовослужбовців строго регламентовані, а субординаційна структура є жорстко ієрархічною, адже людина, яка проходить військову службу, часто піддається впливу несприятливих чинників: емоційне і фізичне перевантаження, дія шуму, вібрації, хімічних реагентів, замкнутого простору, монотонія, сенсорна депривація, постійний вимушений контакт з іншими військовослужбовцями, відсутність можливості побути на самоті, міжособистісна напруженість, міжособистісні конфлікти.

Сім'ї військовослужбовців зазнають усі проблеми, які притаманні для будь-яких сімей, проте у них є і власні труднощі. Так, сім'я військовослужбовця строкової служби позбавляється його заробітку — нерідко це основне джерело доходу, що за наявності дитини ставить сім'ю в скрутне матеріальне становище; допомога, що виплачується у цьому випадку не покриває витрати на утримання дитини.

Ресурси сім'ї військовослужбовця-контрактника залучені до підтримки обороноздатності поряд з особистісними ресурсами самого військовослужбовця, забезпечуючи в значній мірі його здоров'я і працездатність. Проте адекватного відшкодування цих ресурсів сім'я не отримує. Життя в умовах війни може породити синдром соціально-психологічної депривації військовослужбовців і членів їхніх сімей. Ще одна проблема сім'ї військовослужбовця — малозабезпеченість, так як його заробітна плата відстає від зростання вартості життя, тим більше від специфічних потреб існування в умовах військової служби, а додатковий заробіток заборонений законом. Дружини військовослужбовців часто не можуть влаштуватися на роботу, а допомга з безробоіття виплачується лише незначній їх частині. Усе це нерідко призводить до того, що сім'ї військовослужбовців опиняються в ситуації соціального лиха.

Виходячи із зазначених проблем, метою соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців ЗСУ є налагодження їх позитивно спрямованої життєдіяльності та створення оптимальних умов для соціалізації членів сімей. При цьому до основних завдань соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців належать: визначення оптимальних умов здійснення соціальної роботи; налагодження ефективної соціальної роботи; соціальний захист

сімей військовослужбовців; зміцнення, гармонізація та розвиток духовних процесів, внутрішньосімейних стосунків, зв'язків із соціальним оточенням; активізація функцій сім'ї, надання допомги у вихованні дітей; посилення позитивного впливу сімей на виконання військовослужбовцями своїх професійних обов'язків.

Така соціально-педагогічна робта формальна і не передбачає ані духовного розвитку і благополуччя родини, ані врахування індивідуальних обставин функціонування сім'ї та окремих її членів. Саме тому надання психологічної допомоги на сучасному етапі покладається на недержавні, а саме грмадські, релігійні та волонтерські організації.

Отож, практичне забезпечення процесу психологічної допомоги залежить від трьох аспектів, які визначають її характер і напрям:

– перший аспект — актуальність психологічної допомоги і готовність до її прийняття — необхідна умова для її надання. Причини звернення за психологічною допомогою різноманітні, до них можуть бути віднесені прблеми особистісного розвитку і росту, проблеми спілкування і взаємодії з іншими людьми, а також проблеми, пов'язані з гострими екстремальними кризовими ситуаціями;

– другий аспект — готовність до надання психологічної допомоги. Ефективність психологічного впливу в більшості випадків, визначається вмотивованістю, особистісною позицією і професіоналізмом спеціаліста. У теперішній час прийнято говорити про особистісні передумови до надання психологічної допомоги, про особистість психолога-консультанта, терапевта тощ;

– третій аспект — теоретико-методологічна база, яка знаходиться в основі організації та проведенні психологічної допомоги, визначаючи її специфіку і спрямування.

Форми надання психологічної допомоги сім'ям військовослужбовців класифікують за такими ознаками: складом і кількістю учасників (індивідуальні, групові, масові); тривалістю (одноразові заходи, постійно діючі, «пульсуючі»); перспективою (розраховані на близьку перспективу, розраховані на середню перспективу, розраховані на віддалену перспективу); місцем проведення (стаціонарні, виїзні, пересувні, циклічні); ступенем самостійності учасників (групи самодопомоги, взаємодопомоги; ті, які працюють за допомогою консультанта, сім'ї, які працюють під безпосереднім керівництвом психолога або капелана); рівнем творчості (інформаційні, репродуктивні, тренувальні, творчі); видом діяльності (ігрові, комунікативні, трудові, навчальні); умовами здійснення (екстрені, звичайні); характером спілкування (безпосередні, опосередковані); метою (профілактику неблагополуччя та його рецидивів, просвітницькі заходи); складністю побудови (прості, складні, комплексні) [4].

Найпоширенішими методами роботи з сім'ями військовослужбовців є: бесіда, переконання, формування перспективи, метди подолання конфліктів, методи діагностики (спостереження, анкетування, тестування, соціометрія, інтерв'ю, моніторинг).

Отож, психолог-консультант має в співбесіді використовувати такі опорні питання, що сприяють актуалізації психологічних механізмів духовного розвитку особистості, зокрема, механізмів ідентифікації, децентрації, рефлексії, трансценденції і усвідомлення буттєвої єдності. Вивчення даних проблем виходить за суто медичні та психологічні межі та стає зрозумілим, що інституціоналізація психологічної допомоги потребує додаткового розвитку традиційної психології. Психологічна допомога спрямовує увагу особистості на вихід за межі звичного, стереотипного мислення, спрямовує увагу на цінності і смисли більш високого рівня, ніж звичайні психологічні та соціальні. В цілому духовно-особистісний підхід в практиці психологічного консультування є тим доповненням до традиційної психологічної теорії і практики, необхідність якого обумовлена сучасними потребами духовного розвитку особистості. Надання психологічної допомоги направляє на шлях активного перетворення власної сутності відповідно до її місії із завданнями життя. Звідси зростає мотивація саморозвитку, — поліпшення себе.

Макаров Михайло,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

СУЧАСНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ВОЇНІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Мета цього дослідження є визначення ефективності фізичних тренувань у підготовці військовослужбовців та формуванні їх психологічної готовності до дій в екстремальних умовах. Обговорення проблемних питань ,та шляхи їх вирішення.

Сучасна фізична підготовка воїнів Збройних Сил України має на меті не лише розвиток фізичних можливостей військовослужбовців, але й формування психологічної стійкості та адаптивності до стресових ситуацій.

Основними елементами фізичних тренувань вважаю наступними:

- біг як на короткі, так і на довгі дистанції, включно з можливостями бігу з перепонами.
- марш-кидки: з різним навантаженням, що імітують реальні бойові умови.
- силові тренування. Вправи з вагою тіла: присідання, віджимання, підтягування, які можна виконувати у будь-яких умовах.
- тренування з додатковими вагами: використання гир, штанг.
- кросфіт програм: включають інтервальні тренування високої інтенсивності, що покращують одночасно силу, витривалість і гнучкість.
- спеціалізовані навички. Тактична підготовка: включає рух у бойових умовах, подолання смуг перешкод, навчання основам рукопашного бою.
- розвиток гнучкості та координації: виконуються через вправи, що покращують рухливість суглобів, координацію і баланс.

До найбільш сучасних методів тренувань слід відзначити:

- використання трекерів фізичної активності та віртуальних платформ для моніторингу індивідуальних показників та персоналізації планів тренувань.
- психофізична підготовка: навчання методам релаксації та управління стресом, таким як медитація і дихальні техніки, що підвищують психічну витривалість.
- адаптація до бойових умов: фізична підготовка орієнтована на максимальну адаптацію до бойових умов, включаючи тренування в екстремальних кліматичних умовах та імітацію міських боїв.

Це допомагає військовослужбовцям ефективно виконувати завдання в будь-яких ситуаціях, зберігаючи необхідну бойову ефективність. Психологічна готовність у фізичній підготовці є важливим аспектом, який впливає на результати спортсменів і їхню здатність досягати високих показників.

Вона включає в себе кілька ключових компонентів:

- мотивація: внутрішня мотивація, яка спонукає спортсмена до тренувань і змагань. Важливо, щоб спортсмен мав чіткі цілі та бажання їх досягти.
- самовпевненість:віра в свої сили та можливості. Високий рівень самовпевненості допомагає спортсменам долати труднощі та стресові ситуації.
- емоційна стійкість: здатність управляти своїми емоціями, особливо в умовах високої напруги, таких як змагання. Це дозволяє зберігати концентрацію і не піддаватися паніці.
- концентрація: уміння зосереджуватися на завданні і не відволікатися на зовнішні фактори. Це критично важливо під час змагань.
- стратегічне мислення: здатність планувати свої дії, оцінювати ситуацію і приймати рішення в умовах невизначеності.
- відновлення після невдач: уміння справлятися з поразками і використовувати їх як досвід для подальшого розвитку.

У статті були розглянуті види фізичних тренувань, їх ефективність та зв’язок із психологічними показниками військовослужбовців. Охарактеризовано поняття “психологічна готовність” та визначено його особливості за даними досліджень вітчизняних науковців.

Сьогодні ми будемо говорити про проблемні питання та шляхи їх вирішення. Фізична підготовка військовослужбовців стає одним із ключових аспектів їхньої бойової готовності. Проте, існує ряд проблем, які потребують термінового вирішення для забезпечення ефективності цієї підготовки.

Проблеми фізичної підготовки на сьогоднішній день є: недостатньо розвинутої або взагалі відсутньої інфраструктури фізичної підготовки.

По-перше: багато військових частин стикаються з проблемою відсутності сучасних спортивних залів та тренажерів. В умовах бойових дій доступ до спеціалізованих тренувальних баз часто обмежений , або взагалі відсутній.

По-друге: Індивідуалізації тренувань військовослужбовців мають різний рівень фізичної підготовки, але часто програми тренувань є універсальними, що не враховує індивідуальні потреби. Це може призводити до перевантаження або недостатнього навантаження, що негативно впливає на результати.

По-третьє: психологічний стан бойової дії та стресові ситуації можуть впливати на мотивацію та психологічний стан військовослужбовців, що, в свою чергу, позначається на їхньому фізичному розвитку. Психологічні фактори часто ігноруються в рамках фізичної підготовки. Відсутність кваліфікованих спеціалістів, брак тренерів та фахівців у галузі фізичної підготовки, які могли б розробити ефективні програми тренувань. Необхідність у навчанні військовослужбовців основам фізичного виховання та самостійного тренування.

По-четверте: є обмежений час на тренування. В умовах виконання бойових завдань, або в районах відновлення боєздатності, військовослужбовці часто не мають достатньо часу для регулярних занять спортом. Це може призводити до зниження загального рівня фізичної підготовленості.

Шляхи вирішення проблем є поліпшення інфраструктури.

Інвестування в модернізацію спортивних об’єктів та придбання необхідного обладнання. організація мобільних тренувальних баз, які можуть бути розгорнуті в зонах бойових дій та в районах відновлення боєздатності.

Індивідуалізації програм підготовки, можливо вирішити шляхом розробки персоналізованих планів тренувань з урахуванням фізичних можливостей та цілей кожного військовослужбовця, з використанням сучасних технологій для моніторингу прогресу та корекції навантажень.

Психологічну підтримку військовослужбовців .Включення психологічних тренінгів у програми фізичної підготовки для покращення мотивації та зниження стресу із залученням психологів до роботи з військовослужбовцями для підтримки їхнього психо-емоційного стану.

Підвищення кваліфікації спеціалістів. Здійснювати організацію курсів підвищення кваліфікації для тренерів та інструкторів з фізичної підготовки, у тому числі співпраця з цивільними спортивними організаціями для обміну досвідом та знаннями.

Оптимізація часу на тренування. Впровадити шляхом розробки короткочасних, але інтенсивних програм тренувань, які можуть бути виконані за обмежений час, у тому числі з включенням фізичних вправ у повсякденну діяльність військовослужбовців, наприклад, під час маршів чи виконання інших завдань.

Підсумовуючи, хочу зазначити, що сучасна фізична підготовка воїнів ЗСУ має суттєве значення для забезпечення їхньої бойової готовності. Вирішення вище вказаних проблем дозволить створити ефективну систему фізичного виховання, що враховує індивідуальні потреби військовослужбовців і сприяє їхньому розвитку як професіоналів. Інвестування в фізичну підготовку — це інвестиція в безпеку та оборону країни.

Маршавіна Альона

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ З РІЗНИМИ СТРАТЕГІЯМИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

Прийняття рішення — це складний процес, який інтегративно включає багато компонентів. Достатньо сказати, що його результат визначається як ендогенними, так і екзогенними факторами — від особистісних характеристик людини, яка приймає рішення, до її суб'єктивного реагування на зовнішню подію. Тому проаналізувати цей процес надзвичайно важко. Дослідники, як правило, вибирають ту чи іншу конкретну перспективу розгляду проблеми — соціальну, психологічну або, економічну. В наші непрості часи, коли здатність приймати конструктивні рішення, особливо користується попитом, багато авторів присвячують свої дослідження цьому питанню: Василенко В. А., Воробйова С. С., Воронін А. М., Гевко І. Б., Горда О. В., Дмитриенко В. Д., Катренко А. В., Колпаков В. М., Кушлик-Дивульська О. І. Кушлик Б. Р., Негрей М. В., Тужик К. Л., Петруня Є. Ю., Приймак В. М., Ситник В. Ф., Черняк В. З. Тим не менше, дана проблема залишається не вирішеною повною мірою. Тому, ми провели власне дослідження на контингенті працівників компанії Waverley Software.

Застосування батареї психодіагностичних методик дозволило встановити наступне.

Для групи осіб, які користуються переважно стратегією співробітництва при ухваленні рішення, характерні: заперечення і витіснення, як психологічний захист; імпульсивність та емпатія; вони мінімально схильні до лідерства та до співробітництва у конфлікті.

З першого погляду, цей результат парадоксальний. Виходить, що не обов'язково, прагнення до співпраці проявляється у різних сферах. Адже, ті, хто при ухваленні рішення прагнуть до співпраці, менше за інших прагнуть до співпраці в конфліктах. В конфліктах вони виявили тенденцію до уникнення. Можна припустити, що ці люди миролюбні та пацифістичні, такі, що прагнуть полюбовно прийняти рішення, але якщо створюється конфліктна ситуація, вони не здатні її вирішувати та вдаються до втечі. Навпаки, ті, хто при ухваленні рішення прагне суперництва, саме в цьому процесі виплескують свій «запал», а надалі, якщо трапляється конфліктна ситуація, до суперництва не схильні, а здатні співпрацювати та конструктивно вирішувати питання.

Для групи осіб, що користуються стратегією протиборства при ухваленні рішення, характерно: максимальна регресія та мінімальні реактивні утворення; максимальна схильність до ризику; максимально виражене лідерство та комунікативні властивості.

Даний результат закономірний — співпраця віддає перевагу паритетним відносинам, а суперництво — ієрархічним. Лідерство часто завойовується силою в тих, чи інших проявах.

З першого погляду це може здатися парадоксальним, проте, такий результат обумовлений тим, що саме комунікативні здібності, дозволяють членам цієї групи реалізовувати свою стратегію. Якби ці люди були відверто агресивні, принаймні вони, не були б у такій почесній організації. Саме тому, що їм вдається «підсолодити пілюлю» суперництва насолодою талановитого комунікування, їм вдається бути такими успішними.

Для групи осіб, у яких не виявилося стратегії при прийнятті рішення, характерно: максимально виражене заперечення, досить сильно виражені реактивні утворення та проекція, а витіснення — на середньому рівні; вони мінімально схильні до емпатії; займають проміжне положення за параметром лідерства; мають максимальну розбіжність між показниками двох типів мотивації — мотивація схвалення у них — мінімальна, а мотивація до успіху — максимальна. Може, тому вони й утрудняються у виборі стратегії при ухваленні рішення, що не відчувають партнерів?

З одного боку, це підтверджує тезу про те, що чим більше зацікавлена людина в успіху, тим більшою мірою вона змушена жертвувати схваленням оточуючих. З іншого боку, такий результат показує, що відсутність стратегії при ухваленні рішення, натякає на певну частку безпринципності та всеїдності.

Таким чином, особи з різними стратегіями прийняття рішення, відрізняються своїми психологічними властивостями. Або, можна сказати навпаки: особи з психологічними властивостями, що відрізняються, обирають різні стратегії при прийнятті рішення.

Матраєва Діана,
здобувач вищої освіти,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Кривцов Артем,
Науковий керівник:
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ ТА ЇХ ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОСВІДОМОСТІ

У сучасних умовах військової діяльності значну роль відіграє психологічна підготовка військових спеціалістів, особливо військових психологів. Вони забезпечують важливу функцію забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців, профілактики бойових психічних травм та реабілітації особового складу. Тому їхня власна психологічна готовність і самосвідомість мають ключове значення для ефективності професійної діяльності

В акт самосвідомості індивіда втягуються не лишеокремі психічні процеси в різних комбінаціях, але й вся система його психічних властивостей, якостей, особливості мотивації, емоційно-почуттєвої, вольової сфери в будь-який момент. У психологічній структурі особистості військового психолога самосвідомістьє центральною ланкою, яка характеризує рівень його професіоналізму, а отже, успішність службової діяльності [1,3,7].

На сьогоднішній день завдання військових психологів можна розділити на декілька категорій. Це відбір і кваліфікація, спостереження за бойовою готовністю, навчання, тренінги, психологічна профілактика і підтримка та діяльність у рамках психологічних операцій. Окрім цих головних напрямків роботи, військових психологів часто залучають до наукових та прикладних досліджень, роботи у сфері психосоціальної допомоги постраждалим у війні та членам їх сімей, а останнім часом дедалі більше розвивається окрема дисципліна — операційна психологія («operational psychology»), яка вивчає методи допиту, опитування, вироблення психологічних портретів супротивника та займається відбором і тренуванням кандидатів для розвідки та контррозвідки. Під час виконання цих завдань досить гостро постає питання самосвідомості військового психолога [1,4].

Психологічна підготовка військових психологів охоплює кілька основних напрямів:

1. Формування психологічної стійкості. Військові психологи працюють у складних умовах, які можуть включати бойові дії, кризові ситуації та екстремальні психологічні навантаження. Тому вони повинні мати високий рівень емоційної саморегуляції, стресостійкості та адаптивності.

2. Професійна компетентність. Психолог повинен був досконало володіти методами діагностики, психокорекції, психологічного консультування та психотерапії. Навчання передбачається як теоретичну підготовку, так і практичний досвід у військових умовах.

3. Розвиток комунікативних навичок. Ефективна комунікація з військовослужбовцями, командирами, медичним персоналом та цивільним населенням є критично важливою для успішного виконання професійних обов’язків.

4. Психологічна самопідготовка. Військові психологи повинні постійно розвивати навички саморефлексії, саморегуляції та підтримки власного психічного здоров’я, після чого їх робота пов’язана з високими емоційними навантаженнями.

У багатьох психологічних дослідженнях професійного становлення знаходиться вивчення самосвідомості як форми відображення і переживання людиною свого професійного статусу. Але на відміну від самосвідомості, загалом, професійна самосвідомість специфічніша за своїм змістом.

Кожен період життя військового психолога, кожен його більш або менш значний крок в системі суспільних відносин, кожний успіх (чи не успіх) під час виконання професійних обов’язків може призвести до зміни його мотиваційної сфери: відбудеться її диференціація чи інтеграція, перетворення одних мотивів в інші, пригнічення одних іншими, можуть виникнути

суперечності між ними (боротьба мотивів), взаємне підсилення або послаблення, зміниться співвідношення домінуючих або підпорядкованих мотивів та інше [5, 9].

Самосвідомість військового психолога має низку специфічних характеристик, зумовлених умовами професійної діяльності:

1. Розвинене професійне «Я». Військовий психолог ідентифікує себе з професійною роллю, що має високий рівень відповідальності та самоконтролю.

2. Високий рівень емоційної саморегуляції. Оскільки військовий психолог працює з кризовими станами військовослужбовців, він повинен контролювати власний емоційний стан і не піддаватися негативному впливу складних ситуацій.

3. Підвищена соціальна чутливість. Здатність розуміти почуття інших людей і адаптувати свою поведінку до особливостей взаємодії в різних умовах.

4. Потреба у постійній рефлексії та самоконтролі. Оцінка власного психоемоційного стану та аналіз особистих переживань сприяють підтримці психічного здоров'я психолога.

5. Розвинена система цінностей. Військовий психолог орієнтується на морально-етичні принципи, що завершують його діяльність у контексті військової служби.

Психологічні особливості професійної самосвідомості військових психологів на етапі надання допомоги, в ситуаціївedення бойових дій, та їх вплив на ефективність професійної діяльності потребують ретельного вивчення. Окремої уваги потребує сучасний інструментарій оцінювання психологічних особливостей особистості військових психологів, їх професійних компетентностей та ефективності діяльності, сучасний вітчизняний і закордонний досвід до комплексного психодіагностичного обстеження з використанням валідних методик.

Список використаних джерел:

1. Зоран Комар Психологічна стійкість воїна: підручник для військових психологів. К.: 2017. 184 с.
2. Афанасьєв Ю. І. Психологія військової діяльності . Київ: НАОУ, 2017.
3. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Формування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до виконання завдань за призначенням під час бойового злагодження : метод. посіб. К.: 7БЦ, 2021. 170 с.
4. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Ніка-Центр, 2006. 580 с.
5. Дубровинський Г. Р., Рябова О. В. Зв'язок емоційного інтелекту військовослужбовця з психологічною сумісністю у військовому колективі // Вісник Національного університету оборони України. 2019. С. 11–17.
6. Чернишенко С. В. Стрес і адаптація в умовах військової служби. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюм, 2021.
7. Мацегора Я. В. та ін. Психологічниймоніторинг професійно важливих якостейкурсантів ВВНЗ МВС України: монографія. Харків: Акад. ВВ МВС України, 2014. 421 с.
8. Климчук В. В. Психологічна допомога військовослужбовцям в умовах бойових дій. Харків: Видавництво ХНУВС, 2020.
9. Ягупов В. В. Військова і соціальна психологія. Київ: Видавництво Національного університету ім. Тараса Шевченка, 2000. 626 с.

Меленчук Наталя,
кандидат психологічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет
Єрмакова Світлана,
доктор педагогічних наук, професор
Міжнародний гуманітарний університет
Іванова Оксана,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет

ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Психологія, як наукова дисципліна, пройшла значний шлях розвитку, від ранніх філософських підходів до сучасних емпіричних методик. Цей процес розвитку відбувався через постійне поглиблення розуміння природи людської свідомості та поведінки, а також через інтеграцію знань із суміжних наукових галузей. Вивчення психіки, що спочатку базувалося на філософських і теологічних роздумах, з часом трансформувалося в систематичне наукове дослідження, засноване на експериментах і методологічних інноваціях.

Питання періодизації розвитку психології не має усталеного визначення ні у вітчизняній, ні у зарубіжній науковій літературі. Деякі дослідження об'єднують певні періоди розвитку психологічної думки, тоді як інші, навпаки, деталізують і виокремлюють окремі етапи. Таким чином, періодизація висвітлена в даному дослідженні відбувається як синтез опрацьованої літератури, що зумовлює певні розбіжності в підходах до історичного аналізу цієї науки. Відтак, розглянемо основні етапи еволюції психології, яка трансформувалася від філософських досліджень душі в античні часи до застосування передових емпіричних методик у сучасності. Історичний огляд дозволяє виявити важливі теоретичні підходи та методологічні інновації, що з'явилися завдяки роботі видатних дослідників. Кожен з розглянутих етапів містить ключові ідеї та концепції, розроблені відомими мислителями, чий внесок суттєво вплинув на напрямки розвитку психологічної науки.

Етап 1. Античні філософські витоки психології (IV ст. до н.е. — I ст. н.е.). Цей етап заклав фундаментальні питання про природу свідомості, вплив тіла на душу, механізми пізнання та самоконтролю. Багато концепцій античної психології залишилися актуальними і вплинули на подальший розвиток науки, особливо в епоху Відродження та Нового часу.

Етап 2. Середні віки V — XV ст. Проте, попри домінування релігійного світогляду, в цей період розвивалися медичні знання, які впливали на розуміння психічних процесів. Середньовічна психологія сприяла збереженню та трансформації античних знань у християнській традиції. Хоча в цей період наука була підпорядкована теології, він також заклав основу для подальших досліджень природи психіки. Дослідження арабських мислителів і схоластів проклали шлях до відродження інтересу до експериментальних методів, що стало важливим для наступного етапу розвитку психології в епоху Відродження.

Етап 3. Філософсько-емпіричні витоки психології (XVII-XVIII ст.). Цей етап заклав основу для формування психології як науки. Емпіричні дослідження досвіду та механістичні моделі поведінки сприяли переходу до експериментальних методів, які були впроваджені у XIX столітті. Зокрема, концепції Локка та Канта вплинули на розвиток когнітивної психології, а вчення Декарта та Гоббса стали підґрунтям для психофізіології та експериментальної психології.

Етап 4. Виникнення психології як окремої науки (середина XIX — початок XX ст). Цей етап розвитку психології визначив її як окрему емпіричну дисципліну, яка використовує наукові методи для дослідження психічних явищ. Робота Вундта започаткувала традицію експериментального аналізу свідомості, що сприяло подальшому розширенню

методологічного апарату психології. Ідеї функціоналізму, представлені Джеймсом, відкрили шлях для майбутніх досліджень поведінки та когнітивних процесів.

Етап 6. Функціоналізм і еволюційна психологія (кінець XIX — початок XX ст.) Функціоналізм став містком між ранньою експериментальною психологією Вундта та подальшими напрямами, такими як біхевіоризм і когнітивна психологія. Його принципи також знайшли розвиток у сучасній еволюційній психології, яка пояснює поведінку людини через призму адаптації та природного добору. Хоча багато ідей еволюційної психології важко перевірити емпірично, цей підхід залишається важливим для розуміння людської поведінки та її біологічних основ.

Етап 7. Психодинамічна психологія (кінець XIX — середина XX ст.) Психодинамічна психологія є одним із найвідоміших підходів у психології, значною мірою завдяки діяльності Зигмунда Фрейда. Цей напрям зосереджений на ролі несвідомих процесів, зокрема пригнічених спогадів, внутрішніх конфліктів та дитячих переживань, у формуванні особистості та поведінки людини. До того ж психодинамічний підхід започаткував дослідження несвідомих процесів, ролі дитячого досвіду та психотерапевтичних методів. Хоча багато тверджень Фрейда не були науково підтверджені, його ідеї суттєво вплинули на розвиток клінічної психології, психотерапії та культури загалом. Зокрема, концепції несвідомого, раннього дитинства та емоційних конфліктів стали фундаментальними для подальших психологічних досліджень і практик.

Етап 8. Біхевіоризм і питання свободи волі (початок XX ст. — 1960-ті роки). Біхевіоризм став революційним напрямом у психології, який зосередив увагу виключно на спостережуваній поведінці, а не на суб'єктивних внутрішніх процесах свідомості. Біхевіоризм зробив психологію об'єктивною наукою, спрямувавши її на емпіричні дослідження поведінки. Його принципи стали основою для терапевтичних методів (наприклад, поведінкової терапії), а також сприяли розвитку прикладної психології, зокрема у сфері освіти та управління персоналом. Попри критику за ігнорування внутрішніх психічних процесів, ідеї біхевіоризму залишаються важливими для досліджень навчання, мотивації та взаємодії людини з середовищем.

Етап 9. Когнітивний підхід і когнітивна нейронаука (1960-ті роки — сучасність). Когнітивний підхід змінив парадигму психології, повернувши увагу до внутрішніх психічних процесів та обробки інформації. Його принципи широко застосовуються у сферах навчання, штучного інтелекту, соціальної психології та психотерапії. Крім того, завдяки розвитку когнітивної нейронауки, дослідники отримали змогу безпосередньо вивчати взаємозв'язки між мозковою активністю та когнітивними функціями, що значно розширило розуміння механізмів пам'яті, уваги та прийняття рішень.

Етап 10. Соціально-культурна психологія (середина XX ст. — сучасність). Соціально-культурний підхід у психології зосереджений на вивченні впливу соціального середовища та культури на поведінку і мислення людини. Соціально-культурний підхід підкреслює важливість соціального контексту в поведінці людини. Він дозволяє зрозуміти, як культурні традиції, групові норми та соціальні очікування впливають на наші рішення та вчинки. Завдяки цьому напряму психологія стала більш глобальною, охоплюючи різноманітні культурні та етнічні контексти. Дослідження міжкультурних відмінностей сприяють розвитку толерантності, кращому розумінню соціальних явищ і допомагають ефективніше працювати в умовах зростаючої глобалізації.

Таким чином, розвиток психології як науки відображає еволюцію людського розуміння психіки, що почалося в античні часи з філософських роздумів про природу душі і свідомості. і свідчить про безперервне розширення горизонтів розуміння людської природи від античних філософських роздумів до сучасних наукових досліджень.

Мороховець Максим,
здобувач вищої освіти,
Військової академії (м. Одеса)

СПОРТИВНІ ЗМАГАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОМАНДНОЇ РОБОТИ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ

В наукових джерелах вказується, що військова підготовка — це система заходів, які плануються, організовуються і проводяться з метою навчання та виховання особового складу окремих категорій військовослужбовців, підготовки і злагодження підрозділів, частин, з'єднань, органів управління (штабів) веденню бойових дій та виконання інших завдань за призначенням, а також для підтримання встановленої бойової готовності. Під військовою підготовкою я розумію постійне вдосконалення фізичного, психологічного та інтелектуального стану військовослужбовця які повинні відповідати його спеціалізації, а також уміння адаптуватись у різних ситуаціях і злагоджено працювати в підрозділі, як одне ціле. На мою думку, спортивні змагання як елемент військової підготовки можуть зіграти ключову роль.

У сучасному світі ефективність військової підготовки визначається як фізичною витривалістю, так і здатністю працювати в команді, долати психологічні труднощі та адаптуватися до стресових ситуацій. Спортивні змагання є одним із найдієвіших інструментів для розвитку цих навичок, адже вони поєднують фізичне навантаження із потребою злагодженої роботи в колективі. Під спортивними змаганнями я розумію захід, який проводиться з метою перевірки та порівняння рівня підготовки учасників і команд які беруть участь у даному заході.

Сьогодні, коли військовослужбовці стикаються зі складними бойовими завданнями, уміння діяти як єдина команда стає ключовим фактором успіху. Спортивні змагання дозволяють моделювати умови, близькі до бойових, формуючи у військових важливі навички взаємодії, стресостійкості та лідерства. Крім того, спорт сприяє підтримці морально-психологічного стану, що є критично важливим для ефективності будь-якого підрозділу.

Цією тезою я хочу показати, що спортивні змагання є ефективним інструментом підготовки військових, оскільки вони допомагають розвивати командну роботу, підвищувати стійкість до стресу, формувати лідерські навички, а також підтримувати фізичну форму.

Спортивні змагання є важливим компонентом професійної підготовки військових, оскільки вони поєднують фізичну активність, психологічний тренінг та розвиток командної роботи. В умовах сучасного бойового середовища успіх операцій часто залежить від злагодженої роботи колективу та стійкості до стресу, що можна ефективно формувати через участь у спортивних заходах.

У спортивних змаганнях кожен гравець залежить від інших учасників команди, що вчить військовослужбовців координувати свої дії, довіряти один одному, швидко приймати спільні рішення, тощо. Цей досвід є безцінним у бойових ситуаціях, де злагодженість дій може визначати успіх операції.

Спортивні ігри, особливо ті, які передбачають конкурентну боротьбу, допомагають розвивати навички подолання стресу, управління емоціями та збереження концентрації в напружених умовах. Ці якості безпосередньо впливають на здатність військових ефективно діяти під час бойових операцій.

Регулярна участь у спортивних заходах забезпечує підтримання високого рівня фізичної витривалості, сили та реакції, що необхідні для виконання військових завдань. Також участь у спортивних змаганнях сприяє формуванню почуття єдності та спільної відповідальності, що допомагає створити сильний, згуртований колектив, готовий до будь-яких викликів. Крім того регулярна участь у спортивних змаганнях потребує постійних тренувань, які сприяють виробленню витривалості не лише на фізичному, а й на ментальному рівні. Вони вчать військовослужбовців долати втому, працювати на межі своїх можливостей і

не здаватися перед труднощами. Саме ця здатність до подолання перешкод і підтримання високого рівня бойової готовності є критично важливою у військовій справі. Окрім цього, дотримання розкладу тренувань привчає до відповідальності та дисциплінованості, що позитивно впливає на загальну організованість військового підрозділу. Чітка структура занять та систематичне навантаження розвивають внутрішню мотивацію, адже постійне вдосконалення власних навичок і фізичних показників стає частиною особистого та професійного зростання. Також, постійні тренування сприяють формуванню почуття єдності, взаємної підтримки та спільної відповідальності за досягнення результату. Військовослужбовці вчаться довіряти своїм товаришам, розподіляти завдання та швидко ухвалювати рішення в умовах жорсткої конкуренції, що моделює бойові умови.

У командних видах спорту природним чином виникають лідери, які вчаться брати на себе відповідальність за команду, ухвалювати рішення у складних ситуаціях і надихати інших на досягнення результату. У військовій справі ці якості є невід'ємною частиною командирської підготовки.

Дана теза базується на аналізі теоретичних джерел, практичного досвіду військових підрозділів та інтерв'юванні військовослужбовців, які підтвердили, що участь у спортивних заходах сприяє підвищенню стійкості до стресу, покращенню взаємодії в колективі та підготовці до виконання бойових завдань у складних умовах. Тема є актуальною, оскільки сучасні військові операції вимагають не лише високого рівня фізичної підготовки, а й здатності швидко приймати рішення, ефективно працювати у складі підрозділу та витримувати значні психологічні навантаження, саме тому є потреба у використанні нових підходів до професійної підготовки військових, які враховують як фізичні, так і психологічні аспекти.

Поєднання спортивних змагань із військовою підготовкою дозволяє адаптувати фізичні тренування до реальних умов бойових дій. Наприклад, командні ігри вчать швидкому прийняттю рішень у стресових ситуаціях, навичкам комунікації та координації. Спортивні заходи також створюють простір для формування лідерських якостей, наприклад: учасники змагань беруть ініціативу, вчаться розподіляти обов'язки та брати відповідальність за результат.

Крім того, спортивні змагання сприяють зміцненню психологічного стану військових, адже дозволяють зняти емоційну напругу, полегшити стрес та покращити морально-психологічний стан у підрозділі. Практичний досвід показує, що підрозділи, які регулярно беруть участь у спортивних заходах, демонструють вищий рівень взаємодії та оперативності під час виконання бойових завдань. Завдяки своєму комплексному підходу, спортивні змагання стали невід'ємною частиною підготовки сучасних військових підрозділів.

Також, стосовно лідерських якостей, у командних видах спорту природним чином з'являються лідери, які беруть на себе відповідальність за організацію гри, мотивацію команди та прийняття важливих рішень. Саме ці навички є надзвичайно важливими для підготовки майбутніх командирів.

Спортивні змагання також допомагають формувати почуття відповідальності — як за особистий результат, так і за успіх команди. У військових умовах це особливо важливо, оскільки кожен боєць повинен розуміти свою роль у підрозділі та бути готовим ухвалювати рішення у критичних ситуаціях.

Спортивні змагання — це не лише можливість підтримувати фізичну форму, але й потужний інструмент формування згуртованого, психологічно стійкого та ефективного військового підрозділу. Запровадження регулярних спортивних заходів у систему підготовки військових сприятиме створенню професійних підрозділів готових до виконання найскладніших завдань.

Музика Юлія,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЯ ЯК ПІДХІД У ПІДТРИМЦІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ

Сучасна російсько-українська війна характеризується високою інтенсивністю бойових дій, тривалим впливом стресових чинників та зростаючою психологічною напругою серед військовослужбовців. Дослідження свідчать, що участь у бойових діях та перебування в умовах постійної загрози життю призводять до значних психологічних навантажень, які можуть мати як короткострокові, так і довготривалі наслідки (McEwen, 2000; Sapolsky, 2004). Бойовий стрес, хронічна тривожність, ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), проблеми з адаптацією та професійне вигорання є одними з основних викликів, з якими стикаються військовослужбовці.

Одним із ключових факторів успішної адаптації військових до екстремальних умов є психологічна стійкість — здатність протистояти стресу, ефективно долати кризові ситуації та підтримувати емоційний баланс навіть у найскладніших умовах (Bonanno, 2004). Високий рівень психологічної стійкості дозволяє військовослужбовцям швидше відновлюватися після пережитих стресових подій, підтримувати концентрацію уваги та приймати зважені рішення в умовах бойового навантаження. Окрім індивідуальних характеристик, психологічна стійкість значною мірою визначається якістю військової підготовки, ефективністю програм психологічної підтримки та рівнем згуртованості колективу (Bartone, 2006).

З огляду на це, сучасна військова психологія відіграє важливу роль у підготовці особового складу, розробці методик профілактики бойового стресу та реабілітації військових після травматичних подій. Військові психологи не лише проводять діагностику та терапію психічних розладів, але й працюють над формуванням у військових навичок саморегуляції, управління стресом та адаптації до бойових умов (Greenberg E., 2015). Наприклад, в українській армії вже запроваджені сучасні алгоритми психологічної підтримки військовослужбовців на різних етапах служби. Як зазначає Анастасія Окаєвич [2], психологічний супровід бійців має бути системним і враховувати специфіку військових підрозділів.

Додатковим викликом для системи психологічної допомоги у війську є потреба в інтеграції медико-психологічної підтримки, що включає як роботу з гострим бойовим стресом, так і довготривалу реабілітацію після повернення військових із зони бойових дій. Інна Черненко [3], аналізуючи стан психіатричної допомоги в Збройних Силах України, на конференції "TRiM в Україні" відбулася 4 травня 2023 року ("Стан психіатричної та медико-психологічної допомоги в ЗСУ"), наголошує на необхідності розширення програм кризової інтервенції та реабілітації, що базуються на міжнародному досвіді. Зокрема, вивчається ефективність моделей роботи з бойовим стресом, які вже успішно застосовуються в арміях НАТО, зокрема підхід TRiM (Trauma Risk Management), що використовується у британських збройних силах.

У цьому контексті гештальт-терапія є одним із підходів, що може бути ефективним у роботі з військовими. Орієнтована на підвищення усвідомленості, розвиток навичок регуляції емоційних станів та інтеграцію травматичного досвіду, вона сприяє зміцненню психологічної стійкості військовослужбовців.

Гештальт-терапія, як один із сучасних психотерапевтичних підходів, має значний потенціал для підтримки психологічного здоров'я військовослужбовців. Її ключові принципи — усвідомлення, відповідальність і фокус на «тут-і-зараз» — сприяють розвитку психологічної стійкості, адаптаційних механізмів та інтеграції травматичного досвіду, що особливо важливо для військових у контексті екстремальних умов служби.

Принцип усвідомлення є центральним у гештальт-підході та передбачає здатність клієнта розпізнавати свої емоції, думки, тілесні відчуття та поведінку в конкретний момент часу [4]. Для військовослужбовців це означає можливість розуміти власні реакції на стресові ситуації, ідентифікувати тригери тривоги та напруги, а також знаходити способи їхньої регуляції. Усвідомлення допомагає знижувати рівень дисоціації, що є частою реакцією на бойовий стрес, та сприяє збереженню емоційної стабільності в умовах невизначеності [1].

Принцип відповідальності передбачає усвідомлення клієнтом власної ролі у формуванні своїх емоційних станів та поведінкових реакцій. У військовому середовищі цей підхід допомагає особовому складу приймати відповідальність за свої дії, зберігати дисципліну і водночас визнавати власні емоції без осуду. Це сприяє зниженню ризику накопичення емоційної напруги, що може призвести до агресії чи деструктивної поведінки.

Фокус на «тут-і-зараз» дає змогу військовослужбовцям зосереджуватися на поточному моменті, а не на переживанні минулого досвіду чи побоюванні майбутніх загроз. Цей принцип дозволяє підвищувати концентрацію уваги, знижувати вплив хронічного стресу та розвивати навички ефективного реагування у динамічних бойових ситуаціях. Робота в цьому форматі також сприяє швидшій інтеграції травматичного досвіду, зменшуючи ризик розвитку посттравматичних станів.

Застосування гештальт-підходу в роботі з військовими сприяє формуванню стійкості до стресу, підвищенню саморегуляції та ефективному опрацюванню травматичних переживань. Основні напрямки психологічної підтримки через гештальт-терапію включають:

- Роботу з емоційною сферою. Військові отримують можливість усвідомлювати, проживати та регулювати свої емоції, зокрема страх, агресію, фрустрацію. Використовуються такі техніки, як «порожній стілець» для діалогу з непропрацьованими переживаннями та емоційний фокус на ключових епізодах бойового досвіду.
- Індивідуальну та групову терапію. Гештальт-методи ефективні як у роботі з індивідуальними випадками (зокрема ПТСР), так і в групових форматах, що сприяє розвитку підтримки в колективі. Групові вправи дозволяють учасникам краще зрозуміти власну роль у команді, навчитися взаємодіяти та підтримувати одне одного.
- Навчання навичкам саморегуляції. Військові опановують техніки зниження напруги, управління стресом та концентрації уваги через практики усвідомлення, дихальні вправи та тілесну роботу.

Практичне застосування методик гештальт-терапії у військовій сфері сприяє підтримці психологічного здоров’я військовослужбовців та ефективному відновленню після бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Комаренко В. Про бойову травму, стосунки з військовими і те, кому можна в армію. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Qrms2bQBi0E

2. Окаєвич А. Алгоритм роботи військового психолога на етапі підготовки та під час участі в бойових діях. *Соціальна робота: виклики сьогодення: Збірник наукових праць за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції.* Заг. ред. О. В. Сороки, С. М. Калаур, Г. В. Лещук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2023. С. 118–121.

3. Черненко І. Стан психіатричної та медико-психологічної допомоги в Збройних Силах України в умовах повномасштабної війни URL: https://www.youtube. com/watch?v=8_M3Jz78iP4&t=481s

4. Perls, F. Gestalt Therapy Verbatim. Real People Press, 1969. URL: https://nikhelbig.at/gestalt-therapy-verbatim-perls-1969-book-review/

Музика Юлія,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Пасіка Олена,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ВЗАЄМОЗВ`ЯЗОК САМООЦІНКИ КУРСАНТА ТА ПОВЕДІНКИ В ЗАГРОЗЛИВІЙ СИТУАЦІЇ

Актуальність дослідження впливу самооцінки на поведінку в загрозливій ситуації в часи війнив країні є важливим для формування воїна та передбачення йогоповедінки в критичній ситуації.

Об' єктом дослідження стали курсантів, що до вступу на навчання приймали участь у бойових діях: їх самооцінка. Предметом дослідження — вплив самооцінки на поведінку воїна в загрозливій ситуації (стресу). Були сформульовані наступні гіпотези:

1. симптоми посттравматичного стресу, страх загрозливої ситуації, симптоми тривоги та симптоми депресії позитивно пов'язані між собою; при цьому самооцінка має негативно співвідноситись із зазначеними конструктами;

2. симптоми посттравматичного стресу будуть позитивно пов'язані з симптомами депресії через позитивну посередницьку роль страху загрозливої ситуації та симптомів тривоги. Однак ці стосунки будуть буферизовані (негативно пов'язані) ефектом самооцінки.

Іншими словами, було висунуто гіпотезу, що взаємозв'язок симптомів посттравматичного стресу та симптомів депресії повинен бути опосередкований страхом перед загрозливою ситуацієюі симптомами тривоги, але самооцінка відігравала б буферну роль, пом'якшуючи негативний психологічний вплив цих факторів, пов'язаних з ситуацією тривоги.

Самооцінка — це те, як людина оцінює себе загалом. Під самооцінкою ми розуміємо те, яким чином людина ставиться до себе, наскільки себе цінує, яким себе бачить в цьому світі, і яке, займає місце серед інших людей. Людина сама оцінює свої можливості, внутрішні і зовнішні якості, від цього в подальшому буде залежати, то як людина буде ставиться до себе.

Люди з високою самооцінкою претендують на популярність (Battistich et al., 1993). Вони також оцінюють свою дружбу більш якісною в порівнянні з людьми з низькою самооцінкою (Keefe & Berndt, 1996). Люди з низьким змістом самооцінки повідомляють про більш негативні, навіть огидні соціальні взаємодії, більше стресових життєвих подій і меншу соціальної підтримки, ніж люди з високою самооцінкою (Lakey, Tardiff, & Drew, 1994). Люди з високою самооцінкою стверджують, що краще ладнають зі своїми колегами (хоча не зі своїми керівниками), порівняно з людьми з низькою самооцінкою (Frone, 2000).

Методи дослідження: самозвіти про власну поведінку в загрозливій ситуації, тест на самооцінку Мерилін Соренсен, психомалюнок на сюжетні теми: Я, Я в загрозливій ситуації, Я і подолання загрозливої ситуації, Я після загрозливої ситуації.

Самозвіти свідчать про те, що соціальне життя людей з високою самооцінка набагато краще, багатше і приносить більше задоволення, ніж життя людей із заниженою самооцінкою.

Низька самооцінка може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я, тому її виявлення та корекція є важливим завданням.

Вплив травматичного досвіду характеризується трьома ключовими кластерами симптомів: нав'язливе повторне переживання травматичної події, поведінка уникнення та гіперзбудження. Ці симптоми можуть значно порушити повсякденне функціонування людини та загальну якість життя, що підкреслює важливість своєчасного та ефективного втручання для вирішення психологічних наслідків травми.

Вплив травматичних подій може мати глибоко негативний вплив на психічне здоров'я та благополуччя людини. Травматична подія стосується конкретного великого інциденту,

який завдає шкоди чи загрози, тоді як травматичний досвід — це суб'єктивна емоційна реакція та психологічний вплив, що слідує за подією, яка також не обов'язково може вважатися «великою» сама по собі, але суб'єктивно оцінюється як загрозлива.Теорія менеджменту терору (TMT) — це теорія соціальної та еволюційної психології, запропонована Джеффом Грінбергом, Шелдоном Соломоном та Томом Піщинським у книжці «Черв'як в основі»: про роль смерті в житті (2015) . Зокрема, дослідження перевіряло, чи може самооцінка служити захисним фактором, буферизуючи взаємозв'язок між впливом самооцінки на переживання травматичного досвіду, страхом перед ситуацією і розвитком тривоги та депресії.

Наслідки цього дослідження актуальні як для науки я, так і для практики підготовки воїнів [1, 2]. Результати дослідження пропонують можливу стратегію втручання для надання психологічної підтримки людям, які страждають від емоційних наслідків травматичних переживань, таких як страх, тривога та депресія, щоб полегшити настання психологічних труднощів. Відповідно, якщо самооцінка забезпечує захист від стресорів, такі стресори повинні збільшити потребу в самооцінці для полегшення психологічного навантаження. Курсанти як воїни із високою самооцінкою після поразки не здаються, а аналізують помилки й працюють над удосконаленням навичок.Люди з високою самооцінкою зазвичай проявляють стійкість і контроль над ситуацією.Вони використовують ефективні стратегії подолання (когнітивне переосмислення, активне вирішення проблем). Вони менше схильні до паніки, швидше приймають рішення,спираються на свої сильні сторони та попередній досвід. Курсанти як воїни з високою самооцінкою, опинившись у небезпечній ситуації, швидше зосереджуються на пошуку виходу, організації допомоги, і не піддаються. паніці. Низька самооцінка викликає страх і пасивність, сумніви і неефективність. Люди з низькою самооцінкою часто мають невпевненість у власних силах. Вони можуть уникати складних завдань, бо бояться невдачі. Пасивність і прокрастинація — можуть довго вагатися перед прийняттям рішення. Страх критики та помилок може обмежувати ініціативність. Люди з низькою самооцінкою частіше відчувають невпевненість у своїх силах. Вони схильні до уникнення та пасивної поведінки у загрозливих ситуаціях. Висока тривожність і сумніви можуть призводити до повільного реагування або ступору. Можлива залежність від думки інших, труднощі у прийнятті рішень. Людина з низькою самооцінкою, опинившись у небезпечній ситуації, може занадто довго вагатися, чекати допомоги або піддаватися паніці.

Отже, підвищення самооцінки має діяти як буфер проти тривоги, зменшуючи негативні психологічні проблеми у відповідь на загрози чи стресори, що підтвердилося нашим дослідженням. Таким чином, серед різноманітних можливих втручань, психологічні втручання, спрямовані на підвищення (прямо чи опосередковано) самооцінки, можуть представляти ефективну стратегію пом'якшення тривожних психологічних реакцій на вплив травматичного досвіду та викликаного ним страху, особливо серед уразливих груп населення, таких як особи з психічними розладами або ті, хто ризикує стати беззахисним перед життєвою загрозливою ситуацією.

Список використаних джерел:

1. The Shield of Self-Esteem: Buffering against the Impact of Traumatic Experiences, Fear, Anxiety, and Depression by Alessandro Alberto Rossi,Silvia Francesca Maria Pizzoli, Isabel Fernandez, Roberta Invernizzi,Anna Panzeri Federica Taccini, Stefania Mannarini. URL: https://www.mdpi.com/2076-328X/14/10/901

2. Self-esteem: The puzzle of low self-regard / Ed. by R.F.Baumeister. New York, London, 1993. P. 87–116.

Перстинська Яна,
здобувач вищої освіти,
Міжнародний гуманітарний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІНОЇ РЕПУТАЦІЇ СУЧАСНОГО ПСИХОЛОГА

На часі, в сучасних умовах життя важливо переосмислення професійної репутації психологів. Вирішення цього питання неможливо без вивчення психологічних структурних чинників професійного іміджу та психологічних особливостей професійного іміджу фахівців, які і складають основу професії психолога та його професійної репутації. Водночас дотепер в психології немає єдиної концептуальної моделі професійного іміджу, представники різних наукових течій не визначилися у питанні щодо структурних складових професійного іміджу; не повністю розкриті психологічні чинники, фактори, механізми, умови його формування та немає чітких рекомендацій щодо формування позитивної професійної репутації психологів, що й зумовило вибір теми дослідження.

Враховуючи вищезазначена досліджуваний психологічний феномен поняття «*репутація*» постійно змінюється відповідно до сучасних вимог, у нашому контексті конкретно до вимог професії психолога розглядається нами, як соціальне враження, уявлення, сприйняття психоемоційного образу про конкретного фахівця та включає у собі соціальну рольову приналежність даного фахівця до певної професійної сфери.

«Професійна репутація» визначається нами, як складний соціально-психологічний феномен, що виявляється у створенні ефектного образу (іміджу) конкретної професії. «*Професійний імідж»* сучасного психолога характеризується сукупністю уявлень і етичних вимог до вигляду та поведінки психолога. «*Професійний імідж психолога»* формується і розвивається у сфері професійної діяльності та є рушійним чинником підвищення її ефективності.

Функціями професійного іміджу психолога визначають: професійна самоідентифікація та приналежність, професійний тренінг та саморозвиток, професійний контроль та самоуправління власною поведінкою, професійний самовираз та самопрезентація.

Виходячи з проведеного теоретичного аналізу і було зроблено припущення, що *формування позитивної професійної репутації психолога* можливе за таких умов: врахування психологічних чинників, умов, соціально-психологічних факторів професійного іміджу фахівців допомогаючих професій та впровадження психологічної технології іміджмейкінгу щодо розвитку позитивної репутації психологів.

У сучасних наукових дослідженнях інтерпретація змісту поняття «професійний імідж» визначається, як:

- сприйняття образу людини як фахівця-професіонала;
- статусна роль та образність особистості як комплексності уявлень соціуму, яким має бути індивід відповідно до своєї професійної компетентності;
- цілісне враження про фахівця, що виявляється сприйняттям його особистісно-професійних властивостей, манери спілкування і поведінки та естетичності зовнішнього вигляду;
- образ-символ, який характеризується стійкою універсальністю знаків-символів;
- комплекс професійних, морально-етичних норм та обов'язків;
- професійний типаж фахівця-професіонала;
- взаємозв'язок індивідуально-особистісних якостей, професійних компетенцій та привабливої зовнішності особистості;
- інтегрована характеристика особистості, що реалізується системою психологічних, соціокультурних та професійних компетенцій;
- складне багатокомпонентне утворення, яке включає в себе особливості професійної діяльності;

- емоційноприваблівий психічний образ, що сформувався в колективній свідомості;

- віддзеркалення професійної діяльності людини: реалізації планів, розвинутих професійних якостей (відповідальності, дисциплінованості, організованості, самостійності, працьовитості), рівня успішності (визнання в колективі професійних досягнень);

- комплексний, динамічний, інтегрований психічний образ, який реалізується у професійній діяльності та сприяє професійно-особистісному самовдосконаленню фахівця;

- професійний імідж є структурною складовою комплексу особистісних, зовнішніх, внутрішніх, індивідуальних, професійних якостей особистості, які проявляються у поведінці фахівця, що зумовлюють ефективність у професійній діяльності;

- професійний імідж характеризує особистість, враховуючи комплексність проявів її внутрішньо настанови на діяльність, особистісні якості, фахові компетентності, зовнішні показники, самоуправління поведінкою, особливостями комунікації, які впливають на ефективність міжособистісної комунікативної взаємодії та реалізацію професійних завдань.

Узагальнюючи різні концептуальні підходи до сутності змісту професійного імідж, розкриємо такі його характеристики, як:

- професійний імідж притаманний будь-якій професії та сприяє формуванню комплексу зовнішніх і внутрішніх індивідуально-особистісних і професійно-особистісних якостей, що дозволяють самореалізувати готовність та здатність фахівців до суб'єкт-суб'єктного спілкування;

- професійний імідж розвивається у процесі професійної діяльності та включає в себе комплекс професійно зорієнтованих характеристик, до яких включають професійну і психологічну компетентність.

Отож, проведений аналіз наукових підходів, розглядає професійну репутацію з точки зору, цілісності, комплексності, структурованості, динамічності, що обумовлює створення психічного привабливого образу фахівця-професіонала.

Таким чином, здійснивши теоретико-концептуальне дослідження даного поняття, професійна репутація психолога розглядається у дослідженні нами, як багатогранне, багатокомпонентне міждисциплінарне поняття, яке поєднує у собі соціальний образ, який має відповідати певній соціально-професійній групі відповідно до їх очікувань. Важливо зазначити, що професійна репутація є значущим елементом професійної компетентності психологів, що є ключовою умовою для їх реалізації у професійній діяльності.

Професійна кар'єра сучасних психологів у певній мірі залежить від уміння реалізувати свій професійний імідж, що відповідає сучасним вимогам і специфіці даної професії. Важливою умовою професійного іміджу психолога є взаємозв'язок професійних та особистісних якостей психолога, які сприятимуть його реалізації у професійній діяльності.

Зважаючи на дослідження, позитивна професійна репутація являється показником професійного зростання та професійного самовизначення. Професійний імідж дозволяє фахівцям повноцінно реалізуватися у професійній сфері, яка у повній мірі залежить від їх психологічної готовності до створення ефективного образу.

У психологічній освіті професійний імідж є цілеспрямованим сформованим образом особистості або явища, що включає в себе ціннісні внутрішні і зовнішні характеристики особистості, які виявляють емоційно-психологічний вплив на когось та сприяють саморозвитку й соціалізації в комунікативному процесі, включають систему ролей, що доповнюється індивідуальними особливостями та зовнішніми даними.

Таким чином, у контексті нашого дослідження поняття «*професійна репутація сучасного психолога*» трактуватимемо, як багатокомплексне, багатоаспектне, динамічне утворення, психоемоційний образ, який включає в себе: когнітивний, інтелектуальний, емоційний, комунікативний, творчий, рефлексивний компоненти, особистісно-професійні якості та має низку індивідуально-психологічних властивостей.

Поляков Володимир,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

МОТИВАЦІЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ

Проблема поняття стресостійкості, її значення в житті людини та механізми формування заслуговує на особливу увагу серед науковців. Аналізуючи основні методи розвитку стресостійкості, а також роль мотивації у подоланні стресових ситуацій можна сміливо заявляти що це питання є доволі дискусійним. Особливу увагу в своєму дослідженні я хочу приділити психологічним і соціальним аспектам формування стійкості до стресу.

Прийнято вважати, що стресостійкість — це визначена сукупність особистих якостей, що дозволяють переносити стресові ситуації без неприємних наслідків для особистої діяльності індивіда і оточення. Особисто, на мій погляд, стресостійкість — це певна здатність особистості сприймати стресові ситуаціями без перенапруження, без страху тощо. Наприклад, людина, яка має високу стресостійкість, здатна спокійно реагувати на конфліктні ситуації, швидко знаходити рішення та не дозволяти емоціям впливати на її поведінку.

Загальновідомо, що мотивація — це психофізіологічний процес, який під дією зовнішніх або внутрішніх факторів, стимулює у людей бажання займатися тією чи іншою діяльністю. Під мотивацією, я розумію певну силу, що змушує особистість діяти і досягати поставлених цілей, тобто, це певний стимул, який змушує особистість наполегливо працювати, з метою досягнення поставлених цілей. Хочу підкреслити, що всі поведінкові аспекти людської поведінки, а саме ті чи інші її вчинки і є саме тією мотивацією.

На думку Ганса Сельє, стрес — це неспецифічна відповідь організму на будь-яку вимогу, та розглядав стрес як загальну адаптаційну реакцію організму на зовнішні або внутрішні подразники (стресори), які можуть бути фізичними, емоційними чи психологічними. Отже, згідно з поглядом Г. Сельє, стрес — це стан напруження, що виникає, коли людина стикається з труднощами, тиском або несподіваними ситуаціями.

Відповідно до цього, в умовах швидкоплинного світу стрес став невід'ємною частиною повсякденного життя людини. У зв'язку з цим зростає актуальність вивчення механізмів, що дозволяють зберігати емоційну стабільність та ефективно долати труднощі. Одним із ключових факторів у цьому процесі є стресостійкість, яка являє собою здатність людини адаптуватися до несприятливих обставин, мінімізуючи негативний вплив стресу на психологічний та фізичний стан. У цьому розумінні стресостійкість визначається як здатність індивіда зберігати внутрішню рівновагу та адаптивність в умовах стресу. Вона включає когнітивні, емоційні та поведінкові стратегії, спрямовані на подолання складних ситуацій. Загальновідомо, що стресостійка людина здатна швидко відновлюватися після стресових впливів і не піддається паніці при зіткненні з труднощами.

Маю зауважити, що сучасні дослідники такі як Титаренко Т., Майорош А. та інші досліджували фактори, що впливають на стресостійкість. За результатами їх досліджень вони виокремлюють наступні фактори: фізичне здоров'я, тобто міцний імунітет, достатній сон, збалансоване харчування та фізична активність допомагають краще реагувати на стрес; емоційний інтелект, а саме, здатність усвідомлювати та контролювати свої емоції, а також розуміти почуття інших людей; тип нервової системи, доведено, що за природою деякі люди більше витривалі до стресу, а деякі інші до емоційних зривів; самооцінка та впевненість у собі, є очевидним, що люди з високою самооцінкою сприймають труднощі як тимчасові випробування, а не як катастрофу; досвід та адаптивність, існують певні підстави вважати, що життєвий досвід допомагає особистості легко зустрічається зрізними життєвими обставинами та швидко вирішує складні ситуації; соціальна підтримка, по суті, наявність близьких людей в своєму оточені, готових надати допомогу, моральну підтримку тощо; мотивація, посідає

ключову роль під час формування стресостійкості, після чого вона формує певне ставлення людини до труднощів і її здатність долати перешкоди по життю.

Як вже зазначалось, що мотивація відіграє центральну роль у розвитку стресостійкості. Вона являє собою внутрішній стимул, що спонукає людину долати труднощі й рухатися до поставлених цілей. Усвідомлення значущості подолання стресових ситуацій та наявність чітко сформульованих цілей дозволяють мінімізувати негативні наслідки стресу.

Науковцями доведено, щоб ефективно справлятися зі стресом, варто застосовувати кілька стратегій одночасно. Наприклад, практикувати когнітивні техніки, іншими словами, переосмислення складних ситуацій. Отже, цей метод змінює погляд на проблему, щоб зменшити її емоційний вплив. Яскравий прикладом може виступити така ситуація: ви отримали несподіване завдання, з коротким терміном виконання. Пропонуємо вам, замість того, щоб панікувати і подумки налаштовувати себе на негатив «Я не встигну, це катастрофа» тощо, варто обернути свої думки на 180 градусів, тобто переосмислити ситуацію наступним чином, «Це можливість продемонструвати свої здібності; Я поділю це завдання на менші кроки і починаю його одразу виконувати крок за кроком» тощо. Таким чином, щоразу, коли виникає стресова ситуація, запитуйте себе: чи справді це настільки критично, як мені здається?; чи згадую я про це через рік?; який позитивний досвід я можу знайти в цій ситуації?.

Ще однією, не менш важливою стратегією на мій погляд є розвиток емоційного інтелекту та здатність особистості контролювати власні емоції. На думку Деніела Гоулмана, емоційний інтелект — це здатність усвідомлювати свої почуття та керувати ними, не дозволяючи емоціям перешкоджати раціональному мисленню. Нижче наведемо приклад прояву емоційного інтелекту: під час конфлікту з колегою ви відчуваєте гнів і хочете різко відповісти, прояв емоційного інтелекту буде в наступному: замість крику ви можете робити паузи, глибоко вдихати і запитуєте себе: «чому ця ситуація викликала в мене таку реакцію?; «якщо я зараз скажу щось у гніві, чи допоможе це вирішити проблему?». З метою розвитку емоційного інтелекту психологи радять: вести щоденник емоцій: записувати свої емоції протягом дня і причини їх появи; практикувати техніку «стоп»: перед тим як реагувати, зробіть три глибокі вдихи та подумки вигукніть слово «стоп»; вчіться розпізнавати емоції інших людей, спостерігаючи за їх невербальною поведінкою.

Пропоную проаналізувати наступну стратегію подолання стресу — формування системи підтримки з родиною та близькими людьми, друзями, колегами чи просто оточуючими. Існує припущення про те, що люди, які мають сильну соціальну підтримку, легше переживають стресові ситуації. Наприклад, після важкого робочого дня вам здається, що все йде не так. Психологи в такому випадку радять зателефонувати близькому другу, родичу та поділиться своїми переживаннями, і в той же час отримати співпереживання, підтримку, а й можливо пораду.

Особливо мені, допомагає така стратегія подолання стресу, як фізична активність і методи релаксації. Мною перевірено, що фізичні вправи та техніки релаксації допомагають знизити рівень гормонів стресу та підтримати психологічний рівень. Відчуваючи напругу після важкого дня, я замість того, щоб прокручувати негативні думки, йду на прогулянку або займаюсь фізичними вправами. Вже через 20—30 хвилин мій настрій покращується.

Таким чином, підвищення стресостійкості — це процес, який вимагає роботи над собою. Комбінація когнітивних технологій, емоційної регуляції, підтримки близької та фізичної активності допоможе краще впоратися з викликами життя. Розвиток стресостійкості вимагає усвідомленої роботи над собою, а ключовим фактором у цьому процесі є мотивація. Чим вищий рівень мотивації до подолання труднощів, тим ефективніше людина справляється з негативними впливами стресу та зберігає психологічне благополуччя.

Поплавська Єва,
кандидат психологічних наук,
Міжнародний гуманітарний університет
Лебедєва Наталія,
кандидат психологічних наук**,**
Міжнародний гуманітарний університет

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ТРАВМОЮ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Сучасний період життя складний і непередбачуваний, де воєнні події відіграють найголовніший стресовий фактор. За нормальних умов людина, яка відчуває якісь психічні труднощі чи проблеми, звертається за допомогою до кваліфікованого психолога, який допомагає їй впоратись з ними. Проте сьогодні мільйони українців не мають можливості зробити це, або ж сеанси у спеціаліста є недостатніми.

За таких умов, актуальна ситуація постійно примушує організм людини перебувати в стані перенапруження, як фізичному, так і психологічному. Наслідки виражаються у хворобливих проявах, що надалі призводять до прогресування застосування дезадаптивних стратегій, зниження рівня працездатності та збільшення ризиків інвалідизації особистості.

Якщо фізичне травмування тілесно виражене і має певні визнані медичні алгоритми у лікуванні, то наслідки психологічного впливу травм як правило, проявляються з часом та залежать від окремих пережитих ситуацій та індивідуальних особливостей окремої людини. Не існує єдиного значення феномену психологічної травми, найчастіше вона трактується як — залишкові явища афективних переживань особистості, що зумовлені зовнішніми подразниками, що спричиняють психічний дискомфорт і виявляють патогенний вплив на особистість

Отже, невід'ємною частиною реабілітаційного процесу стає психологічна допомога та психологічна реабілітація, що забезпечують індивідуальний підхід щодо комплексного відновлення людини. Актуальним у пошуку і опрацюванні напрямків ефективної психологічної реабілітації є виокремлення потенціалу людини до творчості. Оскільки творчість, як відомо, — це категорія найдавнішого способу існування людини в діяльності. Одним із таких творчих напрямків виділяють арт-терапію, що дослівно означає лікування творчістю. Головну роль в напрямку арт-терапії відіграє процес створення, а не сам результат.

Так, в непередбачуваних умовах воєнного часу, коли одним із важливих питань стає збереження психологічних ресурсів, де стан здоров'я відіграє значну роль, заняття з арт-терапії, як елемент творчого самовираження, стають стратегією позитивного подолання складних ситуацій, методом збереження ментального здоров'я людини, що переживає наслідки травматичного впливу війни.

Психологічна реабілітація, як система заходів, спрямованих на відновлення ментального здоров'я посилюється впровадженням творчості як елементу діяльності та потребує подальшого системного дослідження щодо доведення ефективності її впливу [1].

Навіть під час війни люди можуть почуватись по-різному у різний час. Інколи вони доволі спокійні та розважливі, а інколи їх накриває паніка, сильний страх або відчай. У такі критичні моменти психологи рекомендують певні техніки, як фізіологічного, так і психологічного характеру. Вони ефективно зміщують фокус уваги, дають можливість заспокоїтись та налаштуватись на більш позитивний лад [2].

- Якщо відчувається сильне розгублення, страх чи тривога, — потрібно віднайти точку опори. І зробити це рекомендовано буквально: «Відшукайте стіл, стілець чи стіну, на які ви можете спертись. Постарайтесь зосередити увагу на цьому предметі як на своєрідній опорі, відчуйте її силу та стійкість».

- Зняти напругу у тілі допоможе звичайний самомасаж. Його варто використовувати для розслаблення затиснутих м'язів.

- Прийти у себе можна і з допомогою простеньких фізичних вправ. Це може бути присідання, махи руками або навіть почергове напруження та розслаблення певних груп м'язів.

- Гарний ефект для заспокоєння дають дихальні вправи. Важливо постарайтесь в такі моменти максимально зосередити свою увагу саме на диханні. Робіть глибокий вдих через ніс, затримуйте подих на 4 секунди та повільно видихуйте. Повторюйте цю вправу аж поки не відчуєте, що ваш стан нормалізувався.

- Самопідтримку може забезпечити і уява. Якщо людина відчуває страх чи тривожність, потрібно заплющити очі та постаратися викликати в уяві образ безпечного місця. Це може бути якийсь спогад з дитинства чи просто уявне місце, головне, щоб саме у конкретної людини воно асоціювалось з безпекою та комфортом. У такому випадку рекомендується постаратися затримати в уяві цей образ, подумки перенестися в указану локацію, згадати думки та почуття, які вона викликає. Дана вправа дуже проста, проте ефект вона насправді дає досить потужний.

Психологічна самодопомога під час війни також передбачає створення навколо себе безпечного середовища, звісно, наскільки це можливо в таких умовах. Причому йдеться також і про коло людей, з якими ви відчуваєте себе комфортно, можете довірити їм свої найпотаємніші думки. Такі нехитрі методи обов'язково покращать ваше самопочуття та допоможуть віднайти ґрунт під ногами. А це саме те, що дуже необхідно усім нам у ці непрості часи [3].

Перманентний стрес — це одна із особливостей воєнного часу. І практично немає людей, які б не відчули цього на собі. Оскільки адаптація до стресу відбувається поступово, важливо допомогти собі впоратись із напругою, підвищеною тривожністю та іншими подібними проблемами. Зробити це може кожен, достатньо внести деякі зміни до звичного способу життя.

Насамперед психологи рекомендують впровадити у свою рутину певні ритуали. Наприклад, прогулянка перед сном, або щоденна читання книги наодинці. Такі прості прийоми допомагають відчути, що незважаючи на війну, у життя є місце приємним моментам, і що не слід відмовляти собі у маленьких задоволеннях.

Психологічний стан добре відновлюється під час перебування на природі чи під час спілкування із тваринами. Тому при кожній можливості рекомендується вирушати на прогулянку хоча б у найближчий парк. Якщо немає домашнього улюбленця, то можна провідувати притулки для тварин, тим більше, що їм завжди необхідна волонтерська допомога.

Таким чином, безпечна психологічна самодопомога передбачає застосування поступового підходу, заснованого на реальних фактах, що свідчать про покращення душевного стану, стану здоров'я та добробуту осіб з травмами війни.

Список використаних джерел:

1. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.

2. Лисенкова Г., Гончарова І. Діагностика, профілактика та корекція синдрому емоційного вигорання у соціальних робітників. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологія. 2018. Випуск 3. С. 98–106. URL: https://nadpsu.edu.ua/ wp-content/uploads/2018/11/visnik_3_2018_psh.pdf.

3. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. СумДПУ імені А. С. Макаренка. Суми, 2017. 334 с.

Рудак Оксана,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Лазоренко Тетяна,
Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Карпич Ірина,
Одеський державний університет внутрішніх справ

КОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ КЕРІВНИКІВ

У сучасному світі ефективне управління є ключовим фактором успіху будь-якої організації. В умовах швидких змін, глобалізації та зростаючої конкуренції, керівники стикаються з необхідністю постійно адаптувати свої стилі управління для забезпечення високої продуктивності та задоволення потреб співробітників. Психологічні особливості формування стилю управлінського спілкування відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки вони визначають, як керівники взаємодіють зі своїми підлеглими, приймають рішення та вирішують конфлікти.

Слід зазначити, що актуальність дослідження психологічних особливостей формування стилю управлінського спілкування зростає в контексті розвитку дистанційної роботи та використання цифрових технологій [1]. Віддалене управління вимагає від керівників нових підходів до комунікації та взаємодії з підлеглими, що робить вивчення психологічних аспектів ще більш важливим.

Запровадження психологічної корекційної програми, розробленої на підставі новітніх досліджень (Воробйова Є., Дашко І. М., Арабаджи Ю. І. та ін.) буде сприяти ефективності управлінського спілкування та розвитку емоційного інтелекту керівників, що є важливим кроком для покращення робочого клімату та підвищення рентабельності роботи команди. Розроблена програма включає кілька ключових компонентів, кожен з яких спрямований на розвиток конкретних навичок та компетенцій у керівників.

По-перше, розвиток емоційного інтелекту є основою для ефективного управлінського спілкування. Тренінги з емоційної обізнаності допоможуть керівникам розпізнавати та розуміти свої емоції та емоції інших людей, що сприятиме кращому взаєморозумінню в команді. Навчання технік саморегуляції, таких як медитація, дихальні вправи та методи релаксації, дозволить керівникам ефективно контролювати свої емоції в стресових ситуаціях. Розвиток емпатії через вправи на активне слухання та розуміння емоцій підлеглих сприятиме створенню атмосфери підтримки та співчуття в команді.

По-друге, підвищення самомотивації є важливим аспектом для досягнення високих результатів. Навчання керівників ставити реалістичні та досяжні цілі, розробляти плани дій та відстежувати прогрес допоможе їм ефективно керувати своїм часом та ресурсами. Використання мотиваційних технік, таких як позитивне підкріплення, самонагородження та техніки візуалізації, сприятиме підвищенню мотивації до досягнення цілей.

По-третє, розвиток управлінських навичок є ключовим для ефективного керівництва. Тренінги з демократичного та ліберального стилів керівництва навчать керівників ефективно залучати підлеглих до прийняття рішень, враховувати їхні думки та створювати атмосферу довіри та співпраці. Розвиток комунікативних навичок через вправи на ефективне спілкування, ведення переговорів та вирішення конфліктів сприятиме покращенню взаємодії в команді.

По-четверте, управління конфліктами є важливим аспектом для підтримання здорового робочого клімату. Тренінги з управління конфліктами навчать керівників різним стратегіям управління конфліктами, таким як співпраця, компроміс та уникнення. Розвиток навичок

медіації дозволить керівникам ефективно вирішувати конфлікти між підлеглими та підтримувати позитивний робочий клімат.

По-п’яте, підвищення гнучкості стилю керівництва є важливим для адаптації до змінних умов. Навчання керівників аналізувати свій стиль керівництва та адаптувати його залежно від ситуації та потреб команди сприятиме підвищенню ефективності управління. Розвиток гнучкості та адаптивності у прийнятті рішень та управлінні командою дозволить керівникам швидко реагувати на зміни та ефективно керувати командою в умовах невизначеності.

По-шосте, підтримка та супервізія є важливими для забезпечення постійного розвитку керівників. Індивідуальні консультації з досвідченими коучами та психологами нададуть керівникам можливість отримувати підтримку та поради у складних управлінських ситуаціях. Регулярні групові супервізії дозволять керівникам обговорювати складні управлінські ситуації та обмінюватися досвідом, що сприятиме їхньому професійному розвитку.

Таким чином, підвищення гнучкості стилю керівництва сприятиме адаптації до змінних умов та ефективному управлінню командою. Впровадження психологічних рекомендацій будуть сприяти професійному розвитку керівників та нададуть їм необхідну підтримку у складних управлінських ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук Л. В., Крамаренко К. В., Рудик Т. О. Теоретичне дослідження понять «лідерства» та «керівництва»: сутність та особливості. Молодий вчений. 2016. 12. С. 158–161. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/158.pdf.

2. Воробйова Є. Розвиток індивідуального стилю діяльності менеджера в процесі професійної підготовки. Львів : Видавництво Львівського національного університету, 2019. 198 с.

3. Дашко І. М., Арабаджи Ю. І. Психологічні особливості формування ефективного стилю управління менеджера. Кривий Ріг: Запорізький національний університет, 2016. 180 с.

Семенишин Дмитро,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Емоційний інтелект відіграє ключову роль у житті людини, впливаючи не лише на її емоційний стан, а й на соціальну взаємодію та професійну діяльність. Це поняття стало предметом численних досліджень, зокрема завдяки працям Пітера Саловея, Джона Маєра та Деніела Ґоулмана, які заклали наукові основи вивчення цього феномену. Сьогодні емоційний інтелект розглядається як поєднання когнітивних та емоційних навичок, що допомагають людині усвідомлювати власні почуття, контролювати їх і розуміти емоційні стани інших.

Самоусвідомлення — це здатність людини розпізнавати власні емоції, розуміти їхній вплив на поведінку та оцінювати свої сильні й слабкі сторони. Це один із ключових аспектів емоційного інтелекту, що допомагає ухвалювати більш усвідомлені рішення та контролювати власні реакції. Отже, самоусвідомлення дає змогу людині розпізнавати власні емоції та оцінювати їхній вплив на поведінку. Це навичка, що дозволяє уникати імпульсивних вчинків і сприяє більш зваженому прийняттю рішень. Люди, які добре розвинуті у цьому аспекті, здатні краще оцінювати власні сильні та слабкі сторони. Самоусвідомлення проявляється через, розуміння власних емоцій — військовослужбовець, який усвідомлює, що відчуває страх перед боєм, може проаналізувати його причини й використати ефективні техніки контролю стресу; аналіз власної поведінки — якщо командир помічає, що його гнів впливає на підлеглих, він може змінити підхід до комунікації, щоб не пригнічувати моральний дух команди; об'єктивну оцінку своїх можливостей — військовий, який знає свої слабкі сторони, може працювати над їхнім покращенням, наприклад, розвивати витривалість або тактичне мислення. Таким чином, самоусвідомлення допомагає не тільки в службі, а й у повсякденному житті, адже дає змогу краще розуміти себе та будувати гармонійні стосунки з іншими.

Інший важливий компонент — саморегуляція. Саморегуляція — це здатність контролювати власні емоції, керувати своєю поведінкою в різних ситуаціях і не піддаватися імпульсивним реакціям. Це критично важлива навичка для військовослужбовця, оскільки допомагає залишатися зібраним у стресових умовах, уникати конфліктів і діяти раціонально. Саморегуляція також є невід'ємною складовою ефективного управління стосунками та прийняття стратегічних рішень. Саморегуляція проявляється через, контроль емоцій у стресових ситуаціях — під час бойового завдання військовий не може дозволити собі панікувати або діяти необдумано, тобто він використовує техніки самоконтролю, щоб зберігати холоднокровність; вміння не піддаватися провокаціям — якщо солдата намагаються вивести з рівноваги, він не реагує агресивно, а спокійно аналізує ситуацію і приймає зважене рішення; гнучкість і адаптацію — у бойових умовах ситуація може змінюватися миттєво. Військовий із добре розвиненою саморегуляцією швидко адаптується, не впадаючи в хаос або апатію. Отже, саморегуляція допомагає військовим не лише у виконанні завдань, а й у підтримці психологічного здоров'я, що критично важливо для довгострокової служби та особистого життя.

Ще одним аспектом є мотивація, яка визначає рівень наполегливості та внутрішньої зацікавленості людини у досягненні певних цілей. Мотивація — це внутрішня сила, що спонукає людину діяти, досягати цілей і долати труднощі. У контексті військовослужбовця мотивація є ключовим фактором, який визначає рівень відданості службі, ефективність виконання завдань і стійкість перед випробуваннями. Слід зазначити, що особистість з високим рівнем емоційного інтелекту зазвичай демонструє високу самоорганізацію та вміння долати труднощі, не втрачаючи ентузіазму. Прояв мотивації проявляється в наполегливості у досягненні цілей — військовий, який прагне вдосконалювати свої навички, буде регулярно тренуватися, навіть якщо це важко. Наприклад, спецпризначенець, що проходить складний курс підготовки, мотивований кінцевою метою — стати найкращим у своїй справі. Наступний

прояв мотивації відбувається через наявність внутрішньої стійкості — під час тривалих місій або бойових завдань мотивація допомагає не здаватися, навіть коли морально і фізично важко. Військовослужбовець, який усвідомлює важливість своєї ролі, не втрачає духу в критичних ситуаціях. Також слід зазначити, що мотивація проявляється крізь почуття відповідальності — справжня мотивація ґрунтується не лише на особистих цілях, а й на розумінні своєї місії. Наприклад, командир відчуває відповідальність за підлеглих, тому робить усе можливе для їхньої безпеки та успіху операції. З вище зазначеного робимо висновок, що висока мотивація робить військового витривалим, дисциплінованим і стійким до труднощів, що є важливим не лише на службі, а й у повсякденному житті.

Важливою характеристикою також є емпатія — здатність відчувати емоції інших і правильно інтерпретувати їх. Емпатія — це здатність розуміти емоції, почуття та переживання інших людей, навіть якщо вони не виражають їх відкрито. Для військовослужбовця емпатія є важливою якістю, оскільки вона сприяє згуртованості в колективі, допомагає підтримувати бойових товаришів і запобігати конфліктам. Отже, емпатія це вміння сприяє налагодженню довірчих взаємин та формує ефективну комунікацію. Висока емпатія дозволяє уникати конфліктів, оскільки допомагає розуміти мотиви поведінки співрозмовників. Прояв емпатії спостерігається через розуміння емоцій побратимів — командир, який бачить, що його підлеглий емоційно виснажений або переживає труднощі, може вчасно надати підтримку або перерозподілити навантаження; здатність заспокоїти і підбадьорити — під час бойового завдання військовий, помітивши страх у товариша, може знайти правильні слова для підбадьорення, що зміцнить моральний дух команди; ефективне спілкування — емпатична людина уважно слухає співрозмовника, розуміє його точку зору та реагує з повагою, що особливо важливо під час переговорів або миротворчих місій. На мій погляд, розвинена емпатія робить військовослужбовця не лише сильнішими психологічно, а й сприяє побудові довірливих і міцних взаємин у підрозділі, що підвищує загальну ефективність команди.

Нарешті, соціальні навички, що визначають здатність людини ефективно працювати в команді, взаємодіяти з іншими та впливати на міжособистісні процеси. Отже, соціальні навички — це здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, будувати міцні стосунки, працювати в команді та впливати на міжособистісні процеси. Для військовослужбовця соціальні навички відіграють критично важливу роль, оскільки допомагають у комунікації, керівництві та розв’язанні конфліктів. Соціальні навички включають уміння слухати, вести переговори, розв’язувати конфлікти та працювати у колективі. Прояв соціальних навичок відбувається під час ефективної комунікації, наприклад, командир, який вміє чітко та лаконічно донести накази, забезпечує їх правильне виконання, а також важливо вміти вислухати підлеглих, щоб уникати непорозумінь; роботи в команді — військовослужбовець має співпрацювати з товаришами по службі, довіряти їм і підтримувати взаємодію, що критично важливо в умовах бойових операцій; конфліктології та дипломатії — під час напружених ситуацій військовий із розвиненими соціальними навичками не буде загострювати конфлікт, а знайде спосіб його врегулювати, враховуючи емоційний стан усіх сторін; прояву лідерства — командир, який розуміє своїх підлеглих і може надихнути їх, буде ефективнішим у керівництві, ніж той, хто спілкується лише через накази. Таким чином, розвиток соціальних навичок робить військових не лише кращими професіоналами, а й допомагає їм будувати довірливі відносини в колективі, що позитивно впливає на загальну боєздатність і моральний дух команди.

Загалом емоційний інтелект є важливою складовою успішного життя, оскільки впливає на особистісне зростання, кар’єрний розвиток і якість міжособистісних відносин. Його розвиток допомагає людині краще розуміти себе та оточення, що сприяє більш гармонійному спілкуванню та ефективному вирішенню життєвих завдань.

Середницька Інга,
кандидат юридичних наук, доцент,
Одеський державний уіверситет внутрішних справ

ТИПОВІ ПСИХІЧНІ СТАНИ КУРСАНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЇХ ДИНАМІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Підготовка курсантів у навчальних закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання є багатогранним процесом, що вимагає не лише фізичної, але й психологічної стійкості. Психічні стани курсантів змінюються залежно від етапу навчання, рівня стресу, когнітивного навантаження та соціально-психологічних факторів. В умовах воєнного стану ці зміни можуть бути більш вираженими та мати специфічні особливості.

Психічний стан — це тимчасова характеристика психічної діяльності людини, що відображає особливості її реакції на внутрішні та зовнішні фактори. Психічні стани можуть бути як позитивними (інтерес, зосередженість, впевненість), так і негативними (тривожність, виснаження, апатія). До основних чинників, що впливають на психічні стани курсантів можно віднести: фізичне та розумове навантаження: інтенсивні тренування та великий обсяг навчального матеріалу можуть призводити до перевтоми; рівень підготовки та адаптації до військового життя: нові умови вимагають швидкої адаптації, що може бути стресовим фактором; соціальне середовище: взаємини з командирами, викладачами та товаришами впливають на емоційний стан; екстремальні ситуації та стресові впливи: екзамени, польові навчання та, особливо, воєнний стан можуть значно підвищувати рівень стресу.

На початковому етапі навчання (перший курс), курсанти стикаються з адаптаційним стресом, пов’язаним із різкою зміною умов життя, суворим розпорядком дня та високими вимогами дисципліни. В умовах воєнного стану ці фактори посилюються через додатковий психологічний тиск. Для цього періоду характерні такі стани як, тривожність і напруження, дезорієнтація та розгубленість, особливо у тих, хто не має досвіду жорсткої регламентації життя та стикається з воєнними реаліями; стомлюваність та емоційна лабільність які викликані збільшеним обсягом навчального матеріалу, фізичними навантаженнями та постійним стресом.

Період звикання та інтенсивного навчання що співпадає з другим-третім курсами характеризується тим, що більшість курсантів вже адаптувалися до умов навчання, однак підвищується навантаження у вигляді складніших дисциплін, польових навчань та тактичної підготовки. В умовах воєнного стану додаються додаткові стресові фактори, такі як небезпека для життя та здоров’я. Для цього періода навчання характерним є сформована впевненість у собі яка з’являється після адаптації та перших успіхів; робоча напруженість що проявляється під час підготовки до іспитів, контрольних заходів та виконання завдань в умовах підвищеного ризику, та синдром хронічної втоми, який можна спостерігати у крсантів наслідок нестачі відпочинку, тривалого когнітивного перевантаження та постійного стресу.

На завершальному етапі навчання (четвертий курс) курсанти вже мають необхідний досвід і знання, однак перед ними постають нові виклики, пов’язані з майбутнім працевлаштуванням та офіцерською відповідальністю. В умовах воєнного стану ці виклики загострюються. Як типові психічні стани, цього периоду можна виділити: мотиваційне зростання або вигорання — залежно від рівня внутрішньої мотивації та якості навчального процесу. У військовий час мотивація може зростати через усвідомлення своєї місії у захисті Батьківщини, проте тривала напруженість сприяє професійному вигоранню. Підвищене почуття відповідальності — особливо у тих, хто готується до командирських посад. Війна робить цей стан ще гострішим, оскільки курсанти розуміють, що після випуску можуть бути направлені в зону бойових дій. Тривога перед майбутнім — через невизначеність та перехід у професійну сферу. Військові психологи відзначають, що цей стан може бути супроводжений страхом невідповідності вимогам служби.

Особливої увагу заслуговє питання динаміки психічних станів курсантів зокрема, в період дії воєнного стану. Психічні стани курсантів зазнають значних змін протягом усього періоду навчання. В умовах воєнного стану ці зміни стають більш вираженими. До найбільш розповсюдженних можна віднести: посилення рівня тривожності та напруження на всіх етапах навчання через безпосередній вплив війни, можливу мобілізацію, ризик для життя та здоров'я; зниження рівня невпевненості у собі після першого року навчання, але в умовах війни цей процес може бути уповільнений через нестабільність ситуації; коливання рівня мотивації — у частини курсантів спостерігається зростання мотивації, тоді як інші можуть відчувати емоційне виснаження; загострення кризових періодів — складні сесії, польові навчання та безпосередня загроза життю можуть спричиняти психоемоційне виснаження та депресивні стани.

В умовах воєнного стану особливо важливими є ефективні методи підтримки психічного здоров'я курсантів. Вважаємо що до найефективніших методів корекції слід віднести: психологічну підтримку та консультації — допомагають зменшити рівень тривоги, стресу та емоційного виснаження; фізичну активність та релаксаційні техніки які сприяють збереженню емоційної рівноваги, що особливо актуально під час війни; соціальну підтримку та групову взаємодію що створють сприятливий мікроклімат у середовищі курсантів та знижують рівень тривожності.

Отже, психічні стани курсантів є динамічними та залежать від етапу навчання, рівня адаптації та стресових факторів. В умовах воєнного стану вони зазнають ще більш значних змін, що потребує додаткової уваги до психоемоційного здоров'я майбутніх офіцерів. Виходячі з викладеного можна дійти висновків, що психічна адаптація курсантів є складним і поступовим процесом, який супроводжується зміною тривожності, мотивації та рівня впевненості. Воєнний стан значно впливає на емоційний фон курсантів, посилюючи рівень стресу та невизначеності щодо майбутнього. Методи психологічної підтримки є критично важливими для формування стресостійкості та запобігання вигоранню. Окремо слід виділити необхідність розробки нових підходів до підготовки курсантів в умовах воєнного стану, зокрема впровадження кризових психологічних тренінгів.

Таким чином можна дійти висновку що, психічний стан курсантів є ключовим фактором їхньої готовності до виконання службових завдань. В умовах війни забезпечення психологічної підтримки та адаптації є одним із пріоритетних завдань навчальних закладів зі специфічними умовами навчання.

Список використаних джерел:

1. Хлуд Д. Є., Юрченко-Шеховцова Т. І. Вивчення особистісних якостей курсантів-першокурсників. Науковий старт 2023 : мат-ли Міжнар. наук. конфер. (м. Київ, 29 січня 2023 р.). Київ: Academconf.com, 2023. С. 86–91/ URL: https://elar.navs.edu.ua/items/682d8c8f-e1ec-4b49-81ea-88b0a8061197

2. П'янківська Л. В. Особливості психологічної профілактики синдрому «емоційного вигорання» у працівників поліції. *Наукові інновації та передові технології.* 2024. № 3(31) С. 1355-1368. URL: https://www.researchgate.net/publication/379040954_OSOBLIVOSTI_PSIHOLOGICNOI_PROFILAKTIKI_SINDROMU_EMOCIJNOGO_VIGORANNA_U_PRACIVNIKIV_POLICII

3. Берендєєва А. І., Шевчук В. В. Проходження служби в Національній поліції під час воєнного стану. Юридичний бюлетень. 2024. № 32. С. 24–30. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&hl=ru&cluster=9761126103732667838

Сєрга Микола,
здобувач вищої освіти,
Міжнародний гуманітарний університет

ПІДТРИМКА МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В ЧАСИ ВІЙНИ

Війна — це час серйозних випробувань для кожної людини. В таких умовах особливо важливо піклуватися про своє ментальне здоров'я. Зменшенню впливу війни на психічне здоров'я сприяє культурний десант. Культурний Десант — об'єднання відомих митців, всі сили яких сьогодні спрямовані на Перемогу України. З моменту заснування Культурний десант безперервно працює з морально-психологічним станом військовослужбовців, за допомогою інструментів культурного впливу, безпосередньо в районах виконання ними бойових завдань, а також у госпіталях, реабілітаційних та навчальних центрах. За цей час спільнота КД накопичила унікальну експертизу з організації культурного дозвілля військовослужбовців після пережитого ними бойового стресу.

Щоб не допустити накопичення стресових розладів, що може супроводжуватися підвищенням тривожності, дратівливості, апатії, нервовими зривами та подавленим бойовим духом особового складу, а також задля задоволення культурно-освітніх потреб військовослужбовців, резиденти КД проводять заходи психологічного розвантаження та культурного відпочинку ЦА за допомогою мистецтва. Мова йде про виконання популярних музичних творів, поетичних виступів, театральних постановок учасниками КД, що самі є діючими військовослужбовцями. Це унікальна практика в Силах безпеки та оборони України, адже взаємодія з ЦА відбувається за принципом рівний-рівному. Це не просто про повагу людини до людини. Це про взаємодію людей зі схожим досвідом.

Як показує практика, не менш важливим, для підтримки ментального здоров'я та задоволення культурних потреб війська, є також залученість цивільних митців, зірок шоу-бізнесу, ютуб-блогерів та інших знаменитостей до підтримки солдатів на фронті. Їхня участь у заходах КД підсилює серед військовослужбовців відчуття єдності фронту та тилу. Усвідомлення, що до них, в зону бойових дій, ризикуючи собою, приїжджає знаменитість, підтверджує факт того, що це справді народна війна. Що кожен на своєму місці працює на перемогу та, по при все, підтримує своїх захисників. Це надихає та додає сил продовжувати боротьбу.

Під час заходів КД його учасники здійснюють групове опрацювання накопиченого екстремального досвіду військовими шляхом медитативного стимулювання правої півкулі їхнього мозку. Саме ця частина мозку обробляє інформацію, що виражена не словами, а за допомогою образів та символів.

Отож у ЦА вмикається фантазія, розвивається уява та з'являється можливість зануритися у власні мрії. У цьому стані людина може повернутися туди, де їй безпечно, до тих, з ким їй добре. Може повторно осмислити значення своєї служби, нагадати собі задля кого і заради чого переживає випробування війни. Може переосмислити старі і віднайти нові сенси життя та продовження боротьби.

Окрім можливості відрефлексувати отриманий досвід та осмислити його вплив і значення, важливим результатом діяльності КД є психологічне розвантаження військовослужбовців, після повернення з бойових завдань у місцях відпочинку/відновлення. Все це, в комплексі, характеризується терапевтичним впливом на морально-психологічний стан ЦА, що є однією з цілей діяльності КД.

Не менш важливим результатом, що наочно демонструє важливість діяльності груп КД, є чітко виражений дисциплінарний вплив на ЦА. В умовах війни стан психіки кожної людини варіюється значно інтенсивніше ніж в цивільному житті. Нерідко, після важких бойових завдань, людина може впадати у так званий постадреналіновий стан. Під час бою організм військовослужбовця виділяє велику кількість адреналіну. Це допомагає мобілізувати фізичні

та психічні ресурси на виконання завдання. Коли ж бій завершився, адреналін ще певний час зберігається в організмі, що не дає людині відновитися.

Якщо умови на полі бою не дозволили вчасно відвести військовослужбовців на відпочинок, тоді виникає накопичений ефект. Це значно ускладнює процес відновлення.

Постадреналіновий стан переважно проявляється втомою, підвищеною дратівливістю, апатією та подекуди головними болями. У цьому стані військовослужбовці можуть порушувати дисципліну та відмовлятися від виконання бойових завдань. У таких випадках учасники КД допомагають підготувати військовослужбовців до роботи з фахівцями групи контролю бойового стресу (ГКБС).

Отже, дисциплінарний ефект від діяльності КД стоїть поруч з терапевтичним і є не менш вагомим.

Не варто недооцінювати також розважальну складову в діяльності груп КД. Про це, як правило, говорять менше, але саме гумор часто стає найефективнішою точкою входу для початку роботи з аудиторією. Він знімає блокатори, які несвідомо встановлює група перед незнайомцями. Це нормальний природній стан людини, закладений у кожному з нас еволюцією. Аудиторія не знає, що відбуватиметься і ставиться насторожено. Для нівелювання страху та напруженості на допомогу приходить гумор.

Не дивлячись на те, що під час несення служби не завжди вистачає часу на задоволення навіть базових потреб, четвертою ціллю діяльності КД є освітня. Період підвищеної інтенсивності боїв, на певній ділянці фронту, не триває постійно. При вдалій організації часу, завжди можна знайти місце для розвитку. Для цього потрібно розвивати відповідну культуру у військовому колективі.

Мобілізація великої кількості людей працездатного віку до війська, на невизначений час, знижує їхню конкурентоздатність після демобілізації. Змінюються підходи до роботи, впроваджуються нові технології, які потребують часу на їх освоєння, словом, час не стоїть на місці. Для того, щоб підтримувати рівень освіченості на належному рівні, потрібно постійно навчатися, “тримати руку на пульсі часу”.

Для того, щоб допомогти війську підтримувати належний рівень інформованості, в програму заходів КД його учасники закладають освітні елементи. Вони можуть спрямовувати увагу аудиторії як на конкретні вузьконаправлені теми (лекції, діалоги, рефлексії на тему), так і на широке коло питань, без конкретного визначення теми (розмова про чесноти, покликання і тд).

Освітня ціль КД реалізується не виключно окремими блоками в програмі заходу, а може бути допоміжна. Наприклад, поширення актуальної літератури серед військовослужбовців, яка розвиває критичне мислення і популяризує самоосвіту, як регулярний вид діяльності.

Таким чином КД, як організація діючих військовослужбовців, ставить собі за мету розвивати культурну взаємодію у війську та дбати про ментальне здоров’я військовослужбовців. Для досягнення цієї мети ми визначили основні цілі нашої діяльності. Їх реалізація сприяє: кращій адаптивності цивільної людини до нової для нього/ неї ролі військовослужбовця, швидшому відновленню після отриманого бойового стресу, можливості перемкнутися з військової рутини та розважитись, а також навчатись та розширювати кругозір.

Амбітність цілей КД змушує нас безперервно зростати та вдосконалюватись як особисто, так і організаційно. Залучення нових талановитих військових до роботи КД, досить важливий адже рівень викликів меншим не стає. Наше завдання з гідністю пройти це випробування, підтримуючи морально-психологічний стан та культурно-освітній рівень нашого війська.

Стельмах Оксана,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Лазоренко Тетяна,
Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МОЛОДІ ДО ПОДРУЖНІХ СТОСУНКІВ

Під впливом масштабних трансформацій, які зазнало сучасне суспільство в Україні, сім'я переживає одну з глибоких криз. Серед багатьох негативних аспектів можна назвати: процеси зубожіння сім'ї на всіх рівнях, падіння якості сімейного виховання; зниження традиційного подружнього типу сім'ї; війна, яка забрала життя багатьох чоловіків та багатьох залишила інвалідами.

Враховуючи соціальну значущість сім'ї в кожній державі та в житті конкретної людини, проблема підготовки сучасної молоді до одруження та сімейного життя набула особливої актуальності. Раніше вважалося, що людина, яка досягла певного віку, автоматично готова до одруження та створення сім'ї. На сучасному етапі, як ми бачимо, середній шлюбний вік продовжує збільшуватися. Зміни цінностей, що відбуваються у світі, призвели до того, що юнаки та дівчата по-іншому ставляться до ролі сім'ї та шлюбу в житті людини [2]. Багато хто з них воліє створити кар'єру, а створення сім'ї відкладають на потім. Інші, якщо й вступають до шлюбу, то насамперед переслідують свої корисливі цілі, тобто жити за рахунок іншої людини, дозволяючи партнеру себе любити.

Незважаючи на різні дослідження з цієї проблеми, у психологічній літературі не визначено поняття психологічної готовності молоді до шлюбу як окремого феномену. Відповідно, існуючі визначення та виділені компоненти не розкривають сутність поняття в емпіричному плані [1]. Усе це визначило вибір нашої роботи.

Дана готовність — складний соціально-психологічний процес, в основі якого лежить досить сформована духовна зрілість, що спонукає людину до пошуку інтимної психологічної близькості, до єднання проти ізоляції та самотності (Е. Еріксон) [3]; готовність вступати у взаємодію та інтимні відносини з партнером, прийняття рольової поведінки, відповідальність за сім'ю та піклування про дітей (Eva Meizara Puspita Dewi, Widyastuti, & Novita Maulidya Jalal); як власна оцінка людини щодо її можливостей та ресурсів, щоб упоратися з обов'язками та проблемами сімейного життя (K. V. Shemila, K. Manikandan); готовність людини взяти на себе відповідальність за задоволеність шлюбом (R. Khojasteh Mehr, Z. Daniali та K. Shirali Nia); система соціально-психологічних установок особистості, яка зумовлює емоційно-психологічне ставлення до способу життя, цінностей подружжя та сім'ї (Шнейдер Л. Б.).

Отже, психологічна готовність до подружніх стосунків формується з того моменту, коли кожна людина усвідомлює себе готовою до особливих емоційно-інтимних почуттів без побоювання певної втрати у собі. Вона характеризує стійкий стан особистості, тобто певну систему соціальних установок, життєвих цінностей, орієнтованих на позитивні відносини між подружжям.

Виходячи з завдань нашої роботи, було використано комплекс взаємодоповнюючих методів, адекватних предмету дослідження: Методики «Психологічна готовність до подружніх взаємин» (Денисенко А. О.), «Мотиваційна готовність до шлюбу» (Жолудєва С. В.), «Діагностика емпатичних здібностей» (Бойко В.В.), «Міжособистісні сприйняття у дошлюбній парі (Абалакіна М. А.).

Дослідження проводилось он-лайн. В ньому взяло участь 40 осіб віком від 20 до 22 років, з них 20 дівчат та 20 юнаків.

Аналіз результатів показав, що у респондентів загальної вибірки різний рівень психологічної готовності до подружніх стосунків. Так, у дівчат — 10% (високий), 10%

(завищений), 45% (середній), 20% (занижений), 15% (низький). У юнаків — 10% (завищений), 40% (середній), 25% (занижений), 25% (низький).

Визначено, що для дівчат характерні наступні показники: інтимні відносини, установки на шлюб, емоційні стосунки, взаєморозуміння, довірче спілкування, ідентифікація емпатії та близькість пари до укладання шлюбу (готових), а також конфліктність, авторитарність, установки, сприятливи емпатії, інтуїтивний канал емпатії (не готових), які впливають на формування рівня психологічної готовності до подружніх стосунків.

А юнаки більш схильні до: емоційних стосунків, довірливому спілкуванню, установкам на шлюб, мотивації на шлюб з певною людиною, раціонального канала емпатії, емоційного канала емпатії, інтуїтивного канала емпатії, установок, сприятливих емпатії, проникливої здатності емпатії, ідентифікації емпатії (готові), а також конфліктності, авторитарності, мотивації на конкретний тип шлюбу, побічного задоволення своїми стосунками (не готові).

На основі кореляційного аналізу встановлено провідні показники, які утворюють понад десять великих кореляційних плеяд позитивних та негативних зв'язків на рівнях ($p<0,01$) й ($p<0,05$).

У психологічно готових до подружніх стосунків дівчат серед провідних показників відмічено: рівень психологічної готовності до подружніх стосунків, емоційні стосунки, взаєморозуміння, довірче спілкування, інтимні відносини, раціональний канал емпатії, мотивація на сам шлюб, інтуїтивний канал емпатії та ідентифікація емпатії.

У психологічно не готових до подружніх стосунків дівчат — рівень психологічної готовності до подружніх стосунків, емоційні стосунки, взаєморозуміння, довірче спілкування, конфліктність, інтимні відносини, установка на шлюб, мотивація на сам шлюб, емоційний канал емпатії та раціональний канал емпатії.

У психологічно готових до подружніх стосунків юнаків серед провідних показників можна назвати наступні: рівень психологічної готовності до подружніх стосунків, емоційні стосунки, взаєморозуміння, довірче спілкування, конфліктність, інтимні стосунки, установка на шлюб, авторитарність, сімейні стереотипи та мотивація на шлюб.

У юнаків з заниженим та низьким рівнем готовності до подружніх стосунків на провідних позиціях знаходяться такі показники, як: низький рівень психологічної готовності, взаєморозуміння, установки на шлюб, сімейні стереотипи, конфліктність, довірче спілкування, мотивація на шлюб з певною людиною, емоційні стосунки, емоційний канал емпатії, авторитарність, інтуїтивний канал емпатії, установки, сприятливі емпатії та інші.

Нами була розроблена психокорекційна програма, орієнтована на підвищення рівня психологічної готовності до подружніх стосунків. Серед критеріїв її ефективності, можна виділити: рівень поінформованості, комунікативна толерантність, формування мотивації створення здорової сім'ї та особистісного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Байлюк К. С., Булгак Е. Д. Психологічна готовність к шлюбу. URL: https://socio-lab.vntu.edu.ua/download/articles/Malyarchuk_Cinnosti.PDF.

2. Боць Т. Цінність сім'ї для українців досі висока, але ймовірні «відкладені розлучення». Про що свідчить статистика нових шлюбів у час війни. URL: https://tyzhden.ua/tsinnist-sim-i-dlia-ukraintsi....

3. Denysenko A. Peculiarities of psychological readiness of adolescent girls for marital relationship. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій,* 2020. № 1 (43). С. 75–81. URL: DOI: https://doi.org/10.37203/kibit.2020.43.11.

Федулова Світлана,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Магновський Ігор,
Науковий керівник
доктор юридичних наук, професор,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Готовність молоді до сімейного життя є важливим соціальним та психологічним аспектом, що впливає на сімейні відносини, рівень стабільності сім'ї та суспільну гармонію загалом. Це включає у себе не лише бажання стати частиною сімейного кола, але й здатність та підготовленість до взаємодії з партнером, вирішення різних сімейних завдань та відповідальне батьківство [1, с. 117]. Процес формування такої готовності визначається багатьма факторами, серед яких особливе значення мають соціальні, психологічні, культурні та економічні чинники. Важливо враховувати, що сучасні соціальні трансформації, зміни в системі цінностей впливають на моделі сімейних стосунків, що потребує глибокого аналізу і вивчення.

У контексті нашого дослідження, вважаємо за необхідне, проаналізувати основні фактори, що визначають формування готовності молоді до сімейного життя. Перш за все, акцентуємо увагу на соціальних факторах, оскільки соціальне середовище відіграє ключову роль у формуванні уявлень молоді про сімейне життя. Серед основних соціальних факторів слід виділити, зокрема, сімейні традиції та моделі відносин між батьками тому, що досвід батьківської сім'ї значною мірою впливає на те, як молода людина будує свої стосунки у шлюбі.

Наступними факторами, які визначають формування готовності молодого покоління до сімейного життя є психологічні чинники. Відповідно, психологічна готовність до сімейного життя визначається особистісними рисами, емоційною зрілістю та комунікативними навичками. До основних психологічних аспектів можна віднести, по-перше, рівень емоційної зрілості — здатність до компромісів, співпереживання, підтримки партнера та відповідальності за спільне майбутнє. По-друге, можна виокремити самооцінку та впевненість у собі — формування адекватного рівня самоповаги, що сприяє гармонійному співіснуванню в сім'ї. По-третє, конфліктологічна компетентність, як здатність конструктивно вирішувати конфлікти, також є важливою умовою стабільності сімейних відносин.

Водночас, існує думка про те, що сімейне життя часто вимагає адаптації до змін та уміння розвиватися як особистість. Люди, які відкриті для нових досвідів та готові до змін, можуть бути більш успішними в створенні стабільних та здорових сімейних відносин [2, с. 107]. Разом з тим, люди з високим рівнем емоційної стабільності можуть краще справлятися зі стресом та негативними емоціями, які можуть виникати в сімейних відносинах.

Наступні фактори, які здійснюють вплив на формування готовності молоді до сімейного життя — це економічні чинники. Ми погоджуємося з думкою тих авторів, які вважають, що недостатність фінансових ресурсів може створити додатковий стрес для молодих людей і негативно вплинути на якість їхніх стосунків та здатність вирішувати сімейні проблеми [3]. Основні економічні фактори включають: рівень матеріального забезпечення, а саме стабільний дохід, що сприяє впевненості у майбутньому та плануванню сімейного життя; житлові умови, тобто наявність власного житла чи можливість його отримання, що є ключовим питанням для молодих сімей; фінансова грамотність — вміння управляти сімейним бюджетом, що дозволяє уникати фінансових конфліктів та забезпечувати стабільність родини. До вказаного слід додати, що економічна нестабільність може призвести до неможливості забезпечити основні потреби для себе та своєї родини. Нестабільність на ринку праці, безробіття та низька заробітна плата можуть вплинути на рішення молодих людей щодо вступу у шлюб та відкладення виховання дітей до кращих економічних часів.

І нарешті, сімейні цінності та культурні традиції мають значний вплив на формування сімейного світогляду молоді. Так, наприклад, релігійні та моральні переконання визначають підходи до побудови сімейних відносин та їх стабільності. **Релігійні та моральні переконання** визначають підходи до побудови сімейних відносин та їх стабільності. Віра та духовні традиції можуть сприяти зміцненню сімейних зв'язків, формуванню відповідальності за сімейне життя та виховання дітей у відповідності до моральних норм. Релігійні переконання також можуть впливати на рішення щодо розподілу ролей у сім'ї, обов'язків подружжя та виховання наступного покоління. Своєю чергою, сучасні соціокультурні тенденції, а саме зміни у сприйнятті ролей чоловіка та жінки у шлюбі можуть впливати на моделі поведінки у сім'ї.

Не можна не відзначити роль мас-медіа та інформаційний вплив, коли здійснюється популяризація різних моделей сімейного життя через засоби масової інформації та соціальні мережі, що сприяє формуванню установки щодо шлюбних відносин серед молоді. У сучасних умовах медіа відіграють не лише інформативну, але й виховну роль, формуючи у молодого покоління уявлення про сімейні цінності, розподіл ролей у сім'ї, а також стандарти поведінки. Соціальні мережі, блоги, фільми та телепередачі можуть як сприяти зміцненню традиційного уявлення про шлюб, так і формувати альтернативні моделі сімейних відносин. Важливо враховувати, що інформація, що подається у медіа-просторі, часто має суб'єктивний характер, а тому молодь повинна критично оцінювати отримані відомості, формуючи власне усвідомлене ставлення до сімейного життя.

Отже, на підставі викладеного можемо зробити висновок, що формування готовності молоді до сімейного життя є багатогранним процесом, який залежить від соціальних, психологічних, економічних та культурних факторів. Комплексний підхід до вивчення цих аспектів дозволить створити ефективні програми підготовки молоді до сімейного життя, що сприятиме зміцненню інституту сім'ї та підвищенню рівня сімейного добробуту в суспільстві. Урахування зазначених чинників допоможе молодим людям усвідомлено підходити до створення сім'ї, підготуватися до відповідального батьківства, розвинути необхідні навички для вирішення конфліктних ситуацій та фінансового планування.

Окрім того, важливим завданням держави, освітніх та громадських інституцій є впровадження програм соціально-психологічної підтримки, які сприятимуть формуванню здорових та гармонійних сімейних відносин.

Таким чином, усвідомлення молоддю значущості сімейних цінностей, відповідальності та взаєморозуміння дозволить створити міцні сім'ї, що є основою стабільного та розвиненого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Мельник О. В., Кравченко Т. В., Канішевська Л. В., Білоцерківець І. П. Сімейні цінності: практико-орієнтований посібник до навчальної програми «Сімейні цінності». Івано-Франківськ: НАІР, 2014. 136 с.

2. Столярчук О. А. Родинні настанови студентської молоді / *International scientific professional periodical journal «The unity of science».* 2015. V. 2. P. 106–109.

3. Логінова Т. Ю. Вплив професійної зайнятості подружжя на рівень конфліктності в сімейних стосунках. *Вісник психології і соціальної педагогіки* : зб. наук. пр. Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Випуск 3. Київ, 2010. URL: www.psyh.kiev.ua

Филипович Георгій,
доктор філософії,
39-та окрема бригада берегової оборони
Зелененька Оксана,
39-та окрема бригада берегової оборони

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ В ЗАХОДАХ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ПУНКТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, кількість військовослужбовців, що зіткнулися з викликом захисту суверенітету та територіальної цілісності України, драматично зросла. За даними Олексія Резнікова, тодішнього міністра оборони, 8 липня 2022 року близько мільйона громадян України забезпечували виконання завдань в різних Силах Оборони України (ЗСУ, Національна Поліція, Національна Гвардія, ДССТ, ГУР МО, тощо).

Перед цивільними та військовими структурами постало непросте завдання — надавати допомогу військовослужбовцям, які її потребують. Якщо під час АТО-ООС була можливість ротації підрозділів з передової до тилових центрів, що дозволяло надавати якісну допомогу, то з повномасштабним вторгненням ситуація змінилася.

Ротації підрозділів тепер відбуваються за іншими принципами: в кращому випадку бригада, полк або батальйон виводиться на короткий строк для відновлення бойового потенціалу та злагодження, що обмежує можливості надання психологічної допомоги.

Аналогічна ситуація спостерігається і з допомогою "по місцю". Раніше військовослужбовця можна було вивести на пункт постійної дислокації підрозділу, де йому надавали необхідну допомогу. Наразі це завдання ускладнене. У 2023–2024рр. ситуація виглядала наступним чином:

А) військовослужбовець намагається надати собі самодопомогу в кризових станах самостійно;

Б) військовослужбовець звертається за допомогою до побратимів;

В) за умови, що військовослужбовець не може сам собі допомогти (або допомога побратимів виявилася неефективною) — він потрапляє в батальйону систему відновлення [1];

Г) якщо стан військовослужбовця на рівні батальйону не покращився, — його передають на рівень бригади (полку)

Д) із рівня бригади, військовослужбовець може бути направлений в заклади спеціальної допомоги, що знаходяться не в зоні виконання бойових дій [2].

Наприкінець 2024 р. відбулася трансформація системи (на рівні батальйонів штатні пункти допомоги стали позаштатними), відповідно система надання допомоги виглядає так: військовослужбовець —> побратими —> пункт допомоги бригади —> заклади спеціальної допомоги.

Аналіз літератури із методів та принципів застосування арт-терапії (Авер'янова Н., Блінов О., Вознесенська О., Калька Н., Ковальчук З., Одинцова Г. та ін.) продемонстрував, що тематика досліджується широко і професійно із різноманітних точок зору: психологічної, історичної, педагогічної, художньої. Проте через закритість військових частин і чутливості до певних статистичних даних, що не можуть бути оприлюднені під час війни видна певна однобокість досліджень: або розглядаються військовослужбовці які знаходяться на тривалій реабілітації, або дослідження велися в умовах проведення АТО-ООС.

Тому актуальним на нашу думку є більш глибоке вивчення стану психологічної допомоги в бойовій бригаді, можливостей до психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах ведення бойових дій, аналіз та систематизація отриманих практичних результатів діяльності групи контролю бойового стресу та групи психологічного відновлення.

Аналіз інформації із дружніх підрозділів показує, що використовуються різноманітні методи арт-терапії. Перелік який ми наводимо не є вичерпним і постійно доповнюється психологами:

1. Метафоричні асоціативні карти (МАК), — дозволяють на місці бачити психологічний стан у якому перебуває військовослужбовець в даний момент часу та моментально працювати щодо його стабілізації.

2. Кубики історій Рорі (Rory storycubes), — настільна гра, яка складається із 9-ти 6тигранних кубиків, на ребрах яких розміщуються різноманітні схематичні зображення: емоцій, погоди, будівель, людини, тощо. Використання цієї методики дозволяє в ігровій формі проговорити із військовослужбовцями ті стани, які на їх думку можуть бути образливими чи применшувати їх вартість. Оскільки використання методики передбачає перенесення і створення «казки», — в нашому випадку, військовослужбовці проговорювали страхи із якими вони стикалися.

3. Використання повітряного пластиліну, — методика неіснуюча тварина, — надається можливість сформулювати свої страхи та візуалізувати тригери, які присутні у військовослужбовця в конкретний момент часу.

4. Малювання та художні практики, — мають широке використання, оскільки надають змогу з'ясувати особливості розвитку «Власного Я» в системі координат нового колективу в ЗСУ (Нейрографіка); з'ясування пріоритетів у житті військовослужбовця в даний момент часу (Кола пріоритетів) та дозволяє актуалізувати місце, роль та функції родини\побратимів\дітей\батьків; актуалізація психоемоційного стану військовослужбовця через увагу до використаних кольорів під час малювання звичайних малюнків — кольоротерапія (вплив колірної гами на людину).

Науковцями та психологами також рекомендуються інші види терапії такі як «глинотерапія», «піскова терапія», «колажування», «маскотеапія» [4]. Проте використання багатьох таких методів неможливе через активне ведення бойових дій, та неможливість організації безпечного простору для військовослужбовців.

Очевидним видається той факт, що в умовах довготривалих бойових дій при повномасштабному вторгненні рф кількість військовослужбовців, які будуть звертатися за допомогою буде збільшуватися [5, 6]. Відповідно, віднайдення методик які зможуть в індивідуальному порядку допомогти військовослужбовцю є пріоритетним завданням.

Список використаних джерел:

1. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України № 99 від 28.07.2020 «Про затвердження Положення про пункти психологічної допомоги у Збройних Силах України». URL: https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/08/псих-пункт.pdf.

2. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України № 349 від 01.08.2020 «Про затвердження Порядку проведення психологічної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України».

3. Пелешенко О. В., Гордієнко К. В. Метафоричні асоціативні карти як сучасний метод консультаційної роботи психолога. 2019. С. 87.

Шпатаковська Гертруда,
доктор філософії,
Одеський державний університет внутрішніх справ

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПСИХОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ АРМІЇ

Безпрецедентна подія – повномасштабне вторгнення російських окупантів в країну в центрі Європи, яка триває вже довгий час, порушує усі відомі права людини; будь-хто в Україні зараз знаходиться в небезпеці, але найнебезпечніше зараз тим, хто взяв на себе відповідальність за можливість продовжувати жити та працювати в своєї країні для усіх нас — відповідальність за захист наших кордонів, та людей, які обрали залишитися в Україні

Військові Збройних сил України вже четвертий рік повномасштабного вторгнення стримують вражу армію, яка має єдину ціль — знищити нашу країну. Четвертий рік більшість військовослужбовців ЗСУ знаходяться в умовах постійної загрози для життя, в стані неможливості задовольнити елементарні людські потреби, в стані довготривалого стресового навантаження. Військові, що знаходяться на передовій, знаходяться під впливом постійного стресу через небезпечність бойових дій, втрати побратимів, та постійного знаходження в стані загрози життю. Війна завжди супроводжується постійним стресом, фізичними та психологічними травмами, що серйозно впливають на психічне здоров'я.

Результатом цього стають часті випадки ПТСР (посттравматичний стресовий розлад), загострення психосоматичних захворювань, порушення різних психічних і фізичних функцій, емоційні розлади. Зазвичай військові звикли діяти в умовах небезпеки і високої напруги, тримати емоційні прояви під контролем, стримувати власні особливості, які можуть часто сприйматися, як недоліки. ПТСР є однією з найсерйозніших проблем, з якими стикаються військові після участі в бойових діях. Він може проявлятися у вигляді флешбеків, нічних кошмарів, розладу сну та харчової поведінки, підвищеної тривожності або емоційної ізоляції. Ці симптоми ускладнюють виконання військових обов'язків, що само по собі небезпечно, особливо для тих, хто знаходиться на передовій. І не тільки для тих, у кого є прояв ПТСР, але і для їх оточення.

Невеликі, та недовготривалі стресові події, які трапляються з будь-якою людиною час від часу, з можливістю потім відпочити і наповнитися ресурсом, змінити оточення — створюють умови при яких людина спроможна легко розвити нові адаптивні механізми, і бути в змозі протистояти подальшим стресовим навантаженням. На жаль, сьогодні військові ЗСУ в більшості знаходяться в зовсім інших умовах. Багато військових, які в наслідок поранення, проходять медичну реабілітацію, і мають бажання продовжити службу в лавах ЗСУ, потребують психологічної допомоги, повинні мати можливість отримати професійну психологічну реабілітацію також

Тож, вкрай важливо забезпечувати необхідну комплексну підтримку як під час служби, відпустки, реабілітація, так і після повернення додому.

Повернення з фронту супроводжується новими викликами. Військові часто стикаються з труднощами адаптації до мирного життя, проблемами в сімейних відносинах та втратою сенсу життя. Психологічна підтримка в цей період стає ключовим фактором успішної інтеграції в цивільне суспільство, збереження важливих, в тому числі сімейних стосунків. Також психологічної допомоги потребують члени родини військових, вони стикаються з труднощами в спілкуванні, спустошення в наслідок втрати надії на повернення життя в тому ж самому вигляді, яке будо до участі в військових діях.

Окремої, специфічної, психологічної допомоги та особливої реабілітації потребують військові полоненні, які, к щастю повернулися до дому. Полон, тортури, знущання, насильство, часто сексуальне — мають тяжкі і фізичні і психологічні наслідки і потребують від психологів та психотерапевтів високого професіоналізму, стійкості і впевненості в своїх діях.

В сучасній психології є багато розробок в напрямку роботи з наслідками травматичного досвіду: ЕМДР, КПТ, психосоматична травмотерапія, арт-терапія, та інші.

Багато розробок в галузі психологічної допомоги та реабілітації військових зібрано під час останніх війн завдяки військовим психологам США та Ізраїлю. Але новітні розробки саме українських військових психологів, психотерапевтів та реабілітологів, унікальні, що до умов в яких вони створювалися, і продовжують створюватися.

Для підтримки оптимально психологічного стану військових, є необхідність в психологічної підтримки і допомоги в напрямках, які суто відрізняються один від одного і мають свою специфіку:

1. Психологічна допомога військовим в адаптації до військового життя на фронті
2. Психологічна підтримка військових, які знаходяться в зоні бойових дій
3. Навчання навичкам стабілізації та самодопомоги
4. Навчання навичкам кризової інтервенції
5. Психологічна допомога сім'ям військових
6. Психологічна реабілітація під час відпустки
7. Психологічна реабілітація після поранення
8. Психологічна реабілітація після повернення
9. Психологічна реабілітація військових з втраченими кінцівками
10. Психологічна реабілітація полонених

Для надання якісної професійної допомоги з кожною окремою категорією потрібна особлива якісна підготовка фахівців, які будуть спроможні підтримувати військових, в залежності від їх запиту. А сьогодні, практично в кожній родині є військові, і багато хто з них знаходяться на передовій. Тож потреба в якісної підготовці саме таких спеціалістів в галузі військової психології та реабілітації є вкрай актуальною.

Сьогодні існує велика необхідність в об'єднанні усіх існуючих напрямках психологічної допомоги та реабілітації військовим і тим, хто продовжує стримувати ворога, і ти, хто готуються до військової служби і ти, хто потребують допомоги, повернувшись до дому

Е необхідність об'єднання фахівців, науковців та практиків для створення наукової спільноти для обміну знань, ознайомлення з результатами сучасних досліджень що до психологічної допомоги військовим та їх сім'ям, та можливості реабілітації для ветеранів та полонених. Є необхідність об'єднання суміжних спеціалістів: психологів, психотерапевтів, реабілітологів, лікарів та психіатрів, організація міждисциплінарних конференцій, форумів та навчальних проектів для фахівців.

Також є необхідність в популяризації знань про особливості психологічного стану військових, які приймали участь в бойових діях, ветеранів, полонених, с розповсюдженням інформації про кризову інтервенцію, в якої є необхідність в нашої країні, яка вже довгий час знаходиться в військовому стані

На жаль, безпрецедентна подія — повномасштабне вторгнення російських окупантів в Україну, скоріш за усе не остання війна в світі. І завжди є ті, хто розв'язує війни, і ті, хто протистоїть цієї агресії, і ті, хто допомагає тим, хто стає на захист, і бере участь в бойових діях.

Список використаних джерел:

1. Колесніченко О. С., Приходько І. І., Мацегора Я. В. Психологічна реабілітація військовослужбовців після виконання службово-бойових завдань в бойових умовах: монографія. Харків : НА НГУ, 2021. 75 с. ISBN 978-966-8671-67-8

2. Кокун О. М. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: методичний посібник. К. : 2023.

Секція 5
«Філософсько-педагогічні аспекти сучасної освіти»

Акрамов Мурод,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)
Остапчук Тарас,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук,
Військова академія (м.Одеса)

ВИХОВАННЯ ВОЇНА, ОСНОВА УСПІШНОГО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

«Виховання від першого до останнього наказу».

Це процес, який включає в себе ментальні, фізичні, емоційно-вольові властивості характеру та професійну підготовку військовослужбовців. Всі ці аспекти повинні розвиватися та вдосконалюватися під час всієї служби військовослужбовця.

«Коли батько навчає свого сина, він тим самим навчає сина свого сина».

Ментальна підготовка: Це процес розвитку психологічних навичок та стійкості, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків у стресових та екстремальних умовах.

Патріотизм. Розвиток гордості за свою країну та бажання її захищати. На мою думку цей пункт має найвищій пріоритет. Ми повинні розуміти, що кожен військовослужбовець — це громадянин нашої країни, осередок суспільства. Тому, коли ми виховуємо патріотизм у воїна, він транслює ці думки своїм батькам, друзям, сім'ї, а найголовніше — дітям.

Усвідомлювати важливість своєї ролі у військовій служб — це відповідальність. Нам необхідно розуміти, що більшість завдань виконуються з затримкою або зовсім не виконуються саме тому, що військовослужбовці не розуміють що саме вони можуть змінити хід бою або вирвати остаточну перемогу над супротивником. Усвідомлення основної мети, надання сенсу діям кожного військовослужбовця, є частиною великого військового механізму, який рухає нас та нашу країну до перемоги.

«Фізичне виховання українців і українок, їх батьків і дітей є ключем до здорової нації».

Фізична підготовка: Основою забезпечення фізичної витривалості, сили і швидкості бійця є фізична підготовка. Регулярні заняття включають в себе вправи на витривалість: біг, плавання, їзда на велосипеді, гребля тощо. Ці вправи покращують витривалість серцево-судинної системи.

Силові тренування: вправи з навантаженням на м'язи ,що збільшують силу та витривалість.

Спритність: ігрові види спорту (футбол, волейбол, регбі), розтяжка і бойові мистецтва допомагають підтримувати гнучкість і координацію рухів.

«За Україну, за її волю!»

Емоційно-вольове виховання: Метою емоційно-вольового виховання є формування внутрішніх цінностей і мотивацій військовослужбовців:

Етичні принципи навчають військовослужбовців важливим етичним стандартам і правилам поведінки на військовій службі. Ці стандарти поширюються не тільки під час несення служби у пунктах постійної дислокації, а також і під час відпочинку військовослужбовця. Його поведінка має буту прикладом для всього суспільства. Під час виконання завдань, воїн Збройних Сил України повинен бути еталоном мужності, відваги та честі.

Психологічна підготовка забезпечує готовність до екстремальних умов і стресових ситуацій.

«Емоції лише інструмент в руках сильного, та тягар в руках слабкого».

Емоційний контроль. Навчає керувати своїми емоціями, щоб уникнути паніки та імпульсивних рішень. Як показують сучасні дослідження, емоційний інтелект на пряму впливає на життя військовослужбовця та рівень його емоційної готовності під час виконання бойових завдань.

Професійна підготовка включає в себе навчання конкретним знанням і навичкам. Тактичне мистецтво — вивчення тактики ведення бою, планування дій, та навчання спілкування в умовах бойових дій. Саме ця підготовка допомагає військовослужбовцю не тільки вижити в умовах бою, а і успішно виконати бойове завдання в різних умовах. Ми повинні приділяти достатньо часу не тільки тактичній підготовці, а ще і роз'ясненню чому саме, цей вид підготовки має такий високий пріоритет.

Треба розуміти що тактичне мистецтво — це складна наука і мистецтво (в повному розумінні цього слова), яке охоплює планування, організацію та виконання бойових операцій з урахуванням тактичних умов і наявних ресурсів. Воно є ключовою складовою військової підготовки та забезпечує успішне виконання завдань на полі бою. Основні аспекти тактичного мистецтва включають: планування операцій, організація та координація сил, аналіз місцевості, порядок вогневого забезпечення, маскування та введення противника в оману, маневри і мобільність, управління ресурсами. А найголовніше — це здатність розуміти не тільки себе, а й ворога. Думати, як він, знаходити його слабкі та сильні сторони, вміти нав'язувати йому думку, що він все робить вірно, заводячи його в глухий кут.

«Майстер не той хто тренує тисячі різних ударів, а той хто тренує один удар тисячі разів».

Удосконалення військової майстерності — це не лише питання професіоналізму, а й питання виживання, честі та готовності до захисту своєї Батьківщини. Військове мистецтво, як і ковадло, вимагає постійного удару, щоб створити з воїна міцний меч, загартований у полум'ї знань, тренувань і досвіду. Безперервний процес навчання та самовдосконалення формує у солдата, здатність приймати рішення у найскладніших умовах.

У постійному вдосконаленні прихована глибока філософія: воїн, який не прагне рости, залишається вразливим перед обличчям майбутніх викликів. Світ не стоїть на місці, технології розвиваються, противники змінюють тактики, а загрози стають все більш складними. Той, хто відмовляється навчатися, ризикує опинитися на полі бою беззахисним перед новими реаліями.

Крім того, вдосконалення — це шлях до єдності духу, тіла та розуму. Це не лише фізична підготовка, але й здатність діяти холоднокровно в умовах стресу, мислити стратегічно в хаосі війни та залишатися вірним своєму моральному компасу. Постійні тренування розвивають витримку, дисципліну та рішучість — якості, які перетворюють воїна на справжнього лідера.

«Міцний полк командиром».

Успіх будь-якого підрозділу значною мірою залежить від здатності командира зрозуміти, підтримати та розвивати кожного підлеглого. Командир не лише виконує функцію керівника, але й стає наставником, який формує колективну синергію та спрямовує підлеглих до реалізації їхнього потенціалу.

Розуміння індивідуальності. Кожен підлеглий має власний набір сильних та слабких сторін, мотивацій, характеру і прагнень. Розуміння цих особливостей дозволяє командирові ефективніше спрямовувати зусилля підрозділу, враховуючи унікальний внесок кожного.

Підтримка розвитку. Справжній лідер вбачає своє завдання у створенні умов для зростання й самореалізації підлеглих. Це може бути навчання новим навичкам, моральна підтримка чи сприяння особистісному розвитку.

Афанасьєв Олександр,
доктор філософських наук, професор,
Національний університет «Одеська політехніка»

НАУКА І ПСЕВДОНАУКА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

До псевдонауки відносять те знання, яке не відповідає ознакам науковості, але маскується під науку. Псевдонаука стала серйозною проблемою в сучасному суспільстві, особливо на пострадянському просторі, в тому числі і в Україні. Одним зі свідчень цього є велика кількість публікацій, присвячених критиці псевдонауки. Існують авторитетні канали, сайти, журнали в інтернеті та на телебаченні, що займаються цією темою. Проте псевдонаука поширюється досить успішно. Важливу роль у цьому відіграють недоліки освітніх систем.

На перший погляд здається, що наука має незаперечні переваги перед псевдонаукою. Раніше, можливо, так і було. Але останнім часом ситуація кардинально змінилася, і зараз відповідь на питання «хто кого?» вже не така однозначна. Ба більше, псевдонаука здобула і продовжує нарощувати суттєві переваги перед наукою в очах людей, не пов'язаних безпосередньо з науковою діяльністю.

По-перше, досить широкого поширення набув антисцієнтизм — падіння довіри до науки. Хоча система освіти переважно базується на науковому знанні навіть у релігійних країнах, критика науки розповсюджена не лише там, а й у тих країнах, де освіта відокремлена від церкви. Науку нерідко звинувачують, і часто цілком обґрунтовано, в екологічних та інших проблемах. При цьому забувають, що без науки вирішити екологічні та загалом глобальні проблеми неможливо.

По-друге, у сучасному світі зростає розрізненість в середині науки, яка досі була досить цілісним феноменом. Це відбувається через поглиблення процесів диференціації, ускладнення наукової картини світу, множення спеціалізованих наукових теорій, що, природно, проникає в освіту і закріплюється там. Тому викладачі різних дисциплін не знаються на тематиці і проблемах свої колег і не дуже розуміються на загальнонаукових ідеалах і нормах. Відбувається віддалення науки як від широкої публіки, так і від політиків, менеджерів, управлінської еліти та навіть від викладачів. Водночас саме від викладачів залежить науковий рівень учнів, а від управлінців значною мірою залежать важливі, часом доленосні рішення, і якщо вони ґрунтуються на псевдонаукових уявленнях, ситуація виглядає доволі сумно.

Тут, правда, не все так безнадійно, адже іноді вчених залучають до вирішення значних політичних чи економічних питань, а також до викладацької діяльності, хоча професійний рівень часто оцінюється невірно, і непрофесіонал нерідко виглядає професіоналом. У розвинених країнах науковці часто беруть участь у різних навколонаукових форумах, є членами комісій і комітетів, займаються просвітництвом і популяризацією науки, а також долучаються до екологічної та подібної діяльності. Але залишається питання: чи достатньо цього? До того ж у більшості країн світу така практика не є широко розповсюдженою. І тут відкривається безліч ніш для псевдонауки, особливо коли керівництво країни не має достатніх ресурсів для тривалої й недешевої дослідницької роботи над великими медичними, економічними або військовими проектами.

У Радянському Союзі наприкінці 1980-х — на початку 1990-х років Алан Чумак заряджав загадковою енергією воду та мазі через телевізійні канали для всіх охочих. Анатолій Кашпіровський проводив масові, зокрема телевізійні, психотерапевтичні сеанси. Мільйони людей брали в них участь, вірячи в їхню лікувальну силу.

Саме тут криється, мабуть, головна причина успішного поширення псевдонауки — особливості, якщо не прорахунки, в системі освіти. Існує думка, що радянська, а згодом і пострадянська система освіти була якісною. Але це лише частково правда, і лише в аспекті навчання певним видам знань. Дійсно, навчальні плани й програми в середній і вищій школі у низці деяких математичних, природничих і технічних дисциплін відповідали світовому рівню знань, і значна частина учнів та студентів їх успішно засвоювала. Звісно, доведеться не брати

до уваги генетику, кібернетику, мовознавство, багато соціально-гуманітарних наук, історію, філософію, що зазнавали ідеологічного тиску, спотворень і заборон. Але радянські вчені, інженери та техніки, які створили потужні ракетні двигуни, запустили супутники та космічні кораблі, досягли інших технічних звершень, демонстрували досить високий рівень професійної підготовки у цих сферах діяльності, при значному відставанні у інших. Подальше технічне та технологічне відставання в роки застою, перебудови та перших роках незалежності на радянському та пострадянському просторі було спричинене соціально-економічними та політичними чинниками, які позначились і на освіті. І в наступних державних програмах освіті призначалась не першочергова роль, хоча очевидно, що рівень політики, економіки, оборони, медицини напряму залежить від рівня спеціалістів і тих, хто їх навчає.

Радянська система освіти мала значний недолік, що великою мірою нівелював її успіхи. Будь-яка система освіти формує не лише знання, навіть якщо заявляє протилежне, алей багато іншого, що формально ніде не фіксується, але має вирішальне значення. До «іншого» входить багато аспектів: характер формального та неформального спілкування між учнями та вчителями, способи організації навчального процесу, засвоєння норм і традицій. У радянській системі освіти це сприяло вихованню не стільки професіоналів, скільки слухняних, конформних людей із вірою в чудо.

Ця віра в чудо не завжди мала явну форму вираження, але в прихованому вигляді вона була домінантною. Вона походила від колишньої загальної релігійності населення при низькому рівні освіти, що детермінувало віру в чудеса, підтримувалася під час соціалістичних перетворень, а також у період перебудови та становлення незалежних держав після розпаду СРСР. Явна й неявна віра в чудо досі превалює, пояснюючи довіру людей до економічних, політичних, медичних і військових проектів, що обіцяють швидкі рішення, не маючи достатнього наукового обґрунтування або, що ще гірше, ґрунтуючись на псевдонауці.

Як би це не здалося дивним, поширенню псевдонауки сприяє вузька спеціалізація освіти. У такому разі фахівець у певній галузі знань не може адекватно оцінити рівень підготовки колеги з іншої дисципліни та рівень науковості знань, носієм яких є цей колега. Це відбувається навіть у суміжних сферах, не кажучи вже про відносно віддалені галузі. Відповідно, фізик не виявить псевдонаукової теорії в літературознавстві, а філолог, у свою чергу, не помітить псевдонауковості фізичної чи хімічної концепції.

Тим часом значна частина псевдонаукових уявлень базується на відносно простих початкових положеннях і не дуже складних аргументах. Тому розпізнати багато псевдонаукових теорій може навіть не фахівець, а просто добре освічена людина, якщо в систему її освіти спеціальність інтегрована як один з елементів. Це протилежно до моделі, де освіта підпорядкована спеціальності й є лише її частиною.

Проблема в тому, що фахівець досить легко розпізнає псевдонаукову ідею в своїй сфері і не придасть їй великого значення з приводу її сміхотворності, тоді як неспеціаліст-аматор може стати її активним прихильником. Саме такі неспеціалісти-аматори найчастіше є найактивнішими популяризаторами псевдонауки серед широких мас.

У цьому контексті, звісно, має деякий сенс закликати фахівців до пильності й активної боротьби з псевдонаукою. Але, як правило, у них вистачає й інших турбот. Натомість поширення знань, підвищення рівня загальної освіти і загальнонаукової підготовки може стати більш надійним бар’єром для псевдонауки.

Виходячи з цього, освітні стратегії та програми повинні дбати не лише про якісну спеціалізовану підготовку учнів і студентів, або, як нині кажуть, про їхні компетентності, а й про високий рівень загальноосвітньої і загальнонаукової підготовки, чому нині, на жаль, не приділяють достатньої уваги. В програмах мають бути представлені досягнення науки в різних галузях, а також методи критичного аналізу її викривлень, і, що особливо важливо, ознаки науковості і загальнонаукові ідеали і норми.

Бігун Вероніка,
здобувач вищої освіти,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Атаманюк Зоя,
Науковий керівник,
доктор філософських наук, професор,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

РОЛЬ КУЛЬТУРИ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

Культура відіграє ключову роль у формуванні та зміцненні громадянського суспільства, розвитку творчих здібностей людини та побудові правової держави. Вона впливає на всі сфери суспільної та індивідуальної життєдіяльності, охоплюючи працю, побут, дозвілля, мислення і загальний спосіб життя як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Без культури неможливо уявити розвиток цивілізації, оскільки вона є основою для самореалізації людини, формування її світогляду та моральних принципів.

Культура зароджується в людині через процес соціалізації, коли вона засвоює мову, цінності, норми і звичаї, що притаманні її суспільству. З перших днів життя людина вбирає в себе культуру через взаємодію з оточенням: родиною, однолітками, освітніми закладами та медіа. Це включає не лише пізнання мови та традицій, а й розуміння соціальних норм, етики та естетики, що визначають поведінку та взаємини в суспільстві. З часом особистість починає активно інтерпретувати та передавати ці культурні цінності, стаючи частиною більш широкої культурної системи. Зародження культури в людині є динамічним процесом, який триває протягом усього її життя і включає як засвоєння досвіду попередніх поколінь, так і створення нових культурних елементів.

Поняття культури представляє собою неоднорідне явище. Культура поєднує спільні риси, характерні для всього людства, і водночас включає унікальні особливості, притаманні різним соціальним групам. Такі особливості формують так звані субкультури. Субкультури — окремі культурні напрями, які відображають унікальні цінності, традиції та норми певних спільнот. Наприклад, молодіжна субкультура відзначається особливими культурними запитами, інтересами та стилем життя, що значно відрізняються від цінностей старших поколінь.

Говорячи про культуру, важливо розуміти, що це не лише твори мистецтва, а й уся сукупність духовних і матеріальних цінностей, а також способи їх створення. Вона охоплює як літературу, музику, живопис і театр, так і звичаї, традиції, наукові досягнення та технологічні розробки. Саме завдяки культурі людина здатна передавати свої знання та досвід наступним поколінням, забезпечуючи безперервний розвиток суспільства.

У соціології поняття культури є одним із найважливіших, оскільки воно визначає спосіб життя як суспільства загалом, так і його окремих груп. Хоча культура і суспільство — це різні явища, але між ними існує нерозривний зв’язок. Жодна культура не може існувати без суспільства, так само як і жодне суспільство не здатне функціонувати без культури. Вона організовує соціальне життя, встановлюючи моральні та етичні норми, які сприяють гармонійному співіснуванню людей.

Необхідно також відмітити, що культура не зводиться до цінностей як готових результатів. Вона вбирає в себе ступінь розвитку самої людини. Людина є носієм і творцем культури, вона є перш за все культурно-історична істота. Її людські якості є результатом засвоєння мови, цінностей та орієнтацій суспільства, а також досвіду, навичок праці, традицій, звичаїв і духовних та матеріальних надбань, переданих попередніми поколіннями, а також тих, що створюються нею особисто.

Отже, культура є невід’ємною частиною життя кожної людини та суспільства загалом. Вона формує світогляд, визначає норми поведінки та об’єднує людей навколо спільних цінностей. Культурний розвиток є запорукою прогресу та стабільності суспільства, адже саме

культура робить людину людиною, допомагаючи їй усвідомити себе як частину великого світу.

Різноманітність культур сприяє їхньому обміну, що, в свою чергу, веде до запозичення елементів, які мають загальнолюдську цінність. Запозичення певних аспектів інокультури не загрожує національній самобутності, оскільки ці елементи мають універсальний характер. Такі запозичення гармонійно вписуються в існуючу культурну традицію, не спотворюючи її. Сила та гнучкість цієї традиції дозволяють окремим народам використовувати культурні запозичення без втрат для своєї національної ідентичності. Це прагнення західної культури та технологій зберігати свій національно-культурний колорит. Консолідація націй і культур передбачає діалог, а не конфронтацію, те, що загальнолюдські цінності та інтереси переважають над іншими інтересами, і що плюралізм існуючого та майбутнього світу є умовою розвитку та взаємозбагачення політичних систем, країн, народів і культур. Всебічний розвиток кожної етнічної культури базується на власних культурних традиціях і надбаннях.

Мета виховання особистості полягає в оволодінні спадщиною, яка б детермінувала культурну творчість як засіб самореалізації людських сутнісних сил. Відомо, що культурна спадщина не зводиться до матеріалізованих у речах цінностей. Вона містить духовні цінності — норми моралі, настрої, звички, почуття, народні звичаї і, звичайно, інтелектуальну культуру, яка транслюється від покоління до покоління, культуру творчого мислення.

Список використаних джерел:

1. Культурологія: Підручник. Одеса: Університет Ушинського, 2023. 433 с.
2. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Київ: Абрис, 1991. 272 с.
3. Осієвська Ю. С. Культурна спадщина як драйвер соціокультурного розвитку на сучасному етапі: ефективність регіональної моделі. *Культура і сучасність : альманах*. 2022. № 1. С. 99–105.

Білоножко Наталія,
Військова академія (м. Одеса)

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЗНАЧЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ВПЛИВ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

У сучасних умовах, професійна підготовка майбутніх офіцерів вимагає не лише розвитку когнітивних здібностей, але й формування емоційного інтелекту. На думку Д. Гоулмана, емоційний інтелект — це здатність людини розпізнавати власні емоції та емоції інших, керувати ними та використовувати їх для ефективного спілкування, мотивації, прийняття рішень і соціальної взаємодії. Як вважали П. Саловей та Дж. Маєр, що емоційний інтелект — це здатність людини сприймати, розуміти, регулювати та використовувати емоції для мислення та дії. Наявні погляди, щодо визначення що ж таке емоційний інтелект, дали мені можливість припустити, що емоційний інтелект — це здатність особистості до саморегуляції, емпатії, міжособистісного спілкування, що є критично важливим для військовослужбовців.

У 1990 році П. Саловей і Дж. Маєр запропонували чотирирівневу модель емоційного інтелекту. Відповідно до цього модель включала в себе: здатність особистості сприймати емоцій, а саме, здатність розпізнавати емоції свої та інших людей через погляди, міміку, жести, інтонацію тощо; здатність людини використовувати власні емоцій, з метою застосування емоцій для покращення мисленевої діяльності, правильне прийняття рішень, одночасне вирішення декількох завдань, під час планування робочого часу тощо; здатність кожного розуміти емоцій, тобто, здатність аналізувати причини виникнення тієї чи іншої емоцій, їх розвиток і наслідки до яких можуть призвести позитивні або негативні емоції; здатність індивіда керувати власними емоціями, а саме, регулювання власних емоцій відповідно до ситуації що відбувається навколо та здатність інших людей вплинути на емоції іншої людини.

У 1995 році Даніел Гоулман представив всесвіту власну концепцію емоційного інтелекту, як поділялась на п’ять основних складових, а саме, самоусвідомлення, тобто, розуміння власних емоцій, їхнього впливу на поведінку особистості; саморегуляція, через, здатність контролювати емоції, уникати імпульсивних дій тощо; мотивація, по суті, це використання власних емоцій для досягнення заздалегідь поставлених цілей, так би мовити активізація внутрішньої мотивації; емпатія — це свого роду розуміння емоцій інших людей, іншими словами — співпереживання, а також соціальні навички, які головним чином характеризують схильність до ефективного спілкування, здатність до співпраці та лідерства.

З вище зазначеного я можу зробити висновок, що обидві моделі доповнюють одна одну, тому що, модель Саловея і Маєра робить акцент саме на когнітивних процесах у роботі з емоціями, а модель Гоулмана розширює концепцію 1990 року, включаючи такий показник як навички взаємодії з людьми.

Як вже підкреслювалось раніше, що емоційний інтелект тісно пов’язаний із когнітивними та соціальними навичками, тому що він впливає на прийняття рішень, міжособистісну взаємодію та ефективність у різних сферах життя. З наукових джерел відомо, що когнітивні навички особистості включають в себе мислення, пам’ять, увагу, навчання, вирішення проблем тощо. Також, на сьогоднішній день не є секротом, що емоційний інтелект має певний вплив на соціальні контакти і відбувається цей зв’язок саме через такі механізми: емпатія — це певний механізм розуміння емоцій інших людей, який сприяє кращому порозумінню між особистостями чи особистістю та колективом і який в подальшому супроводжується взаємопідтримкою; комунікація, отже, це не лише здатність керувати власними емоціями, а й ще правильно інтерпретувати емоції співрозмовника, що в подальшому лише покращить ефективність міжособистісного чи колективного спілкування; лідерство, між іншим, успішні лідери володіють високим рівнем емоційного інтелекту, оскільки здатні мотивувати команду в цілому та кожного члена команди окремо, вирішувати конфлікти, створювати позитивну атмосферу навколо себе та «заряджати» власним позитивом

оточуючих; співпраця, точніше кажучи, люди з розвиненим емоційним інтелектом спроможні легше знаходити спільну мову з іншими, що в подальшому сприяє активній командній роботі, продуктивним відносинам тощо; конфліктологія, а саме, вміння розуміти та регулювати власні емоції відповідно до ситуації, яка відбувається навколо особистості, що в свою чергу допомагає уникати конфліктних ситуацій або вирішувати їх конструктивно.

Таким чином, емоційний інтелект вважається певним «містком» між когнітивними здібностями особистості та її соціальними навичками. Вище зазначене демонструє, що він допомагає ефективно використовувати певні знання, ухвалювати виважені рішення та будувати гармонійні стосунки в колективі, наприклад, під час виконання спільного завдання.

Вважаю, що емоційний інтелект є одним з ключових факторів успішної професійної підготовки майбутніх офіцерів. Тому що, їхня майбутня діяльність передбачає несення військової служби в стресових умовах, ухвалення швидких, а головне правильних рішень та ефективну взаємодію з іншими військовослужбовцями.

До основних аспекти впливу емоційного інтелекту на професійну діяльність майбутніх офіцерів я віднесла в першу чергу: психологічну стійкість та здатність управляти стресом, тому що курсанти часто стикаються з високими фізичними та емоційними навантаженнями, а саме високий рівень емоційного інтелекту здатний допомогти їм контролювати емоції у складних ситуаціях, мінімізувати вплив стресу на прийняття рішень та розвивати психологічну стійкість, самоконтроль. В другу чергу, це розвиток лідерських якостей, тобто, для здобувачів вищої військової освіти, особливо тих, хто готується на управлінських факультетах, важливі мати такі аспекти емоційного інтелекту, як вміння мотивувати себе та інших до виконання поставлених завдань, здатність впливати на підлеглих та вести їх за собою, а також здатність до вирішення конфліктних ситуацій конструктивним способом. В третю чергу, командна робота та комунікація, маю на увазі, що одна з основних компетенцій майбутнього офіцера є здатність до ефективної взаємодії з побратимами, викладачами, колегами, а саме, розвинений ЕІ сприяє кращому розумінню емоцій та мотивів інших людей, підтримці ефективної комунікації в команді та формуванню довіри та координації у взаємодії з оточуючими. В четверту чергу, ефективне прийняття рішень, по суті, курсанти, які мають високий рівень ЕІ, краще оцінюють ситуацію та швидше приймають правильні рішення завдяки урахуванню емоційних аспектів при аналізі ситуації чи під час проведення аналізу проведених дій, умінню відокремлювати особисті переживання від професійних обов’язків. В п’яту чергу, професійна етика та відповідальність, саме, емоційний інтелект допомагає здобувачам вищої військової освіти дотримуватися моральних і професійних стандартів, точніше, сприяє усвідомленню власних обов’язків та відповідальності, формує здатність до самовдосконалення та допомагає уникати агресії, імпульсивних реакцій неетичної поведінки тощо.

Відповідно до вище зазначеного, слід наголосити, що існують різноманітні методи розвитку емоційного інтелекту. Між іншим, до таких методів я відношу використання тренінгів та психологічних методик, наприклад, рольові ігри, ситуаційне моделювання; впровадження, наприклад, навчальної дисципліни з емоційної грамотності в освітній процес; застосування практик усвідомленості, як інструменту контролю емоцій тощо.

Отже, розвиток емоційного інтелекту майбутніх офіцерів є ключовим фактором формування стресостійкості, лідерських якостей та ефективної комунікації. Впровадження спеціальних методик може підвищити рівень емоційного інтелекту особистості.

Єрмакова Світлана,
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОРОСЛИХ: РОЛЬ ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЖИТТЯ

Сьогодні відбуваються різноманітні зміни у всіх сферах життєдіяльності, спричинені невизначеністю майбутнього й загальним прискореним ритмом існування. Такий інтенсивний розвиток людства, звісно, висуває нові вимоги до особистості, накладаючи на неї додаткове навантаження, що своєю чергою позначається на необхідності підвищувати її можливості пристосування. Щоб адаптуватися до такої напруги та ефективно реалізовувати себе дорослій особистості слід здобути навички розв'язання проблем, набути таку якість, особистісну властивість, яка б могла змогу успішно самореалізовуватися, опановувати власну поведінку в різних життєвих ситуаціях та будь-яких життєвих подіях. Так, визначення ролі життєвих подій у формуванні дорослої особистості дає змогу глибше зрозуміти механізми адаптації, розкрити внутрішній потенціал людини та оцінити її здатність реагувати на виклики сучасного життя.

Дослідженням проблем життєвих подій, стресових ситуацій присвячено багато наукових праць вітчизняних і закордонних вчених. Зокрема, автор С. Горбач у своїй науковій роботі акцентує увагу на феноменологічному аналізі поняття «складна життєва ситуація», підкреслюючи її багатогранність і необхідність більш глибокого теоретичного осмислення [1].

В дослідженні іншого науковця Е. С. Грішина робиться акцент на зв'язку між складними життєвими обставинами й формуванням резильєнтності особистості, визначаючи цю характеристику як основну умову стійкості до стресових викликів [2]. Автор В. Предко у своєму дослідженні застосовує системний підхід до аналізу, розглядаючи складну життєву ситуацію як провідний чинник формування життєстійкості, що є важливим ресурсом у подоланні криз. В дослідженні Е. Р. Маннапової детально вивчається значення життєстійкості в подоланні труднощів, зокрема в аспекті її впливу на ефективність адаптаційних процесів особистості [3].

Актуальність цих досліджень значно підсилюється в умовах сучасних соціальних викликів, що підкреслює інший автор С. М. Кондратюк, який аналізує життєстійкість як ресурс подолання труднощів в умовах війни в Україні [2]. У контексті зарубіжних досліджень S. E. Taylor пропонує теорію когнітивної адаптації, яка пояснює механізми пристосування до загрозливих подій [9], а інші автори P. G. Williams, D. J. Wiebe та T. W. Smith акцентують увагу на процесах подолання як посередниках між життєстійкістю та здоров'ям [1].

Таким чином, аналіз наукової літератури демонструє багатогранність підходів до вивчення складних життєвих ситуацій, підкреслюючи їхню значущість у розвитку адаптаційного потенціалу особистості, а також необхідність подальших емпіричних досліджень для формулювання ефективних рекомендацій у практичній психології. Однак, незважаючи на ці численні різноманіття досліджень, багато питань залишаються недостатньо вивченими, зокрема важливого значення набуває саме роль життєвих подій та обставин у формування дорослої особистості.

Наведений аналіз дав змогу глибше зрозуміти роль життєвих подій у формуванні особистості дорослих, визначивши основні поняття. Завдяки цьому стало можливим глибше усвідомити, як життєві події, адаптація, цінності та самореалізація взаємодіють у процесі становлення особистості, а також підкреслити значущість переломних моментів та посттравматичного росту для досягнення психологічної зрілості. Доцільно згадати також дослідження С. Горбача [1], який аналізував феноменологію поняття «тяжка життєва ситуація», і який зазначає, що такі ситуації, які штовхають людину до анормальної, ненормативної кризи, є обставинами, що перевищують адаптивні можливості та енергетичні ресурси людини. Ненормативна криза зачіпає не лише сформовані види діяльності, але й ті, які залишаються незрілими або недостатньо засвоєними. Негативна фаза цієї кризи триває

значно довше, ніж у межах нормативної кризи. На відміну від незрілої, нетворчої особистості, творча людина здатна трансформувати навіть найскладніші життєві обставини у платформу для розробки нових життєвих «технік» і конструктивних стратегій. Така особистість не лише переживає труднощі та страждання, а й сприймає їх як випробування, що навчають, загартовують і забезпечують цінний досвід [1, с. 103].Розділяємо думку дослідників щодо важливості врахування багатовимірного впливу життєвих подій на різні аспекти благополуччя особистості. Підтвердженням цьому є результати їх досліджень, які підкреслюють, що позитивний чи негативний вплив подій залежить не лише від їх характеру, але й від здатності людини адаптуватися до нових умов. На нашу думку, це дозволяє краще розуміти механізми впливу життєвих обставин на емоційний стан, когнітивне сприйняття й загальний добробут, сприяючи подальшому розвитку психологічних інтервенцій і практик підтримки дорослих у періоди життєвих змін. Це вказує на те, що чим більше людина виявляє особистісних властивостей до усвідомлення смислу своїх дій і прийняття себе, до керування своїм емоційним станом, тим більш імовірною стає можливість легко пережити складні життєві ситуації. Розуміння себе й керування своїми діями, використовуючи адаптаційні можливості до кожної ситуації, допомагає людині в напруженій ситуації знайти ефективні способи її вирішення й бути життєстійкою.

Відтак, кожен період життя через свої події визначає не лише актуальний стан особистості, а й її потенціал для подальшого розвитку. Концепція Е. Еріксона розкриває, як особистість розвивається у взаємодії із соціальним контекстом і власними переживаннями. Вона визначають базові якості, такі як довіра, автономія, ініціативність та працьовитість, які створюють фундамент для успішного переходу до зрілих етапів життя. Зокрема, події ранньої дорослості, як-от створення близьких стосунків чи формування професійної ідентичності, сприяють емоційному благополуччю та інтеграції в суспільство. Події середнього віку, пов’язані з турботою про наступні покоління чи професійними досягненнями, забезпечують відчуття значущості, тоді як у старшому віці здатність осмислити власний життєвий шлях формує почуття інтеграції або розпачу.

Отже, аналіз понятійного поля «життєві події у формуванні особистості дорослих» виявив, що основними концептами є адаптація, переломні моменти, емоційний інтелект та посттравматичний ріст. Життєві події, як позитивні, так і негативні, мають значний вплив на особистісне зростання, сприяючи формуванню цінностей, переконань і психологічної зрілості, що підкреслює важливість їх систематичного аналізу. Емпіричні дослідження підтверджують, що життєві події, такі як народження дитини, втрата близьких, професійні досягнення та травматичні ситуації, мають неоднаковий вплив на ментальний стан і розвиток особистості дорослих. Негативні події частіше викликають довготривалі емоційні реакції, тоді як позитивні сприяють когнітивному розвитку та життєвому задоволенню, хоча їхній ефект може бути короткочасним.

Список використаних джерел:

1. Горбач С. Феноменологічний аналіз категорії «складна життєва ситуація». *Теорія та методика управління освітою*. 2010. № 1. С. 94–103.

2. Грішин Е. Складна життєва ситуація я передумова формування резильєнтності особистості. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія.* 2021. Вип. 65. С. 25–41. URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/article/view/3796

3. Предко В. Складна життєва ситуація як провідна умова формування життєстійкості особистості. *Theoretical and applied problems of psychology*, 2021, № 1(54). С. 74–99. URL: https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9J6anK39/

Кадієвська Ірина,
доктор філософських наук, професор,
Військова академія (м.Одеса)
Романовський Максим,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ

Англійський правознавець, філософ і державний діяч Френсіс Бекон зауважив, що «чим більш гідною є людина, тим більшій кількості людей вона співчуває». Людина, позбавлена гідності, не здатна цивілізовано ставитися до навколишнього світу: іншим людям, суспільству та державі. Тому від рівня захищеності гідності кожної людини залежить благополуччя всього народу. За словами Джона Мілля: «Гідність держави в кінцевому рахунку залежить від гідності особистостей, що її утворюють». Основне значення гідності людської особистості від імені всього світового співтовариства проголосила Організація Об'єднаних Націй (ООН) у преамбулі актів, що увійшли в історію під символічною назвою Міжнародний білль про права людини: «Визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, є рівним і невід'ємним». У своїй правовій місії людська гідність покликана забезпечити шанобливе, гуманне, милосердне ставлення людей один до одного. Гідність можна сміливо віднести до найвищого, але водночас найвразливішого і найтендітнішого явища людської цивілізації. Тому воно підлягає визнанню і захисту у вигляді основного надбання, вищої правової цінності, правового блага людства, що найбільш охороняється. Найважливішими інструментами захисту стали основні права людини. Про це свідчить Статут ООН (1945 р.), який починається з прямого заклику, зверненого до народів світу, «знов утвердити віру в основні права людини, гідність та цінність людської особистості». З цього моменту його основним охоронцем, захисником, хранителем, виступило міжнародне співтовариство, яке з допомогою міжнародного права закликало всі держави забезпечити на підвідомчої їм території дбайливе ставлення до цього блага.

Під міжнародним співтовариством розуміється сукупність правових держав, які здійснюють на основі загальновизнаних принципів та норм міжнародного права спільну творчу діяльність заради захисту людської гідності, а також вирішення інших нагальних проблем людської цивілізації. Людська гідність, отримавши визнання як вищої правової цінності з боку міжнародного співтовариства, перетворилась на складову частину практично, всіх конституцій світу, які побачили світ вже після Другої світової війни. Для того, щоб ефективно захищати людську гідність, необхідне всебічне розуміння її глибинної сутності.
Людська гідність, це основне, базове етичне та правове поняття. Коли йдеться про букву і дух конституції, то саме гідність найбільшою мірою втілює собою той духовний початок, який визначає зміст та застосування всіх її інститутів, включаючи права людини. Людську гідність слід оцінювати як благотворне джерело всієї системи прав людини. Право на недоторканність людської гідності є найзагальнішим із усієї сукупності прав людини. Всі інші права співвідносяться з ним як приватне із загальним. Його сутність визначає зміст інших тісно пов'язаних з ним прав. Гідність — основа, стрижень, вища інтегруюча характеристика духовних якостей людини, моральний «хребет», у якому формується і утримується його особистість. Людська гідність, таким чином, задається, програмується індивіду усім цивілізованим людством. Тому воно дозволяє тій чи іншій особистості усвідомлювати себе істотою з особливим статусом у земному бутті та вимагає визнання подібного від інших. Насильство над особистістю є страшною загрозою людській гідності. Чим агресивнішим є посягання на людську гідність, тим пагубнішими виявляються наслідки як для самої жертви, так і для відповідного суспільства і держави в цілому. Проблема гідності людини докладно розроблялася у творах німецького філософа Іммануїла Канта, який стверджував, що людина як розумна істота ніколи не може бути лише засобом, подібно до простої речі, а завжди є метою сама по собі! Кожна людина має гідність через свою розумність і приналежність до

людського роду, що дозволяє надати гідності родову якість розумних істот. Здатність усвідомлювати, ставити цілі, дотримуватися морального закону — це те, що піднімає людей над сліпою природою. Сучасний простір психологічного осмислення феномена «гідність» включає численні поняття, що відбивають його різні ціннісно-смислові аспекти. Кожна людина постійно потребує визнання та високої оцінки власних достоїнств, кожному з нас необхідні і повага людей, що оточують нас, і можливість поважати самого себе. Самоповага здатна надихати, допомагати долати труднощі, спрямовувати у досягненні мети. Приниження гідності народу призводить до ослаблення духовних ресурсів, не бажання і не здатності розвиватися і жити повним життям. Невипадково для придушення можливого опору рабів, перш за все, принижували і ставили навколішки. Раб міг бути ситий, але він завжди мав залишатися психологічно пригніченим. Сьогодні гідність особистості не може розглядатися лише як об'єкт одного із суб'єктивних конституційних прав. Феномен людської гідності, пройшовши шлях філософсько-релігійного, правового та психологічногог осмислення, а згодом державно-правового визнання, став фундаментальним поняттям більшості гуманітарних наук. Гідність особи може претендувати на роль основоположного конституційного принципу демократичної правової держави. Розвинена демократична правова держава є соціальною цінністю всього людства, умовою розвитку вільної особистості, гарантом збереження стабільного миру та благополуччя.

Кічка Микола,
здобувач вищої освіти,
Міжнародний гуманітарний університет

ЕТИЧНІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Здатність представника певної професії до міжособистісного спілкування, ведення діалогу, переговорів, тактовність, стиль поведінки, етикет є одним із стратегічних завдань формування інтелектуального та культурного потенціалу держави. Виникнення професійної етики пов'язують із розподілом суспільної праці і виникненням професій відповідно. Професійною етикою в загальному називають кодекс професійної поведінки, що забезпечує моральний (етичний) характер взаємин між людьми, що випливають з їх професійної діяльності.

Значення етики як елемента професійної культури, професійного спілкування та певного професійного середовища загалом полягає у регулюванні різних видів професійної діяльності (не законодавчому регулюванні) та пов'язане з прагненням постійно вдосконалювати норми поведінки згідно з суспільними відносинами, що постійно змінюються, та з метою досягнення певного рівня прозорості та довіри між споживачами та надавачами певного роду послуг.

Отже, якісна економічна освіта у наш час є актуальною та затребуваною як ніколи раніше.

Концепція бізнес-етики як такої у широкому розумінні зародилася в 1960-х роках, коли корпорації почали більше усвідомлювати, що суспільство, засноване на споживанні товарів та послуг, зростає, і що його турбують проблеми довкілля, соціальні проблеми та корпоративна відповідальність. Підвищена увага суспільства до «соціальних питань» була характерною рисою того десятиріччя. З того часу концепція бізнес-етики постійно еволюціонує. Бізнес-етика — це кодекс моральних принципів, політик та цінностей, які регулюють спосіб ведення бізнесу компаніями та окремими особами. Бізнес-етика виходить за рамки правових вимог та рамки просто морального кодексу добра і зла; вона намагається узгодити те, що компанії повинні робити в межах діючого законодавчого поля, з тим, щоб зберегти перевагу над іншими компаніями, з одного боку, та зберегти та примножити кількість клієнтів через розбудову довіри між бізнесом та його клієнтами, з іншого боку.

Існує декілька причин, чому ділова етика має важливе значення для успіху в сучасному бізнесі. Найважливішим є те, що чітко визначені етичні програми встановлюють кодекс поведінки, який визначає поведінку усіх працівників. Коли всі працівники приймають рішення, які базуються не тільки на регуляторних та законодавчих вимогах, а й на етичних нормах, компанія створює репутацію етичної поведінки. Репутація компанії зростає, і компанія починає відчувати переваги такої етичної поведінки, а саме:

- впізнаваність і зростання бренду
- підвищення здатності вести переговори
- підвищення довіри до продуктів і послуг
- утримання та зростання кількості клієнтів
- залучення талантів
- залучення інвесторів.

У сукупності всі ці фактори впливають на доходи бізнесу.

Слід зауважити, що зростання рівня фінансової інклюзії та фінансової грамотності означає, що кількість активних учасників економіки та фінансового ринку неодмінно зростатиме. Однак нові учасники ринку не завжди є достатньо підготовленими до цього та не завжди мають необхідний рівень знань, вмінь та навичок, необхідних для прийняття кваліфікованих рішень у світі економіки та фінансів.

Світ економіки та фінансова індустрія «подарували» незліченну кількість скандалів та новин про професіоналів, які обманювали інвесторів, роботодавців та колег через неетичні, хоча подекуди й легітимні дії. Без сумніву, жадібність є потужною рушійною силою неетичної поведінки, але іноді така поведінка є результатом недостатньої освіти щодо основних принципів етичної поведінки фахівців бізнес середовища у цілому, та фінансового ринку зокрема.

Ті компанії та окремі представники професійної спільноти, хто не встановлює етичних стандартів, не вимагає та не забезпечує їх дотримання, приречені. Втрата довіри споживачів товарів та послуг до їх постачальників у широкому сенсі можуть та, як свідчать багаточисленні емпіричні докази, дійсно призводять до довготривалих негативних наслідків для економіки, які у свою чергу уповільнюють сталий розвиток суспільства у цілому. До таких наслідків слід віднести (але не виключно) такі, як:

- зниження рівня індексу споживацької впевненості,
- зниження загального рівня приватних інвестицій,
- зниження загального рівня споживання товарів та послуг,
- зниження активності приватних інвесторів на фінансовому ринку, тощо.

Таким чином, найважливішим аспектом розбудові довіри між споживачами товарів та послуг та їх постачальниками у широкому сенсі є саме етичні основи поведінки усіх представників останніх — як кожного індивідуума, так і на рівні корпоративної культури. Відтак, иокремлюють декілька принципів бізнес етики, серед яких такі (але не виключно): лідерство, підзвітність, цілісність включає в себе інші принципи, повага до інших, чесність, дотримання усіх законодавчих та регуляторних вимог, відповідальність, прозорість, співчуття, справедливість, лояльність, турбота про довкілля.

Окрім принципів виокремлюють також декілька типів бізнес етики, а саме: корпоративна соціальна відповідальність, прозорість та надійність, технології та етика, справедливість. Тож професіонали у світі економіки та фінансів можуть та мають підтримувати етичні стандарти через постійну (само)освіту, обізнаність та дотримання високих стандартів. А отже однією із фундаментальних основ професійної підготовки фахівців економічної/фінансової галузі, окрім власне знать на навичок у професійній сфері як таких, має буди викладання етичних принців поведінки, закладання основ та заохочення до використання найкращих світових практик, оскільки від якості і міцності цього фундаменту багато у чому залежить наше спільне майбутнє.

Коваль Владислав,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Гонімар Валентина,
Науковий керівник
Військова академія (м. Одеса)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ

Для забезпечення стабільного та позитивного розвитку суспільства, природи, високого рівня соціального та економічного прогресу будь-якої країни необхідно створювати умови для формування творчої особистості та гідного громадянина. Тільки в цивілізованій, заможній, правовій та незалежній державі є можливість створення ефективної системи виховання та необхідних умов для розвитку молоді, яка зможе адаптуватися до нових умов та бути здатною до інноваційної діяльності.

У сучасному світі характерною особливістю економічного розвитку суспільства є конкурентоспроможність на ринку праці та здатність знайти на ньому свій шлях і місце. Нові завдання освіти в Україні вимагають широкого застосування інноваційних педагогічних технологій, що базуються на фундаментальних аспектах педагогіки та дидактики, пов'язаних з мистецтвом розуміння шляхів розвитку та комунікативною культурою.

Термін «інновація» в педагогічній інтерпретації означає нововведення в педагогічну систему для поліпшення та вдосконалення результату педагогічного процесу.

Інновації є універсальною цінністю суспільства та можуть бути як соціально-економічні, так і культурно-освітні, організаційно-управлінські, техніко-технологічні тощо. За визначенням, в інноваційній діяльності задіяні різні соціальні групи (замовники, безпосередні розроблювачі, громадськість та ін.), кожна з яких має власні інтереси, задачі та цілі. Члени кожної з груп можуть мати неоднозначні уявлення, очікування, емоційні переживання, пов'язані з можливими наслідками інновації [1].

Наразі існує потреба у констатації множинності освітніх траєкторій, для яких властива варіативність методик, що активізують розумову діяльність та творчо організовують сам освітній простір. Інновації в навчанні дозволяють продуктивніше здобувати знання, формують вміння для самостійної роботи та професійні навички шляхом залучення до інтенсивної пізнавальної діяльності.

Педагогічна інновація — це будь-яке нововведення в педагогічній діяльності, що стосується змін у змісті, методах, формах та технологіях навчання і виховання, і має на меті підвищення їхньої ефективності. Інновації в освіті — це складний процес, який включає в себе генерування нових ідей, розробка нових засобів та технологій, впровадження нових розробок в освітню практику, розповсюдження успішного досвіду серед педагогів та освітніх закладів.

Результатом інновацій в освіті є підвищення якості освіти, покращення показників досягнень здобувачів освіти та перехід освітньої системи на якісно новий рівень

Завдання педагога на сучасному етапі полягає у створенні оптимальних умов для надання максимальної допомоги молоді у її майбутній роботі за спеціальністю. Дослідження показують, що людина в процесі пасивного сприйняття запам'ятовує 10% від прочитаного, 20% — від почутого, 30% — побаченого, 50% — побаченого та почутого, а під час активного сприйняття — 80% того, що говорить сама, та 90% того, що здійснюється самостійно. Отже, можна зробити висновок, що інновації в навчанні значно покращують засвоєння матеріалу, сприяють його ідентифікації та цілеспрямованій практичній реалізації.

Викладач відіграє ключову роль в інноваційному процесі, виступаючи як автор, розробник, дослідник, користувач та популяризатор новітніх педагогічних технологій, теорій та концепцій. Результатом інновацій має бути інтеграція нових теоретичних і практичних знань у навчальний процес. Управління інноваціями передбачає вміння відбирати, оцінювати

та ефективно використовувати як власний досвід, так і кращі практики колег та наукові розробки.

Інноваційні перетворення в педагогіці спрямовані на: створення ефективних стратегій розвитку освіти, розробку прогресивних технологій навчання та виховання, оптимізацію управління освітніми закладами, професійний розвиток педагогічних кадрів, проектування інноваційних моделей освітнього процесу, забезпечення безпеки та комфорту здобувачів освіти, підвищення успішності навчання, моніторинг якості освіти та створення сучасного навчально-методичного забезпечення.

Інновації можуть здійснюватися на різних рівнях. До вищого рівня ставляться ті інновації, які торкають всієї педагогічної системи. Прогресивні нововведення виникають на науковій основі й сприяють просуванню практики вперед. У педагогічній науці виник принципово новий і важливий напрямок — теорія новацій і інноваційних процесів. Реформи в освіті являють собою систему нововведень, спрямованих на корінне перетворення й поліпшення функціонування, розвитку й саморозвитку освітніх закладів і системи управління ними [2].

Інноваційний процес в освіті є складним та багатогранним, охоплюючи створення, освоєння, використання та поширення нововведень. Він аналізується в трьох ключових аспектах: соціально-економічному, психолого-педагогічному та організаційно-управлінському, кожен з яких впливає на успіх інновацій. Інновації можуть виникати спонтанно або бути результатом цілеспрямованого управління. Впровадження інновацій передбачає ефективне управління процесами змін.

До основних функцій інноваційної діяльності відносять зміни компонентів педагогічного процесу: змісту, цілей, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, системи управління. Інноваційний процес являє собою сукупність процедур і засобів, за допомогою яких педагогічне відкриття або ідея перетворюються в соціальне, у тому числі, освітнє нововведення. Інноваційні процеси варто відрізняти від локального експерименту або впровадження окремих нововведень. Інноваційна діяльність характеризується системністю, інтегральністю, цілісністю.

Організовуючи інноваційну діяльність в педагогіці, слід пам’ятати, що освітній процес — це не тільки передача досвіду, але й його осмислення. Важливо не просто копіювати чужі методики, а й розуміти їх сутність та адаптувати під свої потреби.

Кожен педагог є унікальним. Тому чужий досвід потрібно "пропускати через себе" та обирати ті методи, які найбільше відповідають рівню особистісного та професійного розвитку. Інноваційні ідеї повинні бути чіткими, переконливими та актуальними. Вони повинні відповідати реальним освітнім потребам людини та суспільства та бути трансформованими в конкретні цілі, завдання й технології.

Важливо пам’ятати, що в педагогічній діяльності не менш важливі способи та методи досягнення результатів, ніж самі результати. Необхідно звертати увагу на методи, засоби та шляхи, якими досягаються результати.

Отже, сучасна освіта в Україні переживає період трансформації, спрямованої на формування всебічно розвиненої, компетентної та успішної особистості, готової до викликів сучасності.

Список використаних джерел:

1. Хоружа Л. Соціально-психологічні аспекти переходу педагогічного знання в інновацію. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 4 (35). С. 103–117

2. Сидоренко О. Л. Приватна вища освіта: шляхи України у світовому вимірі. Харків: Основа, 2000. 322 с

Кольца Анастасія,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Шагова Олександра,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ОСВІТІ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ВОЇНІВ

Сучасний світ динамічно змінюється, і система військової освіти має відповідати новим викликам. Майбутні офіцери стикаються з необхідністю діяти в умовах швидкої технологічної еволюції, нестандартних загроз та гібридних конфліктів. Традиційні методи викладання більше не забезпечують необхідного рівня компетентності та адаптивності майбутніх офіцерів, тому впровадження інноваційних підходів є ключовим питанням якісної підготовки військових фахівців: сприяє ефективному засвоєнню матеріалу, розвитку критичного мислення, набуттю лідерських навичок, готовності до сучасних бойових викликів тощо.

Метою дослідження є огляд інноваційних педагогічних підходів, доцільних для впровадження у освітній процес вищих військових навчальних закладів.

Одним з найважливіших підходів є залученість курсантів, тобто освітній процес має базуватися на активній участі курсантської спільноти у здобутті знань. Завдяки цьому здобуття освіти перетворюється у процес, який стимулює розвиток аналітичного та критичного мислення, привчає до самостійності та відповідальності, демонструє практичне застосування теоретичного матеріалу тощо.

Впровадження сучасних технологій також є актуальним напрямом удосконалення системи військової освіти, зокрема орієнтація у сучасних хмарних сховищах, у принципах побудови інформаційних мереж, знання щодо роботи алгоритмів штучного інтелекту, досвід використання цифрових платформ і симуляторів для моделювання бойових ситуацій тощо. Вищеперераховане буде сприяти розвитку критичного мислення, швидкості прийняття рішень, здатності працювати у стресових умовах, тобто не лише засвоювати інформацію, а й застосовувати її в реальних умовах.

Посилення потребує і міждисциплінарне навчання, яке передбачає інтеграцію різних дисциплін для курсантів різних спеціальностей, тобто, на наш погляд, доцільним є впровадження вивчення дисциплін не тільки своєї спеціальності. Розробка міні-курсів тилового забезпечення, ракетно-артилерійського озброєння, основ кадрової роботи, принципів тактики десантно-штурмових військ, надання первинної морально-психологічної допомоги, основ військової розвідки та аналітики буде сприяти підвищенню ефективності взаємодії підрозділів у бойових умовах. Наприклад, командир бойового підрозділу, крім тактики, має орієнтуватися в логістиці, кібербезпеці, військовій медицині та управлінні персоналом, що допомагає приймати зважені рішення в кризових ситуаціях. Отже опанування суміжних дисциплін дозволить розширити професійні компетенції та можливості майбутніх офіцерів в умовах сучасних гібридних війн.

Дієвим методом інтенсифікації освітнього процесу є запровадження спільних освітніх проєктів, у межах яких курсанти різних спеціальностей працюватимуть у командах для вирішення змодельованих бойових завдань. Наприклад, у рамках навчальних сценаріїв майбутні офіцери тилового забезпечення, розвідки та бойових підрозділів спільно розроблятимуть плани операцій, враховуючи логістику, аналіз противника, бойові дії та морально-психологічний супровід. Такий підхід дозволяє не лише поглиблювати знання з окремих дисциплін, а й привчає курсантів працювати у колективі, розподіляти обов’язки, ухвалювати зважені рішення, аналізувати ситуацію з різних точок зору, прислуховуватися один до одного тощо.

Інноваційним педагогічним підходом є проведення позааудиторних заходів із залученням практикуючих військових фахівців, які мають реальний досвід бойових дій. Відкриті лекції, практичні тренінгі, семінари, круглі столи, практичні заняття за участі гостей дозволяють курсантам не тільки посилити теоретичні знання, а й практично відпрацювати протоколи надання домедичної домопоги, набути актуальних навичок щодо нанесення тактичної обстановки, дізнатися про сучасні методи пошуку даних з відкритих джерел, дізнатися алгоритми прийняття рішень у ситуаціях з невизначеними умовами тощо. Такого роду заходи дозволяють створити неформальну обстановку, що сприятиме поглибленому спілкуванню учасників зустрічі із можливістю задати власні запитання, розширенню рамок стратегічного мислення курсантів, набуттю гнучкості та адаптивності у прийнятті рішень, визначенню із напрямами власного саморозвитку. Адже, правила сучасної війни настільки швидко змінюються, що краще вчитися на чужому досвіді тут і зараз, задля уникнення власних помилок у майбутньому.

Безумовно реформування військової освіти є необхідним та складним процесом, який має відбуватися постійно, але запровадження вищезазначених підходів дозволить вже сьогодні позитивно впливати на підготовку висококваліфікованих фахівців — стратегічно мислячих гнучких та адаптивних офіцерів із критичним та аналітичним мисленням, здатних ефективно працювати самостійно та в команді в будь-яких умовах.

Луговська Олена,
здобувач вищої освіти,
Міжнародний гуманітарний університет
Єрмакова Світлана,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСІБ ДОРОСЛОГО ВІКУ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ

Суттєвий вплив самооцінка має на продуктивність діяльності і безперечно на становлення особистості на всіх етапах її розвитку. Підпорядкованість характеру та ефективності усіх форм зовнішньої активності суб'єкта від його ставлення до себе знайшла неодноразове підтвердження в психології. Саме тому ставлення людини до самої себе є однією з фундаментальних властивостей її особистості. Тож адекватна оцінка себе в ситуації взаємодії з іншими людьми є одним з основних показників соціально-психологічної адаптації.

Самооцінка, на наш погляд, — це оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей та місця серед інших людей. Самооцінка носить комплексний характер, так як поширюється на різні прояви особистості — такі як: нтелект, зовнішні дані, успішність у спілкуванні і т.д. Вона також є динамічною, так як може змінюватись впродовж життя.

Існує дві структури самооцінки, які в період дорослого вікового етапу людини підсилюються: це когнітивна складова самооцінки, оскільки в цей період вона, успішно функціонує та має достатньо знань для того, щоб об'єктивно оцінювати себе. У дорослому віці, коли інтеріоризація оцінок соціального оточення вже відбулася, самооцінка людини в більшій мірі орієнтована на внутрішні еталони. Та емоційна складова самооцінки, яка стає більш стриманою. В молодості і ранній дорослості існує значна кількість часткових самооцінок, що перетинаються, конфліктно взаємодіють, виборюючи пріоритетність саме тих фрагментів особистості, які вони детермінують (зовнішність, професійні властивості, характерологічні особливості тощо). А ось в період дорослого віку аналіз і оцінка часткових Я-образів для особистості не є актуальним. Особистість переважно орієнтується на той Я-образ, який на попередніх етапах розвитку був обумовлений як найбільш значущий [1]. Позиція дослідників щодо взаємодії часткових (дискретних) і загальної самоцінки пов'язана з твердженням, що ідентичність часткових самооцінок свідчить про незрілість загальної самооцінки особистості як цілісного утворення.

Життєві перспективи виступають певним вектором самреалізації у соціальних зв'язках, якому властива орієнтація на соціальні контакти в мікро- і макросередовищі, які конституюють особистісний простір, який, по-перше, чітко визначає, що є «Я» і що є «не-Я», це є своєрідним народженням суб'єктивності. По-друге, це окреслює соціальну ідентичність людини, за допомогою якої особистість самовизначається та отримує можливість активно обирати способи самовираження і самоствердження, які не порушують особисту свободу. По-третє, встановлюючи межу, суб'єкт створює можливість та інструмент рівноправної взаємодії у соціальному середовищі. В четверте, створюється можливість селекції зовнішніх впливів, а також захист від його руйнівних впливів, та формується особистісна відповідальність, яка сприяє конструктивній взаємодії з соціумом та виступає умовою її інтеграції в суспільство.

Кожному етапу життєвого шляху властиві свої перспективи, які ґрунтуються на потенційних можливостях особистості та спираються на попередній досвід. Реальність перспективи потребує розуміння тієї життєвої ситуації, яка склалась у особистості (осмисленість життя). Усвідомлення подій у кризових життєвих ситуаціях формує подальші життєві перспективи. Навіть негативний досвід складних життєвих ситуацій дає не тільки розчарування, дезорганізацію, але й дає поштовх до конструктивних змін в життєдіяльності. Враховуючи вплив кризових ситуацій на формування життєвих перспектив оосбистості, нами

була розроблена модель формування життєвих перспектив особистості в кризових ситуаціях. Спираючись на концептуальну модель розвитку життєвих перспектив особистості в кризових ситуаціях, був визначений вплив життєвих перспектив особистості на процес самодетермінації її розвитку.

В процесі становлення загальної самооцінки значну роль відіграє когнітивний компонент, оскільки він виконує функцію узагальнення найважливіших для особистості самооцінок, їх синтез і формування "ціннісної" самооцінки, яка відображає сутнісні властивості. Аналізуючи часовий аспект проблематики щодо самооцінки, дослідники викремлюють декілька її видів: прогностичну, актуальну (корегувальну) та ретроспективну. На кожному етапі розвитку особистості наведені види самооцінки проявляються по-різному, різні вікові стадії вирізняються домінуванням одного з них.

Так, в молодому віці самооцінка особистості має прогностичну спрямованість, а в зрілому періоді вона більше відображає актуальні прояви людини, виконуючи регулюючу і корегуючу функції. В дорослому віці у професійному й особистому житті людини відбувається так зване підведення підсумків, стосовно тих напрямків, де були здійснені найбільш значні та самостійні кроки для самоактуалізації.

До того ж особистість не лише визнає свою успішність чи неуспішність, але й намагається дати пояснення причинам успіху чи невдач. Такий своєрідний аналіз забезпечується ретроспективою розвитку і актуалізації конкретних Я-образів індивіда. В той час як ретроспективна самооцінка детермінує аналіз і висновки відповідно до власної поведінки і діяльності. У першу чергу задоволеність людини своїми досягненнями залежить від уявлення про власний рівень результативності, тобто рівень домагань в різних сферах. Прогностична самооцінка оцінюється як рівень можливих досягнень людини в тій чи іншій існуючій ситуації.

Для активізації самодетермінації процесу розвитку особистості необхідне формування внутрішньої референції. Зібравши інформацію ззовні, особистість має зробити власний вибір, самостійно приймати рішення в життєвій ситуації. Визначення особистістю розбіжностей між існуючими у неї уявленнями і реальною дійсністю, що відкриває перед нею можливості змін, активує побудову нових життєвих перспектив. Усвідомлення, що у кожного є свій власний образ світу, дає можливість усвідомити і те, що він може бути викривленим в той чи інший бік. В той же час, оскільки уявлення про світ можна змінити набагато легше, ніж сам світ, то усвідомлення цього спонукає особистість до свободи вибору поглядів, життєвих перспектив, уявлень та їх зміни. Коли ми розуміємо, що різні життєві перепони виникають завдяки нашим уявленням, то це спонукає до прийняття відповідальності за переборення них та побудови нових життєвих перспектив. Переживання життєвої події допомагають особистості реконструюванню реальності в діалозі з іншими. Особистість привласнює новий досвід у взаємодії з іншим і переносить цей досвід поза рамки цієї взаємодії. Особистість, відшукуючи проблему в життєвій ситуації, ставить задачу досягнення певної мети і усвідомлює свої можливості в цьому. Взаємодія з іншими активізує пошук можливостей досягнення життєвих цілей особистості, які вона ставить в певних життєвих ситуаціях.

Таким чином, Я-образ дорослої особи трансформується в Я-образ, самооцінка є основою внутрішньої мотивації та мотиваційної сфери в цілому і тісно пов’язана з процесом пізнання.

Список використаних джерел:

1. Лефтеров В. О. Проблема особистісного та професійного розвитку в психологічній науці. *Актуальні проблеми психології*: [зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України]; за ред. С. Д. Максименка Київ.: Логос, 2007. Т. 7. Вип. 14. Екологічна психологія. С. 163–168.

Павлов Роман,
здобувач вищої освіти,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕЛІТИ ОДЕЩИНИ ПЕРІОДУ НЕПУ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА УПРАВЛІНСЬКІ ЗАХОДИ

Період Нової економічної політики (НЕП), який тривав в Україні з 1921 по 1928 роки, став важливим етапом у розвитку радянської економіки та соціально-політичної структури. На фоні відновлення економіки після громадянської війни, на Одещині активно формувалася нова політична та економічна еліта, яка мала ключове значення для стабілізації регіону та забезпечення реалізації політичних і економічних завдань того часу.

Формування нової еліти в умовах НЕПу було обумовлено змінами в державній політиці, що дозволили часткову лібералізацію економіки, скасування надмірних централізованих обмежень та відкриття можливостей для приватної ініціативи. Цей період характеризувався значним розвитком дрібного та середнього бізнесу, а також змінами в соціальній структурі, коли нові економічні можливості сприяли підвищенню соціальної мобільності.

На Одещині, що була важливим економічним і культурним центром південного сходу України, ці процеси мали свої особливості. Тут, зокрема, відзначалися значні зміни в аграрній, торговельній та промисловій сферах. Місцева еліта, що сформувалася в період НЕПу, включала як представників старої буржуазії, так і нових партійних функціонерів, які, з одного боку, сприяли відновленню економіки, а з іншого — активно формувалися як політична сила.

Період НЕПу (Нова економічна політика) на Одещині, як і в інших регіонах України, став часом кардинальних економічних і політичних змін. Після важких років громадянської війни та політичної нестабільності, Радянська держава прагнула відновити економіку та забезпечити стабільність через реформування управлінських структур і дозволену часткову приватизацію в бізнесі. Це дало можливість для формування нової політичної та економічної еліти, яка стала опорою радянської влади на місцях.

Одним із основних факторів, що сприяли формуванню нової еліти на Одещині, було введення часткової економічної лібералізації. Під час НЕПу підприємцям було дозволено вести приватну торгівлю, відкривати магазини, організовувати кооперативи. Це створило умови для формування нової буржуазії — середнього класу, до якого увійшли колишні буржуа, а також представники нижчих верств населення, котрі зуміли скористатися новими можливостями та почали створювати малий і середній бізнес. Багато з них ставали не лише економічно впливовими, але й політично активними, оскільки мали можливість брати участь у місцевих органах влади та бізнес-структурах.

Важливу роль у формуванні еліти відігравали представники партії та радянської адміністрації, які активно включалися в управлінські процеси. Члени партії, які займали ключові посади на місцях, стали важливими політичними акторами, їхній вплив на економічне життя і політичну ситуацію в регіоні був надзвичайно великим. Вони використовували свою владу для того, щоб контролювати не лише економічні процеси, але й соціальну мобільність, адже на той час в країні активно формувався новий клас радянської інтелігенції.

Окремо слід відзначити так званих «червоних директорів», які стали важливою частиною радянської еліти на півдні України. Це були люди, котрі керували великими підприємствами або галузями і активно підтримували нову економічну політику. Вони мали значний вплив як в економічному, так і в політичному житті регіону, забезпечуючи тісні зв’язки з партійними структурами.

Одним із аспектів, що визначав роль нової еліти в період НЕПу на Одещині, було значне посилення ролі портових і торгових міст, зокрема Одеси. Це місто, яке традиційно мало стратегічне значення для економіки імперії, в умовах НЕПу стало важливим економічним та культурним центром. Торгівля, транспорт та морські перевезення були основними рушіями

економічного розвитку, що також дозволяло формувати нову соціальну еліту серед торговців, підприємців і промисловців.

Радянська адміністрація в цей час намагалася здійснити контроль за цими процесами, використовуючи партійних функціонерів і радянських чиновників. Відзначалося і вкорінення нового типу управлінців — «нових людей», які мали бути лояльними до радянської влади та володіти відповідними технічними і адміністративними навичками.

Також у період НЕПу на Одещині з'явилися нові управлінські структури, такі як територіальні радянські органи, що відігравали важливу роль у контролі за місцевим економічним і політичним життям. Місцеві партійні органи активно формували систему зв'язків і взаємодії з підприємцями, що допомогло забезпечити стабільність економічної ситуації.

Отже, формування політичної та економічної еліти Одещини в період НЕПу було складним і багатогранним процесом, який мав значний вплив на розвиток не лише регіону, а й країни в цілому. Трансформація соціальних структур, зміна економічних орієнтирів і посилення державного контролю стали основними чинниками, які впливали на формування нової еліти та змінювали політичний ландшафт того часу.

Період Нової економічної політики (НЕП) на Одещині став важливим етапом для формування нової політичної та економічної еліти. Відновлення економіки після громадянської війни вимагало впровадження економічних реформ, серед яких лібералізація та часткова приватизація стали основними. Це створило можливості для розвитку дрібного і середнього бізнесу, що стало базою для формування нового соціального шару, здатного впливати на політичні та економічні процеси в регіоні.

У цей період особливо важливу роль відіграли портові міста, зокрема Одеса, які були економічними осередками. Зростання торгівлі та промисловості сприяло формуванню нової еліти серед підприємців, а також дозволило старій буржуазії адаптуватися до нових умов. Разом з тим, представники радянської адміністрації, включаючи «червоних директорів», здобули значний вплив на економічне та політичне життя, активно контролюючи основні галузі та підприємства.

На Одещині цей процес супроводжувався інтеграцією партійних структур у місцеву економіку та розвиток нових управлінських інститутів. Взаємодія між державними органами та підприємцями забезпечила стабільність і сприяла розвитку регіону. Проте, незважаючи на певну економічну свободу, держава зберігала контроль над основними ресурсами та галузями, що спричиняло напругу між приватними ініціативами і радянським управлінням.

Таким чином, формування політичної та економічної еліти на Одещині в період НЕПу стало важливим процесом соціальних і економічних змін. Він відображав необхідність адаптації місцевих структур до нових реалій і вимог радянської влади. Результати цього процесу мали суттєвий вплив на подальший розвиток Одещини, а також на формування нової управлінської еліти в Україні загалом.

Список використаних джерел:

1. Мельничук О. М. Політична і економічна еліта радянської України в період НЕПу. Київ: Наукова думка, 2006.

2. Грещук В. М. Економічна ситуація на Одещині в період НЕПу: розвиток промисловості та торгівлі. Одеса: Одеський національний університет, 2011.

3. Шевченко Т. Л. Соціальні зміни в Україні в період НЕПу: регіональні аспекти. Харків: ХДАДУ, 2009.

Панченко Аліна,
здобувач вищої освіти,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНИХ ПРОЯВІВ У ДІТЕЙ

У сучасному світі все більш гостро постає питання дитячого здоров'я. Окрім того, що є багато захворювань, котрі важко переносяться дітьми, ще й з'являються нові. Кожні батьки стикаються з такою проблемою, як дитячі захворювання. В когось діти хворіють частіше, в когось рідше. І це не залежить від рівня доходу людей. До того ж, не дивлячись на значні досягнення в медицині, нові прогресивні методи лікування, рівень дитячої захворюваності не знизився, а навпаки, виріс. Тому важливо розглядати також психологічні аспекти психосоматичних проявів у дитячому віці. І сьогодні це вкрай актуально, тому що значення зовнішніх чинників, що впливають на психологічно-емоційний стан як дітей, так і дорослих, зростає з кожним днем. Ми не можемо змінити зовнішні події, котрі трапляються, але ми можемо дослідити реакції, прояви, сприйняття свої, як батьків, та дітей, як вони пов'язані, та як можна вплинути на це. Розберемо, що найбільше впливає на здоров'я дітей і в чому таємниця того, що одні діти хворіють часто і інші ні.

Аналізуючи літературні джерела та праці таких видатних науковців як З. Фройд, А. В. Лурії, Х'ю Герхард, Франца Александера, Д. Віннікотта та інших, можна прийти до спільного висновку, що тілесні симптоми, різні хвороби людей прямо чи опосередковано піддаються впливу психологічних стимулів. А оскільки організм людини є єдиним цілим, всі частини котрого взаємопов'язані, тож і існує зв'язок між психологічним та фізичним станом людини. І тіло за допомогою тих чи інших симптомів говорить про психологічні та емоційні переживання.

Що стосується психосоматичних проявів у дітей, то вони можуть проявлятися у вигляді частих захворювань, криків, істерик тощо. Зазвичай у таких дітей дуже правильна, соціально-схвалена поведінка і вони намагаються заслужити похвалу дорослих, чи то батьків, чи вчителів, щоб вони були задоволені. При цьому їм дуже важко приймати самостійні рішення і вони вкрай нерішучі. Важливою особливістю, що відрізняє дитину з психосоматикою, це складнощі в розумінні та проявленні своїх емоцій, тобто малорозвинений емоційний інтелект. А не проявлені, не пережиті емоції знаходять відображення в тілесних симптомах. У зв'язку з тим, що дитина погано розуміє свої емоції, вона й недостатньо розуміє інших людей, що позначається на складнощах у встановленні соціальних контактів. І часто через скарги на здоров'я дитина намагається привернути до себе увагу.

Одним із чинників, що впливають на розвиток психосоматичних проявів у дітей є особистісні кризи. Дуже важливо як дитина проживає ці кризи в процесі становлення її організму, та яку підтримку отримує від батьків. Тому що саме батьки створюють безпечне та підтримуюче середовище, в котрому зростає дитина.

Говорячи про вік дитини, важливо зауважити, що окрім вікових криз, ще важливий тісний емоційний зв'язок з матір'ю. І зв'язок цей формується ще будучі в животі у майбутньої мами, дитина відчуває все, що відчуває мати. У дітей вражаюча здатність підлаштовуватися під матір. І емоційний стан, в котрому знаходиться мама відображається на емоційному стані дитини. Відповідно, переживання мамою стресів, психологічних конфліктів, може викликати у дитини психосоматичні прояви. З роками цей зв'язок зменшується, а саме:

- від народження дитини до 6–7 років вивчаючи дитячі захворювання в розрізі психосоматики, важливо досліджувати психологічно-емоційний стан матері, котрий прямо відображається на стані здоров'я дитини;
- від 7 до 12(14) років дитина відображає симптом сім'ї, тобто сімейне середовище в котрому зростає;
- від 14 років — це вже особисті переживання дитини, але все ж таки сімейний вплив ще безумовно є.

Звертаю увагу, що окрім вказаної періодизації, важливим показником ще є рівень сепарації дитини, який може не відповідати віку, що також потрібно враховувати в роботі з психосоматичними проявами у дітей.

Сім'я є однією з ключових складових у процесі формування особистості дитини. Це не просто мала соціальна група, заснована на кровній спорідненості, а цілісна система взаємин, де члени родини пов'язані не лише спільним побутом, а й глибокими емоційними зв'язками, моральними зобов'язаннями та відповідальністю один перед одним. Сім'я — це цілісна система. Стан, настрій кожного у ній має певний вплив і на інших членів сім'ї. Все на, що можуть жалітися дорослі — численні стреси, емоційні навантаження, підвищена нервозність — тією ж мірою відображається і на дітях, і відповідно на стані їх здоров'я. Тому важливо створювати вдома сприятливу атмосферу для дитини, де члени родини розуміють і підтримують одне одного, приділяють достатньо уваги та контакту одне одному. А також дотримуватися єдиної системи виховання, щоб в дитини не виникало внутрішнього конфлікту, і як результат психосоматичних проявів, від того, що в дорослих різні вимоги, різні правила, що дезорієнтує дитину.

Не менш значущим є психологічний клімат у сім'ї, адже конфлікти, нестабільні відносини між батьками, ревнощі між дітьми, а також фізична або емоційна віддаленість матері можуть викликати у дитини почуття тривоги, страху та самотності. Нерідко ці переживання знаходять вихід у вигляді соматичних симптомів — частих застуд, алергічних реакцій, головного болю чи болю в животі без явних медичних причин.

Розглядаючи особливості психосоматичних проявів у дітей, обов'язково враховуємо вторинну вигоду. Вторинна вигода в психосоматиці — користь, в більшості випадків неусвідомлена, яку людина отримує від хвороби. У випадку з дітьми вона часто пов'язана з увагою та уникненням небажаних ситуацій. Якщо дитина відчуває недолік батьківської уваги, то хвороба дасть змогу, наприклад, провести більше часу з мамою і отримати більше турботи. Якщо дитина не хоче ходити в школу чи садок, бо з певних причин відчуває там дискомфорт, то завдяки хворобі може залишитися вдома. Це те що стосується дитини. Та є в дитячій психосоматиці ще вторинна вигода для матері, тобто прихована користь, яку мати може отримувати від хвороби дитини. І проявляється вона в:

- відчутті власної значимості, коли мама піклується за хворою дитиною;
- компенсації свого емоційного дефіциту, якщо є нестача любові, підтримки, відсутність самореалізації;
- уникнення та відкладання своїх власних неприємних невирішених проблем;
- в залежності від віку дитини, хвороба може бути способом утримати дитину поруч та свідчити про неготовність матері відокремитись від вже дорослої особистості.

Усвідомлення прихованої вторинної вигоди та її впливу на здоров'я дитини, дає можливість подивитися на особисті потреби дитини, матері та знайти інші шляхи для їх реалізації, не вдаючись до хвороб.

Таким чином, дослідження особливостей психосоматичних проявів у дітей показує тісний взаємозв'язок здоров'я дитини з її емоційним станом, психологічним кліматом в сім'ї. Сімейні конфлікти, нестача уваги, неможливість проявити свої емоції та власні дитячі переживання можуть стати причинами психосоматичним проявів у дітей. Виявлення та усвідомлення психологічного аспекту, що впливає на здоров'я дитини, дозволяє допомогти дитині, а також покращити сімейну атмосферу. Для того щоб зменшити частоту психосоматичних проявів і підтримувати здоров'я дітей важливо створювати стабільне, підтримуюче середовище в сім'ї, сприяти розвитку емоційного інтелекту усіх членів родини, а також усвідомлювати потреби дитини та батьків, щоб нейтралізувати виникнення вторинної вигоди.

Паскалова Марина,
кандидат філософських наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ЕРОТЕТИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Сьогоденне геополітичне положення створює серйозні виклики для функціонування нашої держави взагалі та для системи української освіти зокрема. Працівникам української системи освіти для якісного виконання своєї роботи необхідно протистояти не тільки негараздам пов'язаним із епідемією, війною, низькою мотивацією учнів тощо, а й намагатися йти у ногу із часом, систематично розвиватися та вдосконалюватися, щоб відповідати рівню своїх колег з інших країн світу. Сучасні педагоги змушені перебувати у постійному пошуку з метою виявлення та впровадження методик та технологій, які б дозволили підвищити результативність освітнього процесу в непростих умовах функціонування освіти. Всі елементи освітянської діяльності переглядаються на новий лад, впроваджуються інноваційні технології, новітні методи та підходи. І це відбувається по відношенню до всіх аспектів освітнього процесу. Однак, в цьому опусі нам би хотілося звернути увагу на такий найважливіший елемент освітнього процесу, як еротетична майстерність в системі педагогічного спілкування.

Нагадаємо, що еротетика (грецьк. erotetika — у формі запитання) — це достатньо молода галузь логічної науки, однак сам предмет її досліджень, не новий і надзвичайно важливий як в теоретичному, так і в практичному сенсі. Ніхто не стане спростовувати той факт, що освітній процес неможливий без питально-відповідного комплексу. Та й взагалі, сам процес пізнання представляє собою безперервну низку питань та відповідей. Від того наскільки суб'єкти освітнього процесу усвідомлюють правила функціонування, побудови та значення такої форми логічного мислення як запитання, залежить загальна результативність всього процесу навчання. Оскільки, навіть успішне використання основних «помічників» на нелегкому шляху пізнання сучасної людини — Internet ресурсів та GPT чатів, неможливе без вміння ставити потрібні та правильні питання.

Не оминає проблема успішного використання питально-відповідного комплексу й систему вищої військової освіти. Більш того, суб'єкти освітнього процесу у військовій професійній освіті мабуть, на відміну від представників цивільних галузей, мають ще більші проблеми із еротетичною майстерністю. Це пов'язане в першу чергу із особливістю самою військової сфери. Всі ми знаємо байку яка ходить військовим середовищем: «Хто питання задає, той по службі не росте». Звісно ж це жарт, однак в ньому є натяк на доволі неприємний момент пов'язаний із тим, що у військовій субкультурі не тільки не заохочується постановка правильних питань, але й навіть навпаки, присікається більшість спроб ці питання озвучувати. І як результат, ми маємо неправильне розуміння приказів, що тягне за собою неправильне їх виконання, помилкове розуміння навчального матеріалу і подальше використання отриманих у спотвореному вигляді знань, невміння самостійного пошуку інформації в інформаційних джерелах, бо будь який пошук починається із питань.

Ще одна помилка яка наявна в освітньому процесі військових вишів полягає у тому, що розвиток еротетичної майстерності не вважається чимось що необхідно цілеспрямовано розвивати. Багато хто з педагогів, не замислюється над тим, що вмінню ставити правильні і точні запитання необхідно навчати так само, як і особливостям будь якої навчальної дисципліни. А багато з тих хто навчається, вважає що постановка запитань виражає лише форму незнання, яке на їх думку ні в якому разі демонструвати викладачам та старшим начальникам не можна. Складається ситуація коли одні суб'єкти освітнього процесу (викладачі) не приділяють проблемі належної уваги, а інші суб'єкти освітнього процесу (курсанти) не бажаючи додаткових проблем, просто відмовчуються. Що безсумнівно негативно впливає на кінцевий результат освіти.

Для подолання означених проблем викладачі вищих військових навчальних закладів, незалежно від дисципліни яку вони викладають, мають приділяти увагу формуванню

еротетичної майстерності тих хто навчається. А саме, по-перше, педагог має довести до курсанта, що запитання являє собою особливий різновид знання, у якому виражена вимога уточнити щось або отримати нову інформацію на основі вже наявної. Оскільки будь яке питання має свій базис, тобто це неявно присутня в питанні інформація про предмет питання, якою володіє запитувач, а також вимога заповнити відсутню інформацію. Іншими словами це означає, що коли ми ставимо питання ми не проявляємо своє невігластво, а навпаки, ми достатньо обізнані, щоб мати інформацію про предмет, що нас цікавить й нам лише треба доповнити недостатню інформацію. Робота у цьому напрямі дасть змогу подолати боязкість курсантів перед потребою ставити питання. Якщо вони будуть чітко розуміти, що це ні в якому разі не демонструє їх безграмотність, а лише є звичайною та необхідною частиною освітнього процесу, вони почнуть проявляти більшу активність у інтеррогативному (лат. interrogativus — запитальний), діалоговому мисленні. По-друге, окрім того, щоб сформувати у курсантів чітке розуміння про те, що ставити питання під час навчального процесу це ні яким чином не демонструє їх необізнаність, педагог має всіляко спонукати їх до цієї дії. Справа в тому, що іноді, велика кількість питань під час заняття, а часом складні і незручні питання, дратують недосвідчених педагогів. І вони присікають надмірні, як їм здається, спроби курсантів у цьому напрямку. Що в решті решт приводить до того, що на заняттях у такого педагога питань практично не буває. Однак, досвідчені педагоги вже не мають страху перед такою активністю учнів. Для того щоб великою кількістю поточних питань не зривати викладення навчального матеріалу, відводиться спеціальний час заняття, де всі охочі можуть уточнити незрозумілі аспекти, а складні і проблемні запитання взагалі можна перетворити на цікавий навчальний прийом, коли в пошук інформації для відповіді можна буде включити всю групу. Досвідчені педагоги, якщо відповідь на питання їм не відома, не соромляться це визнати. Бо все знати не можливо. А відтак й страху перед різного роду питаннями у них не виникає. Нажаль й серед досвідчених педагогів є ті, хто з нетерпимістю ставиться до інтеррогативної активності, що зводить її нанівець у тих хто навчається. А це як ми вже неодноразово наголошували значно знижує результативність навчання. По-третє, педагог сам має демонструвати високу еротетичну культуру під час спілкування і коректувати помилки тих хто навчається у їх спробах формулювати грамотні запитання. Той хто запитує має усвідомлювати яка саме інформація про предмет або явище йому відома і що саме він бажає уточнити або доповнити. Еротетична культура як раз і полягає у вмінні коректна та правильно сформулювати питання. Неможливо отримати необхідну інформацію, якщо не усвідомиш, що вже знаєш (передумови питання) та про що конкретно ти бажаєш дізнатися (суб’єкт питання).

Висновок. Еротетичній майстерності в системі вищої військової освіти приділяється недостатньо уваги. Вважається, що вміння ставити питання набувається людиною стихійно в процесі життєдіяльності, що відсутність питань під час викладання навчального матеріалу це практично те ж саме, що всі зрозуміли почуте та й в загалі питання незручні та відволікають викладача від процесу навчання. Однак все це в корні не вірно. Вмінню ставити коректні, точні та правильні питання треба навчатися, а відсутність питань під час навчання, переважно, є сигналом того що ті хто навчається не зрозуміли матеріал, або не бажають дратувати питаннями викладача. Таку ситуацію треба змінювати, оскільки процес навчання зокрема та пізнавальний процес взагалі мало ефективні без сформованої еротетичної майстерності.

Список використаних джерел:

1. Бабаєв В. М., Пазиніч С. М. Філософія педагогічного спілкування: монографія. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 268 с.

Петінова Оксана,
доктор філософських наук, професор,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Нестерова Ольга,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

КРИТИЧНА ПЕДАГОГІКА ПАУЛО ФРЕЙРЕ У КОНТЕКСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасна віртуалізація життєвого часу у просторово-часовому континуумі характеризує принципово новий тип символічного існування суспільства, культури та людини. Глобальність цих процесів загострює не лише технічні та комунікаційні аспекти розвитку інформаційного суспільства, а й актуалізує широкий спектр складних світоглядних питань, соціокультурних проблем, породжених самим фактом формування цифрової людини. Однією з найважливіших сучасних проблем є проблема академічної культури та етики в освіті, академічної доброчесності учасників освітнього процесу.

Сучасні науковці мають різні підходи до природи академічної доброчесності. Різні контексти академічної доброчесності можна розглядати з правової, соціологічної, педагогічної, історичної, філософської, епістемологічної точок зору. Відповідно до статті 42 Закону України *«Про освіту»*, академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів і норм, встановлених законодавством, яких повинні дотримуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та здійснення наукової (творчої) діяльності для забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (Закон України *«Про освіту»*, Стаття 42).

Модель особистості в новій парадигмі освіти має відповідати Homo digital, який розглядає навколишній світ не як стабільну, гармонійну структуру, до якої потрібно адаптуватися, а як сферу когнітивної та практичної невизначеності, що потребує подолання завдяки критичному мисленню. Філософія освіти виступає загальною парадигмою організації та змісту наукового і ненаукового знання про світоглядні цінності, що виховуються в процесі освітньої діяльності, визначають духовний світ особистості, її позицію, роль і способи поведінки в суспільстві. Справедлива й ефективна освітня практика залежить від філософської усвідомленості та розуміння. Сучасна освіта є внеском у економічне та духовне зростання нації.

Передумовою формування творчої особистості є свобода. Взаємозв'язок між освітою та свободою розкривається в критичній педагогіці. Виходячи з того, що через освіту уряд як система різних інституцій контролює масову свідомість і встановлює правила та інструкції, П. Фрейре визначає мету освіти — звільнення людини від будь-якого приниження. Він бачить онтологічну місію людини в тому, щоб бути суб'єктом, відмовившись від «культури мовчання». Тому освіта в критичній педагогіці постає як практика свободи, яка розуміється як невід'ємна умова процесу формування особистості. Шлях до цього — діалог і критичне осмислення реального світу, тобто відкритість, постійна взаємодія з ним у процесі навчання. Цінність освіти полягає в розширенні можливостей і трансформації для окремої особистості та громади. Освіта — це процес, спрямований на досягнення соціальної справедливості. Серед інструментів освітньої філософії Пауло Фрейре можна виділити освіту з метою звільнення.

Критичне мислення сьогодні є науковим мисленням, сутність якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином, воно характеризується такими властивостями, як усвідомленість і самовдосконалення. Критичне мислення ґрунтується на законах логіки та розумінні психологічних процесів, що відбуваються в нашій свідомості. Без критичного мислення немає моменту аналізу інформації. П. Фрейре допомагає усвідомити, що багато наших екзистенційних ситуацій частково є результатом свідомості,

сформованої певним процесом — освітою. Усі три складові — екзистенційні ситуації, свідомість та освіта — нерозривно пов'язані.

Науковці пропонують інтерпретувати або «читати» ідеї Фрейре через чотири основні осі, стовпи або сфери знань: заклик до розвитку етичного мислення і зобов'язань; діалектична епістемологічна концепція; відповідна педагогіка; непохитна соціально-політична позиція. Ідея етичного мислення та зобов'язань перегукується з розумінням академічної доброчесності в сучасному освітньому контексті, де справедлива освіта зобов'язана враховувати шість чеснот цінностей, які є етичними за своєю природою. Викладання розглядається як політична практика, оскільки воно передбачає формування готовності особистості до активного громадянства у демократичних умовах. Процес читання розуміється як безперервне сприйняття світу і слів з подальшим «перечитуванням», що базується на «переживанні» ключових елементів життєвого досвіду. Навчання дорослих читанню та письму вважається політичним актом, актом здобуття знань і, відповідно, актом творчості. Роль викладача підкреслюється як підтримуюча: вчитель повинен уникати перевантаження студента обсягом інформації та наполягання на її відтворенні. Отже, чесноти викладача такі: смирення, терпіння, нетерпіння, толерантність, здатність любити студентів, цілісне сприйняття процесу навчання і викладання.

Оскільки роль людини в довкіллі розглядається як активна, її діяльність має творчу природу, включаючи прийняття рішень та їх перегляд. Якщо людина не здатна сприймати реальність критично, вона опиняється у ролі спостерігача, не в змозі залишатися гнучкою та усвідомлювати суперечності, що виникають внаслідок зовнішніх змін. Внаслідок звички багато людей схильні пристосовуватися і підлаштовуватися до реальності, віддаючи перевагу такому способу існування замість інтеграції у поточну ситуацію, яка має бути оскаржена, оскільки суперечить ідеї свободи людини та освіти як процесу її звільнення. Шлях освіти полягає у допомозі людям подолати різні види гноблення.

Академічна доброчесність також є формою інтеграції у сучасну ситуацію, оскільки вона забезпечує виклик, що полягає у дотриманні правил і зобов'язань щодо певних цінностей, створюючи цілісність особистості та отриманих знань. Це спосіб боротьби з несправедливістю в термінах концепції Фрейре. Викладач може сприяти створенню нового суспільства, надаючи студентам навички критичного розуміння, що є надзвичайно важливим для формування критичних установок і уникнення тиску ірраціональності. Метод Пауло Фрейре був спрямований на сприяння переходу від наївного до критичного сприйняття реальності, що веде до здатності людини брати активну участь в історичному процесі. Основною метою освітніх комунікацій є допомога у подоланні наївного або магічного розуміння реальності, яке замінюється критичним.

Академічна доброчесність опосередковано підтримується належним вибором способів комунікації, а також процедурами створення нових знань і формування образу світу, персоналізованого конкретним студентом. Різні практики, залучені до процесів сприйняття, дають змогу багатовимірного розуміння реальності світу. Концепція освіти, розроблена бразильським педагогом і філософом П. Фрейре, пропонує глибоко особистісне сприйняття реального світу та освітнього контенту через критичний підхід, що підтримується порівнянням нового знання, отриманого студентом, із його власним життєвим досвідом. Цей підхід відповідає сучасному способу підтримки академічної доброчесності, який полягає в наданні студенту свободи від будь-якого впливу життєвого досвіду викладача. П. Фрейре розглядав освіту як засіб звільнення людини, а академічна доброчесність є способом досягнення цієї ж мети.

Попович Лук'ян,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Остапчук Тарас,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук,
Військова академія (м. Одеса)

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ КУРСАНТІВ У НАПРЯМКУ РОЗВІДУВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що у наш час розвідувально-інформаційна діяльність є важливою складовою роботи офіцерів розвідувальних відділів, які щодня стикаються з великими обсягами важливої інформації, яку мають опрацьовувати та робити доцільні висновки, що впливають на бойову обстановку. Під час їх роботи критичне мислення є невід'ємною складовою, адже воно дозволяє підвищити якість роботи з інформацією, оцінювати достовірність як інформації так і джерел інформації, налагоджувати між ними зв'язки і приймати раціональні рішення в умовах невизначеності.

Висвітлення важливості вироблення здатностей до критичного мислення та пропозицій для їх покращення у процесі навчання курсантів за напрямком розвідувально-інформаційної діяльності є основною метою роботи. А також запропонувати теоретичні та практичні рекомендації щодо вдосконалення системи навчання курсантів, які спеціалізуються на розвідувально-інформаційній діяльності, шляхом вдосконалення методів і підходів, що сприяють розвитку критичного мислення. Це дозволить усунути розрив між теоретичними знаннями та практичними навичками, підвищить рівень професійної підготовки майбутніх офіцерів, здатних ефективно працювати з великими обсягами інформації.

Наразі традиційна система навчання майбутніх офіцерів розвідувальних відділів не приділяє достатньої уваги розвитку критичного мислення, тому існує потреба в покращенні способів, підходів і методів навчання курсантів, що спеціалізуються на розвідувально-інформаційній діяльності.

Важливими особливостями критичного мислення у сфері розвідувально-інформаційної діяльності є робота з великим обсягом даних і пошук релевантної інформації, аналіз неповних або суперечливих даних та вміння уникати когнітивних упереджень по відношенню до джерела та наданої ним інформації, а також до бойової обстановки на певній ділянці фронту в цілому.

На маю думку для розвитку критичного мислення у курсантів в ході навчання за напрямком розвідувально-інформаційної діяльності, слід вжити заходів у двох напрямках, таких як ширшого застосування інтерактивних методів навчання для забезпечення формування критичного мислення та робота над психолого-педагогічними аспектами.

Щодо першого напрямку, він більше стосується практичної виконання завдань. Важливу роль розвитку критичного мислення в цій діяльності відіграє саме здобуття навичок аналізу даних, які полягають у безпосередній роботі з інформацією, що дозволяє здобути навички її оцінювання та виявлення дезінформації. Для покращення критичного мислення можна використовувати інтерактивні методи навчання, що включають рольові ігри на основі реальних сценаріїв розвідувальної діяльності або дебати та дискусії щодо аналізу різного роду інформації з різних джерел. Також доцільно застосовувати кейс-методи із використанням реальних і змодельованих ситуацій для аналізу інформації, прийняття по ній рішень та прогнозування майбутніх подій. Після виконання певних практичних завдань з обробки та аналізу інформації слід проводити самооцінювання щодо ефективності власних рішень, які були помилки, і на що треба звертати увагу для їх недопущення в майбутньому.

Робота над другим напрямком є складнішою, але не менш важливою. Психолого-педагогічні аспекти полягають у підвищенні мотивації курсантів до самостійного розвитку та

ініціативності, розвитку емоційної стійкості під час роботи в умовах інформаційного навантаження та врахування індивідуальних особливостей курсантів в освітньому процесі.

Для підвищення мотивації та ініціативності курсантів у напрямку розвідувально-інформаційної діяльності слід застосовувати більш практичну орієнтованість завдань, що вимагають більш творчого підходу та забезпечують самостійність під час роботи без попередніх вказівок.

Розвиток емоційної стійкості полягає у моделюванні кризових ситуацій, які вимагають швидких рішень в умовах невизначеності щодо бойової обстановки. Особливо важливим є запровадження більшої кількості кейсів сформованих на основі бойового досвіду, які застосовувати протягом всього періоду навчання курсантів за спеціалізацією Організація розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах). У результаті виконання кейсових завдань курсант зможе адаптуватися до роботи з великими обсягами інформації, буде вироблятися гнучкість у роботі, що забезпечить набуття необхідного досвіду для майбутньої професійної діяльності.

Врахування індивідуальних особливостей курсантів має бути під час будь-якого навчання, у тому числі в розвідувально-інформаційній діяльності. З однієї сторони це ускладнює роботу викладача, з іншої покращує засвоєння знань і набуття умінь та навичок у курсантів. Тут слід приділяти увагу та ставити кожному курсанту завдання відповідно до його розумових здатностей, проводити оцінювання прогресу навчання з аналізу та обробки інформації курсантів із наданням зворотного зв’язку для вдосконалення їхніх підходів до навчання.

Отже, ефективна підготовка курсантів в напрямку розвідувально-інформаційної діяльності має базуватися на інтеграції кількох ключових аспектів. Збільшення кількості вправ, створених на основі реального бойового досвіду, сприятиме формуванню практичних навичок і адаптації до реальних умов роботи. Ширше застосування інтерактивних методів, таких як рольові ігри, кейс-методи та моделювання ситуацій, забезпечить розвиток критичного мислення, аналізу інформації та прийняття раціональних рішень. Важливим є врахування індивідуальних розумових потреб курсантів для покращення їхнього засвоєння матеріалу і створення завдань, які відповідають їхнім здібностям. Надання якісного зворотного зв’язку дозволить оцінювати прогрес, виявляти слабкі сторони та вдосконалювати підходи до навчання. Окрім цього, підвищення мотивації та розвиток емоційної стійкості через моделювання кризових ситуацій сприятимуть формуванню самостійності, впевненості та готовності курсантів до роботи в умовах високого інформаційного навантаження. Збалансований підхід до підготовки дозволить значно підвищити рівень професійної готовності майбутніх офіцерів і забезпечить їхню ефективну діяльність у реальних умовах.

Рабокоровка Ганна,
кандидат філософських наук, доцент
Військова академія (м. Одеса)

ЩО ТАКЕ КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЯК НИМ КОРИСТУВАТИСЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ?

У XXI столітті, коли людина отримує необмежений доступ до інформації та значною мірою стає її заручником, з особливою гостротою постає питання правильного сприйняття цієї інформації, вміння її аналізувати та оцінювати, засвоювати чи категорично відкидати як спробу шкідливого впливу чи маніпуляції. Помічником у цій нелегкій справи має стати *критичне мислення*, як ядро когнітивної системи сучасної людини.

Перш за все спробуємо відповісти на питання про те, що ж сучасна наука та філософія розуміє під поняттям «критичне мислення».

Сучасні дослідники зазначають, що на сьогодні існує біля 14-ти філософських визначень поняття «критичне мислення» та ще три загальновживані словникові визначення [1].

Наведемо декілька з них.

Critical thinking is the process of thinking carefully about a subject or idea, without allowing feelings or opinions to affect you (Критичне мислення – це процес ретельного обмірковування теми чи ідеї, без участі почуттів та припущень) (*Cambridge dictionary*).

Критичне мислення (від давньогрецького слова *κριτικός* – «судити») – це мислення суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. По-друге, ***критичне мислення*** — вміння аналізувати процес мислення на предмет його відповідності критеріям раціональності (*Wikipedia*).

Критичне мислення — «здатність особистості долати в собі схильність до однозначно-догматичного сприйняття світу, вміння аналізувати ту чи іншу проблему з різних боків, користуватися інформацією з різних джерел, відрізняючи об'єктивний факт від суб'єктивної думки про нього, логічний умовивід від упередженого припущення чи забобону. Це вміння людини адекватно визначити й передумови наявних в її житті проблем, готовність докласти зусиль для їх практичного (а не лише риторичного) подолання» (*Концепції громадянської освіти та виховання в Україні*).

Як бачимо критичне мислення є досить складним та неоднозначним поняттям, однак все наведені нами визначення мають спільні властивості та слугують інструментом за допомогою якого ми здатні відрізнити хибну інформацію від істинної, що дуже важливо робити в нашу епоху, яку часто називають епохою «постправди».

Сучасні дослідники визначають, що людиною, яка вперше застосувала елементи критичного мислення як дидактичний прийом був давньогрецький філософ Сократ. Сталося це більше ніж 2000 років тому в Афінах. При цьому «батьком» сучасної концепції критичного мислення вважається американський філософ, психолог та педагог Джон Дьюї. Звертаємо увагу на те, що поняття «критичне мислення» сам Дьюї не використовує, замість нього науковець вживає термін «рефлексивне мислення», яке розглядає як активну форму мислення, наявність якої здатна забезпечити людині ґрунтовний та цілеспрямований розгляд власних знань, поглядів та переконань з урахуванням підстав, на які вони спираються, а також здатність зробити подальші висновки з урахуванням проведеного аналізу [2]. Таку активну форму мислення Дьюї протиставляє пасивному мисленню, завдяки якому людина здатна лише отримувати інформацію та певні ідеї від інших. Отже, для Дьюї критичне мислення — це перш за все здатність до *рефлексії* та *саморефлексії* та свідоме активне ставлення до інформації, яку ми отримуємо.

З часів Дьюї розуміння змісту поняття «критичне мислення» трансформувалося та розширилося. Крім філософів та психологів до його вивчення долучилися представники інших галузей, зокрема фахівці з педагогіки, лінгвісти, нейробіологи тощо.

Окреслимо погляди сучасних дослідників на основні вміння та навички, якими повинна володіти людина зі сформованим критичним мисленням:

1. Критичне ставлення до отриманої ззовні інформації та обов'язкова її перевірка.
2. Вміння розрізняти факти від припущень.
3. Вміння визначати критерії для аналізу.
4. Вміння аргументовано та логічно висловлювати свої думки.
5. Вміння формулювати та ставити доречні запитання.
6. Креативність, здатність знаходити нові рішення, діяти не за визначеним алгоритмом.
7. Самокритика.

На сьогодні одним із найбільш важливих питань щодо критичного мислення постає питання про те, як може допомогти сучасній людині критичне мислення і як ним користуватися у сучасному агресивному інформаційному середовищі?

На нашу думку, сьогодні критичне мислення має стати ефективним засобом протидії таким маніпулятивним впливам та технологіям дезінформації як:

- ***фейкові новини*** (англ. fake news — «фальшиві, імітаційні новини») — це новини, які ґрунтуються на спотворенні фактів або навмисній дезінформації з метою змінення громадської думки або створення конфліктної ситуації у суспільстві. Такі новини засновано на навмисному ігноруванні загальноприйняті у ЗМІ правил і норми щодо подання лише достовірної та перевіреної інформації.
- ***фішінг*** (англ. fishing — «риболовля») — вид шахрайства, мета якого полягає у виманюванні в довірливих або неуважних користувачів мережи персональних даних, зокрема номерів кредитних карток й паролів. Зазвичай шахраї змушують користувачів самостійно розкрити конфіденційну інформацію, надсилаючи електронні листи тощо.
- ***пропаганда*** (латин. propaganda — «яка підлягаю поширенню (віра)» — розповсюдження поглядів, чуток, спотвореної інформації або заздалегідь брехливих свідчень з метою формування необхідної суспільної думки та маніпулювання суспільною свідомістю.
- ***піар*** (англ. public relations (PR) — зв'язки з громадськістю) — вид суспільної діяльності, спрямованої на досягнення суспільної згоди та взаєморозуміння між соціальними групами, класами, народами, державами на основі цілеспрямованого формування громадської думки та управління нею.
- ***самопросування*** — це відкрите пред'явлення свідчень своєї професійної компетентності та кваліфікації з метою бути гідно оціненим і завдяки цьому отримати переваги у відборі кандидатів на посаду або довіри та прихильності аудиторії.

Отже, ми можемо визначити критичне мислення як творчий активний тип мислення, який характеризується рефлективністю, цілеспрямованістю, самостійністю, інтелектуальною самодисципліною та передбачає здатність людини визначати проблеми та утруднення, аналізувати, критично оцінювати інформацію незалежно від джерел її отримання, висувати альтернативні рішення, робити свідомий вибір та діяти творчо. Можемо стверджувати, що у сучасному світі високий рівень розвитку критичного мислення є запорукою соціальною та професійною успішності та ефективності.

Список використаних джерел:

1. Critical thinking. *Stanford Encyclopedia of Philosophy.* URL: https://plato.stanford.edu/ entries/critical thinking/.

2. Dewey John. How we think. URL: https://bef632.files.wordpress.com>dewey.john.how-we- think.pdf.

Світлицька Віолета,
Міжнародний гуманітарний університет

МОВЛЕННЄВІ МЕХІНІЗМИ САМОІНДЕНТИФІКАЦІЇ МОЛОДІ

У сучасних умовах процес навчання у вищій школі спрямований на розвиток особистості, спроможної творчо використовувати власні знання, співпрацювати з іншими, комунікувати у процесі професійної діяльності. Відтак, самоідентифікація є досить популярним предметом досліджень багатьох психологів і лінгвістів. Щоправда, кожна праця науковців намагалась скоріше знайти нові аспекти й кути погляду на питання ідентифікації себе, ніж пояснити чи зробити ґрунтовне статистичне дослідження.

Мова — це не просто «засіб комунікації», це — форма самозбереження, самоідентифікації, самоствердження нації. Мова є невіддільною частиною будь-якої індивідуальної та суспільної життєдіяльності. Вона являє собою своєрідний духовний код, за допомгоою котрого ми розуміємо навколишній світ і себе в ньому. Буття людини безпосередньо пов'язане з мовною реальністю, в якій концентрується сама сутність і сенс існування.

Також мова зазвичай виступає універсальним посередником між людиною та суспільством. Це своєрідне дзеркало, в якому людина віддзеркалює себе для суспільства, а суспільство віддзеркалюється для людини. Для людини мова — це не лише спосіб передачі думки чи емоційного стану, а й спосіб мислення і засіб, за допомогою якого досягається мета освоєння навколишньої дійсності.

Мови негативно позначається на ментальних ресурсах людини та суспільства, призводить до підвищення рівня соціальної маргінальності й нейротизму, до втрати ідентичності.

Ключовою особливістю мови, що характеризує її відмінність від інших соціальних установ, є та обставина, що ждна з цих установ не має такого тотального впливу на всіх індивідів у будь-який момент часу й жодне інше соціальне явище непов'язане з усіма індивідами так, що кожен бере в ньому участь і може чинити вплив на нього.

Власна ідентичність — поняття, яке реалізується за допомогою мультивимірних невербальних і вербальних засобів і багатьох факторів. Проте у цьому питанні до уваги варто брати не лише безпосередній комунікативний дискурс, де активується соціально маркована ідентичність, але й внутрішні когнітивні референції та конструювання самосхем. Такі інструменти внутрішнього аналізу індивіда за допомогою самодіалогу є багатим ресурсом для визначення як поточного самоусвідомлення людини, так і її справжнього характеру.

На сьогодні проблема вільного володіння мовою є особливо актуальною і важливою для саморозвитку конкретної особистості, а саме для тих, хто користується словом як основним інструментом своєї професії, чиє мовлення не лише головна зброя у професійній діяльності, але й зразок свідомо чи несвідомо засвоєний, що сприймається оточенням. Останнім часом, коли відбулися значні зміни в умовах функціонування мови, стає актуальною проблема мови як засобу спілкування, мови в її реалізації, проблема культури мовлення у саморозвитку особистості.

Саме тому об'єктом лінгвістичного вивчення стає мовна особистість, що дозволяє на систематичній основі розглядати як взаємодіючі усі чотири фундаментальні мовні аспекти — історичний, соціальний, психологічний, системноструктурний. По-перше, тому, що особистість є осередком і результатом соціальних законів; по-друге, тому, що вона є продуктом історичного розвитку етносу; по-третє, з причини приналежності її мотиваційних нахилів, що виникають із взаємодії біологічних спонукань із соціальними та фізичними умовами, — до психічної сфери, по-четверте, — у силу того, що особистість є творцем і користувачем знакових, тобто системо-структурних за своєю природою, утворень [1].

Є. Боринштейн у мовній особистості вбачає “особистість, охарактеризовану з боку впливу засвоєної нею мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб’єкта суспільних відносин” [2, с. 66].

О. Лавриненко обґрунтовує доцільність використання поняття профіль мовної особистості, під яким розуміє “специфічний тип функціонального співвідношення між когнітивним, мотиваційним та емоційним компонентами мовної особистості, який зумовлюється ступенем розвитку кожного з цих компонентів і визначає низку психологічних якостей мовної особистості” [3].

На формування мовної особистості мають вплив об’єктивні, тобто незалежні від особи мовця, і суб’єктивні чинники. До об’єктивних чинників дослідники [3] відносять: — стан самої мови, її унормованість і наступну кодифікацію, рівень розвитку і досконалість її підсистем, стилістична диференціація, отже, придатність мови як мовної картини особи і світу для забезпечення всіх мовних потреб громадянина; — сприятлива для життя і розвитку певної мови суспільно-політична ситуацію; — традиції суспільного використання мови; — повноцінне функціонування мови в усіх сферах життя: державницькій, політичній, правовій, економічній, науковій, освітній, культурно-мистецькій, творчій, виробничій, побутовій та ін.

Теоретико-пізнавальний аспект мовної особистості виявляється через розуміння нею важливої екзистенційної ролі рідної мови як визначальної ознаки людини. Культурологічний аспект підпорядковується вихованню національно свідомої україномовної особистості.

Формуючись, особистість у власному розвитку умовно проходить різні рівні. Особистість, що опановує мовні знання, розвиває мовні почуття, формує мовні оцінки й мовні настанови, формує/створює власну мовну свідомість, яку дослідники трактують як “форму свідомості, яка обіймає знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності” [3].

Мовні оцінки виникають на основі набутої системи мовних знань. Мовлення можна оцінювати “як нормативне або ненормативне, мовну поведінку — як правильну або неправильну, різні події — як корисні або шкідливі для мови” [3, с. 17].

Мотиваційно-поведінковий складник (настанови) мовної свідомості передбачає діяльне ставлення до мови, “готовність діяти відповідно до прийнятих орієнтацій та імперативів” [4, с. 18]. Виробленню внутрішньої мотивації до поглиблення знань загалом, у тому числі мовних, науково-теоретичних, екологічних, професійних, сприяє об’єктивний аналіз власних знань, бажання покращити їх, розуміння необхідності говорити правильно і знати більше. Це ж стосується й мовної особистості студента.

Таким чином, мова — це унікальне явище життя і професійної діяльності особистості. Вона чітко визначає її національний характер; інтелектуальні і естетичні інтереси; виявляє ділові якості, свідчить про загальний розвиток особистості; у процесі навчання мови професійного спрямування головний акцент необхідно зробити на формуванні мовної особистості здобувача — майбутнього фахівця, при цьому обов’язковим є врахування інформативного та соціокультурного наповнення дисципліни, ролі термінологічних знань у процесі фахової комунікації, опрацювання типових сценаріїв мовленнєвої поведінки для майбутньої професійної діяльності тощо.

Список використаних джерел:

1. Національна ідентичність у мові та культурі: збірник наукових праць / за заг. ред. О. Г. Шостак. К.: Талком, 2023. 456 с.

2. Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості. *Соціальна психологія.* 2004. № 5 (7). С. 63–72.

3. Wood A. M., Linley P. A., Maltby J., Baliousis M., Joseph S. The authentic personality: A theoretical and empirical conceptualization and the development of the authenticity scale. Journal of Counseling Psychology. 2008. No. 55 (3). P. 385–399.

Секундант Сергій,
доктор філософських наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Після розпаду Радянського союзу на початку 90-х років минулого століття перед незалежною державою Україна природно постала задача реформи системи освіти, неефективність якої стала однією з головних причин її розпаду. Однією з головних причин її неефективності була орієнтація радянської освіти на кількісні показники та планова система управління освітою, що призвела до її тотальної бюрократизації. Здавалося б, треба було починати з ліквідації адміністративно-командної, планової системи управління освітою та радикального скорочення бюрократичного апарату. Але цього не сталося. Хоча зникла партійна монополія КПРС і планова радянська економіка, що довела свою неефективність, припинила своє існування, а на її місці почали вже виникати кримінально-олігархічні монополії зі своїми правилами імітації ринкових відносин, плановий характер української системи освіти не тільки зберігся, а й посилився. Бентежить лише одне, чому таких видів звітності немає в передових європейських країнах, а якість освіти набагато вища?

Відповідь досить проста — у них немає адміністративно-командної системи освіти та такої численної армії чиновників від освіти. Чиновники там займаються переважно адміністративно-господарською роботою та не втручаються у навчальний процес. Там викладачі не пишуть методички для чиновників, все методичне забезпечення вони пишуть для студентів, які записалися до них на курси. Їм ніхто не диктує, яким мають бути зразкові методичні посібники, Кожен викладач робить їх для своїх студентів, на свій розсуд і з єдиною метою — зробити матеріал, що викладається, більш зрозумілим і доступним для студентів. В Європі регулювання освітнього процесу здійснюється не шляхом контролю та покарання винних, а шляхом економічного стимулювання ефективності педагогічної та наукової діяльності.

Західну систему освіти не можна назвати ідеальною. Там також є свої недоліки, головний з яких — це сильна залежність викладачів від набору студентів. Але викладачі не залежать там так сильно від чиновників (деканів, ректорів, міністрів), як у нас Міністерство освіти змушує викладачів читати, а студентів слухати таку велику кількість непотрібних курсів, що викладачі не мають часу на зайняття науковою роботою та підвищення свого педагогічного рівня, а студенти не мають часу для опрацювання всієї кількості рекомендованої літератури. Крім того, міністерські чиновники змушують викладачів витрачати час на написання звітів, складання різноманітних програм, заповнення анкет і написання методичної літератури до своїх курсів, які не потрібні зазвичай студентам. .Якщо не вірите, проведіть анонімне опитування серед студентів, чи читають вони ці методичні матеріали, ви побачите, що дуже мало їх читає. Але якщо ви запитаєте, яку користь вони мають для них, їм важко буде відповісти. Навіть чиновники, які вигадують таки зразки методичної літератури, не читають їх, бо це фізично неможливо. Головне — скласти ці зразки методичної літератури відповідно до формальних вимог, вигаданих чиновниками.

Якщо ми поставимо питання, чи може ідеально складена методика гарантувати якість освіти, то моя відповідь буде «ні». Методика із зазначенням критеріїв якості викладання ніяк не пов’язана з якістю освіти. Це особливий вид «бюрократичної літератури», плід творчості чиновника, який найчастіше не має потрібного рівня наукової освіти та практичного досвіду. Навпаки, необхідність писати різноманітні методичні посібники відволікає викладача від справжньої наукової роботи. Якщо викладач не є кваліфікованим вченим, він не в змозі гарантувати якість знань, бо ця якість залежать від рівня знань викладачів. Викладач має ознайомити студентів з актуальними проблемами сьогодення, пояснити сучасну ситуацію з їх вирішенням, зацікавити студентів та залучити їх до їх вирішення. Посередній викладач не в змозі цього зробити, але він може навчитися дуже добре писати методики.

Завдання освіти — навчити студентів вирішувати завдання, які мають практичне значення, а в методиках зазвичай не дається обґрунтування актуальних проблем та алгоритмів їхнього розв'язання. Складені відповідно до вимог чиновників методики цього не вчать. Єдина їхня цінність — це вказівка назви тем та питання, на які вони повинні знати відповідь. Наші методичні посібники не пояснюють сенсу проблем, вони не тільки не вчать студентів мислити, а навпаки, калічать мислення студентів. Надмірне навантаження на викладачів та студентів робить практично неможливим роз'яснення та осмислення студентами отриманої інформації. Студентів гуманітарних спеціальностей змушують конспектувати лекції та переказувати їх зміст. Вони фактично одержують «мертву» інформацію, яку не можна використовувати. Через сильне скорочення навчальних годин на дисципліни, збільшення числа різних обов'язкових курсів у викладачів не залишається часу на роз'яснення сенсу своїх лекцій, а у студентів — часу на їх осмислення.

З усього цього можна дійти невтішного висновку, що треба скорочувати не викладачів, а проректорів, навчальні і наукові відділи. Вони не приносять користі, а навпаки, завдають великої шкоди. Своїми вимогами непотрібних звітів та непотрібної бюрократичної писанини вони лише відволікають викладачів від наукової роботи, не залишаючи їм часу для підвищення свого наукового рівня та вдосконалення своєї майстерності. Різного роду звітами не можна підвищити науковий та педагогічний рівень. Його можна тільки знищити, змушуючи викладачів тільки тим займатися, що писати звіти і проходити атестації. Вся ця бюрократична тяганина потрібна лише чиновникам від освіти для виправдання свого існування. Доходить до парадоксів: чиновники одного університету на півдні України склали таблицю наукового рейтингу таким чином, що переможцями стали не авторитетні вчені, а активісти, які організують та просувають усю цю бюрократичну тяганину. Якщо таким чином триватимуть реформи, то незабаром в університетах викладачі та студенти виявляться зайвими. Залишаться одні ректори, проректори та інші чиновники, а також обслуговуючий персонал, необхідний їм для обслуговування колишньої власності вузів. Це може здатися перебільшенням, але коли начальник наукового відділу університету тобі каже, що «нам навіть не вигідно мати студентів-контрактників, оскільки держава на них витрачала більше, ніж вони платять за контракт», то починаєш розуміти, яку шкоду освіті завдало переведення Кучмою вишів на «госпрозрахунок». Воно не лише зробило вузи збитковими, а й перетворили чиновників від освіти (і не лише) на бізнесменів-господарників, яким не до якості освіти. Боротьба за переділ власності університетів у деяких містах показує, що чиновники розпочали активну підготовку до приватизації власності вузів.

Висновки. Потрібно ліквідувати адміністративно-командну систему в освіті, яка перетворила викладачів на безправних рабів та не дає їм можливості займатися науковою роботою, а також існуючу систему звітності перед чиновниками від освіти. Якщо ми прагнемо справді до Європи, а не до Євразії, треба, як це робиться в Європі, висунути лише один критерій наукової компетентності викладача — його наукові праці. Він повинен звітувати перед науковою спільнотою на своїй сторінці в інтернеті, як це робиться в Європі. Решта все вже за нас робить інтернет, що показує, хто цікавиться його працями. Оцінювати рівень компетентності викладача вишу мають навіть не студенти. Подібне веде до залежності викладачів від студентів та профанації освіти, змушуючи викладачів ставити студентам завищені оцінки, щоб вони не збігли. Тим паче що вища освіта вже перестає бути престижною через неможливість працевлаштування та зростання плати за навчання. Якість освіти, таким чином, має визначати (світова та національна) наукова спільнота, а не місцеві чи міністерські чиновники. Статистику університетських рейтингів можуть проводити співробітники університетських бібліотек, яким слід підвищити заробітну плату. Планувати наукову роботу можна лише одним способом: організацією конкурсів та державним фінансуванням наукових проектів. Міністерство освіти має заохочувати, а не примушувати викладачів повішати свій науковий та педагогічний рівень.

Солодка Марія,
здобувач вищої освіти,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ТЕАТР ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Театр завжди був важливим інструментом для формування громадської свідомості, відображення національних цінностей і передачі моральних принципів. В умовах війни, коли моральна підтримка стає ключовою, а почуття єдності та гордості за свою країну набувають особливої ваги, театр виявляється особливо важливим. У військовій освіті театр не лише слугує як засіб культурного відпочинку, а й як інструмент виховання моральних якостей, патріотизму та дисципліни.

Ідеї національного виховання через мистецтво допомагають формувати важливі цінності, на яких базується відданість Батьківщині. Театр здатен проникати у свідомість людей, виховувати в них мужність, відвагу, стійкість і готовність до самопожертви. Театральні вистави, засновані на історичних подіях і героях, передають патріотичні почуття через символічні образи, що допомагає учасникам і глядачам краще усвідомлювати своє місце в історії.

Військова освіта має специфічні завдання щодо підготовки молоді до виконання складних і відповідальних завдань, зокрема, виховання високих моральних стандартів і патріотичних почуттів. Театр стає важливим елементом не лише культурного, але й виховного процесу в навчальних закладах військового спрямування. Театральні вистави з патріотичною тематикою не тільки забезпечують емоційну підтримку, але й допомагають у формуванні національної свідомості та моральних якостей, необхідних для служби в армії.

Історія показує, що театр активно використовувався як інструмент патріотичного виховання, зокрема під час Великої Вітчизняної війни, коли театральні постановки мали велике значення для підтримки морального духу на фронті і в тилу. Після війни театр продовжував виховувати почуття патріотизму серед молоді та вчителів.

У сучасних умовах театр також не втрачає своєї значущості. Після початку війни в Україні театр став важливим засобом не тільки для утримання морального духу, а й для виховання патріотичних цінностей у військових. Театральні техніки сприяють розвитку лідерських якостей, емоційної стійкості та командної роботи серед курсантів.

Театр є важливим інструментом у національно-патріотичному вихованні, зокрема в умовах військової освіти. Його роль не обмежується лише культурним аспектом, адже театральне мистецтво здатне формувати моральні цінності, підтримувати моральний дух та зміцнювати національну ідентичність. Театральні вистави з патріотичною тематикою сприяють вихованню мужності, відваги та готовності до самопожертви, що є необхідним для успішної служби у військових структурах.

Історія свідчить, що театр активно використовувався як засіб моральної підтримки в періоди великих національних випробувань. Під час Великої Вітчизняної війни театральні постановки стали важливою частиною військової пропаганди. Вистави, що прославляли героїзм та самопожертву радянських солдатів, не лише зміцнювали моральний дух, а й формували у населення почуття гордості за свою країну. Театр був одним з головних засобів, які підтримували бойовий дух на фронті, створюючи символічні образи, що відображали моральні вартості часу — відвагу, стійкість, відданість Батьківщині.

Після війни театр продовжував виконувати свою роль у національно-патріотичному вихованні. Вистави про героїчне минуле, зокрема на тему боротьби за незалежність, сприяли вихованню почуття патріотизму серед молоді. Вони допомагали людям усвідомити важливість національної єдності та розуміння власної відповідальності за майбутнє країни. Цей досвід є актуальним і сьогодні, особливо в умовах сучасної війни в Україні, де театр знову став важливим інструментом патріотичного виховання.

Сьогодні театр використовується для формування моральних якостей та патріотичних почуттів серед військових. Вистави, що розповідають про сучасних героїв, участь України у війні, про складні моральні вибори, з якими стикаються військові, допомагають курсантам і солдатам розвивати емпатію, розуміння важливості боротьби за незалежність та готовність до самопожертви. Такі постановки мають величезне значення для створення морального фронту, де кожен військовий усвідомлює свою роль у боротьбі за мир та свободу.

Крім того, театральні методи активно використовуються в сучасній військовій освіті для розвитку лідерських якостей та емоційної стійкості. Різноманітні театральні техніки та інтерактивні елементи вистав дозволяють курсантам і військовим краще розуміти психологічні аспекти взаємодії в колективі, вчитися приймати складні рішення, розвивати здатність до співпраці та формувати вміння працювати в умовах стресу.

Сучасні технології та мультимедійні засоби також додають нових можливостей театру в військовому вихованні. Мультимедійні вистави, що використовують сучасні відео- та аудіо технології, інтегрують враження реальності та допомагають створювати більш сильний емоційний ефект на аудиторію. Це дозволяє краще передати атмосферу реальних бойових дій, розвинути патріотичні почуття у молоді та допомогти військовим краще розуміти важливість своїх дій.

Таким чином, театр залишається важливим елементом національно-патріотичного виховання в умовах військової освіти. Його здатність впливати на свідомість, формувати моральні цінності та стимулювати патріотичні почуття робить його незамінним у підготовці майбутніх лідерів і захисників Батьківщини.

Театр відіграє важливу роль у національно-патріотичному вихованні, особливо в умовах військової освіти. Його здатність через емоційний вплив формувати моральні цінності, патріотизм і відданість Батьківщині робить його потужним інструментом виховного процесу. Історія свідчить про активне використання театру в періоди національних криз і війни, коли він став важливим засобом для підтримки морального духу військових і цивільних, а також для формування почуття гордості за країну.

У сучасних умовах театр продовжує відігравати важливу роль у військовому вихованні. Театральні вистави, присвячені героїзму та боротьбі за незалежність, допомагають солдатам і курсантам усвідомити важливість їхньої місії та розвивати необхідні моральні якості, такі як відвага, мужність і готовність до самопожертви. Через використання театральних технік, військові здобувають навички емоційної стійкості, лідерства і командної роботи, що є критично важливим у бойових умовах.

Інтеграція сучасних технологій у театральний процес дозволяє значно підвищити ефективність виховного впливу. Мультимедійні вистави сприяють кращому розумінню психологічних аспектів військової служби, допомагаючи створювати у курсантів почуття єдності та відповідальності за долю країни.

Отже, театр є не тільки культурним феноменом, а й потужним засобом національно-патріотичного виховання, який має великий потенціал у військовій освіті для формування моральних якостей, необхідних для захисту країни.

Список використаних джерел:

1. Гринишин В. Театральне мистецтво в контексті національно-патріотичного виховання. *Український театр.* 2020. № 3. С. 45–52.

2. Капко О. Військовий театр як засіб пропаганди та ідеологічного впливу у XX столітті. *Наукові записки з культурології.* 2018. Вип. 12. С. 112–118.

3. Станішевський Ю. Історія українського театру: від початків до сьогодення. Київ: Либідь, 2019. 356 с.

Суслов Володимир,
Військова академія (м. Одеса)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВОЇ АКАДЕМІЇ (М. ОДЕСА) ДО МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

В умовах зростаючої ролі міжнародного військового співробітництва для України, підготовка офіцерів, здатних до ефективної міжнародної комунікації, набуває критичного значення. Однак традиційні методи навчання іноземних мов у вищих військових навчальних закладах часто не забезпечують достатнього рівня практичного застосування мовних навичок у реальних військово-професійних ситуаціях, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних підходів.

Як зазначав Джон Дьюї (1938), один із засновників концепції навчання через досвід, ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від активного залучення студентів у навчальну діяльність. Його концепція “learning by doing” (навчання через практику) є особливо актуальною у військовій освіті, де ключове значення мають не лише теоретичні знання, а й їхнє практичне застосування. Активні методи навчання, такі як рольові ігри, кейс-стаді та ситуативне моделювання, сприяють формуванню навичок іншомовної комунікації через інтеграцію теоретичного матеріалу з практичними завданнями, наближеними до реальних військових ситуацій.

З метою виявлення ключових психолого-педагогічних умов, що сприяють розвитку іншомовної комунікативної компетентності курсантів Військової академії (м. Одеса), у січні-лютому 2025 року було проведено анкетне опитування, у якому взяли участь понад 300 курсантів. За результатами опитування, серед найсуттєвіших бар’єрів іншомовного спілкування курсанти виділили недостатній словниковий запас (14,8%), страх зробити помилку (13,6%), брак практики іншомовного спілкування (12,1%) та психологічний бар’єр (11,4%). Усі інші чинники отримали значно нижчу підтримку серед респондентів, що вказує на першочергову необхідність усунення саме цих ключових перешкод, зокрема шляхом створення навчального середовища, яке б мінімізувало вплив цих факторів.

Аналіз чинників, що сприяють розвитку готовності курсантів до міжнародної комунікації, виявив найбільшу ефективність інтерактивних методів: перегляду відеоматеріалів іноземною мовою (13,4%), виконання практичних завдань військово-професійного спрямування (10,6%), використання навчальних комп’ютерних програм і мобільних застосунків (9,9%), сприяння усвідомленню важливості володіння іноземною мовою (9,5%) та створення сприятливої атмосфери на заняттях (9,0%). Ці методи отримали значно вищу підтримку у порівнянні з іншими варіантами відповідей, що вказує на їхню високу практичну ефективність і підтверджує, що інтерактивні підходи не лише підвищують рівень володіння мовою, а й допомагають подолати психологічні бар’єри курсантів у спілкуванні. Результати дослідження підтверджують доцільність інтеграції в освітній процес активних методів навчання, які сприяють моделюванню реальних ситуацій військово-професійного спілкування та зниженню психологічних бар’єрів.

Також ці результати корелюють із концепцією Льва Виготського (1978), зокрема його теорією зони найближчого розвитку. Виготський підкреслював, що навчання є ефективнішим, коли відбувається у взаємодії з більш компетентними наставниками або в соціальному середовищі, де учень отримує підтримку та можливість розширювати власні мовні навички. У контексті військової освіти це означає, що для подолання мовних бар’єрів необхідно створювати умови для комунікативної практики у співпраці з викладачами, іншими курсантами та носіями мови.

Як показав Прінс (2004) у своєму оглядовому дослідженні, активне навчання загалом сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку практичних навичок. Хоча його дослідження зосереджене на інженерній освіті, його висновки можуть бути застосовані й до

військової підготовки, оскільки активне навчання є ефективним у будь-яких сферах, що потребують високого рівня практичних умінь. У цьому контексті інтерактивні методи навчання дозволяють курсантам отримувати більш практико-орієнтоване навчання, що сприяє розвитку їхньої комунікативної компетентності.

Активні методи навчання, зокрема рольові ігри, кейс-стаді та ситуативне моделювання, створюють умови для інтенсивного мовного занурення, сприяють подоланню страху спілкування та підвищенню впевненості у власних комунікативних здібностях. Використання цих методів дозволяє курсантам не лише засвоїти теоретичні знання, але й ефективно відпрацювати практичні навички іншомовного спілкування у психологічно безпечному та контрольованому середовищі, максимально наближеному до реальних умов військово-професійної діяльності. Додатково важливим є застосування автентичних навчальних матеріалів, що відображають реальні сценарії міжнародної військової співпраці та дій багатонаціональних підрозділів. До таких ресурсів можна віднести документальні та навчальні відеоматеріали, зразки офіційних документів і симуляції типових ситуацій іншомовного військово-професійного спілкування.

Отже, системна інтеграція активних методів, створення психологічно комфортного навчального середовища та забезпечення якісними ресурсами є ключовими умовами для значного підвищення рівня іншомовної комунікативної компетентності курсантів та сприяє формуванню готовності майбутніх офіцерів до міжнародної комунікації. Це, своєю чергою, безпосередньо впливає на ефективність їхньої майбутньої професійної діяльності насамперед у складі багатонаціональних підрозділів і органів військового управління, сприяючи зміцненню обороноздатності України в умовах сучасних геополітичних викликів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку конкретних методик застосування активних методів навчання з урахуванням специфіки різних військових спеціальностей та вивчення їхньої ефективності у довгостроковій перспективі, що сприятиме вдосконаленню системи мовної підготовки у ВВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Dewey, J. *Experience and Education*. Macmillan. 1938
2. Vygotsky, L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.* Harvard University Press. 1978.
3. Prince, M. Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education,* 2004. 93(3). P. 223–231. URL: https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2004.tb00809.x

Тарасенко Оксана,
Військова академія (м. Одеса)

ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ "УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)" У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У наш час майбутні фахівці повинні володіти не лише базовими теоретичними вміннями та навичками з обраної професійної діяльності, а мати високий рівень розвитку мобільності, бути компетентними. Тому підготовка фахівців різних галузей, і зокрема, військової, має здійснюватися на основі застосування активних методів навчання, що дозволятиме курсантам (студентам) засвоювати матеріал на рівні власної пізнавальної активності. Для якісної професійної комунікації, перш за все, необхідні знання державної мови як засобу професійного спілкування. Зокрема, на заняттях з української мови за професійним спрямуванням за умови використання активних (інтерактивних) методів навчання і форм роботи курсанти (студенти) засвоюють основи культури української мови, навчаються розрізняти стилі сучасної української літературної мови, вивчають теорію ораторського мистецтва та культуру усного фахового спілкування, розвивають уміння й навички оформлення ділових паперів як засобу писемної професійної комунікації.

Перед освітніми системами стоять вимоги, які потребують нового підходу до освітньої діяльності, який би забезпечив формування творчої особистості з високим рівнем самоорганізації та моральності. І це можна реалізувати, використовуючи активні методи навчання. Про це читаємо у працях вчених: Сисоєва С. "Інтерактивні технології навчання дорослих", Остапчук Д., Мирончук Н. "Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах" та інш.

Попри уважне ставлення до вивчення державної мови у суспільстві, й, зокрема, у ВЗВО, потребує уваги та вдосконалення методика викладання дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)" у період воєнного стану. Як знаємо, зриви навчальних занять через тривогу негативно впливають на їх якість проведення, зокрема, лекцій. Тому, з метою залучення уваги вихованців, на лекціях (у кінці заняття) рекомендується проводити експрес-опитування. Наприклад, під час вивчення теми "Основи фахового мовлення", заняття "Науковий стиль", переглядаємо відеоролик на тему: "День української писемності" (або "Цікаві факти про українську мову"). Опісля вихованці відповідають на такі питання за картками: 1. Що Вам найбільше запам'яталося із лекції? 2. Як переглянутий відеоролик можна пов'язати із заняттям "Науковий стиль"? Відповідь аргументуйте. 3. Які факти із відеролика Ви запам'ятали? 4. При написанні відповідей використайте 3 слова за новим правописом. Вважаємо, що такий підхід є інтерактивним, й дає викладачу можливість проконтролювати увагу, активність курсантів, їх логічне мислення, грамотність та оцінити.

Наведемо декілька прикладів щодо проведення практичної роботи з "УМПС" для розвитку фахового мовлення. Так, для активізації діяльності та кращого запам'ятовування професійної української мови, можна на лінгвістичні заняття запрошувати офіцерів, які проходили службу ще в ООС і дотепер. До теоретичного блоку з термінознавства, який викладає філолог, військовослужбовець зможе додати приклади військової термінології та лексики.

Переконані, що важливою є комунікація викладачів-філологів ВЗВО з науковцями наукових відділів, наукових центрів (у нашому випадку — Науковий центр Військової академії) та офіцерів. Це дозволяє доносити курсантам на заняттях основні тенденції розвитку військової науки, нові терміни тощо. Також це спонукає їх до розвитку наукової думки, яку вихованці висвітлюють на студентсько-курсантських науково-практичних конференціях, і публікують наукові тези. Прикладом до сказаного може слугувати щорічна Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих вчених "Національна

безпека України: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення", яка проходить на базі Військової академії (м. Одеса).

Однією із форм активного навчання може бути рольова гра. У застосуванні рольової гри завдання викладача полягає у координації дій учасників, корегуванні мовно-комунікативних і поведінкових помилок, стимулюванні до вираження власних думок курсантів (студентів) щодо певної ситуації та подальшого обговорення з метою оцінювання якості гри, особливо — мовленнєвої компетенції, яку виявили учасники. Рольова гра — це створена ситуація, що імітує життєву, у якій людина може зробити певні помилки, не нашкодивши собі в реальному житті й тим самим здобувши неоціненний досвід.

Так, під час вивчення Теми "Ораторське мистецтво", заняття "Форми обговорення професійних проблем", передбачено використати активний метод навчання — рольова гра. Зокрема, під час вивчення навчального питання "Нарада як жанр колективного обговорення професійних проблем". Курсанти, після вивчення правил проведення наради, у кінці заняття виконують груповий проєкт "Нарада на військову тематику" і презентують у формі рольової гри. У цьому випадку характерна особливість методу "рольова гра" полягає у штучному відтворенні реальної ситуації, у процесі якої курсант (студент) навчається на власних помилках, які не встиг фактично зробити, може об'єктивно проаналізувати свої дії та набути певного досвіду, який неодмінно стане корисним у майбутній професійній діяльності. Заслуговує на увагу і такий інструмент активізації діяльності, що дозволяє перевірити набуті знання із певного заняття чи теми, — кросворд.

Успішно проводяться нестандарні заняття (поза межами аудиторії). Приклад: під час вивчення теми "Ораторське мистецтво" курсанти відвідали захід обласного рівня: "Урочистий концерт до Дня народження Т. Шевченка". Вихованці мали можливість чути промови управлінців, депутатів, священослужителів, а також виступи народних артистів. Це дало змогу їм усвідомити актуальність вивчення теми та бути уважними до правильної та милозвучної української мови.

Таким чином, вищенаведені методичні поради із використанням активних методів навчання дають змогу ефективніше та творчо проводити навчальні заняття та якнайкраще розвивають військове мовлення у майбутніх офіцерів та офіцерок, а також дозволяють координувати дії викладачів-філологів із науковцями військової сфери, військовослужбовцями, що позитивно впливає на професійну комунікацію.

Список використаних джерел:

1. Кадієвська Ірина. Застосування активних методів навчання у військовій освіті. Збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції. Військова академія, 2024. С. 324–325.

2. Козинець І. І. Застосування активних форм і методів навчання під час вивчення української мови за професійним спрямуванням. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2676.

3. Тарасенко О. Д. Особливості методики викладання дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням) у ВВНЗ України в умовах воєнного стану.": *зб. матеріалів XVI Міжнародної науково-практичної конференції.* Scienct and praktike implementation to modern society, Manchester, united kingdom, june 26–28, 2024. С. 170–178.

Шевчук Володимир,
доктор фізико-математичних наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)
Німич Артем,
Військова академія (м. Одеса)

ЩОДО ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИХ АСПЕКТІВ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сучасна освіта — це не просто передача знань, а й основа для розвитку особистості, формування її світогляду та практичних навичок. Вона повинна відповідати викликам сучасного світу, сприяти всебічному розвитку людини та забезпечувати її адаптацію до змінних умов життя. Важливу роль у цьому процесі відіграють філософсько-педагогічні аспекти, які визначають ціннісні та методологічні засади навчання.

Гуманістична парадигма освіти. Сучасний освітній процес має бути спрямованим на розвиток особистості, її критичного мислення, творчого потенціалу та емоційного інтелекту [1]. Наприклад, у Фінляндії активно використовують підхід «освіта без стресу», де замість суворих оцінок іспитів учні отримують підтримку у власному темпі навчання. Подібна модель сприяє кращій самореалізації та внутрішній мотивації до навчання.

Роль учителя також змінюється: він більше не просто передає знання, а стає наставником, що допомагає учням знайти власний шлях у світі інформації. Використання методу наставництва, як, наприклад, у концепції «перевернутого класу», дозволяє робити навчання більш індивідуалізованим і ефективним.

Інновації у педагогіці: виклики та можливості. Розвиток технологій значно змінює освітній процес. Онлайн-курси, доповнена реальність, штучний інтелект — усе це відкриває нові можливості для навчання [2]. Наприклад, платформи на кшталт Coursera або EdX дозволяють людям із будь-якого куточка світу отримувати знання від найкращих університетів. Водночас важливо зберігати баланс між технологіями та живим спілкуванням, адже емоційний інтелект і соціальні навички залишаються критично важливими для особистісного розвитку.

Окрім цифрових інструментів, популярності набирають інтегровані методи навчання. У деяких школах Сингапуру, наприклад, вже не використовують класичні підручники — натомість навчання базується на практичних кейсах, міждисциплінарних проєктах та дослідницьких завданнях, що готують учнів до реальних життєвих ситуацій.

Компетентнісний підхід і розвиток критичного мислення. У сучасному світі важливо не просто володіти знаннями, а й вміти їх застосовувати. Компетентнісний підхід спрямований на розвиток практичних навичок: аналізу інформації, ухвалення рішень, командної роботи [3]. Наприклад, у канадських школах впроваджується методика «Inquiry-Based Learning», де учні самостійно шукають відповіді на складні запитання, досліджують проблеми та формують власні висновки.

В Україні цей підхід також поступово розвивається, наприклад, через STEM-освіту (наука, технології, інженерія та математика). Навчальні заклади, які використовують STEM-підхід, допомагають учням не лише здобувати теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці через експерименти та проєктну діяльність.

Освіта як шлях до соціальної рівності. Якісна освіта є ключем до подолання соціальної нерівності. Держави, що інвестують у безкоштовний доступ до освіти, зменшують рівень бідності та сприяють соціальній мобільності. Наприклад, у Німеччині вища освіта є безкоштовною навіть для іноземців, що дозволяє талановитим студентам із будь-яких соціальних верств отримувати якісні знання.

Важливим аспектом є також інклюзивна освіта. В Україні останнім часом активно впроваджуються програми, які допомагають дітям із особливими освітніми потребами навчатися в загальних класах разом із ровесниками. Успішним прикладом є система

інклюзивних ресурсних центрів, які допомагають адаптувати навчання під індивідуальні потреби кожної дитини.

Освіта впродовж життя. У сучасному світі знання швидко застарівають, тому концепція навчання впродовж життя (lifelong learning) набуває все більшого значення. Люди повинні постійно оновлювати свої навички та пристосовуватися до нових вимог ринку праці. Наприклад, у Швеції існує система «освітніх чеків», яка дозволяє дорослим безкоштовно отримувати додаткову професійну освіту або перекваліфікуватися.

В Україні також зростає популярність неформальної освіти — багато компаній пропонують своїм працівникам курси підвищення кваліфікації, а навчальні платформи на зразок Prometheus або Coursera дають можливість кожному навчатися у зручний час.

Проаналізовані аспекти, котрі визначають ціннісні та методологічні засади навчання підводять нас до наступних тверджень.

Освіта — це основний чинник розвитку суспільства. Вона повинна не лише передавати знання, а й формувати цілісну особистість, розвивати критичне мислення та соціальні навички. Використання новітніх технологій, компетентнісного підходу, інклюзивних методів та концепції навчання впродовж життя дозволяє освіті відповідати викликам сучасного світу. Головне завдання педагогіки — зробити навчальний процес доступним, цікавим і ефективним, щоб кожен міг реалізувати свій потенціал.

Список використаних джерел:

1. Сисоєва С. О. Філософія освіти: теоретичні засади та практичні виміри. Київ: Наукова думка. 2017.

2. Бібік Н. М. Інноваційні технології у сучасній освіті. Харків: Освіта України, 2019.

3. Пуховська Л. П. Компетентнісний підхід у навчанні: теоретико-методологічні аспекти. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020.

Шленськовий Максим,
здобувач вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Уважного ставлення останнім часом вимагає питання щодо використання інноваційних технологій навчання під час навчального процесу у вищому військовому навчальному закладі. Під інноваційними технологіями у вищому військовому навчальному закладі є нові методи взаємодії викладачів та здобувачів вищої військової освіти. Інноваційні технології сприяють розвитку, в нашому випадку навчального процесу у вищій військовій школі змінюючи способи комунікацій управління навчальним матеріалом і пізнання чогось нового. Зібраний та проаналізований матеріал дозволяє проілюструвати що основною метою інноваційних технологій є розвиток критичного мислення комунікативних навичок та вмінь. Використовуються ще такі технології як віртуальна та доповнена реальність, штучний інтелект, що підвищує мотивацію та залученість до освітнього процесу.

Я вважаю що інноваційні технології в навчанні це застосування сучасних методів викладача у навчанні здобувачів вищої військової освіти. Відповідно до цього, перевагами застосування інноваційних методів навчання буде: спонукання здобувачів вищої військової освіти досліджувати, шукати нові інструменти для розширення світогляду; покращення навичок інтелекту та пошуку інформації в підручниках та на просторах інтернету; під час використання інноваційних методів інформація розбивається на блоки, курсантам її легше засвоювати; допомагати краще стежити за процесом навчання, виявляючи проблемні місця, знаходячи відповідні способи вирішення проблемних питань тощо; здобувачі вищої військової освіти розуміти для чого вивчають ту чи іншу інформацію. Між іншим, інноваційні методи допомагають курсантам працювати в команді, розвиваючи soft skills (м'які навички).

Як було зазначено вище, застосування нових ідей спонукає здобувачів вищої військової освіти брати активну участь під час навчальних занять. Маю на увазі, що курсантам доводиться працювати більше, що допомагає їм всебічно розвиватися.

Проблема щодо застосування інноваційних технологій навчання у вищих військових навчальних закладах відноситься до найактуальніших. Поставлена проблема передбачає роз'яснення основних видів інноваційних технологій навчання.

У цьому аспекті варто взяти до уваги, що збереження здоров'я, тобто формування ставлення здобувачів вищої військової освіти до здоров'я та життя людини. Тобто, курсанти накопичують знання про збереження та підтримку здоров'я.

Можна з упевненістю сказати, що проектна діяльність це спільна робота викладача та здобувачів вищої військової освіти над створенням проблемної діяльності, а саме, знання які курсанти здобувають під час вивчення матеріалу. Згідно з цим, прослідковується певна мета, яка спрямована на розвиток творчої особистості, формування певних навичок тощо.

Результати аналізу наукових джерел підтверджує важливість застосування таких інноваційних технологій навчання, як інформаційно-комунікаційні технології. Тим більше, що це вивчення комп'ютерних технологій, яке легко допомагає засвоїти читання, а також слід зазначити, що воно розвиває пам'ять та логіку. По суті, комп'ютерні програми допомагають моделювати різні життєві ситуації, крім того, можна встановлювати індивідуальні налаштування залежно від здібностей курсанта.

Не викликає сумнівів значущість пізнавально-дослідницька діяльність. З одного боку, здобувачі вищої військової освіти беруть активну участь у різних навчальних експериментах, а з іншого, викладач дає курсантам завдання яке можна вирішити тільки за допомогою досліджень або експериментів.

До інноваційних технологій навчання також слід віднести особистісно-орієнтовані технології, які призначені для формування особистісних якостей здобувачів вищої військової

освіти, а також певних компетентностей і як вже згадувалось вище soft skills (м'яких навичок).

Таким же чином, вважаю за потрібне розглянути ігрові технології, як один з видів інноваційних технологій навчання. Під час навчальних дисциплін із застосуванням ігрових технологій здобувачі вищої військової освіти можуть проявити свої творчі здібності під час пошуку відповіді на проблемне питання, практично курсанти навчаються працювати в команді.

За концепцією нашого дослідження, необхідно зазначити, що сьогодення диктує на необхідність застосування дистанційного навчання, що в подальшому мотивуватиме курсантів до самостійного вивчення навчального матеріалу, чи пошуку необхідної інформації.

Отже, використання інноваційних технологій сприяє підвищенню кваліфікації викладача та якості освіти виховання. Застосування інноваційних технологій забезпечує інтерактивність та дозволяє створити більш ефективну освітню систему.

Відтак, аналіз інноваційної діяльності показує, що в практиці в основному впроваджуються технології, серед яких можна виділити: особистісно орієнтоване навчання та виховання, громадську освіту, профільне навчання, технологію групової навчальної діяльності, психолого-педагогічне проектування соціального розвитку особистості здобувачів вищої військової освіти, інформаційні технології, інтерактивні технології, ігрові технології, технологію розвивального навчання та виховання, технологію саморозвитку тощо.

Є очевидним, що найбільш поширеною в Україні є технологія розвивального навчання. Система розвивального навчання передбачає формування активного, самостійного творчого мислення курсантів і на цій основі поступового переходу в самостійне навчання.

На мій погляд, суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх здобувачів вищої військової освіти; викладач і курсант є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивне навчання сприяє формуванню навичок та вмінь як предметних, так і загально навчальних; виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Отже, інтерактивне навчання — це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей курсантів.

Між іншим, технологія особистісно орієнтованого навчання полягає у створенні оптимальних умов для розвитку і становлення особистості як суб'єкта діяльності і суспільних відносин, яка будує свою діяльність і стосунки відповідно до стійкої ієрархічної системи гуманістичних і особистісних цінностей.

Таким чином, за допомогою сучасних інноваційних технологій забезпечується можливість досягнення ефективного результату в розвитку особистостісних якостей в процесі засвоєння знань, умінь, навичок. Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною потребує особливих знань, навичок, здібностей. Впровадження інновацій неможливе без педагога дослідника, який володіє системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій.

Наукове видання

СУЧАСНА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВОЇНІВ: ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Матеріали
І Всеукраїнської Щорічної науково-практичної конференції

20 березня 2025 року

Відповідальні за випуск – Остапчук Т., Майданюк С., Паскалова М.